

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Revista Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare

an XXVII • nr. 2 (53) • decembrie 2019

Redactor-șef: dr. Florian ROATIȘ florianroatis@yahoo.com

Redactor-șef adjunct: Laviniu ARDELEAN

Redactori: Gabriel STAN-LASCU

Csilla TEMIAN

Ioan NEAMȚIU

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Publicație semestrială

<http://www.bibliotecamm.ro>

ISSN 1221-3764

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PETRE DULFU” BAIA MARE

Director: prof. dr. TEODOR ARDELEAN

Tehnoredactare și copertă: Gabriel STAN-LASCU

Postare pe site-ul bibliotecii: Marcel ȚURA

Multiplicare și broșare: Gheorghe ȘUT

Internetul: iluzii și riscuri

Dr. Florian ROATIȘ

Când, în urmă cu circa șase decenii, aflat pe post de Casandră modernă, Marshall McLuhan șoca prezicând, într-o carte de mare impact, dispariția Galaxiei Gutenberg sub asaltul noului venit – televiziunea –, doar o parte dintre iubitorii cărții tipărite, optimiști incurabili, mai sperau în dănuirea acesteia. Cu atât mai puțin se putea prevedea atunci că va urma un nou asalt datorită progresului mijloacelor de informare în masă. Schimbările de secol și de mileniu au fost însoțite de modificări esențiale în noile media. Și, în doar două decenii, acestea au pătruns profund în viața noastră, schimbând-o miraculos.

Telefoanele mobile, devenite tot mai inteligente, tabletele și, desigur, calculatorul s-au răspândit cu o viteză amețitoare, devenind o prezență incontestabilă în viața de zi cu zi, fiind luate în stăpânire de copii de la vârsta de 3-4 ani.

Toată lumea percepe și conștientizează avantajele și binefacerile acestor mijloace, de aceea nu insistăm asupra lor. Noile media facilitează accesul la informare, devenit vital în acest început de mileniu, dar

și la comunicare și, de ce nu, la comuniune. Însă, după entuziasmul de început, tot mai multe voci devoalează o serie de efecte negative, unele patologice, generate de aceeași mass-media. Într-un ritm rapid, ele se extind tot mai mult. Spre exemplu, create inițial pentru a prelua rolul de comunicare verbală de la telefoanele fixe, cele mobile (smartphone) îndeplinesc diverse funcții cognitive, depășind astfel scopul vizat inițial.

După Google, Facebook (creat pentru studenții căminști de la Universitatea Harvard), este cel mai căutat, suplinind contactul direct și transformându-se într-un fenomen social *sui-generis*.

Wikipedia, site-ul care dispune de cele mai multe link-uri, oferă o cantitate imensă de informații-texte, imagini etc. – exprimate în circa 280 de limbi¹ și urmărite cu asiduitate de elevi, studenți, profesori, precum și de alte categorii profesionale și de vârstă. Wikipedia este o enciclopedie online, alimentată în permanență de internauți: zilnic se introduc aproximativ 25.000 de articole! Ea asigură accesul la o cantitate uriașă de informații, pe care, însă, nu le putem considera *a priori* corecte. Nu-i cunoaștem pe autori (internauți), ca să le putem aprecia chiar și *a posteriori* competența. Articolele și studiile stocate pe Internet nu oferă, deci, garanția corectitudinii, precum cele publicate în reviste sau cărți, care fac, totuși, o anumită (minimă) selecție. Și acestea din urmă pun în circulație și perpetuează erori, dar nu de felul și în numărul celor aflate pe Wikipedia.

Necesar și folositor, Internetul este, din păcate, sursa multor iluzii și capcane, care afectează, atât cititul, cât și scrisul. Cea mai răspândită este iluzia că ne putem lipsi de lectura cărților tipărite, întrucât am găsi aceleași cărți și informații pe Internet. Este sigur, însă, că apariția și răspândirea noilor tehnologii electronice au adâncit criza lecturii. Întrebarea care se pune este: Ce se citește pe Internet? Se știe că elevii, tinerii, în general, se rezumă la trimiterea de e-mail-uri, la jocuri video, discuții pe chat, descarcă muzică etc. Prin urmare, cel conectat la Internet citește puțin și, din păcate, prea puțin corect. Cercetările făcute au arătat că majoritatea cititorilor nu urmăresc textul rând cu rând, vizualizând pagina². Așadar, se pierd idei, conexiuni și, în plus, acest mod de lecturare nu privilegiază reflecția și nu lasă timp pentru a înțelege și a memora. Cititorul crede că poate reveni oricând la text, dar de cele mai multe ori nu o va mai face, furat de posibilele trimiteri de natură să-l piardă în hățișul (web înseamnă țesătură!) de informații.

Când este vorba de a citi un roman, lucrurile se complică și mai mult. Lectura lui Dostoievski sau Tolstoi, Proust sau Hugo, Eliade sau Cioran cere nu doar mult timp, ci și răbdare. În lipsa acestora, este dificil să sesizezi și să admiri stilul autorului, se diminuează plăcerea și satisfacția lecturii etc.

Navigarea pe Internet este, apoi, cronofagă, căci găsești și urmezi prea multe cărări, care se dovedesc, în final, inutile.

¹ Datele și o parte din idei au fost preluate din minunata carte a lui Jean-Claude Larchet, *Captivi în Internet*, Editura Sophia, București, 2018.

² Cercetările ne asigură că se citește doar a cincea parte din pagină!

Efectele negative se repercutează și asupra scrisului. Textele citite pe Internet sunt, de obicei, lipsite de rigurozitatea celor tipărite. Și aceasta, întrucât autorul pleacă de la ideea că poate relua, corecta sau înlocui fragmente de text. Urmarea este lipsa de preocupare pentru stil – devenit mai relaxat și mai puțin elevat – și pentru gramatică, rezultând, de multe ori, exprimări nu numai incorecte, ci și hilare.

Dezavantajul major este, însă, că nu mai activăm creierul ca să discernem, să înțelegem, să memorăm. Abia acum, argumentul lui Platon împotriva scrisului, pus în evidență de Socrate în dialogul *Phaidros*, devine actual. Regele Thamus al Egiptului i-a replicat lui Theuth, care-i prezenta scrisul drept „leac împotriva uitării”, că acesta, scrisul, „va aduce cu sine uitarea în sufletele celor care-l vor deprinde, lenevind-le și nerea de minte”. Ca atare, scrisul nu le va aduce cunoașterea adecvată, ci una „părelnică”. Astăzi Internetul ne dă iluzia că nu mai trebuie să memorăm informațiile, căci le găsim cu ușurință, fiind înmagazinate pe cale digitală. Dar cunoașterea înseamnă mai mult decât informație, presupunând a înțelege sensul celor citite (în caz contrar devii analfabet funcțional), a reflecta asupra lui, a face conexiuni și comparații etc.

În sfârșit, ca orice produs al Internetului, Wikipedia (ca și Facebook, de altfel) își are capcanele sale. Opinia plecată de aici, deși nefiltrată, neverificată, este considerată drept corectă, adecvată, mai convingătoare decât a specialiștilor în domeniu. Am încercat să-i conving pe studenți de existența erorilor pe Wikipedia, dându-le exemple punctuale elocvente, îndemnându-i să utilizeze cu prudență această sursă, fără succes însă!

Pentru ilustrarea acestei idei, prezint câteva dintre multele erori puse în circulație de Wikipedia în legătură cu N. Steinhardt, binecunoscut după 1990 mai ales prin cărțile *Jurnalul fericirii* și *Dăruind vei dobândi*.

Scriitor român, evreu de origine, convertit la creștinism (1960) și devenit călugăr ortodox la Mănăstirea „Sfânta Ana” Rohia, din Țara Lăpușului (1980), N. Steinhardt este prezentat total deformat, încât te gândești dacă e vorba de neștiință sau de rea-voință! Iată câteva erori și corecturile care se impun a fi făcute.

Prenumele său nu este Nicu Aurelian, ci Nicu Aureliu. Noțiunea de „coleg de liceu” este impropriu folosită: Steinhardt nu putea fi coleg cu Dinu Pillat, căci a absolvit Liceul „Spiru Haret” în vara anului 1929, pe când cel din urmă, născut în 1921, avea 8 ani! Nu a fost „singurul elev de confesiune mozaică”, nici din clasă, nici din liceu!

Nu a luat licența în „Drept și Litere”, căci a urmat doar Facultatea de Drept, nu și pe cea de Litere și Filosofie! Facultatea era de trei ani atunci, deci nu a luat licența în 1934, ci în 1932. Nu a fost redactor la *Revista Fundațiilor Regale* și, ca atare, nu de aici a fost înlăturat în 1940, ci radiat din barou. A publicat circa 70 de articole la R.F.R. între 1945 și 1947, susținând rubrica de literatură străină (critica) și a fost exclus de aici cu două luni înainte ca revista să-și suspende apariția, dar nu „ca urmare a unui denunț al lui G. Călinescu”. Autorul articolului nu are proprietatea termenului „denunț”!

N. Steinhardt nu a colaborat la *Viața românească* în perioada interbelică, ci doar din 1973, după ieșirea din închisoare. Nașul său de botez de la Jilava, Emanoil Vidrașcu, nu a fost șeful de cabinet al mareșalului Antonescu, ci al lui Mihai (Ică) Antonescu, ministru de Externe și viceprim-ministru în guvernul antonescian.

Este exagerat (și greșit!) să spunem că Steinhardt a primit „Marele Premiu pentru critică literară”, premiu care nici nu exista! În realitate, a luat „Premiul pentru critică al Asociației Scriitorilor din București”, pentru cartea *Incertitudini literare*.

În anul 1975 el nu a solicitat primirea în Mănăstirea „Sfinții Petru și Pavel” din Huși, unde se afla și Mina Dobzeu, cel care îl botezase în închisoare, întrucât Steinhardt alesese Rohia în noiembrie 1973, la sugestia și intervenția lui C. Noica. Iar acesta n-a fost la Rohia în anul 1976, ci în 1971!

Cât privește primirea lui Steinhardt în cinul monastic, chiar poate crede cineva că un arhiepiscop (Teofil Herineanu) și un episcop (Justinian Chira) s-au deplasat de la Cluj la Rohia ca să-l călugărească pe Steinhardt noaptea pe ascuns, întrucât acesta era urmărit de către Securitate? Cel care l-a tuns în monahism a fost starețul Serafim Man, în noaptea de 16 august 1980.

Ignorantul autor al prezentării lui Steinhardt pe Wikipedia afirmă, apoi, că monahul a făcut infarct în „aerogara din Baia Mare”!

Drumul la Baia Mare, Steinhardt l-a făcut, în 28 martie 1989, însoțit de Mina Dobzeu, care-l vizitase la Rohia, și nu de starețul de atunci, Iustin Hodea. Urma să plece a doua zi, marți, cu avionul la București. Simțindu-se rău, și-a schimbat biletul de avion pentru cursa de vineri. Mina Dobzeu a plecat cu trenul spre București, iar Steinhardt a rămas la familia Cormoș, prietenii săi. Miercuri noaptea a fost internat în Spitalul Județean din Baia Mare, unde a murit joi, 30 martie 1989, la orele 17.

Exemplul dat de noi confirmă, credem, într-un fel remarcă lui Umberto Eco, potrivit căreia rețelele de socializare acordă dreptul la cuvânt tuturor, în mod democratic, punând, astfel, pe aceeași treaptă ignorantul (ori imbecilul) cu laureatul Nobel! Și dacă adăugăm că pe seama aceluiași rețele sunt puse, astăzi, stările de anxietate și de stres de care suferă cei „căzuți în beția Internetului” (Mary Aiken), în special copii și tineri, se impune să privim și să utilizăm cu circumspecție această minune ieșită din mintea omului numită Internet!

Adrian Hochia – recunoaștere vocațională. Bibliotecarul din Firiza – „profesorul român al anului”

Dr. Maria BELEA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Conștientă de rolul decisiv pe care îl deține în spațiul cultural și educațional maramureșean, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” stimulează interesul pentru cunoaștere, atât prin multitudinea activităților desfășurate în incinta bibliotecii, cât și prin proiectele educaționale externe adaptate specificului și cerințelor comunității.

Sprrijinirea și recunoașterea celor care reușesc să schimbe destine prin deschiderea către educație fac parte din orizontul de preocupări al acestei instituții de cultură care, de-a lungul timpului, a devenit un „templu al învățării”. Nici de această dată, Biblioteca Județeană nu a putut trece cu vederea meritele unuia dintre cei mai implicați și dedicați bibliotecari în educația comunității: Adrian Hochia, de la filiala Firiza a instituției noastre, un om care a înțeles că „misiunea de a-i învăța pe oameni este cea mai importantă dintre misiunile omului pe pământ”.

Prin proiectele și activitățile propuse de *Asociația Mansio*, pe care au fondat-o împreună Adrian și soția sa, Ioana, au înțeles că trebuie să răspundă nevoilor de informare ale unei comunități defavorizate, formată din localitățile aparținătoare municipiului Baia Mare, respectiv Firiza, Valea Neagră și Blidari. Comunitatea are o populație estimată la aproximativ 4.000 de locuitori și este relativ izolată de aria urbană a municipiului Baia Mare. Această comunitate nu beneficia de bibliotecă proprie, până în anul 2011, când s-a deschis Filiala Firiza, pe fondul subordonării ei la administrația locală a Băii Mari, localitățile menționate fiind declarate cartiere adiacente ale acestui oraș. De-a lungul timpului, Adrian a derulat mai multe proiecte pentru întreaga comunitate, desfășurând activități de educare și învățare, la bibliotecă, respectiv la sediul asociației. Și în acest an, *Asociația Mansio* a înaintat documentația pentru un nou proiect, prin care se urmărește facilitarea accesului la educație și sport a elevilor din comunitate și promovarea unor tehnici inovative de dezvoltare a abilităților de viață ale acestora.

O delegație din partea Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, condusă de directorul dr. Teodor Ardelean, s-a deplasat, în data de 14 noiembrie 2019, la Filiala Firiza a Bibliotecii Județene, pentru a-și manifesta prețuirea și recunoștința față de implicarea constantă a colegului nostru, Adrian Hochia, în pregătirea elevilor din cartier. Diploma de recunoștință vocațională, dăruită cu această ocazie, a fost însoțită de cadouri de suflet, constând în trei volume de mare însemnătate: *Istoria ilustrată a României*, o ediție Litera, *Palazzi of Rome*, de Carlo Cresti și Claudio Rendina, precum și albumul *Velázquez*, cuprinzând lucrările complete ale marelui pictor.

Rezultatele obținute de Adrian în domeniul educațional au fost recunoscute la nivel național, el fiind recentul câștigător al „Premiului pentru Educație” oferit de Fundația Vodafone Romania, în cadrul celei de-a VII-a ediții a Galei Fundației Vodafone.

Dragostea pentru copii și interesul față de nevoile comunității din care face parte l-au îndemnat pe Adrian să renunțe la o carieră în domeniul economic, devenind, în schimb, un pedagog de excepție. Alături de soția sa, Ioana, învățătoare la Colegiul de Arte din Baia Mare, a înființat Centrul „Școală după școală”, acesta din urmă fiind susținut de Fundația Vodafone și de Fundația Regală Margareta a României (FRMR), în cadrul programului „Investiție în mediul rural 2019-2020”. Aici, copiii din ciclul primar și gimnazial de la Școala Gimnazială „Mihail Sadoveanu” din Firiza sunt sprijiniți în efectuarea temelor de casă și încurajați să-și urmeze pasiunile pentru a reuși în viață. Acest proiect reprezintă o alternativă educațională pozitivă, arătându-le copiilor cum să îmbine învățătura și activitățile recreative într-un mod constructiv.

În afară de programul „Școală după școală”, Adrian Hochia, împreună cu echipa de voluntari ai *Asociației Mansio*, a coordonat mai multe proiecte, îndrăgite de copiii din comunitate, cel mai apreciat fiind „Alerg să-mi colorez vara”, proiect care se desfășoară pe parcursul vacanței de vară și presupune realizarea unor ateliere de creație și a unor activități culturale, menite să promoveze tradițiile și valorile locale, precum și să stimuleze interesul tinerilor pentru mediul înconjurător și pentru un stil de viață sănătos. De asemenea, Adrian Hochia s-a implicat activ și în proiecte naționale, cum ar fi strângerea de fonduri în cadrul proiectului „Swimathon”, înotând pentru copiii din mediul rural, cu scopul de a le oferi acestora oportunitatea de a merge pentru prima oară într-o tabără de vară.

„Ceea ce Adrian Hochia face aici, la Firiza, este un apostolat!”, a subliniat dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, elogiind această „activitate frumoasă, conștientă, organizată, de substanță, de educație”, care este extrem de importantă, mai ales în condițiile în care sistemul de învățământ se află într-un derapaj constant de foarte mulți ani. „Noi vă apreciem pentru ceea ce faceți și ne pare rău că nu s-a putut mai mult!”, a menționat dr. Teodor Ardelean, făcând referire la nevoia de extindere a spațiului care găzduiește biblioteca și activitățile educative.

Pasionat de munca sa și conștient de rolul pe care îl are în comunitate, Adrian Hochia a mulțumit conducerii Bibliotecii Județene și celei a Școlii Gimnaziale „Mihail Sadoveanu” din Firiza pentru sprijin, precum și voluntarilor (învățători, profesori, tineri din comunitate) prezenți la eveniment și implicați în desfășurarea activităților educative.

La final, prof. Ioan Tămaș, directorul Școlii Gimnaziale „Mihail Sadoveanu” din Firiza, a apreciat sprijinul venit din partea Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, considerând că școala și biblioteca sunt citadele ale culturii și educației, iar „o conlucrare din partea celor două instituții este benefică elevilor”.

Eradicarea sărăciei

Alina ILIEȘ

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În data de 17.10.2019, la Secția împrumut carte pentru adulți, a avut loc activitatea „Eradicarea sărăciei”, cu ocazia Zilei Internaționale pentru Eradicarea Sărăciei. La eveniment au participat elevii clasei a X-a E de la Liceul Teoretic „Emil Racoviță” Baia Mare, coordonați de profesoara Corina Bodea. Liceenii au prezentat un material informativ privind combaterea sărăciei, au enumerat diferite organizații (OCHA, UNICEF, UNHCR, WFP, OMS) și personalități (Shirin Ebadi, Liu Xiaobo, Abiy Ahmed, Malala Yousafzai, Kailash Satyarthi, Muhammad Yunus și Maica Tereza) care au încercat să pună capăt sărăciei. Bibliotecara Alina Ilieș a prezentat expoziția de carte „Maica Tereza, o viață dedicată umanității” și un documentar video – „Maica Tereza, binefăcătoarea secolului XX”. Participanții au avut ocazia să răsfoiască din cărțile secției având ca subiect combaterea sărăciei și binefacerea. La final, tinerii au donat cărți bibliotecii, subliniind prin acest gest faptul că sărăcia se poate învinge și prin cultură și iubirea de semenii.

În cadrul activității, am scos la lumină, din fondul nostru de carte, o personalitate iubitoare de semenii marginalizați de societate, care și-a dedicat întreaga viață ajutând pe cei nevoiași. Într-o lume în care cu toții suntem preocupați de nevoile noastre de zi cu zi, există oameni care au renunțat la a trăi pentru ei și au început să lupte pentru semenii lor respinși, pentru a-i scoate din sărăcia trupului și a sufletului. Iar unul dintre aceștia este Maica Tereza, o femeie mică și fragilă, dar cu un suflet mare. Aceasta a dăruit Iubirea Divină cu pasiune și devotament celor sărmani, săraci, muribunzi, încătușați, bolnavilor de SIDA, copiilor fără familie, dar, mai ales, celor „respinși” de lume. Avea vocația de a se ocupa de cei mai săraci și energie pentru a reacționa imediat, cu simplitate și prin fapte concrete. *O femeie care aproape că nu vorbește, dar acționează mereu, mișcându-se cu înțelea fulgerului, o femeie care arde de dorința de a se dăruie pe sine însăși, în întregime, celorlalți. Nimeni nu ar putea să o oprească de pe drumul Binelui. Nu exista pentru ea birocrație, piedici, greutăți sau obstacole, indiferent de natura lor. Dacă le întâlnește, ea le înfruntă, fără șovăială, le calcă în picioare, le distruge și apoi își continuă irezistibilă drumul spre scopul său, împinsă de acel incendiu de iubire pe care îl are în inimă sa¹.*

Era o femeie a Evangheliei, care-și trăia cu adevărat fiecare clipă a existenței așa cum ne-a învățat Isus, ascunzând în micuța ei făptură un spirit imens și un curaj supraomnesc. Maica Tereza din Calcutta este *cea mai pură expresie a unui creștinism trăit lângă Isus din Evanghelie².*

Maria Tereza (Agnes Gaxhe Bojaxhiu) s-a născut la Skopje, într-o familie de albanezi. Tatăl, Kole, a fost un comerciant cu carte, care s-a implicat în mișcarea de eliberare a Albaniei de sub dominația turcă. Mama, Drane, a fost o femeie puternică, de caracter, care, după moartea soțului, îi crește singură pe cei trei copii: Lazar, Agnes și Age.

¹ Renzo Allegri, *Tereza Sărmanilor*, Editura Akia, Brașov, 1994, p. 11.

² *Ibidem*, p. 12.

La 25 septembrie 1928, Agnes merge la Rathfarham, în Irlanda, fiind acceptată de surorile de Loreto la Institutul Sfintei Fecioare Maria, fondat de Mary Ward în 1609. Novice cu numele Maria Tereza a Pruncului Isus, în 1 decembrie 1928 pleacă spre India. Debarcă la Colombo, la 27 decembrie, iar la 6 ianuarie 1929 începe noviciatul la Darjeeling. La 24 mai 1931 depune primele voturi, iar voturile pe viață le-a depus la 24 mai 1937. Până la 18 august 1948, a predat geografie și religie fetelor de la Colegiul „Sfânta Fecioară Maria la Entally”, Calcutta, devenind directoarea acestuia. Simte chemarea pentru cei mai săraci dintre săraci în 19 decembrie 1946, în timpul călătoriei sale cu trenul spre Darjeeling. Se destăinuie îndrumătorului spiritual, părintele Celeste van Exem, și arhiepiscopului de Calcutta, monseniorul Ferdinand Perier, care o sfătuiesc să aibă răbdare și să fie prudentă. La 7 februarie 1948 cere permisiunea Congregației pentru persoanele consacrate de la Roma de a părăsi ordinul de Loreto și de a se dedica indienilor săraci. După primirea răspunsului de la Roma, Maica Tereza, la 18 august 1948, renunță la veșmântul negru al surorilor de Loreto și îmbracă sari-ul indiențelor sărace și părăsește mănăstirea. Timp de trei luni, la Patna, face cursuri de infirmieră la spitalul misionarelor doctorițe americane, după care se întoarce la Calcutta, unde este găzduită provizoriu de Micile surori ale săracilor. În decembrie, deschide o mică școală la Moti Jheel, unul dintre cartierele cele mai mizerabile din Calcutta. La 6 februarie 1949 se mută într-o cameră primită de la familia Gomes, iar la 19 martie sosește prima discipolă, o elevă a ei din Entally, bengaleza Subashini Das, numită sora Agnes. Din 7 octombrie 1950 a fost aprobată instruirea, la Calcutta, a congregeției Misionarelor Carității, iar în anii următori au apărut inițiativele cele mai cunoscute, precum: Nirmal Hriday – Casa muribunzilor, Shishu Bhavan – Casa copiilor, Shantinagar – Orașul leproșilor. *Rezidenții din Calcutta și mulți vizitatori erau asaltați de cerșetori flămânzi, de tineri și bătrâni, de mame cu prunci costelivi și rămâneau înspăimântați de armata celor fără adăpost care se culcau să doarmă pe trotuarele murdare. Aceștia din urmă au aflat de un loc unde cei lipsiți de toate primeau gratuit de la Misionarele Carității ceea ce alții puteau obține doar pentru bani. În locul unui adăpost al groazei și disperării, aceia dintre noi familiarizați cu Kalighat am descoperit un adăpost pașnic, unde mulțumirea celor care fuseseră abandonati de toți era evidentă. La fel și mulțumirea și chiar bucuria spirituală a Maicii Tereze și a Surorilor. Bucuria lor își afla izvorul în slujirea celor pe care-i vedea ca pe Isus cu chipul îndurerat și din ocrotirea vieții înșăși, cel mai mare dar de la Dumnezeu... Maica Tereza a oferit celor privați de toate, de demnitate și de respectul celorlalți, dovada că și ei se bucurau de demnitate infinită în calitate de copii ai lui Dumnezeu. Ea a descoperit că, indiferent de tradiții, oamenii nu au protestat fiind tratați la fel cum cineva l-ar fi tratat pe Mântuitor³.*

Merge la Roma pentru a cere de la Ioan al XXIII-lea, prin cardinalul Gregorio Agagianian, aprobarea congregeției cu titlul de drept pontifical, unde îl întâlnește pe fratele ei Lazar, pe care nu-l văzuse de când avea 18 ani. Din 1 februarie 1965, congregeția Misionarelor Carității devine entitate de drept pontifical, Maica Tereza putând astfel deschide case în afara Indiei. La 26 iulie 1965 s-a inaugurat casa de la Cocorote, în Venezuela, fiind prima dintre cele 443 de case răspândite în 95 de țări. *Maica Tereza a devenit întruchiparea compasiunii totale. Ea a intrupat milostenia dincolo de toate barierele de rasă, culoare și credință și chiar dincolo de granițele politicii, ideologiilor și națiunilor⁴.* La 10 decembrie este răsplătită pentru implicarea sa în ajutorarea semenilor și primește, la Oslo, premiul Nobel pentru pace. Era o persoană a cărei viață era o cale a păcii. *Un dar special al Maicii Tereze este puterea ei de a fi o parte importantă a reconcilierii între persoane și grupuri foarte diferite și rivale, oameni care nu pot avea nimic în comun unii cu ceilalți și pot fi incompatibili reciproc, dar care se asociază în recunoașterea Maicii Tereze ca fiind o persoană de luat drept model⁵.*

³ Eileen Egan, *Maica Tereza – Cuvântul trăit: o nouă și vie chemare la rugăciune alături de Sfântă Scriptură și Maica Tereza*, Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2016, pp. 11-13.

⁴ *Ibidem*, p. 9.

⁵ *Ibidem*, p. 15.

În urma crizelor de inimă, în martie 1990, Maica Tereza îi prezintă papei demisia din funcția de superioară generală. Însă Capitlul general al Ordinului, la 8 septembrie 1990, o realege în unanimitate, iar Maica Tereza acceptă din nou funcția. De Paști, în 31 martie 1991, aceasta inaugurează Catedrala din Tirana, care fusese transformată în cinematograful în perioada dictaturii lui Enver Hoxha. Reușește să își împlinească unul dintre visele vieții sale: acela de a deschide trei case de ajutorare a nevoiașilor în Albania, țara unde s-a născut. În august 1994 face un apel insistent împotriva avortului, în numele dreptului

la viață, prin intermediul unui mesaj adresat puternicilor lumii reuniți la Cairo pentru Conferința mondială a ONU despre „Popoare și dezvoltare”. Cu prilejul celei de-a patra Conferințe mondiale a ONU despre femei, care a avut loc la Pekin, în septembrie, a trimis participanților un mesaj în apărarea maternității. *Pledoaria Maicii Tereza în favoarea vieții este bine cunoscută,*

*mai ales pledoaria ei legată de viața celor nenăscuți, împotriva avortului*⁶. Deoarece, în decursul anului 1996, starea sa de sănătate se agravează, Maica Tereza își dă demisia din funcția de superioară generală a Misionarelor Carității. La 20 ianuarie 1997, se reunește Capitlul general al Ordinului pentru a alege noua superioară generală, iar la 13 martie 1997 este desemnată sora Nirmala Joshi.

În urma unui stop cardiac, Maica Tereza moare la Calcutta, la 5 septembrie 1997. Este înmormântată la capela de la parter a Casei din Lower Circular Road.

La finalul evenimentului, am avut conturat portretul întreg al acestei inimoase femei, care ajungea mereu direct în miezul suferinței, în miezul singurătății omului, aducând speranță prin zâmbetul său și prin cuvintele de încurajare rostite. Era iubire, voință și acțiune. În demersurile sale era tăcută și perseverentă, fiind mereu acolo unde era nevoie pentru a îngriji, hrăni, veghea, pentru a aduce ușurare și speranță, pentru a oferi demnitate chiar și sufletelor care erau pe punctul de a pleca de pe acest pământ. Exemplul ei practic de a face bine celor nevoiași ne-a motivat pe fiecare în parte să contribuim la ajutorarea celor din jurul nostru. Am învățat să nu mai fim pasivi și indiferenți la nevoile celor de lângă noi, ci să acționăm pentru ajutorarea lor.

BIBLIOGRAFIE

1. Allegri, Renzo, *Tereza sărmanilor*, Editura Akia, Brașov, 1994.
2. Egan, Eileen, *Maica Tereza – Cuvântul trăit: o nouă și vie chemare la rugăciune alături de Sfânta Scriptură și Maica Tereza*, Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2016.
3. Zambonini, Franca *Tereza de Calcutta – creionul lui Dumnezeu*, Editura Pauline, București, 2003.

⁶ *Ibidem*.

Din patrimoniul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” (3)

Simona DUMUȚA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Oglinda sănătății și a frumuseții omenеști, București, 1829.

Oglinda paginii de titlu: OGLINDA / sănătății și a frumuseții / omenеști / mijloace și leacuri de ocrotirea / și de îndreptarea stricăciunilor. / Alcătuită și întocmită spre folosul neamului / românesc / de / Ștefan Vasile Piscupescu dohtorul poli-/ției Bucureștilor, a Prințipatului Țării / Românești / Și pusă în tipar cu cheltuiala dumnealui Vasile / Manole Epistatul Tipografii, la care să și af-/lă spre vânzare. / În București. / În Tipografia de la Cișmea / 1829.

Oglinda sănătății și a frumuseții omenеști reprezintă una dintre primele lucrări de medicină în limba română destinată uzului maselor. Ștefan Vasile Piscupescu a fost unul dintre primii autori români de literatură medicală, fiind cunoscut și apreciat și ca popularizator al cunoștințelor medicale.

Exemplarul are textul în limba română cu caractere chirilice, coperte din lemn învelit în piele, cu chenar decorativ floral și ornament oval aurit în centrul primei coperte. Se închide cu două încuietori metalice, iar cotorul are trei nervuri profilate.

Hronicul româno-moldo-vlahilor, Dimitrie Cantemir, Iași, 1835-1836.

Oglinda paginii de titlu: Hronicul / Româno-Moldo-Vlahilor. / Alcătuit / de Domnul Moldaviei / Dimitrie Cantemir / la anii 1710. / Iară acum depe orighinalul manuscript / depozitat de Fericitul Autoriu în Îm- / părâteasca Arhivă a Moscvei scozindu-se, / cu învoirea preainălțatului nostru Domn / Mihail Grigoriu Sturza V.Vd. / Și din orânduirea Înalt prea sfințitului Arhiepiscop / al Sucevii și Mitropolit Moldaviei / D. D. Veniamin Costache / sau tipărit. / Tomul I. / Iașii. / În Tipografia S. Mitropolii. / 1835.

Lucrarea, publicată în două volume între anii 1835 și 1836 la Iași, la inițiativa mitropolitului Veniamin Costache, cel care a reușit aducerea manuscrisului original din Arhiva Moscovei, este prima imprimare tipografică a acestei opere aparținând marelui cărturar și domn al Moldovei, Dimitrie Cantemir.

Exemplarul este tipărit cu caractere chirilice și latine, ornamentat cu frontispicii, letrine, vignete și motive florale. Pe versoul paginii de titlu se află stema Moldovei, cu descrierea: „Marca domnului Dimitrie Cantemir / Cum sau aflat în manuscriptul origi- / nal al Istoriei Româno-Moldo-Vlahilor.”,

portretul lui Dimitrie Cantemir [p. 4] și o scrisoare a acestuia în facsimil. Legătura este din carton și pânză, iar cotorul – din piele imprimat cu litere aurii – prezintă patru nervuri profilate.

Disertație despre tipografiile românești în Transilvania, Sibiu, 1838.

Oglinda paginii de titlu: Disertație / despre / tipografiile / românești / în Transilvania și învecinatele Țări dela în- / ceputul lor până în vremile noastre. / Scrisă de / Vasile Popp, / a frumoaselor Măestrii, a filosofii și Medici- / nei Doctor, și C.C. Montano-Cameral / Fisic în Zlatna. / Sibiu, 1838. / Sau tipărit la Georgie de Clozius.

Disertația lui Vasile Popp este prima lucrare despre tipografiile românești și cărțile tipărite de acestea, ceea ce-i îndreptățește pe specialiștii în domeniu să o considere ca fiind totodată și prima bibliografie științifică românească, iar pe autorul ei, personalitate erudită cu preocupări în diverse domenii, părintele bibliografiei românești.

Irmologhiu sau Catavasier, Anton Pann, București, 1846. [coligat]

Oglinda paginii de titlu: Irmologhiu / sau / Catavasier / care / cuprinde în sine toate irmoasele sau catavasiile sărbăto- / rilor împărătești de peste an, Troparele, condacele și Ecsa- / postelariile / cuprinde / și podoviile tuturor gla- / surilor, Bine-Cuvântările și slujba Mor- / ților și altele. / Pomenit și dat la lumină cu bine- / cuvântarea Înalt Prea- / sfințitului și de Dumne- / zeu alesului Arhipăstor și Mitro- / polit al Ungrovlahiei, Pre-Cinstit, și Ecsarh al Plaiurilor, și / loco/ Țiitor al Cezarii Capadociei, și Cavaler a feluri de ordine / D. D. Neofit / Pentru trebu- / ința Seminarelor și altor Școli alement. / de / Anton Pann. / Bucuresci. / Tipărit întru a sa Tipografie de Muzică Bisericească. / 1846.

Oglinda paginii de titlu la cea de-a doua lucrare cuprinsă în acest coligat: Rânduiala sfin- / tei / și / dumnezeieștei liturghii. / în care / une-

le compuse, alte prelucrate și alte la lumină cu Bine-cu- / vântarea înalt Prea-sfințitului Mitropolit al Ungrovlahiei / D. D. Neofit / Prea cinstit, și ecsarh al Plaiurilor și loco-țitor al Cezariei / Capadociei și cavaler a feluri de ordine de curți Împărătești. / de / Anton Pann / Bucuresci. 1847 / întru a sa Tipografie de Muzică Bisericească.

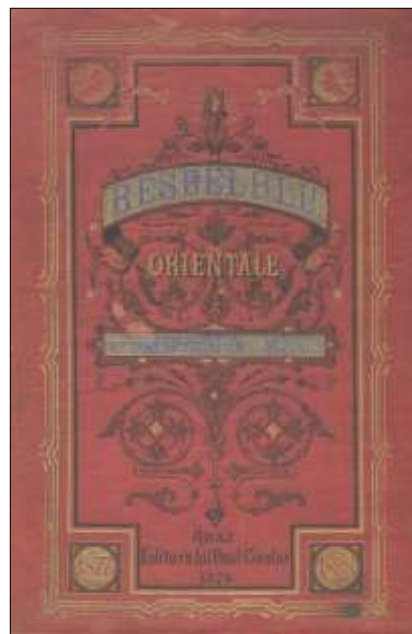
Pe antepagina de titlu este consemnată punerea temeliei Bisericii „Sfântul Nicolae” din Mahalaua Dorobânția din Dolj la 8 mai 1858, iar pe ultimele pagini însemnări referitoare la conținut.

Războiul oriental ilustrat, A. P. Alexi și Maxim Pop, Graz, 1878.

Oglinda paginii de titlu: Resbelulu / orientale ilustratu / Profes. Dr. A. P. Alessi și Profes. Massimu Popu. / Graz, 1878 / Editur'a lui Paul Cieslar, Librariu.

Cartea, scrisă de doi profesori născuți în țară și tipărită la Graz în condiții grafice deosebite, este prima monografie dedicată războiului pentru câștigarea independenței de stat a României.

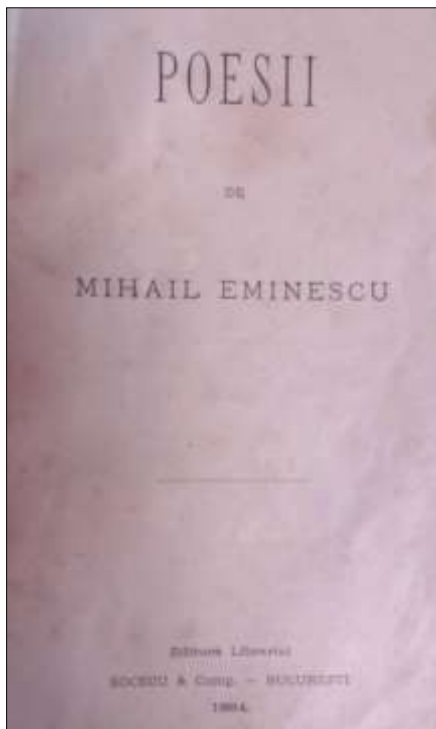
Exemplarul conține hărți de epocă, ilustrații remarcabile, precum și o întreagă galerie de portrete și scene de luptă după gravuri și picturi ale vremii.

Poesii de Mihail Eminescu, București, 1884.

Oglinda paginii de titlu: Poesii / de / Mihail Eminescu / Editura Librăriei / Socecu & Comp. – București / 1884.

Poesii de Mihail Eminescu este singurul volum tipărit în timpul vieții poetului. Apărut prin grija lui Titu Maiorescu, cel care a și făcut selecția creațiilor și a semnat prefața, volumul conține toate poeziile publicate de autor vreme de 12 ani în revista *Convorbiri literare*, dar și unele aflate doar în manuscris până atunci. Lansarea efectivă a cărții a avut loc pe data de 21 decembrie 1883, cu toate că pe pagina de titlu este tipărit anul 1884, scopul fiind acela de a-i face o surpriză autorului în preajma Crăciunului, după cum mărturisea Maiorescu.

Dintre cele 1.000 de exemplare ale ediției princeps, unul este deținut de biblioteca noastră. Realizat într-o manieră grafică deosebită, exemplarul are pe pagina de gardă portretul poetului, iar textele poeziilor sunt bogat ornamentate cu frontispicii, viniete și letrine pe motive fitomorfe, zoomorfe și avimorfe, precum și motive antichizante.

Biblioteca Națională a Pakistanului

Valentina ROTARU

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Despre cultura pakistaneză, occidentalii trebuie să înțeleagă că este, în mod tradițional, conservatoare și religioasă; ea se evidențiază prin măreție, simplitate, convingerile ferme și ideile nobile¹.

Cercetarea în domeniul biblioteconomiei are o istorie îndelungată în Pakistan. Încă din 1915, cu treizeci și doi de ani înainte de nașterea statului Pakistan, Asa Don Dickinson, bibliotecar american și elev al lui Melvil Dewey, a înființat prima bibliotecă școlară la Universitatea din Punjab. El a fost cel care a dat startul cercetării în domeniul biblioteconomiei scriind lucrarea cu titlul *Punjab Library Primer*, care este primul tratat tipărit vreodată în biblioteconomie în această parte a lumii. Lucrarea lui Dickinson are o mare influență asupra profesiei de bibliotecar în Pakistan, iar în ultimii ani un număr semnificativ de cărți și periodice au fost publicate în acest domeniu².

Primii pași spre constituirea Bibliotecii Naționale a Pakistanului au fost făcuți încă din 1949. După mai mulți ani, în aprilie 1980, a fost aprobat proiectul pentru construcția noii biblioteci, la Islamabad, aceasta fiind finalizată în iunie 1988. Costul total al lucrărilor s-a ridicat la 130.322 milioane rupii pakistaneze. Noua Bibliotecă Națională a Pakistanului a fost inaugurată de primul ministru al Pakistanului, Mion-ud-Din Ahmad Qureshi, la 23 august 1993, dată de la care publicul a avut acces la serviciile și colecțiile bibliotecii.

Biblioteca Națională a Pakistanului are o suprafață de 168.844 de metri pătrați și este structurată pe 4 nivele, arhitectura clădirii fiind una de influență estică.

Biblioteca oferă spații de lectură pentru 500 de cititori, 15 săli pentru cercetare, dispune de o sală de conferințe de 450 de locuri. Pot obține permise de bibliotecă toți cetățenii pakistanezi care au peste 20 de ani, precum și cetățenii străini care trăiesc sau muncesc pe teritoriul Pakistanului³. Instituția dispune de un departament de conservare și legare a documentelor, fiecare unitate de bibliotecă ce intră în colecțiile bibliotecii, indiferent că este vorba de cărți noi sau donații, fiind dezinfectată.

În momentul inaugurării, în 1993, biblioteca deținea o colecție de 130.000 de volume și 600 de manuscrise⁴. Până în 2015, fondul bibliotecii ajunge la 230.000⁵ de volume și peste 10.000 de cărți rare în limbile urdu, arabă și persană.

Biblioteca are în colecțiile sale peste 3.300 teze de doctorat care sunt accesibile cercetătorilor, precum și 30 de lucrări de doctorat despre Pakistan, scrise în universități americane. Manuscrise în limba persană despre istoria Kashmirului și prima copie a lucrării Kuliya e Meer, publicată în 1811, fac parte din colecția de carte rară a bibliotecii. Înregistrările recensămintelor efectuate în India Britanică din 1911 sunt, de asemenea, păstrate în colecțiile bibliotecii⁶. Biblioteca Națională servește și ca depozitar oficial al unor organizații internaționale, precum Banca Asiatică de Dezvoltare, Organizația Internațională a Muncii și UNESCO.

Biblioteca are și funcția de depozit legal național, în conformitate cu prevederile ordonanței privind drepturile de autor din 1962. Potrivit acestei ordonanțe, este obligatoriu pentru fiecare editor să trimită cel mai bun exemplar al publicației sale, pe propria cheltuială, la Biblioteca Națională, în termen de treizeci de zile de la data publicării sale⁷.

În 2016, la Biblioteca Națională a Pakistanului a fost inaugurat recent renovatul colț american (Sala Lincoln), în prezența ambasadorului S. U. A., David Hale, și a ministrului de stat pentru Adminis-

¹ <http://www.sharnoffsglobalviews.com/pakistani-culture-traits-244/>

² <http://eprints.rclis.org/4983/1/Source.html>

³ <http://www.nlp.gov.pk/reading.html>

⁴ <http://www.discover-pakistan.com/national-library-of-pakistan.html>

⁵ http://www.ndl.go.jp/en/cnlao/meetings/pdf/AR2015_Pakistan.pdf

⁶ <http://www.dostpakistan.pk/national-library-of-pakistan/>

⁷ http://www.nlp.gov.pk/about_nlp.html

trarea și Dezvoltarea Capitalului, dr. Tariq Fazal Chaudhry. Colțul a fost reamenajat pentru a crea un spațiu modern și confortabil, cu resurse suplimentare spre a fi folosite de publicul larg. Noul colț oferă acces liber la cărți, reviste, videoclipuri, tech bar și cărți electronice. Utilizatorii pot accesa jurnale științifice, cărți, articole de ziar și conținut multimedia prin intermediul bazei de date eLibraryUSA. În colaborare cu Ambasada S. U. A., colțul și-a propus să organizeze programe lunare pentru utilizatori, care să se concentreze: pe învățarea limbii engleze, pe programele derulate prin EducationUSA, pe programe culturale și informații despre Statele Unite ale Americii⁸.

În ianuarie 2018, la bibliotecă a fost inaugurat primul colț cu cărți scrise în alfabetul Braille, marcând astfel ziua de naștere a lui Louis Braille, inventatorul sistemului de citit pentru persoanele cu deficiențe de vedere. Cu această ocazie, Irfan Siddiqui (Consilier al prim-ministrului pentru istoria națională și patrimoniul literar) a afirmat: „Nevăzătorii și-au făcut contribuția în diferite domenii ale vieții; totuși, acestora trebuie să li se ofere facilități maxime și oportunități de a dobândi educație și de a desfășura activități de cercetare”. La momentul respectiv, colțul cuprindea 60 de cărți braille, inclusiv copii ale Coranului, urmând ca, pe parcurs, numărul lor să crească⁹. În același an, la bibliotecă a fost inaugurat, de asemenea, un laborator cu 20 de calculatoare echipate cu programe speciale pentru persoanele cu deficiențe de vedere.

Potrivit lui Syed Jalaluddin Haider, rata de alfabetizare a Pakistanului în 1998 a fost de 49% și s-a estimat că a ajuns la 55% în 2004. Țara nu dispune de infrastructura adecvată pentru a sprijini dezvoltarea activității publicistice autohtone. În aceste condiții, Pakistanul este condiționat de importurile de cărți din Statele Unite și din Marea Britanie în ceea ce privește cărțile și revistele de specialitate. Cu excepția manualelor până la clasa a XII-a, toate materialele educative sunt achiziționate de către bibliotecile pakistaneze din Statele Unite ale Americii, Regatul Unit și, într-o mai mică măsură, din India – în ultimii ani¹⁰.

În perioada 2018-2019, Biblioteca Națională din Pakistan (PNL) derulează un proiect de conservare digitală a cărților și manuscriselor rare ale lui Quaid-i-Azam Muhammad Ali Jinnah și Allama Muhammad Iqbal. În cadrul acestui proiect, vor fi digitalizate aproximativ 10.000 de cărți și manuscrise rare, care cuprind peste 53.000.000 de pagini¹¹.

Numele Pakistan derivă din două cuvinte, „Pak”, care în persană înseamnă „sfânt”, „curat” sau „pur”, iar „istan” derivă din cuvântul hindi „isthan”, care înseamnă „loc”¹². De la văile sale superbe la magnificele sale vârfuri falnice acoperite de zăpadă, Pakistanul este plin de minuni naturale și biodiversitate¹³. Regiunea Pakistanului este considerată una dintre leagănele civilizației¹⁴, moștenirea culturală a Pakistanului datând de mai bine de 5.000 de ani.

⁸ <https://soundcloud.com/usembassyisb/ambhale-inaugurates-lincoln-reading-lounge-at-national-library-of-pakistan>

⁹ <https://www.pakistantoday.com.pk/2018/01/11/first-ever-braille-book-corner-inaugurated-at-national-library-of-pakistan/>

¹⁰ Haider, Syed Jalaluddin, *Library Administration & Management*, Chicago, Vol. 21, Iss. 4 (Fall 2007), pp. 172-177.

¹¹ <https://www.globalvillagespace.com/national-library-of-pakistan-restoring-quaid-e-azams-manuscripts/>

¹² <https://www.usnews.com/news/best-countries/articles/2019-07-31/10-interesting-facts-about-pakistan>

¹³ <https://www.iucn.org/regions/asia/about/asia-regional-conservation-forum/rf-2019/about-pakistan>

¹⁴ <https://thecommonwealth.org/our-member-countries/pakistan/history>

Inaugurarea bibliotecii publice „Nicolae Colan” din Sfântul Gheorghe: un alt drum spre cunoaștere

Maria BELEA

Ștefan SELEK

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

De curând, lumea bibliotecilor s-a îmbogățit cu o nouă instituție de cunoaștere – Biblioteca Publică „Nicolae Colan”, a cărei inaugurare a avut loc în data de 27 noiembrie 2019, în prezența PS Andrei, episcopul Covasnei și Harghitei, a prefectului județului Covasna, Sebastian Cucu, a directorului Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, dr. Teodor Ardelean, precum și a altor personalități locale și naționale.

Deschisă în cadrul Centrului Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan” din Municipiul Sfântul Gheorghe, Biblioteca „Nicolae Colan” este o instituție de cultură laică și bisericească, aflată în subordinea Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei, care poartă numele unuia dintre cei mai prețuiți oameni de carte: mitropolitul cărturar Nicolae Colan. Personalitate memorabilă a culturii și spiritualității românești, membru al Academiei Române, mitropolitul Nicolae Colan, alături de episcopul greco-catolic Iuliu Hossu, a fost singurul ierarh ortodox rămas lângă încercații credincioși români în anii grei de după Dictatul de la Viena.

„Potrivit actului constitutiv al Centrului Ecleziastic de Documentare «Mitropolit Nicolae Colan», adoptat de Adunarea Eparhială a Episcopiei, din februarie 1995, acesta are ca obiect de activitate: păstrarea, prelucrarea, conservarea, cercetarea și valorificarea științifică a mărturiilor materiale și documentare ce atestă prezența și dăinuirea populației românești în sud-estul Transilvaniei și a spiritualității ortodoxe în localitățile aflate în subordinea Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei” – a menționat dr. Ioan Lăcătușu, arhivist la Arhivele Naționale Covasna și director al Editurii Eurocarpatica din Sfântul Gheorghe. Centrul Ecleziastic de Documentare deține o valoroasă arhivă, formată din 5.000 de unități arhivistice, respectiv 200 metri liniari raft arhivă, conținând documente din secolele XVIII-XX, grupate în 20 de fonduri și colecții arhivistice, prelucrate conform standardelor actuale, cu sprijinul Societății „Ștefadina” și implicarea nemijlocită a directorului Mihai Nicolae și a prof. univ. dr. Corneliu Mihail Lungu, prezenți la eveniment.

„Biblioteca Publică «Nicolae Colan» din cadrul centrului s-a format în timp, din iubire și solidaritate românească, prin donațiile altor instituții de cultură și ale unor distinse familii de intelectuali din Sfântul Gheorghe, din județul Covasna și din țară, în prezent cuprinzând peste 10.000 de volume de istorie și cultură românească” – a mai precizat Ioan Lăcătușu, unul dintre întemeietorii acestui așezământ cultural.

Biblioteca nouconstituită, prin donațiile primite, deține un valoros fond de cărți și publicații din domeniile științelor umaniste, punând la dispoziția celor interesați lucrări de referință, dicționare, tratate, enciclopedii, periodice, reviste de studii și cercetări, lucrări de masterat și doctorat, publicații ale Academiei Române referitoare la istoria și cultura poporului român, dar și la provocările și prioritățile care stau în fața societății românești contemporane, completând, prin specificul ei, fondul de carte al celorlalte biblioteci din județ, cu lucrări care promovează ceea ce este nou în cercetarea din domeniul științelor sociale.

De asemenea, regăsim în fondul de carte al bibliotecii publicații apărute în ultimele două decenii la editurile: „Grai Românesc” a Episcopiei Ortodoxe a Covasnei și Harghitei, „Eurocarpatica” a Centrului „Nicolae Colan” și „Angustia” a Muzeului Național al Carpaților Răsăriteni, edituri la care au văzut lumina tiparului un număr de peste 300 de titluri, precum și anuarele: *Angustia*, *Acta Carpatica*, *Sangidava* și revistele *Grai românesc*, *Caietele de la Araci* și *TopLitera*.

La aceste publicații se adaugă cele 1.000 de cărți noi donate de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare și editate de Polirom, în valoare de peste 28.000 lei, din diverse domenii: literatură română și străină, lucrări de lexicografie, lingvistică, istorie, psihologie, pedagogie, filosofie, științe sociale și politice etc.

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, instituție de cultură cu merite deosebite în promovarea cărții și lecturii, a culturii și educației, în general, atât în rândul comunității maramureșene, cât și la nivel național și internațional, a înțeles rolul covârșitor pe care îl deține în acest univers al cunoașterii, răspunzând prompt solicitării de a contribui la dotarea cu carte a Bibliotecii Publice „Nicolae Colan”. Această donație face parte din firescul misiunii sale, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” remarcându-se, încă de la începuturile existenței sale, prin deschiderea unui număr însemnat de filiale, atât la nivel local, cât și în străinătate. Prin intermediul acestor punți de legătură, românii din diferite colțuri ale lumii (Moldova, Ucraina, Ungaria, Spania, Scoția, Canada, Polonia, Portugalia și, în curând, Elveția) păstrează legătura cu țara și cultura românească prin intermediul cărții.

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” a fost reprezentată la eveniment de dr. Teodor Ardelean, directorul instituției, care i-a mulțumit domnului Lăcătușu pentru invitația de a fi aproape și pentru faptul că, în decursul timpului, a făcut în așa fel, încât Forumul Civic al Românilor din Harghita, Covasna și Mureș să nu trăiască în izolare, ci în conexiuni permanente cu celelalte perimetre culturale românești, din toate zonele țării. Amintim, în acest sens, colaborarea la realizarea numărului 4, din noiembrie 2011, al revistei *Familia română*, având ca subiect de cercetare românii din Harghita și Covasna, revistă editată de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare.

„De azi, această instituție, Biblioteca Publică «Nicolae Colan», este una nouă, într-un peisaj vechi”, a precizat Teodor Ardelean, asigurându-i pe fondatorii ei că Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” va mai dona cel puțin 9.000 de volume.

La eveniment au mai luat cuvântul: PS Andrei, episcopul Covasnei și Harghitei, Sebastian Cucu, prefectul județului Covasna, și Maria Dohotaru, director al Editurii Magic Print Onești.

PS Andrei și-a exprimat bucuria că manuscrisele rămase de la Apostolul Neamului românesc, Sfântul Andrei, precum și de la întâi-stătătorii Bisericii Ortodoxe, s-au păstrat în biserică și la streășina Catedralei Neamului Românesc din județul Covasna, Episcopia Covasnei și Harghitei. Mulțumindu-le ctitorilor și sponsorilor dragi, care au așezat pe rafturi ce are mai sfânt neamul românesc: cartea și graiul său, PS Andrei i-a îndemnat pe „învățăcei” să prindă drag de carte, să păstreze și să cinstească biserica și cultura, valori sfinte ale poporului nostru.

Dr. Ioan Lăcătușu și-a exprimat speranța că, până la finele anului 2020, fondul de carte al Bibliotecii Publice „Nicolae Colan” va fi informatizat integral, astfel încât să poată fi accesat și utilizat mai ușor de specialiști și să poată intra în rețeaua bibliotecilor publice, realizând o strânsă colaborare cu

instituții patrimoniale locale, județene și naționale, cum ar fi universități, colegii, școli etc. Astfel, Biblioteca Publică „Nicolae Colan” va fi deschisă tuturor celor care doresc să se informeze și să se documenteze în vederea redactării unor lucrări de istorie, teologie, sociologie, demografie, etnografie etc. În funcție de fondurile de care fondatorii vor dispune, aceștia își mai propun să achiziționeze și cărți în limba maghiară care se referă la istoria și cultura românilor din zonă și din Transilvania și la conviețuirea interetnică româno-maghiară, a menționat la final Ioan Lăcătușu.

Din programul manifestării, organizată de Centrul European de Studii Covasna-Harghita, de Liga Cultural-Creștină „Andrei Șaguna” și Centrul Ecleziastic de Documentare „Mitropolit Nicolae Colan”, cu sprijinul consiliilor județene Covasna și Harghita, au mai făcut parte următoarele activități științifice: colocviul cu tema „Performanțe românești în Arcul Intracarpatic”, prezentarea albumului *Personalități românești din Covasna și Harghita*, semnat de dr. Ioan Lăcătușu, care prezintă peste 700 de personalități din cele două județe, precum și vernisajul expoziției documentare „Performanțe românești în Arcul Intracarpatic”, evenimente care au pus în valoare contribuția oamenilor acestei părți de țară la patrimoniul cultural-spiritual național.

O nouă încercare de sacrificare a lui Eminescu sau „Despărțirea de Eminescu”

Dr. Tudor NEDELCEA
Craiova

„De avem sau nu dreptate,
Eminescu să ne judece”.
(Grigore Vieru)

Tudor Nedelcea

După apariția ediției academice a *Operei* lui M. Eminescu (începută de Perpessicius, continuată de Al. Oprea și finalizată de Petru Creția și D. Vatamaniuc, împreună cu colaboratorii lor), era de așteptat un interes deosebit pentru **adevăratul Eminescu**; interes ce trebuia concretizat în studii exegetice printr-o recitare critică a întregii sale opere. Căci Eminescu este o instituție națională, este „constelația care ne-a adoptat și ne-a arătat cine suntem și ce suntem, transfigurându-ne și pe noi”, care ne-a scos dintr-o „pasivitate spirituală. Trebuie, prin urmare” – zice Edgar Papu –, „să ne străduim în permanență să-l merităm pe Eminescu. În primul rând să știm să suferim ca el. Să fim demni de Eminescu și să căutăm mereu să fim la o înălțime la care el să nu se rușineze de noi”.

Suntem noi, azi, demni de cel care „are meritul de a fi salvat onoarea spirituală a poporului român” (Petre Țuțea)? Suntem noi, azi, la acea înălțime morală și spirituală la care Poetul nu se rușinează de noi? Sau încă „rămânem descoperiți față de el” (C. Noica), deși îl sărbătorim chiar de două ori pe an?

Firește, orice dezbateră a creației sale este oricând binevenită, cu unele condiții: să fie pertinentă și obiectivă. Și, pentru îndeplinirea acestor condiții, apelez la metoda de lucru preconizată de Eminescu la 26 de ani și expusă în *Convorbiri literare* la 1 august 1876: „Vom trebui să ne înarmăm mintea cu o rece nepărtinire și să nu surescităm cugetarea, spre a nu ne agita cu vehemență prin întuneric, în lupta cu fantasmă”.

O astfel de dezbateră găzduiește „săptămânalul de tranziție” *Dilema*, în nr. 265 din 27 februarie-5 martie 1998. Cele șase pagini ale revistei dedicate lui Eminescu încep cu articolul de fond al lui Cezar Paul Bădescu, care, cu candoare dezarmantă, declară din capul locului: „Poezia lui Eminescu nu mă încântă, de fapt ea nici nu există pentru mine, decât cel mult ca obligativitate școlară – era, deci, lipsită de substanță”. La rândul lui, poetul însuși era „ceva inert și ridicol, ca o statuie de metal goală pe dinăuntru și cu dangăt spart”. Același, remarcând că omul Eminescu a devenit „obiectul unui monstruos cult al personalității, transformat într-o bancnotă, devenind astfel marfă”. Revista strânge, în cele șase pagini, semnăturile unor personalități (N. Manolescu, Al. Paleologu, Z. Ornea), alăturându-le unor cvasinecunoscuți, deși aceștia se autointitulează „scriitor”, „scriitor, critic, eseist, profesor, redactor...” (Răzvan Rădulescu, Pavel Gheorghe Radu, T. O. Bobe, Cr. Preda).

Citatele de mai sus sunt preluate din *Argumentul* lui C. P. B. și ele au menirea de a fi teze, direcționate în acest sens. Și pentru a da – în acest scop –, „un sănătos aer de prospețime”, C. P. B. apelează la autori care să-i răspundă acestei teze. Astfel, cum se explică că niciun eminescolog contemporan (D. Vatamaniuc, Mihai Cimpoi, Eugen Simion, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, G. Munteanu, Gh. Bulgăr, I. M. Ștefan, N. Georgescu, Th. Codreanu, Ovidiu Vuia, Victor Crăciun etc.) nu sunt solicitați să aducă, și ei, „un sănătos aer de prospețime”?

Ce-i drept, unii dintre criticii solicitați nu se încadrează întocmai în tezele propuse de alcătuitorul paginilor despre Eminescu. De pildă, N. Manolescu pune unele întrebări deosebit de pertinente: se mai citește, azi, cu adevărat Eminescu; cât de profund se recitește, cum și cât de utilizată este ediția academică, într-

adevăr intruvabilă. Reputatul critic și proaspăt academician răspunde că pe cititorul de azi nu-l mai preocupă „acea lectură spontană și individuală, care să facă din poeziile lui Eminescu o carte de căpătâi”, poetul fiind „îngropat sub respectul datorat **poetului național**”. Recitirea creației eminesciene, „în stare să creeze un nou interes pentru o operă gândită și scrisă în secolul trecut”, îi lipsește, în bună parte, cercetătorului de azi, relectură care să ducă la studii exegetice. Și „articolele politice ar merita și ele o nouă lectură critică”, spune, cu dreptate, N. Manolescu și nicidecum a le „exalta ca modele de gândire sau a le combate ca naționaliste și antisemite”. Soluție propusă; relectură critică atentă și... despărțirea de Eminescu și pentru a trece la studii pe text, cu toate componentele acestuia (critică textuală, subtextuală, contextuală, intertextuală).

Sintagma „despărțirea de Eminescu” este preluată perfid și iată-l pe „Eminescu văzut de departe” de Răzvan Rădulescu, adică „plutind într-un sos”. „Scriitorul” Răzvan Rădulescu este surprins, din capul locului (citește articolul său), de „mediocritatea elogiilor” căpătate de Eminescu „cu scurgerea secolului”. Dar să vedem cine-s autorii „mediocrității elogiilor”. Ei bine, ei nu sunt nume sonore, precum T. O. Bobe, Pavel Gheo Radu, Cristian Preda & company din numărul 265/27 februarie-5 martie 1998 al „săptămânalului de tranziție” *Dilema*. Acești elogiatori „mediocri” sunt reținuți de istoria literaturii române sub numele de Titu Maiorescu, E. Lovinescu, Garabet Ibrăileanu, N. Iorga, Lucian Blaga, Gala Galaction, G. Călinescu, Tudor Arghezi, D. Popovici, D. Caracostea, Mircea Eliade, Tudor Vianu, Perpessicius, Vladimir Streinu, G. I. Tohăneanu, Aug. Z. N. Pop, C. Ciopraga, Edgar Papu, Petre Țuțea, C. Noica, Marin Sorescu, N. Steinhardt, Al. Oprea, Amita Bhose etc. și, mai aproape de noi, Svetlana Paleologu-Matta, Rosa del Conte, D. Vatamaniuc, Ioan Alecsandru, Mihai Cimpoi, Zoe Dumitrescu-Buşulenga, Eugen Simion, D. R. Popescu, George Munteanu, Ioana M. Petrescu, Irina Petraş, I. M. Ştefan, Octav Onicescu, Aurel Avramescu, Solomon Marcus, M. Drăgănescu, Ilie Bădescu, Mihai Ungheanu, N. Georgescu, Dan Zamfirescu, Th. Codreanu, I. Nica, Ovidiu Vuia, Ov. Ghidirmic etc. Cam lungă lista, ce-i drept, dar recitind pe Eminescu, cum ne îndeamnă Nicolae Manolescu, trebuie să-i recitim și pe cei care l-au recitat, înaintea noastră, pe Eminescu.

De altfel, „despărțirea de Eminescu”, recomandată de apreciatul critic, nici nu este o noutate. Virgil Nemoianu ne recomanda, imediat după decembrie 1989, *Despărțirea de eminescianism* (vezi *Astra*, nr. 7/1990). De ce să ne despărțim de Eminescu? Foarte simplu: el, Eminescu, are asupra noastră o acțiune nefastă. „Din Eminescu au descins Goga, Iorga și Pârvan”, iar mai apoi „Eliade, Vulcănescu și Noica, chiar și universul blagian (cu mult mai autonom) ar fi greu de imaginat fără o genealogie eminesciană”. Mai departe, V. Nemoianu, după ce-i remarcă pe fruntașii despărțiți de Eminescu (I. Negoieșcu, Ileana Vrancea, I. P. Culiănu, S. Damian, M. Berindei, Vlad Georgescu), „precum și la destui alții”, conchide categoric: „Din moștenirea politică a eminescianismului s-a constituit una dintre pietrele de temelie ale mișcării legionare: utopistă, radicală, «tiermondistă»”. Citești și nu-ți vine să crezi! Pe alt plan, Nietzsche ar fi vinovat de apariția nazismului.

Tradiția antieminesciană și, implicit, antiromânească începe cu canonicul Grama (cine îl mai cunoaște?!), ajunge la rabinul Moses Rosen, care nu recunoaște prozei jurnalistice eminesciene „nicio valoare literară”, ca fiind „proză de reporter, în care se revarsă un antisemitism”. „Eminescologul” Moses Rosen devine grijuliu și se pronunță pentru cenzurarea operei publicistice: „Este o profanare a lui Eminescu publicarea acestor articole”, care ar fi fost „plătite cu o bucată de pâine”. Bietul Eminescu! Și iată cum rabinul-șef îl apără pe Eminescu: „Eminescu nu a fost fascist, el n-a știu ce este fascismul”, ca mai departe să se contrazică: „Dar tot ce scrie el acolo e fascism. (...) Eminescu a fost victima boierimii de atunci care dorea să extermină pe evrei”. Și pentru că sfatul rabinului spre a nu se tipări publicistica eminesciană (care este, nu-i așa, „o profanare a lui Eminescu”) n-a fost ascultat, i se aplică și editorului o etichetă: „Aparatul critic al lui Oprea a fost un aparat fascist”. Dacă Moses Rosen ar fi avut curiozitatea să răsfoiască nu întreg volumul IX din *Operele* lui Eminescu, ci doar pagina de titlu, ar fi constatat că Al. Oprea semnează studiul introductiv, iar comentariile și notele de istorie literară, pertinente și obiective, aparțin lui Dimitrie Vatamaniuc. Și, nu întâmplător și fără temei, doctor Moses Rosen s-a opus tipăririi și apoi difuzării volumului X din *Opere*, volum apărut în 1989 (după apariția vol. XI-XIII) și difuzat abia în 1990 și pentru că intervențiile „eminescologice” ale doctorului Moses Rosen (onorat cu titlul de membru al Academiei Române) să nu intre în conul de umbră (ele au fost tipărite, sub formă de interviu, *Să trăim cu toții în armonie*, în nr. 6/1990 al revistei *Tribuna*), a fost necesară o nouă sacrificare a lui Eminescu, în anul de grație 1998. „Plutind într-un sos”, Răzvan Rădulescu, „scriitorul” de la *Dilema* (oare ce-o fi scris?!), incriminează pe criticii care „se tulbură când vine vorba de opera lui Eminescu, devin serioși (!), își pierd acuitatea și înșiră platitudini”. De la „înălțimea” sa, R. R. îi compătimește pe eminescologi: „Citind comentariile lor la textele lui Eminescu, îți vine să crezi necondiționat în acea teorie care spune că orice critic este un prozator sau un poet ratat”. Deci, după R. R., critici precum Maiorescu, Lovinescu, Călinescu, Ibrăileanu, Tudor Vianu etc. etc. sunt... ratați!

După critici, este rândul poezilor „care se revendică de la Mihai Eminescu” să fie luați în obiectivul lui R. R. Adrian Păunescu este incriminat că l-a recitat pe Eminescu în cenaclul „Flacăra”. De ce nu este

acuzat Adrian Păunescu că, în cadrul aceluiași cenaclu, a citit și poemul *Mistrețul cu colți de argint* de Șt. Aug. Doinaș? Apoi vine rândul lui Gr. Vieru (vorba vine, căci nici nu-i pomenit numele ilustrului poet, ci doar un vers: „Eminescu să ne judece”). Cine nu cunoaște poezia lui Gr. Vieru rămâne la opinia „eruditului” R. R. că versul „Eminescu să ne judece” este refrenul unui „cântec pe două voci cu acompaniament de chitară care s-a bucurat de o anume notorietate după revoluție”. Cu alte cuvinte, versul este anonim, ca și versul cel mai des rostit în timpul și după evenimentele din decembrie 1989: „Ultima soluție/ încă o revoluție”, vers ce face parte dintr-o poezie a „ceaușistului” Adrian Păunescu.

Pentru cultura „scriitorului” R. R. (dacă efortul din partea luminății sale nu-i prea mare), îi spunem că refrenul cu pricina face parte din poemul *Eminescu* de Gr. Vieru (pus pe muzică și cântat de regretații Doina și Ion Aldea Teodorovici) și el s-a constituit într-un cântec de redeșteptare națională a românilor din Basarabia. Eminescu, ca și Ștefan cel Mare și Sfânt (făcut „curvar” într-o revistă bucureșteană), constituie simboluri ale luptei unioniste basarabene. Eminescu a fost interzis în Basarabia comunistă, însuși autorul poemului mărturisind că „era un pericol dacă te prindea cu o carte de Eminescu”. Altfel spus de poetul basarabean, impunerea lui Eminescu în conștiința publică („Domnul cel de pasăre măiastră/ Domnul cel de nemurirea noastră”) a fost dificilă, întrucât „mancurții” au sesizat pericolul eminescian și, de aceea, zice poetul în continuare: „Mi-l furară, Doamne, adineaori/ Pe înaltul domn cu tot cu lauri,/ Mă uscam de dor, în piept cu plânsul/ Nu știam că dor mi-era de dânsul./ Nu știam că doina mi-o furară/ cu străvechea și frumoasa țară”. Mancurții nu sunt numai dincolo de Prut, ci și pe Dâmbovița, de-ți vine să remarci, în spirit marxisto-leninist, lozinca „Mancurți din toate țările, uniți-vă”.

După Grigore Vieru, vine rândul lui Marin Sorescu, care nu este lăsat să-și doarmă somnul veșnic. Marin Sorescu are marea vină de a fi scris un „poem lamentabil care continuă să facă deliciul profesorilor de literatură română din licee”. Atotștiutorul R. R. cunoaște, deci, și atitudinea antisoresciană a profesorilor români (nu și a profesorilor de școală generală sau universitari care sunt scăpați din vederile lui R. R.). Ce mai contează, în fața lui R. R., opinia românistului Jean Louis Courriol, care a mărturisit că citirea poemului lui Marin Sorescu *Trebuiau să poarte un nume* i-a produs o mare bucurie și satisfacție („Rien n'est évidemment plus consternant s'agissant d'un créateur dont l'essentiel de l'œuvre est resté exceptionnellement modern et actuel”), sentimente exprimate în prefața la ediția bilingvă a *Poeziilor* lui Eminescu (Cartea Românească, 1987). Opinia lui R. R. este decisivă, însă.

Multilateralul Răzvan Rădulescu nu se oprește aici. Vine rândul scriitorilor care „îl reprezintă pe poetul nepereche de predilecție în picioare, gol pușcă” (de ce?), „sau cu sexul acoperit de o năframă incertă ce sfidează gravitația”. Din toată sărăcia mea dau un premiu oricărui critic de artă care se poate ridica la înălțimea cugetării lui R. R. Așadar, jos cu statuia lui Eminescu de la Ateneul Român în fața căreia își scotea pălăria (și lăsa o floare în fiecare an la nașterea poetului) venerabilul Geo Bogza.

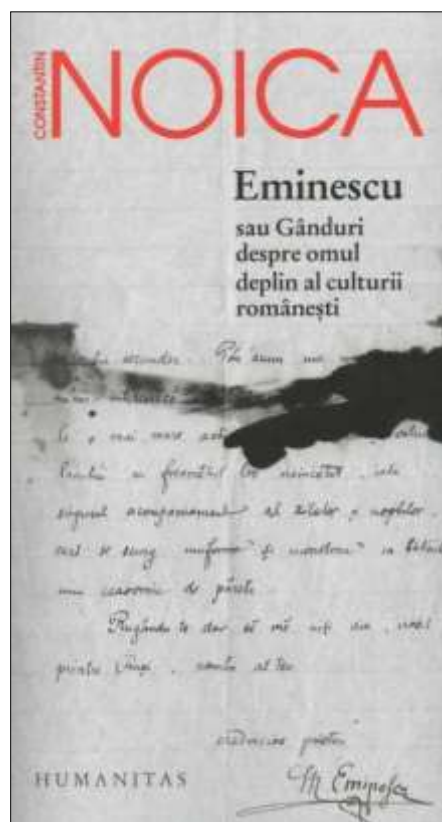
Nici pictorii nu sunt uitați; între aceștia, Sabin Bălașa reține atenția lui R. R. În celebra frescă din holul Universității ieșene „hipopotami grațioși și metafizici” (cum o fi un hipopotam metafizic?!, n.n.) „planează asupra unui peisaj apostâncos”, planare ce-i „trece fiori pe șira spinării” lui R. R. Cătălina din *Luceafărul* apare, în fresca lui Sabin Bălașa, „călare comod și totuși incomod pe grasele zburătoare, își flutură părul în vânt. Părul pare fixat în această poziție cu clei”. Citesc și recitesc fraza și totuși nu înțeleg cum stă călare Cătălina: comod sau incomod?

Urmează actorii care-și permit să pună „în scenă o melopee sau florilegiu” și este amintit Ovidiu Iuliu Moldovan, remarcat nu pentru talentul său intrinsec, ci „profesioniștii acestei instituții” (televiziunea națională, n.n.) „cu ajutorul butoanelor presetate (sic) ale mesei de montaj”, așa încât talentatul actor „se rotește vâjâind și lasă în urma lui pe ecran un șir de Ovidiu Iuliu Moldovani mai mici și evanescenti”. De ce nu este inclus între evanescenti și Ion Caramitru, actor, de altfel, cu merite în recitarea poeziilor eminesciene? După această incursiune în istoria critică a artelor ce l-ar putea invidia pe Ovidiu Drimba, „exegetul” nostru revine la literatură (semnează doar ca „scriitor”), mai bine zis la critica creației eminesciene și este de o sinceritate dezarmantă. În primul rând, spune franc că nu este „un fan al poeziei lui Mihai Eminescu”. „Fan” este un anglicism și înseamnă „tânăr admirator al vedetelor ecranului sau ale cântecului; suporter al muzicii de jazz”. După știința mea, Eminescu nu a fost nici cântăreț, nici actor, nici creator de jazz, dar, spre a înlătura orice confuzie, R. R. spune răspicat: „Poezia lui Mihai Eminescu mă lasă rece. Mai rece decât poezia predecesorilor săi înșirați în *Epigonii*. Nu cred că Eminescu este un poet național și universal. (...) Și proza lui Mihai Eminescu mă lasă rece. Este sub nivelul minimei lizibilități. (...) Nu am nicio afinitate cu poezia lui Mihai Eminescu. Îi pot recunoaște meritul de a fi fost nu mai mult decât onorabil poet” (câtă mărinimie!, n.n.) „de secol XIX. (...) Părțile epice ale poemelor lui arată la fel de sec ca o carte de telefon versificată”. Fără niciun comentariu. *De gustibus non disputandum*.

Și, totuși, „scriitorul” R. R. contestă și ipotezele academicienilor Octav Onicescu, Aurel Avramescu, Solomon Marcus, M. Drăgănescu privind preocupările științifice ale lui Eminescu. Cât despre afirmația că Eminescu „în timpul vieții sale nu a văzut marea” te înșeli, stimabile! La 16 iunie 1882, Eminescu îi scrie, din Constanța, Veronicăi Micle: „Am venit ieri și am făcut deja două băi de mare. (...) O să mă-ntrebi ce efect mi-a făcut marea pe care o văz pentru-nțaiia oară? Efectul unei nemărginiri pururea mișcate. Dar, abia de două zile aici, n-am văzut-o în toate fețele – căci ea e schimbăcioasă la culoare și în mișcări, de unde unii autori o și compară cu femeia”. La întrebarea criticului Nicolae Manolescu „dacă se citește cu adevărat” Eminescu, din cele comentate de R. R., răspunsul aceluiași reputat critic este îndreptățit: „Cred, mai degrabă, că nu”. Și dacă nu ai „nicio afinitate cu poezia lui Eminescu” și dacă zici că nu crezi „vreo clipă că el este poetul național”, atunci este bine, stimabile R. R., să te apuci de altceva, de vreo creangă, de pildă.

Că Eminescu nu este *poet național*, „scriitorul” R. R. nu e sigur. Ion Bogdan Lefter îi stă alături (lui R. R., nu lui Eminescu). Sintagma „poet național” folosită de Lefter este pusă, cu obstinație, între ghilimele, iar Eminescu este plasat ca „poet național” (cu ghilimele) între comunism și democrație, adică în plină tranziție, cum se subintitulează și revista care găzduiește aceste articole defăimătoare. Și cum orice tranziție este trecătoare, deci și modelul cultural Eminescu va fi trecător. Vor rămâne, fără îndoială, doar T. O. Bobe, Răzvan Rădulescu and company. Opera lui Eminescu a constituit în epoca comunistă un opiu pentru popor, „a fost aproape integral acceptată de propaganda comunistă”. Ce a rămas neacceptat de „dictatura victorioasă a proletariatului”? Doar „Doina”, zice I. B. Lefter, poezie „jenantă pentru notele xenofobe și deranjantă pentru Uniunea Sovietică”. Eminescu „al național-comunismului dintre 1965 și 1989” a convertit, a murdărit imaculata conștiință a elevilor, obligați, prin sistemul de învățământ, să suporte „imaginea istorizantă și «patriotică» a autorului secvenței cu Mircea cel Bătrân din Scrisoarea III”. Să fi rămas în conștiința publică românească doar cu cele două poezii, *Viața și Împărat și proletar* (fără final) din epoca proletcultistă, când Eminescu era învinuit de criticaștii de atunci că a scris *Mortua est* și nu *Mortua vest* (să moară vestul)? Și bietului Nichita Stănescu, trăitor în timpul „naționalismului grandilocvent” cât îi plăcea „Odă (în metru antic)”, „Lu-ceafărul”, „elevat, dar și «popular»” (citește: vulgar), cum ne învață a citi I. B. L. Ce gusturi avea Nichita pentru un „june visător”, „cu succes la femei”, „utopist sublim, dar și radical uneori, deviat la un moment dat în xenofobia de joasă speță”. Am citat, se înțelege, din I. B. L.

„Eminescu suntem noi...” scrie, în josul paginii 8, Pavel Ghe. Radu, sub sonorul său nume scriindu-și, fiindcă așa se obișnuiește: scriitor, critic, eselist, profesor, redactor... P. G. R. ne-a luat o piatră de pe inimă: e de toate. „Suntem noi”? Care „noi”? mă întreb nedumerit, așa cum și P. Gheo. R. se întreabă: „Cine l-o fi pus pe marele poet (concesie, n.n.) să scrie *Împărat și proletar*?”. Același P. Gheo. R. e speriat de „proliferarea eminescolatriei exprimate într-o limbă de lemn”, a „eminescofaniei dezvoltate cu sânguință de destui inși pentru care Eminescu a reprezentat un mijloc de manifestare a pulsuniilor festive”. Printre acești „inși” este arătat cu degetul C. Noica „autorul nefericitei sintagme «omul deplin al culturii române»”, sintagmă condamnată și de Z. Ornea. „Oamenii deplini ai culturii române” sunt, după cum reiese din „exegezele scriitorilor” din *Dilema*: T. O. Bobe, Pavel Gheo. R., Cristian Preda etc. Să dăm câteva mostre din „limba de lemn” folosită de Constantin Noica în vol. *Introducere la miracolul eminescian*, ediție îngrijită de Marin Diaconu și Gabriel Liiceanu, apărută în 1992 la Editura Humanitas și care cuprinde și eseul *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești*, eseu citat greșit de P. G. R.: „Nu știm cărei națiuni i s-a făcut darul de-a avea în sânul ei un om complet – s-a spus doar despre Goethe așa ceva, în limba germană, cum o aminteam –, dar ceea ce este limpede, dacă deprinzi această imagine, este că funcția lui Eminescu în cultura noastră are sensul universalului. După o sută de ani, poetul acesta, îndărătul căruia stătea un om de cultură complet, încins de toate pasiunile spiritului și deschis către toate formele de cunoaștere, nu încetează să ne apară drept un om complet” (p. 153). Și tot C. Noica scrie, parcă pentru „eminescofani” *Dilemei*: „Dacă ai tăria să înfrunți condiția umană și limitările spiritului, vei avea ceva de învățat despre puținătatea ta, nu despre cea a lui Eminescu” (p. 151), căci Eminescu, „un homo universale în versiune românească, este o lecție pentru oamenii de cultură adevărați, creatori sau specialiști” (p. 189).

„Colaboraționistul” C. Noica vorbește despre lecția eminesciană pe care o pot înțelege doar „oamenii de cultură adevărați”, ceea ce nu-i cazul lui Bobe, Preda, Radu etc. Și, totuși, un cititor român „crede a ști ce este fenomenul Eminescu și ce nu este el” (C. Noica, *idem*, p. 107). Se numește Cristian Preda „asistent la F.S.P.A.”, Universitatea București, care nu numai că face două observații despre *Cultură și incultură politică*, ci ne îndeamnă ca un profet: „Eminescu trebuie contestat și demitificat, dar nu pentru rudimentele sale de gândire politică. Din acest punct de vedere, el e realmente nul. Nu ai obiect”. Pentru ce trebuie contestat și demitificat Eminescu, autorul nu ne spune și nici nu-și termină articolul cu „va urma”.

Și tot așa, răsfoind pagină cu pagină articolele *Dilemei* consacrate lui Eminescu, urmând îndemnul regelui „cugetării omenești” (cum l-a numit Titu Maiorescu) de a ne înarma mintea cu o rece nepărtinire spre a nu surescita cugetarea și a nu agita „cu vehemență prin întuneric, în luptă cu fantasmе” (vezi *Convorbiri literare*, nr. 5, 1 august 1876, p. 168), ajungem la studiul lui Z. Ornea, un recidivist într-ale eminescianismului.

Opiniile lui Z. Ornea sunt cuprinse sub titlul, *Poetul național*, fără ghilimele și el intră în contradicție cu „eminescofani” Lefter, Bobe, Radu, Preda, afirmând: „Fără îndoială Eminescu este cel mai mare poet al românilor”. Obiecțiile lui Z. Ornea se referă la publicistica eminesciană, la unele „exagerații”. După Z. Ornea, „Eminescu a fost, în gândirea sa sociopolitică, un paseist, respingând, cu intransigență de nimic ocolită, noile structuri (sau suprastructuri) create de liberalismul românesc, care s-a ridicat și împotriva evreilor” și „tot acest ansamblu de convingeri sociopolitice, negreșit, unul paseist și, prin consecință, retrograd”. Sunt afirmații nefondate, infirmate chiar de Eminescu. În *Timpu* (din 3 aug. 1879 scrie Eminescu: „Tendința de-a ne-ntoarce la teocrația și feudalismul Evului Mediu în zadar am dovedi că nici prin vis nu ne-a trecut de-a fi ceea ce ni se impută că voim a fi și că faptele noastre toate sunt contrare acelei aserțiuni gratuite”. Peste doi ani, în *Timpu* (10/22 ian. 1881), reafirmă: „Noi nu suntem dintre aceia care laudă trecutul în mod necondiționat”. Asemenea etichetă i s-a pus și de către adversarii săi politici, de vreme ce în *Timpu* din 9 dec. 1882 simte nevoia să se explice: „Din nou ni se spune, bunăoară, că dorim întoarcerea stării de lucruri înainte de 1700 (...). Dacă ne place uneori a cita pe unii din Domnii cei vechi nu zicem cu asta că vremea lor se mai poate întoarce”. Reiese din aceste citate paseismul eminescian? Cât despre respingerea „noilor structuri ale liberalismului românesc”, adică a industriei, iată ce scrie gazetarul Eminescu: „Industrie fără protecție nu se poate înființa. Protecție fără putere politică a statului nu se poate exercita”, iar „chestiunea economică la noi (...) e mai adâncă: e socială și morală” (*Timpu*, 28 sept./9 oct. 1880). Era în deplin consens cu ideile burgheziei românești în formare când afirmă: „Două serii de idei sunt chemate a agita adânc opinia publică din țară: 1) organizarea muncii agricole; 2) crearea și apărarea muncii industriale; amândouă de-o valoare egală, chemate a asigura existența națională a statului nostru în contra primejdiilor politice ce pot veni din nord-estul Europei, a cotorpirii economice ce poate veni din Apus” (*Timpu*, 15 ian. 1882). Utilizez și alte citate în sprijinul ideii cum că Eminescu a avut o gândire economică și politică în consens cu dezvoltarea țărilor europene: „Idea de progres, dezvoltarea noastră economică trebuie să fie pururea ținta noastră pentru a ne întări înlăuntru și a inspira încredere în afară” (*Timpu*, 1 martie 1880): „Dezvoltarea industriei este desigur ceva absolut necesar într-o țară, dar ea devenind imposibilă atâta vreme cât îi fac concurență țări avansate cu secole, rezultă că un sistem de protecție aplicat judicios este ceva necesar până în clipa când industria națională, ajunsă până la un anumit punct de dezvoltare, să fie în stare a suporta concurența liberă”.

Orice cititor cu mintea liberă observă, nu numai din aceste citate, ci din cele aproape 150.000 pagini eminesciene, că relevarea fondului retrograd al gazetăriei sale efectiv infirmat de istorie este o etichetă pusă de Z. Ornea, fără niciun argument viabil.

Întoarcem foaia (din *Dilema*, bineînțeles) și ajungem la „scriitorul” T. O. Bobe. Marele T. O. Bobe spune categoric: „Astăzi, Eminescu a încetat să mai fie perceput ca un scriitor (de va fi fost vreodată)”. Evident, în opinia lui T. O. B., Eminescu n-a fost, nu este și nici nu va fi vreodată „scriitor”, ci doar un portret pe bancnota de 1.000 de lei. „Scriitor” este doar B. O. T., cum își semnează cugetările în paginile generos oferite de *Dilema* (aici e dilema!): „Întotdeauna când mă gândesc la Eminescu, îmi vine în minte statuia din fața Ateneului, expresia celui mai trist caraghioslăc și a divorțului tragi-comic de spiritul critic în favoarea amantlăcului cu găușenia emfatică și cu «ohtatul poeticesc»”. Pe pudicul T. O. B. îl apucă rușinea și râsul în „fața unui Eminescu nud”. Spre disperarea lui T. O. B. că „totuși în fața Ateneului nimeni nu hohotește ținându-se de foale”: (am reprodus corect, cititorului, „foale”), propunem spre a-l „satisface” pe T. O. B. următoarele: 1) găsirea unei macarale, care să demonteze „odioasa” statuie din fața Ateneului, operă a sculptorului D. Anghel și 2) acoperirea „nudurilor” din Capela Sixtină, executate de impudicul Michelangelo. Cât despre îndemnul domnului N. Manolescu de a-l citi și reciti pe Eminescu, zadarnic; T. O. B. tot nu l-ar înțelege. Pentru T. O. B., Eminescu continuă „să stea în istoria literaturii române ca un «fermoar» și să «îndure

pacient despuiera sa de croiala nemțească a poeziei și înfățișarea într-un prea sumar prosop encomiastic (sic!) pe sub care se nutresc cu sânge bigoții literaturii”. Bigoții literaturii sunt toți eminescologii citați mai sus.

Coleg de pagină și de idei cu T. O. Bobe, Mircea Cărtărescu trece la *Fapte*. „Faptele” lui Mircea Cărtărescu se referă la omul Eminescu și sunt atât de bine alese despre „odiosul” național. Ce „fapte” culege M. C. despre Eminescu: „Era mic și îndesat, foarte negricios, ca toți frații săi”, „avea o frică patologică de stafii”, „era deosebit de păros”, „avea platfus la ambele picioare”, „om vagabond” (...) de „curgeau zdrențele de pe el”, „la masă mănâncă cu zgomot”, „abuza de excitante: cafea și tutun”, „viața îi era complet dezordonată”, când recita „ridica totdeauna ochii cu duioșie spre podele” (evident, podelele erau un tavan, n.n.). Ce mai remarcă M. C.: „Nu arăta în niciun fel a poet” (din paginile dedicate lui Eminescu din *Dilema* reiese clar că nu era poet, n.n.), „figura lui cea plină și dulce ca de mocan”, „bărbat cu înfățișare neobișnuită”; după boală, Eminescu „era micșorat, scăzut sufletește”, „manifestă în cele din urmă gatism și tendințe clastice”, cauza morții fiind „alcoholismul și supradozele de mercur”. (Parantezele ascuțite fiind folosite de I. B. L. pentru citate). Cu alte cuvinte, din aceste „fapte” reiese că Eminescu era un monstru. Și atunci cum îndrăznesc unii (eminescologi de elită) să-l numească „poet național” (fără ghilimele), căci, vorba lui Șerban Foartă din pagina a 8-a a *Dilemei*: avem de-a face cu un *Eminescu rustavelizat* (de la poetul georgian Rustaveli). „Poetul național” (cu ghilimele puse de Ș. F.), „în rest, e o sintagmă ce lipsește în literaturologia diverselor națiuni moderne”. Așa o fi, numai că rușii îl apreciază ca pe un poet național pe Pușkin (cel care are o opinie nu tocmai bună despre români, bunicul său fiind saltimbanc etiopian adus la curtea țaristă). Așisderea, maghiarii despre Sándor (Petőfi, cel care scria în septembrie 1848 imnul *Viață sau moarte*). Bietul Eminescu este sacrificat (a câta oară?) pentru „jenanta”, „xenofoba”, *Doina*, comparat doar cu Rustaveli!!!

A curs multă cerneală despre xenofobia și caracterul retrograd al *Doinei*, „totuși o poezie modestă”, zice Z. Ornea. Versurile: „Și cum vin cu drum de fier / Toate păsările pier” nu înseamnă că Eminescu era împotriva modernizării, a unei dezvoltări a infrastructurii, ca să folosesc un termen de tranziție. O spune răspicat Eminescu: «Cel mai mare rău din toate e că statul **nu** (sublinierea lui Eminescu, n.n.) devine proprietar al drumurilor de fier, ci împarte acest titlu cu mii de acționari cari vor pretinde ca să li se plătească anuitățile nouăzeci de ani de-a rândul» (*Timpul*, 31 oct. 1879). Referirile lui Eminescu au țintă precisă: afacerea Strousberg și afacerea Warszawski-Mihăilescu, care au concesionat căile ferate române armatei rusești în timpul războiului din 1877-1878, în interes propriu.

Este firesc, într-o oarecare măsură, ca Z. Ornea să creadă că Eminescu «s-a ridicat și împotriva evreilor». Un ziar din epocă, *Curierul intereselor generale*, îl etichetează pe Eminescu drept apărător al evreilor. Poetul se apără, firește: „Abstrăgând cu totul de la confuzia de idei și de la reaua credință – scrie Eminescu în *Curierul de Iași* (29 sept. 1876) – „declarăm că nici apărăm, nici am apărât vreodată direct sau indirect pe evrei, ținta noastră este de a spune adevărul”.

Eminescu abordează problema evreiască nu din punctul de vedere al confesiunii religioase sau al rasei, ci doar din punct de vedere economic. Și nu privește pe toți evreii din România, ci doar pe cei recent împământeniți, care formează (laolaltă și cu alți români) „clasa superpusă”, dornică să ajungă grabnic la „pita lui Vodă”, adică să accedă pe scara socială și administrativă pe alte căi decât cele ale meritocrației. S-a pronunțat împotriva ingerințelor Alianței Izraelite Internaționale în treburile interne ale tânărului stat român, în special după Congresul de la Berlin din 1878. Manifestă simpatie pentru evreii stabiliți de mai multă vreme în țară și care s-au integrat în societatea civilă românească. „Noi credem că interesele reciproce sunt armonizabile, dar pentru aceasta se cere bunăvoință și abnegație reciprocă”, scrie poetul în *Timpul* (29 ian. 1879). Nu Eminescu scrie favorabil despre primul teatru evreiesc din lume organizat la Iași? Nu Eminescu era prieten și i-a sprijinit pe savanții evrei H. Titkin și Moses Gaster (cu toate că ultimul scrie în *Enciclopedia Britanica*, ediția din 1910, că Eminescu este pseudonimul „unui poet de origine turco-tătară”)?

Eminescu critică sistemul de legi liberale cosmopolite (forme fără fond), care permite ca țara noastră să devină „o mlaștină de scurgere a elementelor economicești și moralește nesănătoase din Apusul și Răsăritul Europei. Noi am răspuns la aceasta că n-am vorbit numai de evrei și că aceștia nu sunt **singurul** (sublinierea lui Eminescu, n.n.) element nesănătos venit în țară” (*Timpul*, 8 apr. 1879).

La afirmațiile neîntemeiate ale lui Z. Ornea și ale celor care semnează în *Dilema*, răspundem tot prin Eminescu: „Nu vă prefaceți a vă supăra pe ceea ce zicem, supărați-vă pe ceea ce se-ntâmplă, pe realitate (...)”

Realitatea aparține ordinii materiale a lucrurilor, unde totul e pipăit, capabil a fi măsurat. Oricât de crudă ar fi forma în care ne exprimăm impresia, ceea ce e mai crud și mai odios e realitatea însăși (...). A modifica această realitate, nu a parafraza vorbele noastre; iată ce-ați trebui să faceți” (*Timpul*, 12 sept. 1882).

Eminescu, „obiectul unui monstruos cult al personalității” (cum dă direcția alcătuirii acestor „pagini eminesciene”, un oarecare Cezar Paul Bădescu), este supus din nou unui oprobriu public. Unele „apropieri firești” față de Mihai Eminescu și care au „un sănătos aer de prospețime” (vizavi de duhoarea etichetărilor unor iluștri necunoscuți: Bobe, Radu, Preda etc.) se observă în convorbirea pe care Alexandru Paleologu o poartă, în ultima pagină a *Dilemei*, cu Tita Chiper.

„Conu Alecu” este cel mai îndreptățit dintre cei aleși de Cezar Paul Bădescu (oare de ce n-a fost invitat niciun autentic eminescolog pentru acest număr al *Dilemei*?), pentru că bunicul distinsului cărturar, Mihai Paleologu, a lucrat cu Eminescu la *Timpul* și chiar i-a succedat la conducerea ziarului. Din „depozitul familial”, Al. Paleologu desprinde imaginea unui Eminescu total opus celei create de Mircea Cărtărescu, și anume „imaginea unui Eminescu om de lume, bine dispus, fermecător”, invitat la petrecerile lumii bune, unde „poetul nu se deosebea cu nimic de ceilalți, purta cu eleganță hainele de gală, era un bun valsator, știa să participe la o discuție amuzantă, mondenă și frivolă etc. Ar fi greșit să perpetuăm o reprezentare falsă, închipuindu-ni-l pe Eminescu totdeauna mizer și la limita subzistenței (...) se supunea perfect limitelor etichetei: dacă era invitat la masă în case mari, la Maiorescu, de pildă, mergea în ținută adecvată, când se ducea la Parlament lua redingota”. Aceeași imagine ne-o oferă și Slavici și este atestată de notele lui D. Vatamaniuc la volumele IX-XIII din *Opere* de Eminescu. Pentru Al. Paleologu, Eminescu era «mare poet, mare gazetar» și nu se rușinează citind cu voce tare *Odă (în metru antic)* și *Memento mori*, delectându-se cu poetul național „în aceeași proporție cum mă delectez cu Villon, cu câțiva poeți francezi din secolul al XVI-lea sau cu poezia engleză de tip Keats, Coleridge, Shelley”. Eminescu reprezintă, după opinia autorizată a lui Al. Paleologu, „o experiență profundă de poezie și de cultură”, opera lui fiind „garanția noastră identitară”.

Alexandru Paleologu demontează și alte clișee: „Cum să fii xenofob când ești bușit de cultura nemțească și în bună măsură de cultura iudaică și fiind sensibil într-un asemenea grad la mișcările spiritului și la valori de mare diversitate?” Același cărturar contemporan nouă infirmă ideile lui Șt. Zeletin (din care extrage masiv, pentru propria sa teză, Zigu Ornea) sau ale lui E. Lovinescu despre «reacționarismul» publicisticii eminesciene.

„Conservatorii, mai ales junimiștii erau, în fond, tot niște liberali care aveau, însă, o anumită poziție mai critică, iar, fiindcă aveau totodată și mai mult gust, priveau dintr-un oarecare unghi detașat toată retorica demagogică a epocii”, conchide Al. Paleologu cu îndreptățire. Dar cu unele observații: pe timpul lui Eminescu practic nu exista un partid, ci mai degrabă „un club conservator”; apoi Eminescu nu se supunea rigurilor de partid („un rău au partidele noastre: că se identifică fiecare din ele cu națiunea”), ci era o fire independentă, chiar incomodă și de aici îndemnul lui Petre Carp către Titu Maiorescu: „Și mai potoliți-l pe Eminescu!”.

Folosit și azi, ca și altă dată, în anumite conjuncturi sociale și politice, revendicat tendențios de diverse curente ideologice sau contestat de altele, personalitatea lui Eminescu continuă, la mai mult de un secol de la trecerea sa în neființă, să ne fascineze printr-o actualitate a gândirii sale social-politice, încă periculoasă pentru unii, devenind mustrarea noastră de conștiință. Suntem obligați „să ne străduim în permanență să-l merităm pe Eminescu. În primul rând să știm să suferim ca el. Să fim demni de Eminescu și să căutăm mereu să fim la o înălțime la care el să nu se rușineze de noi” (E. Papu). „Suntem români și punctum!” zice Eminescu. Cei care se simt altfel îngroașă corul detractorilor săi și se angajează în demolarea ideilor sale. Zadarnic, însă.

* * *

Am reluat publicarea acestui articol scris în 2002, după 17 ani așadar, pentru că, din păcate, este încă actual. La corul detractorilor din *Dilema* (în care Andrei Pleșu apare ca director fondator, fiind în acea perioadă ministru de Externe) s-au adăugat și alții, în primul rând Horia-Roman Patapievici, care a fost ani buni directorul Institutului Cultural Român (din Eminescu, pe timpul mandatului său, s-a tradus doar o carte, pe când Mircea Cărtărescu beneficiază de 20 de traduceri. Vezi *Contemporanul*, nr. 6, iunie 2015, p. 27).

Apoi, atunci când Eugen Simion a materializat gândul lui C. Noica de a facsimila toate manuscrisele eminesciene din România în 38 de volume și a le dăru marilor biblioteci publice din România, o filoloagă, Ioana Bot, pe atunci prodecan al filologiei clujene, consideră că aceste facsimile sunt un pictorial cu poze. Doamnei prodecan i se raliază anonimul C. Vică, care consideră aceste volume „o glumă proastă, din bani publici”, motiv pentru un alt ins, om politic insipid, să-l reclame la DNA pe „numitul Eugen Simion”, pentru facsimilare, întrucât aceasta „constituie faptă de corupție”. Și asta se-ntâmplă în România, nu într-un stat bananier!

Alții ne cer „despărțirea de Eminescu” (Virgil Nemoianu), pentru că-i antisemit (Moses Rosen), „paiseist” și „retrograd” (Zigu Ornea), *Doina eminesciană* fiind „jenantă pentru notele xenofobe și deranjantă pentru Uniunea Sovietică” (I. Bogdan Lefter) etc.

M-a interesat care a fost evoluția profesională și politică a acestor detractori de profesie, care vor rămâne, firește, în istoria literaturii române doar ca niște frustrați care și-au legat numele de cel al lui Eminescu. Dacă n-ar fi scris *Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei*. Răsfoind volumele lui Tudor Arghezi în *Scânteia*, 5-10 ianuarie 1948, Sorin Toma (fiul lui A. Toma, poetul oficial al deceniului stalinist) ar mai fi rămas în posteritate?! Dar, contează cum rămâi: ca un calomniator (= infractor) sau un exeget.

Fără doar și poate, nimic nou nu-i sub soare. Toți sau aproape toți au ajuns la „pita lui Vodă” mai iute și mai ușor, nu prin meritocrație, ci prin... coate. Astfel: Cezar Paul Bădescu a avut contract cu TVR (cu televiziunea națională, publică, deci, plătită din banii noștri) pentru o emisiune literară (prezentare de cărți și de scriitori). Pe 15 ianuarie sau 15 iunie, Eminescu n-a fost prezentat nici măcar cu un basm. Pentru Cezar Paul Bădescu, Eminescu a rămas „ceva inert și ridicol”.

Virgil Nemoianu a fost onorat cu titluri academice, inclusiv cu Doctor Honoris Causa al Universității din Craiova (asemenea titlu neavând niciun autentic eminescolog).

Moses Rosen, cel care a pârât Academia Română lui N. Ceaușescu că a editat vol. X din *Opere* de Eminescu, s-a dus la Domnul, unde va da socoteală (credem, sau sperăm) că a fost omul lui Stalin (conform cărții Simonei Vrăbiescu-Klebkner, *Din exil, Lobby în SUA pentru România*, cuvânt-înainte de C. Bălăceanu-Stolnici, București, Editura Ziua, 2006, pp. 162-163) și l-a izgonit din țară pe reputatul rabin Alexandru Șafran.

Ion Bogdan Lefter este cadru universitar, ex-director al secției române a postului de radio „Europa liberă” și este invitatul cvasipermanent al unui post de televiziune și în care-și expune ideile cel puțin discutabile.

T. O. Bobe, antieminescian prin credință, a primit premiul (însoțit de o sumă de bani) național „Mihai Eminescu”, spre disperarea manifestă a lui Cezar Ivănescu. Mai bine nici că se putea!

Cristian Preda, asistentul Facultății postdecembriste de Științe Politice și Administrative (care-și are sorginea în Academia „Ștefan Gheorghiu”) a ajuns consilier prezidențial și, ulterior, europarlamentar, care a votat recent împotriva României. Ulterior, l-a desființat și pe filosoful C. Rădulescu-Motru.

Mircea Cărtărescu, scriitor autentic, este propunerea permanentă a Uniunii Scriitorilor pentru Premiul Nobel pentru Literatură. (Vezi și Th. Codreanu, *Dubla sacrificare a lui Eminescu*, ediția a treia, revăzută și adăugită, cu o prefață de Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Chișinău, Civitas, 2000).

Acest cor al detractorilor vor să demonstreze că Eminescu este „incorect politic” (cum a demonstrat Th. Codreanu în volumul cu acest titlu apărut în 2014). De ce este Poetul nostru național „incorect politic”? Întrucât concepția eminesciană despre stat, națiune, economie politică, patriotism etc. este periculos de actuală, stricând jocul de culise al marxologilor contemporani, care vor reimpunerea lozincii eșuate „proletari din toate țările, uniți-vă!”, în noul context al globalizării forțate.

Iată, deci, un fapt îngrijorător: azi dacă înjuri România și valorile ei naționale ești binecuvântat (cu funcții, premii, traduceri etc.) și nu dai socoteală nimănui, nici măcar propriei tale conștiințe, în timp ce semnatul acestor rânduri i s-a desfăcut contractul de muncă de la Editura Scrisul Românesc (în timpul unui ministru sinistru) în perioada 1 august 1998-1 noiembrie 1999. Ce vremuri! *Înapoi la Eminescu*, ne îndeamnă G. Munteanu și, vorba Poetului nostru național: „Ceea ce istoria niciunui popor din lume n-a scuzat vreodată e lașitatea”.

Editura Gee a la un pătrar de veac: Premiile Eminescu – „Teiul de Aur” și „Teiul de Argint”, ediția a XVIII-a

Rozalia BARTA
Oradea

În data de 21 septembrie 2019, Biblioteca Județeană „Mihai Eminescu” Botoșani a fost gazda unui șir de manifestări culturale care au reunit în orașul lui Eminescu scriitori, artiști, oameni de cultură, atât din țară, cât și din străinătate. Moderatorul evenimentului a fost Traian Apetrei, directorul Teatrului „Mihai Eminescu” din Botoșani.

Cu acest prilej, prof. Cornelia Viziteu, directoarea bibliotecii, a subliniat importanța colaborării bibliotecii cu instituțiile locale de cultură și cu comunitatea botoșăneană. Fondată încă din anul 1882, biblioteca publică din Botoșani și-a cultivat, cu trecerea timpului, o bogată tradiție culturală. A fost evidențiată donația de 10.000 de cărți făcută cu generozitate de Ion C. Rogojanu, renumit colecționar din București. Prin această acțiune s-au creat condițiile ca biblioteca județeană să poată organiza Fondul documentar „Mihai Eminescu”, unic în țară, inaugurat pe 19 decembrie 1997. Acest fond de carte conține „o serie completă de ediții Eminescu, volume de exegeză eminesciană și diferite documente referitoare la perioada în care a trăit poetul”¹, fiind pus la dispoziția cercetătorilor din domeniu și a publicului interesat.

Un moment special al zilei a fost festivitatea de decernare a Premiilor Eminescu – „Teiul de Aur” și „Teiul de Argint”. Concursul, aflat la cea de-a XVIII-a ediție, se desfășoară în mod tradițional în preajma comemorării zilei morții lui Mihai Eminescu din luna iunie. În acest an, manifestarea a fost amân timeră pentru 21 septembrie, moment care a marcat, totodată, și împlinirea a 25 de ani de existență a Editurii Gee din Botoșani. În aceste împrejurări, teiul eminescian din Botoșani a continuat să-și îmbogățească coroana cu mai multe ramuri pentru a optsprezecea oară.

Juriul a fost format din personalități ale vieții culturale locale și naționale: Dragoș Pătrașcu, președinte de onoare, Augustin Eden, președinte, Constantin Tofan, Vasilian Doboș, Grigore Ilisei, Mihai Cornaci, respectiv Elena Condrei, fondatoarea Premiilor Eminescu pentru Literatură, Arte vizuale, Colecții și Colecționari. Scopul concursului este de a face cunoscute publicului larg diferite modalități de exprimare a operei eminesciene prin literatură, arte vizuale, numismatică, publicistică și folclor.

Pentru *Literatură*, juriul a conferit două premii și medalii Eminescu: „Teiul de Aur”, care i-a revenit poetei Valeria Manta Tăicuțu din Râmnicu-Sărat, și „Teiul de Argint”, profesorului Lucian Costache din Pitești. În acel cadru festiv, profesorul Costache și-a prezentat lucrarea recent apărută intitulată *Mihai Eminescu: Luceafărul înainte și după Luceafărul*. Cartea numără peste 500 de pagini, reprezentând o continuare a cercetării autorului referitoare la creația eminesciană, în special a marelui poem „Luceafărul”, cu trimeri de adâncime în întreaga creație a lui Eminescu. Autorul subliniază că „niciun text eminescian nu mai poate fi astăzi analizat singular, fără a coborî în istoria sa, în *avatarurile* sale și, evident, neglijând elementele de legătură dintre texte, fie că e vorba de mitologii sau filosofii îndestulătoare, analogii în varii domenii ale culturii române și universale, în multiplele posibile comparații cu autori și capodopere ale literaturii universale”².

În cadrul secțiunii *Arte vizuale* s-au acordat două premii și medalii Eminescu: „Teiul de Aur” artistei Lucia Pușcașu din Suceava, iar „Teiul de Argint” talentatului portretist Romulus Harda din București. Romulus Harda, ajuns pentru prima dată la Botoșani, a distribuit publicului interesat portrete ale personalităților românești din diferite domenii, realizate în creion și cărbune.

Colecționarul Gheorghe Dolinski din Suceava a fost distins cu premiul și medalia Eminescu „Teiul de Argint” la secțiunea *Colecții și colecționari*. În cadrul secțiunii *Publicistică* s-au acordat premiul și

¹ Catalogul acestui tezaur se poate consulta de către cei interesați pe site-ul Bibliotecii Județene „Mihai Eminescu” Botoșani: <https://www.bibliotecabotosani.ro/user/doc/catalog/CatalogEminescu.pdf>.

² Lucian Costache, *Mihai Eminescu: Luceafărul înainte și după Luceafărul*, Onești, Editura Magic Print, 2019, p. 7.

medalia „Teiul de Aur” profesorului universitar Nicolae Dinescu-Mărăcineanu, din Râmnicu-Vâlcea. Premiul și medalia „Teiul de Argint” s-au acordat publicațiilor *Spații culturale* și *Agora literară*. Publicația culturală *Spații culturale* apare la Râmnicu-Sărat prin grija poetei Valeria Manta Tăicuțu și a colectivului redacțional pe care îl conduce cu pricepere de mai mulți ani. Revista *Agora literară* promovează creațiile literare ale scriitorilor români și din diaspora, avându-l ca redactor-șef pe poetul Iulian Patca.

Pentru secțiunea *Folclor* au fost acordate diploma în rang de excelență și medalia Eminescu „Teiul de Aur” artistei Carmen Antal Cujbă din Toplița. Cu acest prilej, Carmen Antal Cujbă a susținut un miniconcert de române, reușind să încante publicul prezent. În acest an a fost acordate o distincție pentru *Excelență* – diploma în rang de excelență și medalia Eminescu „Teiul de Aur” academicianului Ioan-Aurel Pop din Cluj-Napoca.

Un alt moment așteptat al manifestării a fost lansarea ultimelor două cărți apărute în seria bibliografică a laureaților premiilor Eminescu „Teiul de Aur” și „Teiul de Argint” ale Editurii Gee a din Botoșani, reunite sub titlul colecției *Eminescu nestins*. Prima carte poartă titlul *Cristelnița de la Uspenia: taifas din petice cu Ion Filăpciuc*, fiind rodul unui dialog purtat între Elena Condrei și Ion Filăpciuc. Potrivit mărturisirii autoarei, acest dialog a însemnat o adevărată revelație spirituală.

Cea de-a doua carte apărută în 2019 poartă numărul 16 în cadrul colecției, fiind intitulată sugestiv *Convorbiri cu Theodor Codreanu: itinerare în miracolul eminescian*. Istoricul literar Theodor Codreanu este considerat a fi un fin analist al „fenomenului literar contemporan și unul dintre puținii cercetători obiectivi ai eminescianismului”³. Cele două cărți au fost prezentate de academicienii Mihai Cimpoi de la Chișinău și Vasile Tărășeanu de la Cernăuți. Acestea merită să fie citite și, mai ales, cunoscute, atât de eminescologi, cât și de publicul larg interesat de subiect.

În incinta lăcașului eminescian au fost organizate expoziții ce puteau fi vizitate de către participanți. Una dintre aceste expoziții a cuprins volume închinat lui Mihai Eminescu, dar și o serie de cărți apărute pe această temă la Editura Gee a. Editura, fondată în anul 1994 de către Elena Condrei, a pornit de la șapte titluri de cărți, ajungând să tipărească volume cu teme diverse precum: ficțiune, artă și albume, religie, cărți pentru copii și educaționale. Editura Gee a reușit să se mențină prin continuitatea colecțiilor pe care le-a inițiat, dar și prin albumele apărute în ediții unice, cu supracopertă de porțelan, care au fost executate în regim de artă.

Remarcabilul bibliotecar din Botoșani Mihai Cornaci a organizat și prezentat, și de această dată, în cabinetul de numismatică și filatelie al bibliotecii o expoziție de medalii și materiale filatelice: plicuri și ștampile închinat lui Mihai Eminescu.

Acad. Vasile Tărășeanu și Elena Condrei

Botoșani rămâne un punct de intersecție culturală de maximă importanță în ceea ce privește personalitatea lui Mihai Eminescu. Manifestări culturale de genul celor prezentate mai sus au rolul de a menține vie memoria celui mai mare poet român. De asemenea, în ciuda faptului că acesta este, la nivel teoretic, omniprezent în viața noastră, pornind de la manualele de limba și literatura română, ajungând până la statui sau alte monumente dedicate personalității sale, consider că astăzi, poate mai mult ca oricând, Eminescu nu este apreciat la adevărata sa valoare. Elena Condrei a reușit, în acest sfert de veac, să formeze o adevărată comunitate de profesioniști care și-au dedicat o parte semnificativă din activitatea lor pentru studierea vieții și operei lui Mihai Eminescu. Efortul lor deosebit s-a concretizat prin multitudinea de volume editate în cadrul Editurii Gee a, dar și prin manifestările culturale desfășurate periodic în Botoșani.

³ Ion Beldeanu, Theodor Codreanu, „Fragmentele lui Lamparia”, recenzie în *Bucovina literară*, nr. 11-12/2002.

Aspecte cultural-educative și social-economice oglindite în ziarul *Chioarul* (1930-1931)

Csilla TEMIAN

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 a adus în sufletul românilor din Transilvania bucuria împlinirii visului mult dorit, conștienți fiind, însă, de eforturile și sacrificiile ce vor urma pentru a-și făuri o țară prosperă și educată.

În fruntea celor ce s-au înrolat în această luptă s-au aflat dascălii satelor, al căror merit a constatat în faptul că au înțeles, mai mult decât ceilalți intelectuali, că au datoria sfântă de a aduce lumină în cele mai întunecate colțuri ale țării, iar pentru aceasta, pe lângă obligațiile profesionale, aveau nevoie de toată dăruirea pentru a ajunge la sufletul și înțelegerea sătenilor.

O astfel de credință stăruia și-n mintea slujitorilor școlii din ținutul Chioarului. Așa se face că, în anul 1920, învățătorul Ștefan Pop, în colaborare cu Elie Pop și cu tânărul Aurel Buteanu, a avut inițiativa de a scoate o foaie, pe care cei trei au numit-o după numele ținutului – *Chioarul*, o foaie care, neavând nicio susținere materială, după aproape doi ani și-a încetat apariția. La 8 ani după aceea, la îndemnul aceluiași învățător, Ștefan Pop, devenit pensionar, s-a propus „reînvierea” gazetei *Chioarul*. Primul număr a apărut în ziua de 2 februarie 1930, sub direcția unui comitet condus de învățătorul din Văleni, Andrei Grobei, alături de preotul din Văleni, Ștefan Gheție, și de Emil Pop, proprietarul librăriei și tipografiei „Mercur” din Șomcuta, unde apărea, în fiecare duminică, ziarul.

Colaboratori au fost, în primul rând, învățătorii din satele Chioarului: Vladimir Diaconița-Poiana, Vasile Teianu, Traian Chilian, Gavril Bogdan, Sabina Muntean, dar au apărut și materiale sub alte semnături: preotul Ștefan Gheție, preotul Efrem, Cornel Fânășeanu (sub pseudonimele Piroboridava, C. Corsicanul), C. Vrânceanu ș.a. Munca redacțională a fost îndeplinită în cea mai mare parte de redactorul responsabil Andrei Grobei, a cărui semnătură se regăsește aproape în fiecare număr.

Chiar în primul număr este anunțat scopul gazetei: „[...] Avem datoria de a păstra cu faimă numele de chiorean și a munci mult pentru ridicarea pe toate terenele la un nivel omenesc. Ridicarea culturală, morală și materială, însă, se poate face numai prin lumină, prin știință de carte și propagandă culturală. Nevoile, ce astăzi se simt, le va împlini gazeta noastră...”, revenind în numărul 3 al gazetei cu prezentarea programului și a obiectivelor astfel formulate: răspândirea culturii în masa poporului; deșteptarea în popor a dorinței de a tinde mult spre îmbogățirea cunoștințelor; provocarea setei de a citi, „adecă de a lega poporul sufletește cu slova românească”; împărtășirea știrilor săptămânale din lumea întreagă și mai cu seamă din ținutul Chioarului; oferirea agricultorilor a tot felul de sfaturi folositoare; publicarea poeziilor din literatura cultă, a poeziilor populare, chiuiturilor, poveștilor, schițelor, glumelor, dar și a unor predici bisericești etc.

Cum era de așteptat, semnarii articolelor, în majoritate învățători în satele din jurul Șomcutei (Finteușul Mare, Vălenii Șomcutei, Posta, Remetea Chioarului, Remetea pe Someș), au adus în prim-plan problemele învățământului românesc din ținut, starea școlilor și situația materială a dascălilor. O mare nemulțumire și nedreptate făcută chiorenilor a fost desființarea Gimnaziului Românesc de Stat pentru Băieți din Șomcuta Mare, școală care, în perioada ei de activitate – 1923-1929 – a pregătit nu numai tineretul din zonă, ci și din ale ținuturi. Acum copiii țăranilor chioreni au rămas „fără baza de a ocupa funcțiuni inferioare”, neputând deveni „meseriași și comercianți pricepuți cu putere de a concura cu orice străin” (nr. 4, p. 1). De aceea, toți chiorenii sunt chemați să lupte pentru reînființarea gimnaziului. (Cu toate stăruințele depuse, această dorință nu s-a împlinit; s-a propus apoi înființarea unei școli de agricultură în loc, dar nici aceasta nu s-a realizat).

În multe dintre articolele publicate, învățătorii îi sfătuiesc pe țărani să nu precupețească niciun efort pentru a-și da copiii la învățătură. În articolul „Foloasele învățăturii (către săteni)”, Traian Chilian, observând că, îndeosebi primăvara și toamna, copiii nu erau lăsați să vină la școală, fiind folosiți la muncile din gospodărie, le-a dat părinților următoarele sfaturi: „Nu vă uitați la foloasele pe care vi le aduc îngrijind câte un purcel, ci vă uitați la foloasele ce vor avea, când vor fi mari, învățând carte...”, pentru că, spunea învățătorul, „gospodăria aceluia om este mai bine condusă care citește în cărți despre: alegerea semințelor, îngrășarea pământului...[...] omul cu carte mai învață câte o meserie sau face comerț după care are câștiguri frumoase...”, iar satul „atunci este mai bogat și mai puternic, când are mai mulți știutori de carte”. În

concluzie, țăranii să-și trimită copiii la carte, „căci învățătura e cea mai temeinică și cea mai sigură comoară a omului” (nr. 10, p. 2). Aceleași îndemnuri le găsim și-n articolul învățătorului Gavril Bogdan: „Importanța industriei și îmbrățișarea ei din partea poporului român” (nr. 11, p. 2), „ar fi de dorit ca fiecare sat să-și aibă din sânul său meseriași ca: fierar, cojocar, tâmplar, croitor, pantofar etc. În chipul acesta părinții mai săraci își asigură, deși n-au moșie, existența copiilor, iar locuitorii satelor ar fi scutiți de a alerga în orașe după cele trebuincioase gospodăriei...”.

Alte articole cu subiecte pedagogice erau destinate corpului didactic: „Individualitatea copilului din trecut și astăzi” (nr. 17, pp. 2-3), „Rolul educativ al mamei” (nr. 17, pp. 3-4), „Rolul excursiunilor școlare” (nr. 18, pp. 1-2), „Calitățile unui bun învățător” (nr. 25, p. 2), „Școala și viața” (nr. 28, p. 2) ș.a.

Au fost de mare folos sfaturile date de învățători țăranilor, de exemplu cele privitoare la sădirea și altoirea pomilor, Chioarul devenind în scurt timp importantă zonă pomicolă.

Un loc aparte l-au ocupat medalioanele, în serial, dedicate renumiților dascăli: „Fiul Chioarului: Ioan Popescu. Viața și activitatea sa” – prelucrată după o conferință a lui Aug. Paul și Iacov Antonovici și „Alt fiu al Chioarului: Ilie Pop. Viața și activitatea sa” – prelucrare după Ioan Pop-Reteganul, ambele realizate de V. Diaconița-Poiana, precum și medalioanele dedicate scriitorilor George Coșbuc, Vasile Alecsandri, Mihail Sadoveanu. De asemenea, erau publicate relatări de la serbările școlare, de la adunările și cercurile culturale, de la congresul învățătorilor, opinii despre salarizarea corpului didactic, recenzii și traduceri ale unor lucrări semnate de pedagogi români și străini.

Comitetul de redacție a urmărit cu un spirit obiectiv situația economico-financiară a ținutului Chioar în perioada crizei și a publicat numeroase articole despre realitatea din sate. În articolul „Criza economică și financiară din Chioar”, semnat Cooperator/Gh. Muntean/, pornind de la principiul stabilit în program, și anume că, fără a face politică, gazeta va analiza realitatea de la sate: „Starea precară economică a populației rurale sub care geme azi, mai mult ca oricând, și populația din Chioar. Niciodată n-a fost mai neagră mizerie, mai mare lipsă de bani, mai mare lipsă de muncă și câștig cum este azi. [...] Această stare de adâncă sărăcie nu o simte numai populația rurală și mica gospodărie de la sate, ci se simte în toate ramurile de activitate și îndeosebi în industrie și comerț” (nr. 3, p. 2). Pentru a schimba această stare de lucruri, trebuie ca sătenii să fie educați și din punct de vedere politic, să cunoască rolul alegerilor politice, adresându-li-se în articolul „Către săteni. Înainte de alegeri” astfel: „Mergeți liberi la urnă punând votul vostru neinfluențați de nimeni și nimic, aveți răspundere numai înaintea sufletului vostru...” (nr. 1, p. 3).

Un loc aparte îl ocupau în gazetă producțiile literare. În fiecare număr erau publicate poezii, povești, schițe de autor, dar mai ales producții populare: cântece și doine, colinde, versuri legate de obiceiurile de peste an, glume, ghicitori. Încă din primele numere ale gazetei s-a făcut un apel „Către toți știutorii de carte, feciorii și fetele satului”, să trimită gazetei chiuituri, colinde, glume etc.

Fideli obiectivelor propuse în programul gazetei, în paginile acesteia se găsesc știri din tot Chioarul: despre inaugurarea școlii din Plopiș, starea jalnică a școlii și a locuinței învățătorului din Mogoșești, activitatea culturală din sate (teatru la Remetea Chioar, teatru la Culcea), teatrul și petrecerea de la Casina meseriașilor din Șomcuta, seratele dansante ale studențimii din Chioar și ale Reuniunii Femeilor Române din Șomcuta, adunarea ASTREI în Chioar, manifestările organizate de „Tinerimea Văleană” din Vălenii Șomcutei sau de „Tinerimea Română” din Săcălășeni ș.a.

Nu lipsea din gazetă marcarea evenimentelor importante din istoria țării, precum și relatările de la sărbătorile naționale: 1 Decembrie 1918, 10 Mai, Ziua eroilor, 24 Ianuarie 1859 etc. De asemenea, erau explicate, pe înțelesul tuturor, semnificațiile sărbătorilor religioase (De Florii, Patimile Domnului, Învierea, Adormirea Născătoarei de Dumnezeu, Nașterea lui Iisus ș.a.).

Pentru mai buna cunoaștere a vieții social-economice din Chioar din perioada anilor 1930-1931, nu sunt lipsite de importanță nici textele publicitare, care apăreau în gazetă, care oglindesc aspecte ale vieții din Șomcuta: ofertele librăriei „Mercur”, produsele magazinului „Victoria”, filmele de la Cinematograful „Mercur”, existența unui magazin special de stoffe, activitatea celei mai elegante și moderne croitorii sau despre cursele zilnice la Satu Mare cu o mașină de lux pentru 7 persoane etc.

Cu o întrerupere de 5 săptămâni, foaia *Chioarul* a apărut până în 23 august 1931. Lipsa susținerii materiale i-a întrerupt definitiv apariția, așa cum s-a întâmplat și în cazul predecesoarei sale. A dispărut nu înainte de a mai adresa un apel disperat „Către abonați și toți cititorii”: „Criza generală economică financiară se resimte și la plata abonamentelor în prea mic număr achitate, încât, neputându-se achita spesele de tipar, tipografia refuză a mai tipări foaia pe datorie” (nr. 30/1931, p. 3).

Deși a avut o existență scurtă în ambele serii (1920-1921), (1930-1931), gazeta *Chioarul* a fost o oglindă fidelă în care s-au reflectat realitățile acelor ani din ținutul Chioarului, dovedindu-și valoarea documentară.

Principesa Ileana a României – de la haina regală la cea îngerească

Elena ȘTREANG

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Anul acesta s-au împlinit 110 ani de la nașterea Principesei Ileana de România, cea care avea să își schimbe peste ani veșmântul laic – lumesc cu cel monahal – îngerească. Nimic întâmplător, pentru că într-un moment dureros al vieții a fost învrednicită să vadă faptele cerești, „sfătuindu-se” la căpătâiul fratelui bolnav, Mircea, ce se apropia prea devreme de porțile veșniciei, răpus de febră tifoidă pe când avea mai puțin de patru ani. S-a născut la 5 ianuarie 1909 (23 decembrie 1908 după stilul vechi), al cincilea copil al familiei regale a României, una dintre fiicele celui care a fost primul rege al României Mari, Ferdinand I, și a soției sale, regina Maria. Nașterea sa a fost salutată cu douăzeci și una de salve de tun, omagiul firesc pentru descendenta unei familii regale. S-a bucurat de o copilărie fericită în sânul augustei familii, mereu sub atenția și ocrotirea distinselor sale mame, regina Maria, care avea să mărturisească: „Pe Ileana n-aveai nevoie s-o înveți ce e bine și ce e rău, nu era încrezută; era un copil vesel, fericit, plin de viață și vioiciune” (*Maria, regină a României*, vol. II, p. 293).

Ileana a fost aceea dintre frați care a înțeles cel mai bine că descendența nobilă este împletită cu spiritul respectului, al dragostei și datoriei față de țara în care s-a născut și că, atunci când e nevoie, trebuie să-i slujească pe oameni cu dăruire și devotament. A fost cea mai apropiată de sufletul reginei prin candoarea, sensibilitatea și generozitatea de care a dat dovadă. Copilăria Ilenei a fost marcată de două evenimente tragice: moartea fratelui mic Mircea și unul de mare amploare – războiul. A avut cinci ani când a izbucnit prima conflagrație mondială și șapte ani când a intrat România în război alături de Antantă. Familia regală avea să parcurgă și să trăiască cel mai greu moment din istoria sa și a Țării. Cu cea mai mare parte a țării ocupată, în toamna anului 1916 autoritățile române au fost nevoite să părăsească Bucureștiul și să se strămute în fosta Cetate de Scaun a Moldovei. Din decembrie 1916 până în noiembrie 1918 familia regală a locuit în orașul Iași, într-o casă situată lângă cartierul general al rușilor de pe geamul căreia Ileana avea să vadă multe dintre ororile războiului.

Perioada refugiului a fost grea și pentru familia regală, care a resimțit direct toate lipsurile cu care se confrunta populația. (*Historia specială*, nr. 13/2015, p. 45). Ileana avea să-și amintească mai târziu că,

pe atunci, tot timpul îi era foame, iar mâncarea de cele mai multe ori era insuficientă și necomestibilă. Chiar dacă nu avea nici zece ani împliniți, Ileana și-a însoțit mama în vizitele prin spitale, atitudinea sa surprinzând-o chiar și pe regină. Regina Maria lucra ca infirmieră și copila, luând exemplul de la mama ei, ajuta sinistrății și le împărțea ajutoare. După cum avea să povestească în autobiografie, în vremea Primului Război Mondial, domnița Ileana a învățat pe propria-i piele ce înseamnă foamea și suferința. Mai mult decât atât, experiența din timpul Marelui Război i-a dat ocazia prințesei să pună în practică virtuțile transmise de mama sa: curajul și datoria față de semenii. Unul dintre prietenii săi apropiați în perioada războiului a fost Ion Antonescu, viitorul conducător al României, pe atunci tânăr aghiotant al mareșalului Perzan. Prietenia dintre Antonescu și copilă va continua și după război, iar imaginea de om integru i-a păstrat-o în ciuda tuturor lucrurilor care se vor întâmpla câteva decenii mai târziu (*Historia specială*, nr. 13/2015, p. 45). Sfârșitul războiului duce la formarea României Mari, iar în 1919 Ileana a însoțit-o pe regina Maria la Paris, unde au stat până după semnarea Tratatului de la Trianon (iunie 1920), prin

care se recunoștea pe plan internațional unirea Transilvaniei cu România.

Educația a primit-o cu precădere în familie, de la părinți, și de la pregătitori și personalul curții. De la tată a învățat germana, iar de la mamă limbile engleză și franceză. A studiat sculptura cu renumitul Ion Jalea și pictura cu Jean Steriadi. În anii '20 Ileana și-a continuat studiile în Marea Britanie, la Școala Hearthfield, unde au învățat și surorile ei. În perioada adolescenței s-a implicat activ în dezvoltarea mișcărilor de tineret. A fost fondatoarea și președinta unor organizații ca Asociația Cercetașelor României și Asociația Creștină a Femeilor Române. Fiind pasionată de yachting, a obținut brevetul de căpitan de cursă lungă în Marina Regală Română, navigând cu yachtul „Isprava”, fiind prima femeie din România care are această calificare. A fost, însă, îndepărtată din viața publică și i s-au retras toate funcțiile de către nimeni altul decât fratele mai mare Carol al II-lea, gelos pe popularitatea ei și pe faptul că era foarte iubită în România. Acesta și-a propus să o îndepărteze din țară, ceea ce a și reușit după nunta acesteia.

În vara anului 1931, principesa Ileana și regina Maria răspund invitației primite de la reședința verilor Hohenzollern și pleacă la Paris, unde Ileana îl reîntâlnește pe cel care îi va deveni soț, arhiducele Anton de Habsburg. Anton provenea dintr-o familie de renume, însă, după prăbușirea Imperiului Habsburgic, noua republică le-a retras cetățenia, aceștia alegând chiar să părăsească Austria. Prima întâlnire cu arhiducele a avut loc cu un an în urmă, în Spania. Pe 20 aprilie, întrucât tatăl ei murise (1927), Ileana îi cere fratelui său Carol al II-lea binecuvântarea și consimțământul pentru căsătorie, decizie acceptată fără nicio rezervă. Ceremonia căsătoriei are loc pe data de 26-27 iulie 1931, evenimentul desfășurându-se la Castelul Peleş. Îmbrăcat în uniformă de general de vânători de munte, regele Carol al II-lea își conduce sora la altar într-o atmosferă solemnă și entuziastă. Coronița de aur purtată de mireasă fusese primită cadou de la Leopold Salvator de Habsburg, viitorul socru, și era o bijuterie de familie, dăruită de împăratul Napoleon I soției sale, arhiducesa Maria Luiza. Nunta a fost un eveniment monden cu participare internațională, la care au fost prezenți numeroși corespondenți din străinătate, precum și elita politică românească: prim-ministrul Nicolae Iorga, Constantin Argetoianu, mareșalul Prezan, Iuliu Maniu, Ion Mihalache, Al. Vaida Voievod, Gheorghe Brătianu, Octavian Goga, Mihail Sadoveanu etc. A fost ultima căsătorie oficială încheiată în țară pentru un membru al familiei regale române!

Sub presiunea regelui Carol al II-lea, la o săptămână după nuntă mirii părăsesc țara, locuind un an la München, apoi s-au stabilit în Austria, aproape de Viena, în localitatea Sonnenberg. Întrucât i s-a refuzat accesul în țară, Ileana a rugat-o pe regina Maria să-i aducă un vas cu pământ din România, pe care l-a așezat sub patul în care i-a adus pe lume pe toți cei șase copii: Ștefan (1932-1998), Maria-Ileana (1933-1959), Alexandra (1935), Dominic (1937), Maria Magdalena (1939) și Elisabeta (1942-2019). Așa cum a scris în memoriile sale *Trăiesc din nou*, „s-au născut toți copiii pe pământ românesc”. Regele Carol al II-lea, consecvent planurilor sale politice, va ține familia arhiducesei departe de țară, permițându-i să

vină cât mai rar cu putință, iar șederea să nu dureze mai mult de o săptămână. La parastasul tatălui ei, regele Ferdinand, făcut la zece ani de la trecerea în eternitate (1937), nu i-a fost îngăduit să vină. Carol al II-lea a acționat așa din dorința de a se răzbuna pe mama sa, regina Maria, care-i dezaprobase fățiș toate acțiunile iresponsabile, atât față de țară, cât și față de propria familie. Carol al II-lea și-a părăsit familia în 1925 (în martie 1921 s-a căsătorit cu principesa Elena a Greciei, în același an născându-i-se copilul, principele Mihai, viitorul rege al României), apoi a renunțat la tron plecând în străinătate cu Elena Lupescu. În 1930 s-a întors în țară detronându-și propriul fiu. Știind că regina Maria era foarte apropiată de principesa Ileana, voia să o pedepsească și se folosea de orice prilej.

Odată cu izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, viața familiei se complică. Austria este ocupată de naziști, iar schimbările politice aduc

1926

neliniște și neplăceri. Casa le-a fost percheziționată și ei erau urmăriți și hărțuiți. Nici acum Ileana nu rămâne nepăsătoare la suferința care a pus stăpânire pe omenire. Își pune casa la dispoziția soldaților români răniți, transformând-o în spital. S-a implicat în activități de Crucea Roșie, organizând spitale de campanie și ajutând și îngrijind soldații români aflați în spitalele din Viena. În 1943 se întoarce cu familia în țară, oferindu-și sprijinul Crucii Roșii din România. S-a stabilit la Bran, unde a înființat o cantină pentru răniți și cel mai de suflet proiect al său: Spitalul „Inima Reginei”. S-a zbatut mult să înființeze și în Brașov un spital în folosul soldaților români.

După încheierea războiului, comuniștii au pus stăpânire pe țară și au urmat ani de distrugere și de răsturnare de valori, guvernul comunist punând presiune pe toate instituțiile statului. În noua situație prințesa Ileana a dus acțiuni de sprijin pentru urmăriții politic, elita intelectuală și oameni ai clerului. A găzduit în mare secret la Bran oameni care altfel ar fi fost arestați. După abdicarea regelui Mihai, la 30 decembrie 1947, i s-au confiscat toate proprietățile și a fost nevoită să ia drumul exilului, de data asta definitiv. La plecarea din țară, în ianuarie 1948, printre puținele lucruri pe care le-a putut lua s-a aflat cel mai prețios obiect: o cutie cu pământ românesc de care nu s-a mai despărțit nici la moarte. „Am ingenuncheat împreună cu Anton și copiii și ne-am rugat adânc, în tăcere. Atunci mi-am promis solemn că oriunde aş merge voi încerca să-mi continui munca; mi-am promis că, deoarece în inima mea e încrustată imaginea României, viața mea va rămâne în continuare dedicată ei. Luașem o cutiuță veche și frumoasă de metal de pe una dintre mesele din castel și, dând la o parte zăpada cu mâinile, am umplut-o cu pământ românesc. Din câte am dus cu mine, acesta este lucrul cel mai prețios pe care îl am” (Ileana Principesă de România, Arhiducesă de Austria, *Trăiesc din nou*, Editura Humanitas, București, 1999, p. 376).

Principesa s-a mutat în Elveția, dedicându-se familiei și actelor de caritate. A doua țară popas pentru familia ei a fost Argentina, în capitala căreia – Buenos Aires – a înființat un cămin destinat refugiaților politici români, cămin care a purtat numele mamei sale: „Regina Maria”. În 1950 se mută în Statele Unite ale Americii, unde a păstrat legături cu românii stabiliți aici, a susținut numeroase conferințe despre România și opresiunea comunistă instalată în țară, prelegeri la universitățile și institutele americane în vederea susținerii țării. În anul 1954 a divorțat de arhiducele Anton și s-a recăsătorit cu un medic român, Ștefan Isărescu. Parcursul vieții ei a fost unul exemplar; s-a luptat pentru alții, a fost în slujba poporului ei. Mereu optimistă, indiferent de frământările vieții, trăiește cu permanenta rană a exilului și cu un simțământ al vinei că și-a părăsit țara. S-a adâncit tot mai mult în rugăciune și, după ce s-a sfătuit cu copiii și cu soțul, a luat hotărârea de a-și căuta refugiul în spațiul tihnit al ortodoxiei.

Descendenta regală a slujit oamenilor și s-a supus lui Dumnezeu. La 52 de ani, în anul 1961, a devenit novice în Mănăstirea Ortodoxă „Acoperământul Maicii Domnului” din Franța (Bussy en Othe). În 1964 s-a întors în America, unde a luptat mult pentru a obține un teren pe care a înființat Mănăstirea Ortodoxă cu hramul Schimbarea la Față, situată în Ellwood City, statul Pennsylvania, a cărei geografie îi amintea de România. A fost primul așezământ monahal ortodox din această parte a lumii. Primește voturile monahale în 1967 și devine Maica Alexandra. A avut relații apropiate cu mari figuri ale ortodoxiei precum părintele Arsenie Boca, părintele Andrei Scrima și Maica Benedicta (pe atunci academicianul Zoe Dumitrescu-Buşulenga). A fost stareța mănăstirii până în 1981, când se retrage din această ascultare din cauza problemelor de sănătate. Exilată de stăpânitorii vremelnici ai țării, a

ales modalitatea de a se uni cu Patria prin același duh al ortodoxiei. Rugăciunile n-au mai întâlnit obstacole și granițe. Era liberă.

În septembrie 1990 are bucuria nesperată de a călca pe pământ românesc. A venit în București la invitația doctorului Pavel Chirilă, cu prilejul lansării Fundației Christiana. Ea a fost primul membru al familiei regale care a primit permisiunea să revină în țară. La câteva luni după aceea, în 21 ianuarie 1991, la vârsta de 82 de ani, a trecut în veșnicie însoțită de îngeri, în dangăt de clopot și sunet de toacă. Și-a dorit un mormânt simplu, cu o cruce de lemn și, în mod special, a cerut să fie înmormântată lângă o troiță masivă din lemn sculptat, ca prin părțile Maramureșului. Troița ridicată de monahia Alexandra glorifică memoria celor ce au suferit în închisorile comuniste. A lăsat scris în testament să i se pună în sicriu cutiuța cu pământ românesc.

„Ultima mea rugăciune este ca Domnul Dumnezeu să reverse lumina Sa asupra voastră și să vă dăruiască bucuria pe care nu o poate lua nimeni de la voi”. (Din *Testamentul* monahiei Alexandra, adresat poporului Român)

BIBLIOGRAFIE

Maria, Regină a României, *Povestea vieții mele*, Editura RAO, 2011, p. 293.

Ileana, Princesă de România, Arhiducesă de Austria, *Trăiesc din nou*, Editura Humanitas, București, 1999.

Princesă și Monahie – Domnița Ileana – Maica Alexandra, Editura Sophia, București, 2011.

Lupșor, Andreea, „Domnița Ileana: «România a fost dragostea vieții mele»”, în *Historia special*, nr. 13, decembrie 2015, pp. 43-53.

Tomescu, Dorina, „Regina Maria în ultimii ani ai vieții”, în *Historia*, iulie 2008, p. 29.

Pepene, Nicolae, „Nunta Princesei Ileana – ultima căsătorie monarhică din România”, în *Historia*, decembrie 2004-ianuarie 2005, pp. 40-47.

Ion, Narcis Dorin, „Din corespondența Princesei Ileana a României. Scrisori către Vera și Dimitrie Mavrichi (1928-1971)”, în *Astra*, nr. 1-4, 2018, p. 85.

<https://www.romaniaregala.ro/jurnal/princesa-ileana-maica-alexandra/>

<https://www.historia.ro/sectiune/portret/articol/povestea-princesei-ileana-copilul-preferat-al-reginei-maria>

<https://evz.ro/printesa-Ileana-romania-dragostea.html>

Trei călători străini despre valea Someșului Mare (sec. XIX)

Dr. Vasile V. FILIP
Feldru (Bistrița-Năsăud)

A-ți căuta propria identitate prin ochii altora a devenit o practică obișnuită, chiar un motiv literar, încă de acum aproape 300 de ani, prin *Scrisorile persane* ale lui Montesquieu (1721). Timp în care motivul în discuție a părăsit ficțiunea literară, devenind un adevărat exercițiu spiritual, cândva extrem de prețuit. Care, dacă s-a mai practicat la noi în ultimele decenii, s-a făcut, mai ales, în cheie negativă (românii – comparați, dar mai ales comparându-se defavorabil cu occidentalii). Nu-mi amintesc ca, de la Constantin Noica încoace („ochi străin” doar prin asimilarea și depășirea, pe baza spiritului autohton, a unei anume filosofii occidentale), spiritul local (înțelegând prin acesta fie cel românesc, fie cel regional) să fi beneficiat de pe urma acestui exercițiu de temeuri de valorizare în plus. Dimpotrivă.

E adevărat că mentalitatea tradițională românească pare a nu încuraja exercițiul comparației. „Câinele moare de drum lung și prostul de grija altuia”, zice o vorbă veche. Al cărei tâlc e să găsim în noi înșine izvorul propriilor repere, să îndrăznim să fim ceea ce suntem, ceea ce ne-a fost dat să fim. Nu însă fără un efort de conștientizare a acestui dat. Ceea ce presupune comparația, călătoria de cunoaștere, care se întoarce apoi, într-o a doua fază, spre punctul de plecare și devine autocunoaștere. Numai cu ambele ei faze, complementare, comparația se justifică și poate prileji descoperirea „comorii de acasă”, cum sugerează o cunoscută parabolă rabinică (v. A. Pleșu, *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste*, Editura Humanitas, 2012, pp. 14-15).

Exasperat de absolutizarea, la noi, în vremea din urmă, doar a primei faze a comparației, cu consecințe de obicei negativ-valorizatoare, e instructiv să cauți cum te văd alții. Există destule exemple recente de occidentali care au părăsit confortul lor de plastic pentru mireasma tare de iarbă amară a vieții noastre, în cadre tradiționale, mai cu seamă. Dar ele nu se constituie în mișcare dominantă, în regulă. Las altora riscul privirii lucrurilor de prea aproape, adesea cu o „amprentă la sol” prea mare, și, răsfoind pagini vechi, dau de o relatare a lui Vasile Bichigean (în *Arhiva someșană*, nr. 1, Năsăud, 1924) despre însemnările a trei călători străini care, în secolul al XIX-lea, au vizitat Valea Someșului Mare. Din păcate, pecetea vremii face ca trimiterile bibliografice să nu fie foarte riguroase. Dar, asumând premisa unei investiții de încredere în onestitatea dascălilor înaintemergători ai învățământului românesc din zonă, mi-am spus că merită reluate și cunoscute, și de cei de azi, observațiile adesea surprinse și chiar uimite ale acestor călători străini, care ne-au văzut cu ochi proaspăt aspecte – unele trecătoare, ale vieții materiale de atunci, dar altele perene, ale sufletului nostru adânc – pe care noi le trecem ușor cu vederea, aruncând asupra lor vâlul opac al obișnuinței, al de-la-sine-înțelesului.

Cei trei sunt francezul Augustin de Gerando, englezul Charles Boner și germanul Rudolf Bergner. Fiecare a văzut Ardealul prin prisma intereselor politice conjuncturale ale națiunii pe care o reprezenta, dar intersecția celor trei perspective are o mai mare șansă de apropiere de himera obiectivității. Oricum, selectăm din descrierile lor mai cu seamă aspectele legate de satele de pe Valea Someșului Mare.

*

Scriitorul francez Auguste de Gerando (1820-1849), căsătorit cu o contesă maghiară, a participat la evenimentele politice ale vremii, vizând statutul de independență al Ungariei, ajungând, în scurta sa viață, chiar membru al academiei maghiare. A călătorit prin Transilvania, în 1845, chiar a locuit un timp aici, iar experiența de cunoaștere a consemnat-o în scrierea *La Transilvanie et ses habitants (Transilvania și locuitorii săi)*. Transilvania l-a interesat, în primul rând, datorită bogățiilor sale de subsol, dar privirea îi alunecă adesea spre fizionomia și caracterul locuitorilor, în primul rând spre românii majoritari, pe care îi consideră „un popor romanic, cel mai vechi în Ardeal, care locuiește nu numai în Ardeal și Ungaria, ci și în Basarabia, Moldova, Muntenia și alte provincii turcești”. Se pare că ideea unirii tuturor românilor, care se va înfăptui doar 14-15 ani mai târziu, dar „plutea în aer” la vremea respectivă, nu îi era străină și nici nu-i părea deloc absurdă, deși lupta efectiv pentru interese politice contrare: „Multe inimi nobile s-au ocupat de viitorul acestui popor împrăștiat și rob de secole. Mulți se gândesc la o republică federativă,

al cărei miez l-ar forma Moldova și Muntenia, și pentru alcătuirea căreia Rusia ar trebui să cedeze Basarabia, iar Austria – Ardealul” (apud V. Bichigean, în *Trei călători străini despre valea Someșului Mare*, loc. cit.). Părerea personală a autorului-călător este ca acest stat federativ să stea sub sceptrul Austriei.

Dintre satele de pe Valea Someșului, cel care îi reține mai mult atenția este Rodna Veche (azi Rodna), care a înflorit ca oraș încă de la începutul evului de mijloc, sub numele de Rothnau, locuit fiind de coloniști germani specializați în minerit. A fost distrus de invazia tătară de la 1241, despre care aflăm din lucrarea *Carmen miserabile* a canonicului Rogerius. Ademenit de bogățiile orașului, Cadan, căpetenia invadatorilor, a atacat cetatea, dar s-a oprit inițial înaintea porților ei, bine păzite de cetățenii anterior avertizați. Aceștia din urmă, însă, s-au grăbit să-și sărbătorească bahic o victorie încă incertă, când (în chiar noaptea de Înviere, se pare) tătarii se întorc, spulberă slaba rezistență a gărzilor și-i măcelăresc pe locuitori. Cruță, însă, pe 600 dintre cei mai buni ostași (între care și canonicul Rogerius) și pe căpitanul lor, Aritscald, silindu-i să-i însoțească și să-i sprijine în continuarea expediției lor. Dovezile materiale ale acestor evenimente ar fi, pe de o parte, ruinele unei ample biserici gotice din centrul satului (pe care populația contemporană călătorului francez n-ar fi putut-o umple), în subteranele căreia se mai găseau oseminte omenești; pe de altă parte, o întăritură între doi munți se numea, până în contemporaneitatea autorului, *Șanțul Tătarilor*, iar locuitorii mai arătau o cărare prăpăstioasă pe care ar fi coborât tătarii.

Dar acești locuitori erau deja majoritar români. De Gerando admiră portul elegant al românelor: o maramă roșie sau albă, înfășurată numai pe o parte a capului, care lasă să se vadă o cosiță, de obicei neagră. Cămașa bogat brodată nu este legată la gât, ci deschisă. Cu o anume cochetărie își ridică puțin catrința cu dungi colorate. Mai poartă, apoi, o blănă scurtă albastră, brodată cu flori.

Călătorul francez (maghiar prin adopțiune) face apoi istoricul regimentelor de graniță, dintre care cel cu numărul II cuprindea deja 44 de sate din zonă (din unele de pe Valea Bârgăului, altele chiar de pe cea a Șieului), dar acest lucru ne interesează mai puțin acum, aici. Rezultatul observat de călător, după mai bine de 80 de ani de militarizare, îl formează „podurile minunate” (acoperite) și „șoselele mărețe”, încât mai că te crezi într-o țară civilizată. Dar toate aceste lucrări, ca și exercițiile militare, țăranii locului le fac numai la comandă și nu ar fi rezultatul unui progres cultural deosebit al populației.

Ca fire, românii sunt puțin războinici, ceea ce nu înseamnă, însă, că nu sunt soldați de valoare, dovadă luptele de la Aspern și Wagram. Nu că ar fi însuflețiți de un sentiment profund de patriotism, sau de credință față de împăratul lor, căci autoritățile civile și militare străine le-au indus de timpuriu un sentiment de sclavie, în care au lăncizat multă vreme. Românii luminați și instruiți văd singura mântuire a neamului lor de pe aceste plaiuri în unirea sinceră cu Ungaria, însă masa poporului, subordonată religios și condusă de preoți atotputernici, își ațintește privirile mai cu seamă spre țarul Rusiei. (N.n.: Să nu uităm, însă, că, la acea dată, cel puțin cele 44 de comune ale Regimentului erau, toate, greco-catolice, aderarea la această confesiune fiind una dintre condițiile militarizării.)

*

Charles Boner, autor al unor memoriale de călătorie, englez ca origine, s-a născut în 1815 la Bath, a trăit mult timp ca crescător de cai la familia princiară Turn-Taxis (aceea care îl va adăposti și proteja mai târziu pe Rainer Maria Rilke), în Regensburg, apoi s-a stabilit succesiv la München, Viena și din nou München, unde a murit în 1870. Scrierea sa legată de Transilvania se numește *Transylvania, its products and its people* (*Transilvania, produsele și oamenii săi*). Călătoria de documentare a făcut-o în 1865. Din ținutul fostului Regiment II de Graniță (care se desființase în 1862) a atins următoarele puncte:

Nășăudul, pe atunci o comună românească cu case solide, ba chiar frumoase, ceea ce călătorul își explică prin faptul că e vorba de locuințele foștilor ofițeri ai Regimentului (mai cu seamă italieni, ca origine, în ultimii ani), care și-a avut aici reședința. Locuitorii, deși în majoritate români, sunt apreciați ca stând pe o treaptă culturală înaltă. Cei mai mulți dintre ei vorbesc bine limba germană și întreagă ținuta și purtarea lor vădesc efectele benefice ale educației, aflată la mare prestigiu de-a lungul existenței Regimentului. Poartă, de obicei, haine bine lucrate, iar în picioare cizme, nu opinci sau zdrențe ca în ținuturile alăturate. Dar edificiul școlii a ars în 1848 (n.n.: efectul revoluției maghiare și al noii constituții revoluționare, care nu recunoștea altă națiune decât cea maghiară, pe care soldații Regimentului au refuzat s-o recunoască și să-și reînnoiască jurământul militar pe ea). După desființarea Regimentului, din banii pe care avea să-i primească Nășăudul și satele de pe Someș (cu multă zbatere, mai ales din partea învățătorului Vasile Nașcu, din Feldru, care într-o viață nu tocmai lungă a făcut șase călătorii la Viena – n.n.) s-a întemeiat un nou gimnaziu și liceu (azi „George Coșbuc” – n.n.).

Dorința nășăudenilor ar fi să-și clădească și o biserică mai mare și să întemeieze o episcopie. Cu timpul, crede călătorul englez, Nășăudul va fi pentru națiunea română un centru, cum este Sibiul pentru sași și Clujul pentru unguri. Din convorbirea avută cu vicarul român a aflat că românii își doresc să ajungă la o situație egală cu a celorlalți locuitori ai țării.

Călătorul-autor le impută, însă, nășăudenilor că se lasă conduși de un prea mare „amor habendi” și că, cu cât guvernul le dă mai mult, cu atât mai tare le crește apetitul. Guvernul le-a cedat casele în care au locuit ofițerii, apoi păduri și bani, la a căror proprietate românii au dovedit că au drepturi indiscutabile. Argumentul lor cel mai puternic este faptul că ei au fost primii locuitori și proprietarii originari ai țării, deposezați ulterior în favoarea sașilor. Dar e o greșeală, crede autorul, faptul că românii li s-au încuviințat toate cererile. Prin aceasta li s-a cultivat un sentiment exagerat al valorii proprii. Au un conducător pe cât de ager la minte, pe atât de vicelan, și nu se vor opri până nu vor pune mâna pe pământ, putere și influență politică. Austria greșește când clădește pe credința acestui popor, care n-are nicio simpatie pentru guvernul țării, ci privește înspre Rusia, al cărei stăpânitor este în același timp și capul suprem al bisericii. Nimic nu-i atrage spre Apus, speranțele tuturor merg spre Răsărit și nutresc în taină nădejdea că, după unirea provinciilor de peste Carpați, se va întemeia o unică națiune românească, mare și puternică.

Funcționarii români ar fi parțiali, slab pregătiți profesional, corupți. (Sigur, prin asumarea, drept obiectivă, a perspectivei funcționarilor maghiari și austrieci.) Și, totuși, recunoaște că manifestările brutale sunt puține și pretutindeni domnește siguranța personală. Recunoaște, de asemenea, comportamentul vitejesc al românii în timpul Revoluției de la 1848-49, când și-au atacat dușmanii fie și cu pietre, mai apoi cu armele, astfel respingând un regiment de Zuavi. Crede că românul trebuie silit să se supună, să știe mereu că este o stăpânire peste dânsul, altfel fiind predispus la excese și anarhie. El nu se îngrijește prea mult de viitor din fatalism, din lipsa credinței că poate schimba ceva prin voința sa. Îi recunoaște, totuși, ambiția, care – susținută prin educație și inițiative instituționale – ar putea duce spre o stare mai bună.

Se pare că autorul-călător a luat parte la o nuntă țărănească, pe care o descrie amănunțit. L-a impresionat mai ales jocul celor tineri afară, în frig (în timpul cununiei din biserică – n.n.). Portul, fizionomia nuntașilor, icoanele din interiorul caselor, încadrate de ștergare țesute în case și cusute cu motive viu colorate, paturile aranjate cu multe perne îi lasă o puternică impresie de pitoresc și apăsător simț artistic. Fetele, mai cu seamă brune, sunt asociate italiencelor. A admirat mult darul improvizației de versuri, vioiciunea și istețimea schimburilor de replici versificate dintre reprezentanții celor două alaiuri din cadrul ceremonialului nunții.

Describe și datinile de Crăciun, îndeosebi Irozii, pe care îi aseamănă cu reprezentarea Patimilor din Oberammergau.

Din zona Nășăud, călătorul își continuă drumul spre „dives Rodna”, fost oraș săsesc, dărămat de tătari. Sesizează și vechea dispută teritorială a celor două grupuri etnice din zonă – sași și români. Exploatarea actuală a minelor s-ar face cu deficit, din cauza proastei administrații.

Călătorul trece apoi pe valea paralelă a Bârgăului, cu centrul la *Borgoprund* (Prundul Bârgăului), pe care o aseamănă cu valea Inn din Austria. A intrat în casa protopopului de aici, a cărui soție i-a arătat podoabele de interior țesute în casă, războiul (teara) la care au fost lucrate (instrument comparat, și el, cu instalațiile de țesut din interiorul Africii și cu cele de pe monumentele egiptene). Se minunează de contrastul dintre simplitatea instrumentelor și complexitatea produselor. A intrat și într-o casă țărănească, fiind surprins de curățenia din interior, de faptul că era (ca majoritatea caselor de pe Vale) acoperită cu olane, nu cu paie, că întreg satul are un aspect plăcut, curat și ordonat, lucru pe care îl pune în legătură cu fostul Regiment de Graniță și cu școlile bune care au funcționat între limitele sale.

*

Cel de-al treilea călător este Rudolf Bergner, etnograf german și scriitor, născut în 1860 la Leipzig și decedat în 1899 la Graz. A călătorit în Ungaria și Transilvania în mai multe rânduri, dar scrierea care ne va interesa în cele ce urmează este *Sibenbürgen (Transilvania)*, publicată în 1884. Aici și-a propus să sintetizeze referințele etnografice, sociale și istorice la această zonă, dar să-și prezinte și propriile observații din contactul direct cu diversele grupuri etnice conlocuitoare, sub deviza adevărului. Ajunge pe valea Someșului venind dinspre Maramureș și descrie câteva sate din zonă pornind din amonte în aval, cuprinzând apoi ceva și din zona Bistriței.

La *Rodna Nouă* (azi, Șanț) rămâne uimit de deosebirea izbitoare dintre acest sat și comunele româno-evreiești din Maramureș, mai murdare, mai mizere, cu populație oprimată și mult mai puțin curtenitoare. Aici casele au un aspect prietenos și curat, iar locuitorii sunt prietenoși și îmbrăcați mai cu gust. (Prilej de a le descrie portul, același până foarte de curând.)

La *Rodna Veche* (Rodna) ajunge chiar într-o zi de târg (care e, până azi, sâmbăta), când evreii lipesc, dar îl impresionează în mod plăcut românele, cu marama lor legată cu multă cochetărie, ce le-ar da un aspect de amazoane. A doua zi vizitează biserica greco-catolică, dar și ruinele vechii biserici gotice, ruinate de mongoli cu cca 600 de ani în urmă. Prilej cu care, citându-l pe Rogerius (*Carmen miserabile*), descrie vechea cetate teutonică de munte *Rodenau*, populată pe atunci de cca 42.000 de locuitori bogați, cu o viață socială veselă și prosperă. Cetatea a fost reclădită după dezastrul din 1241, dar a decăzut începând cu secolul al XVIII-lea, românii luând treptat locul *bürgerilor* sași, rămași minoritari. (Dar mulți români adoptă nume germane.)

Călătorul vizitează și alăturata Vale a Vinului, cu minele sale de plumb și argint, ai căror lucrători erau în majoritate români. Contrazice părerea altor călători cum că, din cauza insinuării elementului românesc, minele ar fi decăzut; dimpotrivă, crede că au luat un nou avânt.

Trece în revistă, fără elemente de mare interes și noutate, satele Anieș, Maieru, Sângeorz și Ilva Mică, subliniind doar faptul că numeroși conți și baroni maghiari, care au vizitat baza balneoclimaterică Sângeorz, s-au lăsat seduși de frumusețea și pitorescul unor fete române și, trecând peste limitele sociale, le-au făcut soțiile lor, acestea devenind castelane și nobile.

Înainte de a-și continua călătoria pe Someș, etnograful german se arată interesat de satele săsești din zona Bistrița, mai ales de orașul de reședință al zonei. Ne interesează, aici, comparația pe care o face între comunitatea săsească și cea românească. Sașii îi par prea puțin prietenoși și ospitalieri. Românii, dimpotrivă, dau bucuroși tot ce au în casă și-n pivniță. Chivernisiți și chiar zgârciți, sașii sunt adepții sistemului de maxim doi copii, ca să nu-și împartă averea. Românii, deși mai săraci, nu se tem de viitor și sunt încrezători în puterile lor. Pentru ei, cea mai de preț comoară o formează tocmai copiii, cărora le lasă drept moștenire în primul rând înțelepciunea de a se mulțumi cu puțin, dar și o vitalitate puternică și o inteligență înnăscute. Din cauza mai sus menționatului sistem, satele săsești se pustiesc de vechii locuitori, făcând loc românilor, cărora – deși încă disprețuiți – le aparține viitorul în Ardeal.

Abia după această trecere în revistă a zonei Bistrița, Rudolf Bergner revine pe valea Someșului, anume la Năsăud, pe care îl înregistrează ca pe o colonie impunătoare, cu străzi curate și largi, de-a lungul cărora se înșiruie case mari, iscate de tradiția militară a zonei. Fost centru al Regimentului de Graniță, Năsăudul a devenit un centru cultural românesc. Din fondurile fostului regiment s-a înființat Liceul Românesc, servit de cadre didactice iscusite, care au reușit să anime o pronunțată viață cultural-spirituală. Totuși, nu s-a reușit strămutarea episcopiei greco-catolice de la Gherla la Năsăud, proiect la care s-a renunțat.

Toate aceste observații ale celor trei călători străini din secolul al XIX-lea, deși afectate – dincolo de bunele lor intenții de obiectivitate – de filtrul informațional al instituțiilor imperiale, de mentalitatea îndelung sedimentată a unor secole de privilegii a cuceritorilor-coloniști, încheagă, totuși, un întreg univers identitar de substrat, valabil până azi, în datele sale esențiale.

BIBLIOGRAFIE:

- Bergner, Rudolf, *Siebenbürgen. Eine Darstellung des Landes und der Leute*, Leipzig, H. Bruckner, 1884.
- Bichigean, Vasile, *Trei călători străini despre Valea Someșului*, în „Arhiva Someșană. Revistă istorică-culturală”, nr. 1, Năsăud, 1924, pp. 41-48.
- Boner, Charles, *Transylvania, its products and its people*, Nabu Press, 2010.
- Dr. Pop, Ioan, *Istoria Regimentului II românesc de Graniță de la Năsăud (1762-1851)*, Editura Ardealul, colecția Bibliotheca Historica, 1999.
- Gerando de, Auguste, *La Transylvanie et ses habitants*, Au comptoir des imprimeurs – UNIS, Paris, 1845.
- Iorga, Nicolae, *Istoria românilor prin călătorii*, vol. III, Editura Academiei, București, 1922.
- Pleșu, Andrei, *Parabolele lui Iisus. Adevărul ca poveste*, Editura Humanitas, 2012.

Tia Șerbănescu, *Femeia din fotografie. Jurnal 1987-1989*. Jurnal „în loc de roman”?

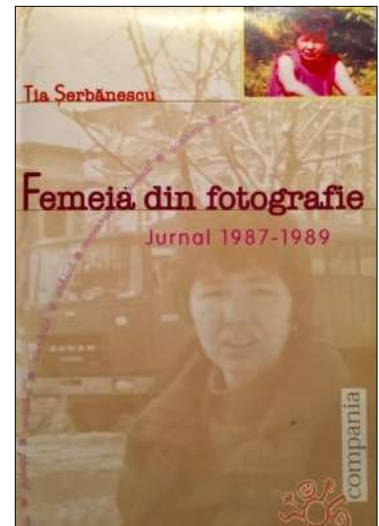
Dr. Monica D. CÂNDEA
Baia Mare

Tia Șerbănescu (24 octombrie 1945, Sărățeni, județul Ialomița) este o prozatoare și jurnalistă contemporană. După absolvirea Liceului „Mihai Viteazul” și a Facultății de Limba și Literatura Română din București (1968), este repartizată la ziarul *România liberă*, unde desfășoară o susținută activitate publicistică, inclusiv de reporter și cronicar literar, și conduce secția de literatură și artă până în 1988. Excluză în acest an din redacție, ca disidentă, devine corector la Tipografia „13 Decembrie” din București, înapoindu-se, după evenimentele din decembrie 1989, la *România liberă*, exercită funcția de redactor-șef până în 1993, când trece la *Cotidianul*, în calitate de comentator politic. Din 1998 deține o rubrică permanentă la *Curentul*. Editorial, debutează în 1973, cu romanul *Balada celor rău înbiți*. Mai publică romanele *Mai multe inele* (1979), *Muntele de pietate* (1983), *Cumpărătorii* (1985)¹.

Femeia din fotografie. Jurnal 1987-1989 apare în anul 2002, la Editura Compania, și primește Premiul ASPRO în același an. Dedicăția care precedă cuvântul-înainte al autoarei este elegantă și simplă: „Mamei mele”. Cele câteva rânduri care preced justificativ textul propriu-zis sunt concludente pentru relația dintre jurnalul personal al scriitorului și literatură. Intitulate „În loc de roman”, explicațiile autoarei scot în evidență poetica jurnalului, tematica lui generală, precum și imperativul consemnării evenimentelor istorice în continuare: „Am speranța, nemărturisită până acum, că această carte ar putea fi prefăta unei evocări a perioadei postrevoluționare la care continui să visez... Dar o să ne mai intereseze cu adevărat viața noastră sau numai supraviețuirea?”². mentele perioadei postceaușiste i se par năucitor de multe, dense și contradictorii, încât simte că nu mai poate ține pasul cu ele, nu le poate înțelege și ierta, pentru că sunt „prea murdare pentru ca din magma lor să iasă o carte curată”³.

Însemnările ultimilor trei ani din regimul totalitar nu au fost redactate inițial pentru publicare. Tot în acest preambul, autoarea notează că a făcut pasul la îndemnul Adinei Kenereș, de care o leagă o prietenie îndelungată. Dorința inițială a scriitoarei a fost de a scrie un roman al epocii, exprimată în mod repetat în confesiunile acelor ani. Prefața cărții este semnată de ziaristul Dan Cristian Turturică (datată Martie 2002) și intitulată *Ochiul, ca un bisturiu*. Fiind textul unui scriitor ancorat în cotidian, aparținând unei generații mai tinere de jurnaliști, are în el ceva din pragmatismul contemporan. Începe prin relatarea primei confruntări directe cu Tia Șerbănescu și a impresiei pe care i-a creat-o atunci, de personalitate autentică, detașată de marea masă a jurnaliștilor cu experiență adunată în regimul totalitar. La întrebarea dacă jurnaliștii care au scris în vechiul regim se pot adapta cerințelor presei libere, ea îi răspunde într-un mod onest, spunându-i că este nevoie de o reînvățare a limbajului și chiar a gândirii pentru a vindeca sechelele scrisului după dictare, în timp ce majoritatea ziariștilor considerau că adaptarea se va face fără probleme, ba, mai mult, că generația tânără trebuie să învețe meserie de la cei experimentați.

Jurnalul vine ca o confirmare a faptului că autoarea a înțeles mecanismul pervers, pus în funcțiune de regimul comunist, de amprentare a minților, cu consecințe devastatoare pentru posteritate. Opinia referentului este din start aceea că Tia Șerbănescu a proiectat asupra sistemului comunist „o privire tăioasă, ca un bisturiu”⁴. Dincolo de prezentarea „unui timp al neputinței”, exegetul vede în acest jurnal o carte de actualitate care subliniază cât de puțin s-a desprins societatea românească (cel puțin până în 2002) de vremurile bolnave ale dictaturii. Ceea ce i se pare surprinzător este refuzul autoarei de a-și asuma postura disidentului,

¹ ***, *Dicționarul general al literaturii române*, vol. S/T, Editura Univers Enciclopedic, București, 2007, p. 558.

² Tia Șerbănescu, *În loc de roman*, în Tia Șerbănescu, *Femeia din fotografie. Jurnal 1987-1989*, Compania, București, 2002, p. 9.

³ *Ibidem*.

⁴ Dan Cristian Turturică, *Ochiul, ca un bisturiu*, prefăță la Tia Șerbănescu, *op. cit.*, p. 7.

pe care și-o explică printr-o atitudine de maximă onestitate: „Jena că ar putea fi asimilată puzderiei de profitori care s-au grăbit să pună o mantie regală peste muntele de complicitate și lașitate pe care au stat atâta vreme”⁵.

Apariția cărții s-a bucurat de o receptare favorabilă, dezbaterile critice pe care le-a provocat focalizându-se mai ales pe două aspecte definitorii: viziunea asupra universului totalitar și strategiile rezistenței, precum și asupra condiției formale incerte a textului, subintitulat jurnal, scris ca un șantier de roman „indirect”, redactat prin utilizarea unui melanj de procedee specifice jurnalului, dar și prozei autobiografice sau memoriilor. Talentul scriitoricesc și trăsăturile inconfundabile ale stilului, contaminat de experiența gazetărească, sunt alte puncte de fugă în analiza critică, la fel ca dimensiunea umană și etică a atitudinii scriitoarei.

Suculența stilului critic al lui Dan C. Mihăilescu face pitorească prezența acestei cărți în cadrul memorialisticii postdecembriste, efectele ei fiind cele ale unei vii reconectări cu trecutul, căci jurnalul „acționează precum răsucirea unei chei în ușa grea a zidului ce ne separă de umilințele și delirul morbid de atunci”⁶. Cunoscând relatarea despre efectele descoperirii agendei cu remarci negative la adresa regimului, care a atras după sine decăderea din condiția de ziarist în aceea de corector (publicată în suplimentul ziarului *Cotidianul*, la puțin timp după revoluție, sub titlul cu care apare și în carte, *Viața ca o corectură*, capitol pe care îl consideră „cel mai succulent estetic din volum”⁷), Dan C. Mihăilescu se declară surprins să descopere în jurnal că autoarea „nu se războiește și nu se răzbună pe nimeni”, că notația ei nu este crudă, picantă, răutăcioasă⁸. Modul în care se prezintă pe sine, dincolo de mistificări, precum și sentințele despre regim, îl fac să vadă în autoare o „entitate fără doar și poate tulburătoare”⁹.

Apărând la aproape 20 de ani de la ultimul roman publicat și la mai bine de 10 ani de la redactare, jurnalul de față are meritul de a o readuce în față pe scriitoarea Tia Șerbănescu (cunoscută după 1990 mai ales ca gazetar), de a constitui „aproape un nou debut”¹⁰ al ei în literatură. Indiferent de clasificările care i se pot asocia, toate în afara criteriului estetic, afirmă Mircea Iorgulescu, este clar că acest volum este „o carte scrisă bine, scrisă cu talent, o carte de citit cu plăcere, chiar cu bucurie, cu acea plăcere și acea bucurie cam uitate, dar de neînlocuit, ale cititului care creează în noi, cum spunea cineva, fericirea paradoxală de a trăi, chiar dacă și chiar și atunci când citim despre absurditatea tragică a vieții”¹¹.

Deoarece este o scriere la granița dintre literatură și document, aparținând unui scriitor profesionist, pasionat de literatură, lui Mircea Iorgulescu i se pare, tratând aluziv și ludic titlul, că s-ar fi putut la fel de bine numi și *Femeia în fața literaturii*, aluzie la cartea interbelică a Hortensiei Papadat-Bengescu *Femeia în fața oglinzii*. Indiferent de valoarea estetică pe care o pot avea, „cărțile de sertar” mărturisesc, de obicei, despre epoci istorice zbuciumate, universuri concentraționare, regimuri dictatoriale, iar acest aspect este confirmat de toate scrierile despre regimul comunist scoase la iveală după căderea acestuia și constituind documente foarte vii și autentice pentru reconstituirea lui.

Autoarea însăși, analizând literatura epocii și dându-i un verdict dur – „literatură de lichele într-o țară de lichele”, se întreba, în anul 1987, cât vor putea recupera „jurnalele și cărțile de sertar din rezistența față de monstruozițările din jur. [Răspunsul era pesimist:] mă tem că procentul va fi foarte mic, aproape înfim, pentru că aberațiile cresc zilnic, într-o proporție amețitoare, cu care niciun condei, oricât de încercat, nu poate ține pasul. Trăim de fapt o perioadă de absență a literaturii”¹². Textul de sertar, scos la lumină de autoarea însăși, care, în urma unui regim al alienării generalizate, nu mai crede în literatură, nici în puterea ei de opoziție în fața politicului¹³, fapt care anulează oarecum orice posibilă dimensiune disidentă a cărții, aduce, însă, în fața cititorului, aparent fără spaime și revolte, viața ultimilor trei ani sub Ceaușescu, cu toate monstruozițările și aberațiile ei.

Autoarea a optat pentru încadrarea textului în categoria jurnalului literar, în ciuda faptului că, după moda epocii, aspira să scrie un roman propriu-zis. De altfel, multe dintre mărcile formale ale textului depășesc principiile tradiționale de redactare a însemnărilor zilnice. Calendaritatea este marcată atipic, în genul datărilor lui Steinhardt din *Jurnalul fericirii*, adică nu pe zile, ci pe luni și ani, cuprinsul părând să ne sugereze

⁵ *Ibidem*, p. 8.

⁶ Dan C. Mihăilescu, *op. cit.*, p. 455.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Mircea Iorgulescu, *Femeia în fața literaturii*, în revista 22, an XIII (634), nr. 18, 30 aprilie-6 mai 2002, disponibilă online la <http://www.revista22.ro/femeia-in-fata-literaturii-86.html>.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Tia Șerbănescu, *op. cit.*, p. 47. Toate citatele din jurnal sunt preluate din această ediție.

¹³ Luminița Marcu, *Un jurnal ca un spectacol literar*, în *România literară*, nr. 17, 2002, p. 7.

că am intrat în lumea unui autentic roman clasic, în care peripețiile personajului sunt grupate în episoade semnificative, intitulată sugestiv, liric sau ludic, având în subtext o conotație ironică.

Proiectul literar pe care și-l propusese trebuia să fie romanul unei femei în vârstă, moartă într-o cameră de hotel. Mecanismele supravegherii narațiunii, atunci când prezintă personaje familiare, pe care trebuie, cu scrupulozitate morală, să le menajeze scriptural, exercită o puternică cenzurare a notațiilor. Liana Cozea constată balansul subtil dintre adevăr și literaturizare: „În meandrele frazelor mânuite cu meșteșug găsește cuvântul potrivit și tonul care se adecvează conținutului și astfel reiese balansul dureros între adevăr și tentația literaturizării, cea din urmă refuzată întotdeauna de pe poziția onestității, a incapacității de a dețina realitatea în folosul unui proiect romanesc”¹⁴.

Tia Șerbănescu poate fi inclusă printre precursorii autoficțiunilor post-postmoderniste ale generației de scriitori din preajma anului 2000. Cartea ei, savuroasă, atât prin modul în care spune, cât și prin optica proiectată asupra unei lumi aflate în niște tipare nu tocmai firești, este, poate, cel mai evident exemplu pentru relația de simbioză dintre jurnalul intim și marea literatură de ficțiune: „Jurnalul ca alternativă a ficțiunii în situația de criză”¹⁵, jurnalul ca *roman indirect*.

Titlul cărții, subintitulat *Jurnal*, pune în prim-plan condiția generică a scriitorului, dar și delimitează, conform discursului feminist, pe care, nu de puține ori, îl ia în răspăr critic, condiția aparte a femeii în societate și cultură. Pornind de la un episod biografic, al recuperării imaginii uneia dintre bunici, pe care nu a cunoscut-o până la douăzeci de ani, nici măcar dintr-o fotografie, titlul se extinde și asupra figurii auctoriale prin raportare la imaginea de sine creată ca discurs. Pentru că rădăcinile biografice sunt o determinare fundamentală a ființei, diarista își începe confesiunea mai degrabă autobiografic, deși mărturisește că nu are intenția asta. Prin viziune proiectată asupra ascendenților săi, evocarea poate fi considerată chiar o anti-autobiografie. Nu o încearcă nostalgia originilor, decât în măsura în care se simte grevată de „biografiile impure” cu care i se amestecă propriul destin.

Femeia din fotografie este bunica, dar și nepoata, a cărei conștiință caută să deslușească tainicele legături dintre generații. Contemplarea fotografiei, mărite la dimensiunile unui tablou, pe care nu îl observase și în care poate doar bănuise mai înainte cine ar fi immortalizat, amintește de același motiv al suprapunerii identitare (tată-fiu) din nuvela lui Eminescu *Sărmanul Dionis* (unde Dionis fiul nu este altceva decât un avatar al aceluiași arhetip original, iar tatăl o ipostază intermediară). La fel ca bunica legendară, a cărei privire are un mesaj de transmis (ca o componentă a unei mitologii personale ce trebuie descifrată, diarista află că ambele bunici au murit tinere, în mod misterios; cealaltă, se pare, în urma unei magii răzbunătoare pentru gelozia preotesei din sat, iar aceasta datorită unei neidentificate vini a bunicului), diarista are propria ei poveste, pe care o comunică într-un act de restituire a vieții prin scris. Misterul privirii este misterul vieții pe care îl trăiești individual și din care poți extrage semnificații. Fotografia este o formă de a immortaliza instantaneul, la fel cum scriitura devine o țesătură de cuvinte prin care sunt redată în chip transfigurat experiențele, redimensionate prin complexul livresc al cititoarei precoce, apte să descifreze cu ușurință capcanele realității și să le trateze cu răceală și resemnare.

O altă femeie din fotografie, cu care încheie confesiunea, este mătușa Maria Oprea (alintată Mița sau Mioara), mama biologică, pentru care postum își descoperă imensa dragoste și pe care o descoperise ca pe un monument de bunătate și altruism, atunci când, la înmormântare, un mare număr de străini o bocesc până la leșin, spre uimirea familiei. Ea însăși este femeia din fotografie, căci pentru toate aceste trei exemple un numitor comun devine timpul, care alterează portretele din tinerețe, până le convertește în niște substitute iluzorii ale ființelor care au fost.

Structura cărții, cu capitole intitulată sugestiv, are și un adaos memorialistic, scris înainte de publicare, cu scopul de a explica două momente ale declinului său social, cauzate de buclucașa agendă găsită asupra-i la ieșirea din țară, conținând observații prea oneste la adresa conducătorului iubit. Din perspectiva unui timp ulterior, ca într-un roman clasic, structura devine foarte grăitoare pentru fenomenul declinului și al destrămării regimului totalitar, dar și al destrămării destinului individuale. Primul capitol, *Căderea frunzelor – septembrie 1987*, prezintă retrospectiv povestea familiei și a propriei afirmări identitare, care a stat sub semnul rupturii de lumea în care s-a născut, aclimatizarea în lumea orașului, fobiile față de alcool și grosolanie, pasiunea timpurie pentru citit și pentru compunerile cu care umplea caiete groase încă de pe la 10 ani, optica gravă și senină asupra relației dintre sexe și a condiției fiecărui gen în societate și în mentalul colectiv. Deși declară că nu intenționează să-și scrie autobiografia, într-un moment în care nu și-a înțeles încă propria viață,

¹⁴ *Ibidem*, p. 134.

¹⁵ Liana Cozea, *op. cit.*, p. 153.

autoarea încearcă o exorcizare a propriilor origini prin evocarea figurilor umane care i-au jalonat copilăria și adolescența.

Al doilea capitol, *Iarna nemulțumirii – noiembrie 1987*, este aproape exclusiv dedicat literaturii și evocării dramatice a prietenei sale Dana (Dumitriu), a cărei moarte i-a îngenuchiat sufletul. Consemnată cu o amărăciune aristocratic-estompată, prin trecerea sub tăcere a momentului atunci când are loc și printr-o lamentație accentuată livrescă la finalul primului capitol, prietena și dispariția ei vor fi apoi subiect al rememorațiilor intercalate cu episoade exterioare, pe parcursul lunii noiembrie. Potențarea dramei despărțirii este pusă sub semnul lui Flaubert (prin lectura lui Gide), care recomandă ca lectura paginilor sale despre moartea prietenului său, Alfred le Poitevin, să fie citite în genunchi. Momentul dobândește, în sufletul atins de rana tragică, valoarea unei *metánoia*, similară cu cea trăită de epopeicul Ghilgameș la moartea prietenului său Enkidu. Dana, biblioteca, lecturile, cărțile ei, convorbirile cu mama acesteia conduc confesiunea spre un tărâm liric-meditativ, care nu face decât să îi întărească senzația de zădărnici și gol.

Amărăciunea față de pervertirea literaturii sub directivele ideologice la care scriitorii subscriu, din rațiuni nedemne de misiunea artei lor, o fac pe diaristă să dea un verdict dur, categoric, acuzator: „Literatura română de azi a avut parte de ceea ce merita, ca noi toți, de altfel. A rămas o literatură de lichele într-o țară de lichele”. Practicând ea însăși subversiunea în agendele personale, nu atât de curajoasă pe cât și-ar dori, se îndoiește că există o literatură de sertar suficient de consistentă și de onestă, care să consemneze „monstruozitățile” din jur, pentru simplul fapt că ele proliferază exponențial și nu se poate ține pasul scriptural cu acestea. Aprecierile sunt tranșante, limbajul și comparațiile sunt dure, pe măsura abjectului existențial al regimului. Așa cum nihilismul postula moartea lui Dumnezeu, Tia Șerbănescu postulează absența literaturii, incapacitatea ei de a-și îndeplini funcțiile într-o manieră firească.

Lumea însăși pare a fi intrat cu totul într-o zodie a decadenței limbajului, căci singura formă de libertate profesată de toată lumea, ca un debușeu al frustrărilor de tip social, sunt vulgaritatea, înjurătura, imprecizia: „Gurile miros a cuvinte urâte, gata să țâșnească oricând la adresa oricui”. Viața, devenită luptă pentru supraviețuire, așa cum consemna și Doina Jela, pare că se atomizează, se pulverizează în aspecte parțiale, precum stomacul: „Nimeni nu pare să aibă grijă de viața lui, ci doar de stomacul lui, de epiderma lui, de părți din el; întregul a dispărut. Trăim într-o nesfârșită metonimie. Sau poate sinecdocă. Uite că nu-mi dau seama în ce figură de stil trăim și nici nu mă bate gândul să verific”.

Cenzura nu mai vizează doar idei, ci și un anumit repertoriu de cuvinte (*moarte, mănăstire, sfânt, biserică, coșmar, emigrare*), astfel încât șansa unei literaturi autentice este anulată. Ceea ce se scrie este destinat eșecului, pentru că a scrie cu frică conduce spre aceeași opacitate și imposibilitate de a publica atunci, dar și mai târziu, deoarece, „din perspectiva posterității, lașitatea de a spune lucrurilor pe nume este la fel de condamnată”. Literatura i se pare sortită mediocrității, pentru că se supune prostiei imperturbabile. Speră să nu i se ceară să dea dovadă de curaj, din nervi și nu din convingere, pentru că își dă seama că efectele ar putea fi dezastruoase.

În *Discreții zădarnice – decembrie 1987*, timpul se însinuează ca un adevărat Zburător care bântuie ființa reflexivă și demonstrează vanitatea și efemeritatea umană. Scriitoarea meditează despre trecerea propriei sale ființe, despre risipa involuntară de sine, despre percepția vârstelor și încăpățânarea de a se fixa în unele dintre acestea. Personificat, timpul amintește de balada *Bufallo Bill* a lui Radu Stanca, unde era privit ca „domnul, pe care nicio vămă/ Nu l-a putut vreodată aduce înapoi”. Ca într-un amplu proces-verbal de campanie, diarista înregistrează mici scene/ anecdote stradale sau livrești, evenimente cu caracter formal sau popular, care se succed fără o prealabilă legătură, fără a fi date, izvorâte din fluxul memoriei recente, din fluxul conștiinței atente la detaliile cotidianului semnificativ. Forța de generalizare a situațiilor, tipică gazetarului, dar și unui bun romancier realist, este realizată în discursul Tiei Șerbănescu prin utilizarea anonimatului protagonistilor, desemnați simplu prin substantive comune și, mai rar, prin trimiteri la cunoscuți pe care îi numește prin substantive proprii.

Orice scriitură evocativă devine o revizuire mnemotehnică a evenimentialului petrecut cândva și care poate să apară transfigurat în conștiință. Memoria deformează ca o lupă trăitul în manieră retrospectivă. Tia Șerbănescu mărturisește despre șocul pe care i-l produce revederea unei fotografii sau a unor însemnări mai vechi risipite prin locuri uitate. Ceva o nemulțumește de fiecare dată, ca și cum ar fi vorba de regăsirea unei imagini de sine imperfecte, depreciative. Există un fel de joc iluzoriu al nonidentificării cu ceea ce a fost. Mintea, în mobilitatea ei, se modifică și îi dă senzația că ceea ce a fost are uneori caracter rușinos, reacție pe care o pune pe seama pârdașnicului orgoliu: „El este cel care nu s-a schimbat de-a lungul anilor și pe el mi-l recunosc întotdeauna, oricât s-ar fi deghizat în modestie, în umilință sau chiar în bun-simț”.

Capitolul *Scriu din datorie – 20 ianuarie-aprilie 1988* debutează cu o plasare temporală a notației prin raportare la data de 1 februarie „acum zece zile”, ceea ce ne indică ziua de 10 sau 11 a aceleiași luni. Notația

de început are o valoare rezumativă și vizează câteva evenimente de ordin cultural și social față de care exprimă o atitudine malițios-ironică, deoarece absurdul nu mai poate să-i provoace nici măcar râsul, atât de oribil se arată lumea guvernată de principiile aplicate pe dos. Traian Coșovei îl compară pe Ceaușescu cu Eminescu – două genii naționale, iar în contrapunct, prin genialul decret de amnistie, orașul se umple de pușcăriași eliberați (inclusiv tâlhari) – în haine de vară, cu ocazia zilei de naștere a președintelui republicii. Efectul este cel previzibil, recidiviștii terorizează populația prin fel de fel de acte de vandalism, amplificând panica în întreg orașul.

Pentru civili începe sarabanda procurării alimentelor care este metaforic numită, în același registru ironic, drept „o sumbră sexualitate alimentară”, pentru că lumea așteaptă *să se bage* marfă și *să se dea* câte ceva, într-o înghesuială din care ies înghionțiți și răvășiți, ca dintr-o vânzoleală coșmarescă. Coadă la alimentară este un tablou pestriț și grotesc, cu personaje și scene cvasiarchimboldești. Oamenilor li se adaugă câinii vagabonzi, iar deasupra zboară cârduri de ciori, potențând sinistrul și anunțând zăpada. Abdicând de la spectacolul statului la coadă și urcându-se în mașină, scriitoarea se trezește victima răzbunărilor ca exhibare a urii, prin avarierea automobilului. Știe că nu are niciun efect potențialul ei protest, dar, în gând, fără ură, parcă ar transmite un mesaj despre condiția ei de jurnalist obligat să scrie „articole stupide, [...] cu citate ceaușiste”, mereu în criză de timp, la fel ca umanitatea, în criză de timp frumos.

Scrisul la comandă este amânat pentru redactarea notelor clandestine. Din experiențele sale de gazetar reține ca anecdotă seria de scrisori multiplu ștampilate primite de la Gabriel G. Bacovia, adevărate petiții pentru reconsiderarea rolului educativ al muzeelor și pentru patriotism. De la o vreme descendentul ilustrului Bacovia se potolește cu cererile adresate către redacția din Casa Scânteii, în ciuda zelului său semiimbecil.

Sărbătoarea Mărțișorului este animată de artefactele studenților cu mesaje hazlii, dar foarte aplicate la realitate. Un bun exemplu este cel primit de diaristă: „Mărțișor fosforescent, pentru pană de curent!”. În sine ea, femeia sensibilă care se află dincolo de crustele unui limbaj în tușe forte resimte o agitație interioară, o frică demnă de zilele din urmă. Constată că lumea se desolidarizează în fața ticăloșilor, că cei slabi pot deveni foarte ușor victime, fără ca nimeni să le sară în ajutor. Tâlhăriile se înmulțesc după model, rândul infractorilor îngroșându-se cu teribiliști care îi iau drept model pe cei eliberați.

Vizitele de lucru pe teren, zugrăvitul apartamentului întrerup temporar notațiile. Apreciază că munca intelectuală a intoxicat-o, în timp ce munca fizică a epuizat-o în alt fel. Se trezește că au trecut deja șase luni de la moartea Danei, prilej cu care, la parastas, au fost pomenite și alte nume de scriitori iluștri. Preotul care a oficiat a fost părintele Galeriu, iar răspunsurile au fost date de pictorul Sorin Dumitrescu. La parastas a fost prezent și poetul Ștefan Augustin Doinaș, pentru a cărui poezie Tia Șerbănescu își mărturisise deja admirația. Mersul la biserică a devenit o formă de disidență în anii din urmă ai regimului, un fel de sfidare tacită a barierelor impuse în calea libertății de exprimare și credință.

Scrisul îi dă și ei, ca lui Julien Green, curaj de viață. Confesiunea relativă la evenimente se convertește într-un amplu eseu despre prostie și inteligență, despre relațiile de cuplu, despre femei și bărbați, despre Don Juan, Mariana Alcoforado, doamna Bovary și doamna T. În paralel, mărturisește că se află într-o acută criză de bani, ceea ce îi sporește, atât apetitul pentru mâncare, cât și pofta de a trăi. Sinceritatea e despuiață de orice pudoare atunci când afirmă starea de sărăcie și o caracterizează în toată goliiciunea ei: „Sărăcia mi-roase urât. Mă tem că m-a îndrăgit prosteste și mi-e silă de vulgaritatea ei”. Resimte profund nevoia de bani pentru a-și cumpăra ceea ce-i lipsește și pentru a-și recupera demnitatea.

O altă sugestie aproximativă a calendarității deschide și al cincilea capitol al cărții *A înflorit, în fine, li-liacul – aprilie-iunie 1988*, prin mențiunea de la început: „Acum ninge, la jumătatea lui aprilie!”. Capriciile vremii sunt comparate cu cele politice, care aduc un nou șir de cuvinte cenzurate, de data aceasta nu din sfera spirituală, ci din cea tehnologică: *informatică, robotică, neatârnaire, îngrășămintă chimice!* Neînțelegerea rațiunilor practice pentru această măsură generează senzația de absurditate a situației, care depășește chiar tragismul. La fel ca vocabulele incriminate, dispar rând pe rând casele, în urma marelui proiect de sistematizare a sate-lor și orașelor.

Tema centrală a confesiunii devine, ca într-o metamorfoză caleidoscopică – absurdul. Semnificațiile lumii, acumulate unele peste altele, lasă să se instaleze „absurdul cu burtă mare, absurdul gravid, gata să nască; așadar, deplinul absurd”. Terifiant este faptul că absurditățile din relațiile ierarhice oficiale/de serviciu se transferă și în relațiile personale. O scenă din tren, de falsă afecțiune din partea unei femei cu interese pecu-

niare, trecute de prima tinerețe, față de un bărbat dezgustător este relevantă prin indignarea pe care o produce. Scriitoarea o corelează cu imaginile aduse de colegii săi din Coreea de Nord, care sunt îngrozitoare prin artificialitatea zâmbetului xeroxat pe toate chipurile, prin perfecțiunea formală a amplerelor demonstrații populare, care nu fac altceva decât să demonstreze degenerescența speciei umane, alterarea și acceptarea acestei alterări.

Se feliță că, deși locuiește de mulți ani în București, nu și-a compromis relațiile împrietenindu-se cu cineva sus-pus. Imaginar se joacă de-a schimbatul guvernului și constată că lumea lui Caragiale e foarte contemporană cu ea. Aceleași intrigi din *O scrisoare pierdută* par să dirijeze culisele politicului. Își pune problema cum ar reacționa adevărații intelectuali la astfel de scandaluri sentimentale, dacă ar funcționa cenzura pentru salvarea de vulgaritate a situației. Nici măcar pasiunea/iubirea nu i se mai pare autentică într-o lume a falsului. Pe lângă cazul literar al lui Ladima, cel care se sinucide din greața de mediocritate, mai prezintă un caz de onoare masculină pe care îl consideră admirabil. Îndrăgostit de o actriță celebră, un nepot al lui Gide refuză să-și petreacă o noapte cu aceasta, după multe dovezi de dragoste pe care i le-a adus, din frica de a nu o dezamăgi. Diarista îl consideră mai admirabil decât Gide însuși, mai bărbat decât toți bărbații. În contrapunct îi vin în minte figurile tinerilor miri, din lumea pe care o cunoscuse foarte bine, care nici nu se sinchiseau de femeia de lângă ei, consumând cu rapiditate, în stări bahice, prima lor noapte de amor conjugal.

Ca într-o fabulă pașoptistă, anecdota câinilor anonimi, hoinari pe străzi, făcând pagube, își reclamă morala: „Așa-i și la omenire”... Câinii cu stăpân își fac de cap, la rândul lor, mușcând din rațiuni cvasiumane, tocmai pe cei care joacă rolul de codoși ai sistemului – povestea e autentică, relatată de o prietenă. Calendaritatea este semnalată din nou pe la jumătatea lui iunie 1988, ca o meditație despre scurgerea tot mai accelerată a timpului. Dacă în incipitul notațiilor evoca modul anevoios de trecere a vremii altădată, acum i se pare că nici anul nu mai are valoare ca unitate de timp.

O muțenie guralivă – iunie-iulie 1988. Vara îi aduce femeii intelectuale câteva zile de concediu și de reculegere pe care alege să le petreacă singură, cât timp familia e plecată în Moldova. Începe prin a medita despre scris, propriul regim de muncă scripturală, despre marile despărțiri din cultura momentului (Beniuc, Cioculescu, Al. Graur), sau despre „fenomenul” Păunescu. Familia, lumea literară și scrisul în caietul personal creionează liniile de interes estival ale meditației. Mărturisește, în singurătatea zilelor, despre obișnuințele sale și despre redimensionarea în solitudine a sensului vieții. Restabilește o ritmicitate cvasisimultană a notațiilor cu evenimentele și se surprinde pe sine în gesturi mărunte (vopsește un calorifer) care îi dau autenticitate și sinceritate umană.

18 iulie 1988 sau cum am ajuns documentarist este un capitol scris ulterior (februarie 2002), un intermezzo retrospectiv, sintetic, însoțit de un facsimil al unei adeverințe de reținere, emisă de Ministerul Finanțelor, Direcția Vămile, pe numele Iftime Ecaterina (numele ei civil). Narează episodul anunțat al excursiei cu fiul în Germania Democrată, care devine punct de cotitură în cariera de gazetar și în demnitățile sale publice. Excursia așteptată se transformă în coșmar, datorită minuțiosului control al bagajelor din aeroport, în urma căruia este descoperită agenda cu însemnări, confiscată de organele de control, dar i se spune că va putea fi recuperată la întoarcere. Suspiciunea care planează asupra sa la anchetă este că ar fi vrut să transmită *Europei libere* opiniile scrise despre aniversarea lui Ceaușescu și despre alte aspecte privitoare la regim.

În *Felurite posterități – 30 octombrie-15 decembrie 1988*, radiografia cotidianului este făcută, atât intelectual, prin referința la situații, la persoane, la cărți, la muncă și prieteni (dispăruți unii dintre ei), cât și senzorial – prin evocarea frigului care abrutizează și alienează ființa: „Duc de pe acum în spinare șapte luni de frig și de murdărie. Asta mă împiedică aproape să mai observ culorile din jur, acele culori fascinante pe care toamna, agonizând sub brume, le împrăstie pe toate drumurile”. Își începe munca de documentarist, prilej cu care poate să observe schimbarea din atitudinile colegilor, raporturile interumane ghidate după principiul puterii, asumate ca funcție instituțională. Funcția, rolul îi conferă putere individului, iar meritele sale devin aproape invizibile.

După un interludiu evocativ, al doilea capitol inserat în februarie 2002, *Ianuarie 1989 sau cum am ajuns corector*, are forța de a prezenta încă o treaptă coborâtă în bolgiile infernului comunist, similidantesc. De la documentarist la corector trecerea se face printr-o operațiune care nu îi aparține, dar în care devine suspectă fără voie, datorită colegului său P. M. Băcanu și unui grup de jurnaliști, care intenționau să tipărească și să difuzeze un ziar subversiv, disident, *România*. După o discuție avută la *Documentare* cu P. M. Băcanu (secția era supravegheată audio) urmează ancheta la Comitetul de Partid, unde se ia decizia excluderii sale din P. C. R. și transferul disciplinar la întreprinderea *13 Decembrie*, pe un post de corector. Acceptă mutarea, din nou, fără revoltă și cu o totală discreție, după ce înainte de anchetă trăise stări de coșmar în așteptarea deznodământului.

În capitolul *Ave Maria – 13 august-30 octombrie 1989* consemnează că, după o pauză de mai bine de o jumătate de an, revine la notațiile personale din caiet. Tăcerea este pusă pe seama schimbărilor survenite.

Menționează ca primă zi pentru confesiune data de 13 august (1989), pe care o asociază și cu aniversarea Adinei (Kenereș) – aflată în exil la Paris. Privind retrospectiv anul în curs, tot ce i s-a întâmplat i se pare ne-verosimil, de aceea consideră că trebuie să își cosmetizeze, soteriologic, scriitura pentru a face suportabile viața și amintirea ei: „Va trebui să-mi regăsesc pofta de a scrie și îndemânarea de a împodobi un pic întâmplările pentru a le putea face credibile, adică suportabile”. Evenimentele bulversante sunt multiple: excluderea din partid, schimbarea serviciului, încadrarea ca muncitor de categoria V, moartea mătușii, un accident ușor de mașină, operația iminentă de scoatere a bilei. Singurul moment de normalitate este realizarea băiatului ei la admiterea în liceu: intră primul din 350 de candidați. Nu regretă ieșirea din presă, dar nu îi este străină o înăbușită dorință de a se răzbuna pe cei care i-au pecetluit astfel, pe nedrept, soarta. Își aduce aminte de amenințarea din *Jurnalul* lui Titu Maiorescu: „Am să le arăt eu măgarilor de români ce înseamnă un român!”, care o obligă să supraviețuiască și să scrie în continuare, în ciuda imensei oboseli pe care o resimte, deși scriul, în egală măsură cu cititul, i se pare o impostură.

Viața ca o corectură – 1 noiembrie-15 decembrie 1989 este ultima parte și cea mai vie, ca prezențe umane, din jurnal. Redefinirea viziunii despre lume se realizează la secția corectură, această ultimă bolgie a infernului, care se dovedește mult mai umană decât s-ar fi așteptat. Simbolistica numărului 13 (evocată de marca sa de corector, 131 la I. P. [Întreprinderea Poligrafică] «13 Decembrie 1918» București) se reactivează pozitiv, atunci când își dă seama că o serie de evenimente importante din viața ei au avut legătură cu o zi de 13 sau 31, iar pentru ea a fost aducătoare de noroc. În mod simbolic, pe lângă faptul că are sarcina de a corecta șpalturi ale unor cărți care o interesează (amintindu-și de importanța pe care Radu Petrescu o acorda corectitudinii grafice și ortografice a unei tipărituri), trăiește și o corectură, o reajustare a propriei vieți, învățând să citească frumusețea și autenticitatea omenescului, dincolo de vulgaritatea limbajului sau de aventurile de viață, uneori ilicite.

La început stingheră și neadaptată mediului, se simte uimitor asimilată, după câteva luni de exercitare în tăcere a sarcinilor de serviciu, ca martor al ritualurilor zilnice din atelier: „N-am să înțeleg niciodată cum am învățat să rezist și nici nu știu când și cum anume am început să mă recunosc în această lume pestriță. Asimilarea a fost reciprocă. Nimeni nu m-a întrebat de unde vin și nici de ce”. Perspectiva asupra umanității înghesuite printre obiecte pare a fi cea a unei camere cinematografice imobile. Prin fața ei se scurg personajele colorate, pitorești în mediocritatea lor, cu replicile și jocurile de măști asumate în comedia vieții, aducând în prim-plan, umoristic, ironic, comic sau satiric toate datele condiției umane moderne, încorsetate de un regim care privează indivizii de idealuri mărețe, dar le dă libertate absolută în sfera trivialului și a abjecției. Nea Vasile, Merri, Florentina, Elena, Anne-Marie, Sergiu savurează, atât mâncarea la pachet adusă de acasă, care invadează cu aromele ei amestecate spațiul de lucru, la ore bine stabilite, cât și micile sau marile evenimente ale vieții, pe care și le împărtășesc cu detașare și veselie. Pe fundalul chicotelilor citește cărți serioase de literatură sau istorie și resimte nevoia unei aluzii culturale în tot acest carnaval buf al vieții de tipografie. Cu un singur coleg rezonează din acest punct de vedere, cu d-l Munteanu, a cărui replică despre doamna de Recamier stârnește un val de amuzament isteric cu aluzii picante, dovadă a nivelului intelectual al tovarășilor de muncă, dar și a hazului care se naște din orice ca o compensație pentru alte neajunsuri.

Părăsind universul uman al tipografiei, cu poveștile lui vesele, triste sau ilicite, dar mai înainte de toate autentice, îi revine în gând mătușa, moartea ei, scurgerea iremediabilă a timpului, ca o alternanță a fotografiilor: cea din tinerețe și cea din ultimii ani ai vieții. Cele două femei care i-au făcut „educația sentimentală”, mama și mătușa, sunt repere unice în viața ei inconfundabilă, dar care se aseamnă prin acest fapt cu a tuturor oamenilor: „Mătușă ca a mea n-a avut nimeni niciodată. Și, dacă stau să mă gândesc, nici viața ca a mea n-are nimeni. Și așa mai departe. E, în definitiv, ceea ce ar putea spune oricare dintre noi. Și e atât de reconfortant să le semeni, măcar într-o privință, tuturor semenilor tăi...”.

Hotărârea de a abandona scrisul în caietul personal este justificată înaintea episodului final, al evocării mamei și, mai ales, a mătușii defuncte, într-un fel de încercare de a încheia simetric, de a rotunji povestea unei vieți întregi, cu o altă femeie din fotografie. La origini textul trebuie să fi fost scris ca un adevărat jurnal, ulterior cenzurat și rescris, care a consemnat ritmic, calendaristic întâmplările. Ipoteza poate fi susținută prin modul sigur în care utilizează, în anumite secvențe ale discursului, construcțiile temporale deictice, în alternanță cu datări exacte sau aproximative calendaristic ale evenimentelor.

Romanul visat se va naște la publicare, adică peste timp, prin retorsiunea jurnalului, în urma unei relecturi făcute de autoare, care rescrie și cenzurează notația originală, asumată fără jenă tocmai prin renunțarea la clauza calendarității și a simultaneității, pasul esențial de la fragmentaritate spre unitatea construcției literare, din care firele roșii au fost deja identificate și se împletesc semnificativ, chiar în lipsa mărcilor anticipative care jalonează artificial narațiunea din romanul realist clasic.

Un destin paradoxal: de la sinagogă la mănăstire. N. Steinhardt – trei decenii de postumitate

Dr. Florian ROATIȘ
Baia Mare

La treizeci de ani de la trecerea la cele veșnice, N. Steinhardt – monahul eseist – continuă să fie o prezență discretă, dar constantă, în conștiința culturală românească, atât prin cărțile sale, cât și prin destinul său – paradoxal și tulburător în același timp. Cărțile sale – unele intens mediatizate și mereu reeditate (mai ales *Jurnalul fericirii* și *Dăruind vei dobândi*) ni-l readuc în minte și în suflet prin deloc ostentativa sa cultură, prin altitudinea intelectului și spiritului său, prin bunătatea interioară și, nu în ultimul rând, prin umilința sa, poate prea orgolios mărturisită.

Destinul său – evreu convertit și apoi devenit călugăr într-o mănăstire ortodoxă – a șocat, stârnind unora suspiciuni, altora admirație.

Născut la București, într-o familie de evrei din mica burghezie, la 29 iulie 1912, Nicu-Aureliu Steinhardt și-a petrecut copilăria în satul Pantelimon (care aparținea de Capitală) – sat cu nume de sfânt și de tâlhar, cum va spune el mai târziu. O copilărie fericită – din care i-a rămas în amintire dangățul clopotelor Bisericii Capra – va fi urmată de anii petrecuți în liceul de elită „Spiru Haret”, unde i-a avut colegi pe Alexandru Ciorănescu, Barbu Brezianu, Alexandru Elian, Constantin Noica etc. – ca și pe mai vârstnicii Mircea Eliade, Arșavir Acterian și alții.

Își va aminti cu emoție și admirație și de profesorii săi: Ion Barbu (la matematică, nu la literatura română!), D. Ioanițescu, Constantin Moisil, G. Marinescu și alții.

În revista liceului, intitulată *Vlăstarul*, i-au apărut primele texte: „Castele în Spania”, „Lord Byron”, „Galileu”, „Henrich Ibsen” și altele – toate în ultimul an de școală (1928-1929). Titlurile atestă preocuparea sa pentru marile personalități și sugerează, totodată, lecturi diverse și elevate.

Nicu Steinhardt alături de tatăl său, Oscar

La terminarea liceului a ezitat între facultatea de litere și cea de chimie (aceasta din urmă era mai aproape de profesia tatălui său, inginer), ca să aleagă, totuși, deși nu simțea nicio chemare, Facultatea de Drept a Universității din București! Nu va regreta, căci va descoperi dreptul constituțional care – nu va oboși să repete în a doua parte a vieții – l-a consolet „de toate decepțiile”, prin faptul că i-a rele-

La terminarea liceului a ezitat între facultatea de litere și cea de chimie (aceasta din urmă era mai aproape de profesia tatălui său, inginer), ca să aleagă, totuși, deși nu simțea nicio chemare, Facultatea de Drept a Universității din București! Nu va regreta, căci va descoperi dreptul constituțional care – nu va oboși să repete în a doua parte a vieții – l-a consolet „de toate decepțiile”, prin faptul că i-a rele-

Devenit student, atras mai mult de literatură decât de drept, va frecventa cenacul „Sburătorul” al lui E. Lovinescu și va edita, cu Emanuel Neuman și alți tineri, *Revista burgheză* (1934-1935). Tot acum, va debuta în volum cu regretatul, mai târziu, *În genul... tinerilor*, semnat Antisthius, în care îi va parodia, nu fără talent, pe M. Eliade, E. Cioran, C. Noica, Petru Comarnescu, Geo Bogza și alții.

A urmat un doctorat în drept cu teza „Principiile clasice și noile tendințe ale dreptului constituțional. Critica operei lui Leon Duguit”, publicată în anul 1936, ca și două mici studii scrise împreună cu prietenul său Emanuel Neuman, rod al frământărilor lor intelectual-religioase și al încercării de apropiere de sinagogă: *Essai sur une conception catholique du judaïsme* (București, 1935) și *Illusions et réalités juives. Considérations réalistes sur quelques problèmes juifs* (Paris, 1937).

Tot acum își începe colaborarea la *Revista Fundațiilor Regale* – cu un studiu despre Marcel Proust –, unde va publica, cu unele întreruperi, până în iunie 1947.

Instaurarea comunismului a determinat retragerea lui Steinhardt din publicistică. A venit apoi obsedantul deceniu în care s-a întâlnit cu Constantin Noica și Alexandru Paleologu la Câmpulung-Muscel (1954) și a participat la întâlniri semiclandestine cu rost cultural, prilej de a lectura manuscrisele cu caracter „contrarevoluționar” ale lui Noica (în forma de atunci, *Povestiri din Hegel*, *Anti-Goethe* și răspuns la articolul lui Cioran „Lettre à un Ami lointain”, apărut în *La Nouvelle Revue Française* în august 1957), ca și cărțile cu caracter dușmănos ale lui M. Eliade (*Forêt interdite*, viitoarea *Noapte de Sânziene*) și E. Cioran (*La tentation d'exister*), aduse din Franța de către Marieta Sadova. Aceste lecturi îl vor duce în boxă, alături de ceilalți 22 intelectuali din lotul Noica-Pillat (A. Acterian, Sergiu Al-George, Al. O. Teodoreanu, Vladimir Streinu etc.).

În închisoare – care a fost pentru el „altar și academie” – cum, inspirat, se va exprima Virgil Ierunca –, după doar două luni și jumătate a primit, la 15 martie 1960, botezul creștin de la ieromonahul ortodox Mina Dobzeu, plasat, însă, sub semnul ecumenismului, pentru care a pledat până la sfârșitul vieții.

O dată botezul săvârșit, N. Steinhardt nu a încetat să repete că fericirea de a trăi întru Hristos este singura autentică și deplină: „În locul acesta, aproape ireal de sinistru, aveam să cunosc cele mai fericite clipe din viața mea. Cât de absolut de fericit am putut fi în camera 34!” – va scrie el în *Jurnalul fericirii* (ediția Polirom, 2008, pp. 82-83).

Viziunea lui Iisus, coborât în celulă și picurând speranță și mângâiere în sufletele celor vlăguți de tortură și de disperare, au avut-o și alții dintre intelectualii aruncați în beciurile acelei vremi – dacă ar fi să-l amintim doar pe Radu Gyr –, dar nimeni nu a trăit-o și, mai ales, nu a exprimat-o atât de elocvent ca N. Steinhardt. Acestuia, credința în Hristos i-a dat un sens profund vieții, încât, ieșind din închisoare, întărit și purificat prin botez, a recunoscut în cuvinte puține, dar memorabile, mutația ontologică determinată în ființa sa de dimensiunea religioasă: „Am intrat în închisoare orb (cu vagi străfulgerări de lumină, dar nu asupra realității interioare, străfulgerări autogene ale beznei, care despică întunericul fără a-l risipi) și ies cu ochii deschiși; am intrat răsfățat, răzgâiat, ies vindecă de fasoane, nazuri, ifose; am intrat nemulțumit, ies cunoscând fericirea; am intrat nervos, supărăcios, sensibil la fleacuri, ies nepăsător; soarele și viața îmi spuneau puțin, acum știu să gust felioara de pâine cât de mică; ies admirând, mai presus de orice, curajul, demnitatea, onoarea, eroismul; ies împăcat: cu cei cărora le-am greșit, cu prietenii și dușmanii mei, ba și cu mine însumi” (*Ibidem*, pp. 515-516).

Convertirea lui N. Steinhardt nu s-a făcut brusc, precum cea a lui Saul din Tars, pe drumul Damascului, ori, mai aproape de noi, a lui André Frossard. Acesta din urmă, la 20 de ani a intrat, într-o zi de iulie, în așteptarea unui prieten, într-o capelă din Cartierul Latin „sceptic și ateu” și a ieșit, după cinci minute, „catolic, apostolic și roman”, însoțit de o prietenie nepământească care nu-l va părăsi niciodată.

Steinhardt avea 48 de ani când a intrat în închisoare și nimic nu prevestea atunci uluitoarea sa transformare, adică descoperirea dimensiunii teologale a omului. Datorită acestei transformări, însă, a traversat gulagul fericit! Desigur, nu fără frământări, neliniști, firești întrebări. Își pune, la un an de la botez, întrebări pe care i le vor adresa și coreligionarii săi mai târziu: Nu s-a botezat, oare, pentru a-și găsi un refugiu „în cuibul unei credințe mângâietoare?”. „Știu, știu – scrie el –, de câteva zile tot stau și mă întreb cât sunt de sincer și de îndreptățit. Și e o întrebare ce sfredelește și chinuie și deodată îmi pune două mii de ani de tăgadă în spinare. Nici când aceste două mii de ani nu i-am simțit mai grei, mai apăsători pe umeri și mai vorbăreți în cuget”.

După ieșirea din închisoare (3 august 1964) și, mai ales, după moartea tatălui său (1967), Steinhardt a fost ispășit de gândul de a se retrage în isihie la o mănăstire, evident ortodoxă. A încercat la câteva mănăstiri din Moldova și din Oltenia, unde, fie n-a fost acceptat – datorită statutului său de fost deținut politic –, fie i s-au părut prea populate. A ajuns în anul 1973 la Mănăstirea Rohia, la sugestia lui Constantin Noica și la intervenția acestuia la episcopul vicar de la Cluj de atunci, Justinian Chira, fost stareț timp de 30 de ani al așezământului monahal amintit. A venit aici cu Iordan Chimet, întâmpinat cu multă bunăvoință de noul stareț, Serafim Man, și, în cele trei zile cât a stat acolo, a fost fermecat și cucerit, fără rezerve, de oameni și locuri. Va reveni în sihăstria maramureșeană din 1973 până în anul 1980 de 2-3 ori pe an, pentru câteva zile sau săptămâni, atras tot mai mult de farmecul ortodoxiei, dar și de oamenii locului, despre care va scrie cu multă empatie și dragoste.

În anii 1978-1980 a călătorit de două ori în Occident (Franța, Belgia, Elveția), unde și-a întâlnit vechii prieteni (Eliade, Cioran, Ionescu, Sanda Stolojan, Monica Lovinescu și alții), dar s-a recules și la mănăstirea benedictină din Chevetogne (Belgia), unde i s-a propus să rămână.

Comparația cu atmosfera de la Rohia a fost, însă, net în favoarea acesteia, așa că, întors în țară, Steinhardt solicită intrarea în cinul monahicesc, afirmând că dorința de a îmbrăca haina monahală o are încă de la primirea Sfintei Taine a Botezului. Părintele stareț Serafim Man era internat, grav bolnav, la un spital din Cluj-Napoca, dar, întrucât îi făgăduise călugărirea cu un an înainte, iar Steinhardt avea o sănătate precară – vechii boli intestinale i se adăugase în 1976 un infarct –, inimosul și delicatul arhimandrit s-a deplasat la Rohia și, în seara zilei de 16 august 1980, i-a îndeplinit cererea și l-a tuns în monahism, evreul botezat, îndrăgostit de creștinism și mai ales de frumusețea slujbelor ortodoxe devenind „monahul Nicolae”. Aprobarea Arhiepiscopiei Vadului, Clujului și Feleacului a fost obținută ulterior, la 2 septembrie 1980.

Ultimii nouă ani și-i petrece mai mult la Rohia, unde primește ascultarea de bibliotecar – dar și-o asumă și pe cea de clopotar –, participă la slujbe, este lăsat să predice, ține lecții viitorilor seminariști, este ghid pentru turiști etc., dar participă și la festivaluri și simpozioane literare, publică în reviste, îi apar câteva volume (*Incertitudini literare*, 1980, *Geo Bogza*, 1982, *Critică la persoana întâi*, 1983, *Escale în timp și spațiu*, 1987, *Prin alții spre sine*, 1988).

La începutul anului 1989, crizele de angină pectorală se înmulțesc, Steinhardt este tot mai slăbit... Și, totuși, nutrind speranța în „mila Domnului”, își facea planuri: avea o carte depusă la Editura Dacia (*Monologul polifonic*), se străduia să-și termine volumul de predici (viitoarea carte *Dăruind vei dobândi*) și a inițiat, împreună cu doctorul Corneliu Axentie din București, întâlnirea de 60 de ani de la absolvirea promoției sale de la Liceul „Spiru Haret” etc.

Proiectata călătorie la București, însoțit de arhimandritul Mina Dobzeu, care-l vizitase la Rohia, s-a încheiat pentru monahul Nicolae la Baia Mare, unde inima sa a cedat. Internat de către profesorul Vasile Cormoș, gazda sa, la Spitalul Județean în seara zilei de 29 martie, a trecut la cele veșnice a doua zi, joi, 30 martie, la ora 17. În aceeași seară corpul său a fost dus la Mănăstirea „Sfânta Ana” Rohia, unde a fost înhumat duminică, 2 aprilie 1989. Curtea mănăstirii s-a dovedit neîncăpătoare pentru sutele de oameni, unii veniți din Baia Mare, București, Cluj-Napoca, Bistrița etc., care l-au condus pe ultimul drum – în pofida măsurilor luate de Securitate – pe evreul încreștinat.

În postumitatea sa, Steinhardt a fost unul dintre cei mai publicați și mai citați autori români. *Jurnalul fericirii*, considerată cartea deceniului 1991-2000, a fost publicată în 10 ediții în țară, la trei edituri (Dacia, Mănăstirea Rohia și Polirom), și în șapte ediții în străinătate, în limbile franceză, italiană, spaniolă, portugheză, maghiară, ebraică și neogreacă.

Personalitatea monahului-eseist a fost evocată în Aula Academiei Române la 4 iulie 2012 la centenarul nașterii, iar la 30 iunie 2017 Academia Română l-a primit printre membrii ei post-mortem.

N. Steinhardt își doarme somnul de veci în micul cimitir al Mănăstirii Rohia, în dangătul melodios al clopotelor care i-au bucurat bătrânețea, așa cum cele ale bisericii din Pantelimon i-au fermecat copilăria. Pe crucea de mormânt scrie simplu, așa cum a dorit el însuși: „Monahul Nicolae”. O mărturie a identificării sale cu religia ortodoxă și cu un pământ cum nu se poate mai românesc.

Arhim. Mina Dobzeu

N. Steinhardt despre poetica romanului polițist

Dr. Iulian BĂICUȘ
București

Iulian Băicuș

Puțină lume de la noi știe că părintele Nicolae Steinhardt de la Rohia era un pasionat cititor de romane polițiste și a scris cu entuziasm despre genurile sau speciile romanului polițist în mai multe dintre eseurile și cărțile sale. Vom analiza câteva dintre aceste ipostaze cu maximă deferență și atenție, căci părintele Steinhardt este unul dintre cei mai interesanți esești literari, eu aș spune chiar critic literar, care abordează cu egal talent și filosofia, și teologia sau dogmatica, dar și chestiuni mai profane cum ar fi romanul polițist. Respins de Camil Petrescu în epoca interbelică, cel care într-un eseu din *Teze și antiteze* îl declara facil, steril și neinteresant, romanul polițist este, dimpotrivă, recomandat drept exercițiu al minții pentru un tânăr de către Mircea Eliade¹, într-un eseu la temă din culegerea sa *Oceanografie*. Motivația lui

Mircea Eliade mi se pare deosebit de convingătoare, el argumentând

că anglo-saxonii, care sunt mari cititori de literatură polițistă, i-au dat pe cei mai mari filosofi ai limbajului, sau lingviști, ceea ce mi se pare perfect plauzibil. De altfel, foarte atent la poetica locurilor închise, N. Steinhardt² va vorbi într-un pasaj din *Jurnalul fericirii* și despre cartea care ar putea intra în zona autorilor clasici de literatură polițistă, cea a lui Gaston Leroux³, *Misterul camerei galbene*, comparând-o cu o piesă a lui Jean Paul Sartre, *Huis-Clos* (*Cu ușile închise*), pe care am văzut-o, la un moment dat, ecranizată chiar de francezi, și care seamănă izbitor cu teatrul absurdului ionescian. Și, cu toate astea, romanele polițiste, chiar cele scrise de autori români, continuă să se vândă mai bine decât romanele propriu-zise, ca să-l înfurie rău de tot pe Camil Petrescu și pe alți scriitori „constipați”, care vedeau în ele un rebus sau o simplă integramă de rezolvat.

Cu toate că nu există vreun regizor care să fi realizat doar scenarii de filme polițiste, combinându-le la modul perfect cu thrillerul psihologic, mă refer la exemple cum ar fi „Psycho”, „Trei detectivi”, „Cu C de la crimă”, „39 de trepte” sau „În spatele ferestrei”, câteva capodopere ale genului respectiv, detectivii săi preferați fiind trecuți în revistă în anul 1969 într-o antologie care s-a bucurat de un mare succes, *Alfred Hitchcock's Daring Detectives*, alcătuită chiar de el, în care a inclus unsprezece texte diferite.

Așa cum precizam, N. Steinhardt a scris cu plăcere și despre romanele polițiste, în câteva texte reluate în antologia *Articole burgheze* și a analizat și unele filme ale maestrului absolut al filmului horror, Alfred Hitchcock⁴, un creator pe care părintele îl definea ca fiind atras de studierea sistemelor detracate, adică de acele mecanisme umane care ajung la crimă, furturi, enigme sau peripeții. Dublat de un rafinat psiholog sau psihanalist amator, Alfred Hitchcock fiind de-a dreptul fascinat de Freud, regizorul american cu o filmografie de-a dreptul impresionantă caută să afle cum un anumit resort sufletesc sau mental s-a stricat, ca păpușile din poezia de debut a lui Eugen Ionescu, *Elegii pentru fânțe mici*, sau ca Odradek, binecunoscuta păpușă din ațe din povestirea lui Kafka, *Grija tatălui de familie*, și individul respectiv a părăsit calea normalului și a pătruns în cea a patologicului sau a supranaturalului. Din filmografia lui Alfred Hitchcock, desigur maestrul contemporan al genului horror, specie a paraliteraturii cu vagi rădăcini

¹ Mircea Eliade, „Romanul polițist” în *Oceanografie*, Editura Humanitas, 1991.

² N. Steinhardt, *Jurnalul fericirii*, postfață și note biobibliografice de Virgil Bulat, Editura Mănăstirii Rohia, 2005.

³ Gaston Leroux, *Misterul camerei galbene*, traducere de Dan Marinescu, București, Editura Leda, 2005.

⁴ N. Steinhardt, „Fascinația sistemelor detracate – Hitchcock”, în *Ispita lecturii*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000, p. 145.

prin literatura romantică germană sau engleză, puțin sau aproape deloc practică de autorii români, care nu prea gustă genul acesta *noir* sau polar cum îi spun francezii, care îți lasă fiori reci pe șira spinării, N. Steinhardt citează trei exemple, *Psycho*, consacrat omuciderii săvârșite de un schizofrenic, dar și *Păsările*, ecranizare a magistralului roman fantastic al lui Daphne du Maurier, una dintre scriitoarele mele fantastice preferate, căreia regizorul englez – dar care și-a cunoscut celebritatea la studiourile din Hollywood – i-a mai ecranizat și *Rebecca*, și *Frenzy*, trei filme în care thrillerul psihologic este dus pe cele mai înalte culmi, de neatins chiar de *Shinning* sau de romanele lui Stephen King de dată ceva mai recentă. Prin anul 2010, americanii au relansat o nouă versiune dintr-un film clasic al genului horror, *Coșmar pe strada Arțarilor*, cu o nouă tehnologie, dar cred că filmul clasic, cel din anii '70, arăta mai bine, pentru simplul motiv că efectele speciale nu ajută întotdeauna pe spectatorul de cinema, care ar cam trebui să-și pună la lucru imaginația. Regizorul britanic Peter Brook spunea într-un interviu că nu a existat un rău mai mare făcut teatrului decât realismul adus de ruși, de Cehov și Stanislavski, și apoi de toți regizorii sovietici, deși marii actori de cinema s-au format la Actors Studio, o academie de teatru care a importat din Rusia metoda lui Stanislavski, cea care solicita actorului intrarea în rol, și Robert Redford, De Niro și toți ceilalți monștri sacri ai ecranului american – care au cam început să scârțâie – sunt cu toții trecuți de 70 de ani și nu prea cred că vor putea fi înlocuiți cu ușurință, ei studiind după o metodă apropiată de cea a lui Stanislavski, care pornise de la ideile lui Cehov.

În ecuația unui film regizat de Alfred Hitchcock, N. Steinhardt identifică vreo câteva elemente foarte simple, ca pe vremuri Camil Petrescu⁵ în studiul său despre *Tehnica și modalitatea romanului polițist*, în care, în esență, Camil Petrescu spunea că un asemenea romancier construiește două serii de evenimente și își poartă cititorii pe o pistă falsă, talentul lui constând în abilitatea cu care își minte mai frumos lectorii, îi bombardează cu probe privind identitatea unui posibil criminal și îl ascunde pe adevăratul făptuitor, de obicei construind pentru el o serie de nesfârșite alibiuri, o schemă foarte simplă, care nu ar justifica deloc, credea Camil Petrescu, popularitatea de care se bucura romanul polițist. Că nu e deloc ușor de construit o demonstrează numărul relativ mic de autori de literatură polițistă de la noi... uite, îi trec repede pe listă: Cezar Petrescu, George Arion, distinsa Rodica Ojog Brașoveanu – adevărată Agatha Christie a literaturii române, Haralamb Zincă, Chiril Tricolici, care într-un roman de-al său, *Rolls Royce*, are un personaj care se numește chiar Băicuș... sper să nu uit pe cineva important, dacă da, cer scuze anticipat. Oricum, un ingredient important al succesului lui Alfred Hitchcock, filmulețele difuzate acum de TVR Cultural din acel celebru serial de televiziune prezentat chiar de regizor, îl constituie, crede același Steinhardt, umorul său britanic, care nu-i lipsit de un soi de sarcasm și care dă o detașare ironică unghiului din care este narată povestea și îi conferă un soi de nobilă resemnare, ca un soi de amortizor care se adaugă la o armă pentru a-i reduce zgomotul de fond. Alfred Hitchcock este un arhitect, el își construiește filmul ca un inginer, purtându-și spectatorul către punctul de climax, mereu situat către final, când se produce acel catharsis binevenit, iar tragedia antică l-a învățat că poate filtra toate acestea prin nuvele lui Poe sau Chesterton și, de ce nu, prin Sir Conan Doyle, Edgar Wallace, Agatha Christie sau Georges Simeon, ca să nu-i citez decât pe câțiva dintre maeștrii neîncoronați ai artei romanului polițist.

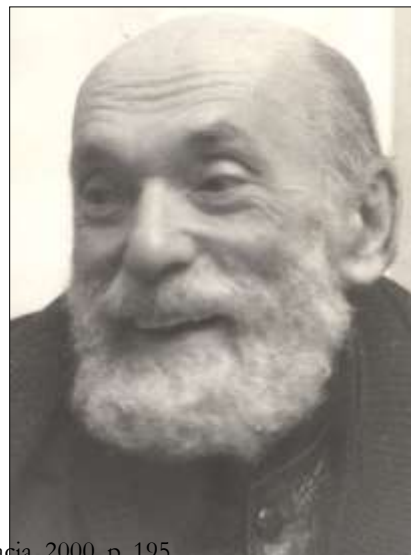
O altă recenzie pe o temă oarecum paralelă este cea a romanului lui Umberto Eco, *Numele trandafirului*, poate cea mai reușită recenzie dintre cele pe care le-am putut descoperi la noi și despre care aș vrea să vă vorbesc în cele ce urmează. Din acest motiv, când scrie despre literatura polițistă, N. Steinhardt este mai atras de acest tip de detectiv decât de private eye-ul modern, detectivul particular din filmele americane de tip „pulp fiction”, cu care călugărul român devenit scriitor sau eseist nu prea are nimic în comun. Parodiarea clișeele romanului polițist înglobează procedee utilizate, pe rând, de Arthur Conan Doyle sau Agatha Christie și, în primul rând, atrage atenția cuplul de personaje contrapuse, cel care deține secretele Universului și neinițiatul, rookie, detectivul începător, care formează două cupluri distincte: Sherlock Holmes – Guglielmo da Baskerville și doctorul Watson – Adso; de remarcat și asemănarea fonetică a numelor ultimului cuplu, ori aceea a analogiei dintre numele lui Guglielmo din Baskerville și John Baskerville, unul dintre inițiatorii tipografiei moderne, cea care a născut, în cele din urmă, și romanul *Numele trandafirului*. Criticii literari au atras deja atenția și asupra relației de intertextualitate cu nuvela lui Sir Arthur Conan Doyle, *Căinele din Baskerville*. În opinia mea, cel mai avizat comentator

⁵ Camil Petrescu, „Tehnica și modalitatea romanului polițist”, în *Teze și antiteze*, Editura Minerva, București, 1971, p. 56.

al romanului de la noi este călugărul scriitor N. Steinhardt⁶, cel care, într-un eseu critic intitulat chiar *Cu privire la Numele rozei*, va pune în evidență modul în care romanul lui Umberto Eco va parodia acest tip de literatură polițistă, creând un roman total, postmodern, cu foarte multe sertărașe, în care autorul introduce informații despre esteticile medievale, nominalism, filosofie medievală, istorie, diversele ordine călugărești catolice, dar și despre manuscrisele miniate sau înluminat, tehnica scrierii sau copierii unui manuscris înainte de inventarea tiparului, iar seria de crime va fi rezolvată după regulile romanului polițist clasic. Autorul eseului, părintele Nicolae dela Rohia, respinge, rând pe rând, ipoteza că ar avea de-a face cu un roman istoric, apologetic sau polițist, dar vede în carte o parabolă care denunță fanatismul, teroarea și falsa gravitate. Cârjele sunt preluate de la romanul istoric și polițist, iar maeștrii literari ai autorului, crede același N. Steinhardt, sunt Anatole France, de la care a preluat obsesia denumirilor latinești ale manuscriselor (de fapt Umberto Eco însuși este un bibliofil și un biblioman, mare colecționar de asemenea manuscrise medievale), Hermann Hesse, de la care ar fi preluat motivul sosirii celor doi într-o abăție medievală, Thomas Mann, cu interminabilele divane filosofice sau ideologice, vezi *Muntele vrăjit* sau *Doctor Faustus*, sau o altă sursă extrem de livrescă, este vorba de studiul lui Ernst-Robert Curtius, *Literatura europeană și Evul Mediu latin*, o carte cunoscută mai ales „vechiștilor”. N. Steinhardt nu cunoștea eseuul lui Umberto Eco, „Cum am scris romanul numele trandafirului”, și nu avea încă o conștiință clară a ceea ce, mai târziu, aveam să denumim cu toții postmodernism literar, dat fiind faptul că, în momentul publicării, termenul de abia se cristalizase și intrase în uz în universități americane, un exemplu notabil fiind studiile lui Ihab Hassan, *The Postmodern Turn* și *The Dismemberment of Orpheus*. De altfel, Baskerville, numele de familie al călugărului detectiv din *Numele trandafirului*, este chiar numele satului în care Sherlock Holmes reușește să descopere în cronică sa primul criminal, celebrul său dulău criminal (traducerea românească este puțin improprie, deoarece titlul original este *The Hound of Baskerville*, care se traduce ogarul sau dulăul, iar nu câinele, în vreme ce Adso este un amestec de Watson și băiatul Taxon. Alte elemente au fost preluate de la Edgar Allan Poe, biblioteca, care are mai curând un sens borghesian, nota bene, alfabetele secrete, descifrarea unei scrisori criptate, ca-n povestirea lui Edgar Allan Poe intitulată *The Purloined Letter* (*Scrisoarea furată*); la noi criticul literar Ion Vartic crede că acest titlu i-ar fi dat lui Ion Luca Caragiale ideea titlului celei mai celebre piese de teatru de la noi, *O scrisoare pierdută*.

Nuvela *The Purloined Letter* este, de fapt, chiar textul original sau matricea romanului polițist de mai apoi, în care apare primul detectiv modern Auguste Dupin; criminalul orb și fanatic se numește Juan de Burgos, o trimitere foarte clară la J. L. Borges, ale cărui inițiale se regăsesc în acest nume ficțional drept omagiu, iar influența polițistă vine mai ales din direcția lui Father Brown, un reverend care dezleagă crimele din povestirile lui G. K. Chesterton și care nu se dă la o parte când trebuie să pună la lucru și elementele din teologie pentru aflarea unui criminal – de multe ori va investiga nu doar crime, ci și furturi ale unui pocal sau crucifix inestimabil pentru biserică, dar eroul din roman are ceva din psihologia și rafinamentul lui Philo Vance, imaginat de S. S. Van Dine, dar și din lordul Peter Whimsey, imaginat de Dorothy Sawyers, unul dintre romane, *Gaudy Night*, prezentând o serie de crime care au loc chiar la Oxford, un orașel studentesc eminent cultural, care ar putea fi aproximat cu abăția imaginară din *Numele trandafirului*. Autorul eseului îi caracterizează drept «mandarini», un termen împrumutat de la Simone de Beauvoir, puși sub semnul rozei ca simbol al purității și perfecțiunii, cu două rădăcini, una arabă și cealaltă occidentală (vezi celebrul roman medieval francez *Le roman de la rose*).

Pe N. Steinhardt îl deranjează, însă, foarte tare structura labirintică a romanului *Numele trandafirului*; evident, numele trimite și el la o direcție scolastică din teologia medievală, pe care Umberto Eco o cunoștea perfect, cea a nominalismului, rămasă celebră prin procedeul numit *briciul lui Ockham*. Steinhardt este de părere că aceasta este preluată de Umberto Eco din romanul lui James Joyce, *Ulise*, despre care a scris și un text critic, *Poeticile lui Joyce*, dar și lungimile inutile, burțile, excesul de detalii din arhitectură, abundența titlurilor în limba latină și acest livresc exagerat și tendința autorului de a-și purta cititorii pe tot felul de cărări narative lăaturalnice, care își are izvor tot în povestirea lui Jorge Luis Borges, într-o povestire care se

⁶ N. Steinhardt, „Cu privire la *Numele rozei*”, în *Ispita lecturii*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000, p. 195.

numește chiar *Grădina cărărilor care se bifurcă*, tocmai pentru a-l împiedica pe cititor să-și dea seama cine este criminalul (vezi observația lui Camil Petrescu din eseuul său atât de contradictoriu în esență). Nu pot intra în detalii, dar *Numele trandafirului* a produs la noi un emul în persoana lui Ioan Petru Culianu, cu romanul său *Jocul de smarald*, dar în care acțiunea nu mai este plasată la o abație benedictină din Evul Mediu, ci în perioada Renașterii italiene la Florența, iar seria de crime este condusă de criminalul în serie după Zodiac.

Eseistul englez preferat al părintelui N. Steinhardt, citat de mai multe ori pe parcursul operei sale, și autorul seriei *Father Brown*, care, la un moment dat, a cunoscut și o ecranizare sub forma unui mini-serii de televiziune, G. K. Chesterton va scrie la un moment dat chiar un eseu intitulat *Despre nuvela polițistă*, în care va descrie avantajele oferite scriitorului de genul scurt, căci despre povestirile polițiste ale unor scriitori români, spre exemplu cele din volumul *Necunoscuta din congelator*, al doamnei romanului polițist de la noi, Rodica Ojog Brașoveanu, ar trebui să vorbim într-un capitol separat, dacă ar fi să dăm crezare lui G. K. Chesterton, care vede în Andre Dupin, eroul povestirilor lui Poe, caracterizat drept un pivot al genului, un adevărat erou paradigmatic al genului, ușor eclipsat de Holmes, în jurul căruia zăbovesc prozatorul Karel Capek în același număr din revista *Secolul XX*, consacrat romanului polițist, în eseuul „Holmesiana”. Avantajele povestirii polițiste asupra romanului constau în concentrarea ei, faptul că orice enigmă trebuie să se învârtăască în jurul aceleiași idei, în vreme ce un roman ar putea disipa și distrage atenția cititorului, îndreptând-o spre diverse piste false și micșorând astfel în intensitate efectele dramatice.

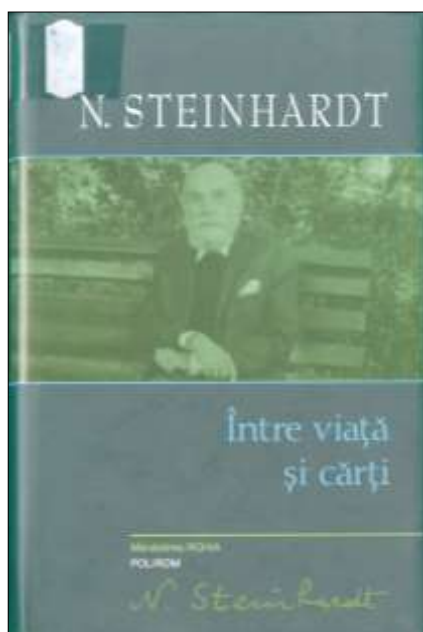
Gusturile se mai modifică, fiindcă, în câteva articole de tinerețe, editate de Viorica Nișcov sub titlul generic *Articole burgheze*, nu se sfiește să scrie, „pe marginea literaturii polițiste”, despre geniul lui Edgar Wallace, negat furibund de Camil Petrescu, în eseuul său *Tehnica și modalitatea romanului polițist*, și despre trei mari figuri de detectivi, Philo Vance, lordul Peter Wimsey și Hercule Poirot, și despre Domnul Wens, eroul cărților unui scriitor belgian, Stanislas-Andre Fresnay, azi intrat în semiuitare. Comparat direct cu Balzac și, spre deosebire de colegii săi R. Austin Freeman, Dorothy Sayers sau Van Dine, celebrul autor al unei rețete de scriere a romanului polițist, Wallace este caracterizat drept un autor genial de literatură polițistă. Spre deosebire de *Father Brown*, pastoral Anglican care se preocupă de acest joc al minții care conduce în final chiar la prinderea criminalului în atmosfera satului englezesc tipic, romanele lui Wallace respiră aerul cețos al Londrei în care acționează diverse bande organizate. Aș spune că romanele lui Wallace seamănă cu cele ale lui Conan Doyle și își au, pesemne, rădăcini în zona romanului de mistere, probabil cel care l-a născut inițial. Este evident că sunt scriitori superiori lui Wallace. Astfel, „romanele Agathe Christie sunt mai fermecătoare, ale lui H. C. Bailey mai rafinate, ale lui Freeman Wilis Croft mai științifice”, dar opere ca *Valetul de treflă*, *Cercul roșu*, *Asociația secretă Broscoinel* sau *Denunțatorul* nu se vor mai scrie niciodată. Și aceasta deoarece Edgar Wallace a înțeles ca nimeni altul că romanul polițist trăiește nu prin logică, rafinament sau inteligență, ci prin mister. Detectivii săi nu sunt nici ei subtili ca Father Brown, cinici ca lordul Peter Wimsey, preciși ca doctorul Tharudyke sau realști ca I. S. Fletcher, Miles Burton, sau H. Adams. În timp ce soluțiile lui Chesterton sunt absurde sau fantastice prin logica lor, ale autoarei Dorothy Sayers doar neinteresante, sau penibil de științifice, iar la Van Dine doar fanteziste, pe când la Barnaby Ross tocmiri fără legătură cu realitatea, soluțiile tari ale lui Edgar Wallace farmecă în continuare cititorul, în ciuda stilului pe alocuri cam neîngrijit.

Un alt articol la fel de relevant, din aceeași antologie, se intitulează *Pe marginea literaturii polițiste. Trei mari detectivi*, toți cei trei detectivi fiind niște gourmet, eleganți și rafinați, Philo Vance, lordul Peter Wimsey și Hercule Poirot. Cele trei portrete în sepia sunt absolut memorabile și trădează un mare talent de romancier, care, pe alocuri, irumpe și din paginile *Jurnalului fericirii*, care este, totuși, o carte de memorialistică, grevată peste un roman. Philo Vance, eroul lui Dorothy Sayers, este extraordinar de inteligent, atent la detalii, examinează amprente și cele mai minuscule detalii, și este un partizan al metodei științifice de investigații, evident, tatăl tuturor acestor detectivi fiind chiar Sherlock Holmes. Detectivul este lovit de blestemul unui amor pentru Harriet Vane, o femeie salvată de el de la închisoare, care urma să fie condamnată pentru o crimă pe care nu o comisese. În final se va căsători cu ea, iar rezultatul va fi necesitatea rezolvării unui nou mister.

Astfel, Philo Vance, detectivul lui Van Dine, face parte din școala psihologică; el își convoacă, potrivit lui N. Steinhardt, suspiecții la o partidă de poker, iar aici reușește să afle cine este criminalul datorită similarității dintre crimă și jocul respectiv. În general, nimerește în tot felul de situații complicate,

provocate de tot felul de criminali psihopați, iar cazurile sale sunt stranii și înfricoșătoare, un posibil tribut adus întemeietorului genului, Edgar Allan Poe.

Ultimul pe listă, cu voia dumneavoastră, este și singurul care a străbătut timpul până la noi, singurul care a trecut scena, cum spun actorii, este vorba despre simpaticul detectiv Hercule Poirot, imaginat de Agatha Christie, care „poartă pantaloni cadrilați, pălărie cu boruri mari, baston și o formidabilă mustață, mereu tunsă și frezată, bea sirop, fumează țigări parfumate, vorbește numai de mâncare, se uită după femei frumoase și își mângâie mustățile”. Este un portret foarte concentrat al detectivului interpretat în celebrul serial produs la ITV de marele actor britanic David Suchet. Cei trei detectivi mai sus citați fac tranziția între metoda pur materialistă a lui Sherlock Holmes și cea pur spiritualistă a lui Father Brown, deși nu o declară un preot în devenire ca N. Steinhardt, care este mai atras de cea de-a doua. Un ultim detectiv care se bucură de atenția tânărului N. Steinhardt este domnul Wens, eroul unui scriitor belgian, Stanislas Andre-Steeman, azi complet intrat în uitare. El este și credincios, și superstițios și ar putea fi privit cu bonomie și prietenie de Father Brown. Steeman a scris, în opinia lui N. Steinhardt, o carte perfectă, *Șapte oameni morți*, și asta prin trăsăturile ei cum ar fi „reunirea tuturor elementelor necesare și suficiente, fără a pierde din vedere realizarea atmosferei de mister, prin izolarea unui grup de oameni într-un cadru exclusiv problematic, prin folosirea unui mare oraș ca fond al povestirii, prin soluția logică, senzațională și dureroasă, prin dozarea abilită a convenționalismului specific genului și a omenescului fără de care riscă să devină ridicolă”, cartea cu pricina constituind un succes greu de egalat.

Mai târziu, la maturitate, N. Steinhardt⁷ va reveni asupra temei în două ocazii diferite, prima oară în articolul său „Literatura polițistă”, inclus în antologia *Între viață și cărți*, în care va sistematiza domeniul, reluând și o bună parte a informației din articolele acesteia de tinerețe. Într-un al doilea eseu, intitulat de data aceasta *Noua literatură polițistă*, inclus în culegerea de texte *Critică la persoana întâi*, eseistul N. Steinhardt⁸ va repoposi asupra temei, abordată pentru prima oară în tinerețe sa, cu ceva mai multă experiență de lectură acumulată între timp, nuanțându-și ideile privind logica și misterul, care, îmbinate cu partea artistică, formau principiile de bază ale literaturii polițiste clasice și determinau găsirea unei soluții cât mai surprinzătoare. Exemplele citate de N. Steinhardt sunt cu duiumul, el schițează chiar o tipologie narativă; astfel, în romanul Agathe Christie, *Moartea lui Roger Ackroyd*, crima este comisă chiar de narator, în *Cercul stacojiu* al lui Edgar Wallace chiar de unul dintre detectivi, de cel mai subtil, iar în *Valetul de treflă* de însuși șeful cel mai mare al Poliției etc. Totuși, tipologia cea mai completă este cea trecută în revistă, cu tot cu exemple, de Mircea Ivănescu. Marele poet,

un mare iubitor al literaturii polițiste, care a afectat în profunzime chiar poeziile sale din ciclul Mopeteiana, va completa această panoramă a crimei cu alte exemple. Astfel, asasinul poate fi chiar naratorul, *Moartea lui Roger Ackroyd* fiind doar primul exemplu dintr-o lungă serie, poate fi detectivul, din nou este dat exemplu *Cercul stacojiu*, poate fi cunoscut de la începutul cărții, sau poate fi un grup de persoane, sau personajul cel mai simpatic din carte – în linii foarte mari, o femeie care încearcă să-l seducă chiar pe detectiv, situație tipică pentru romanele polițiste americane, de la Dashiell Hammett la Raymond Chandler, studiat la noi în remarcabila monografie a lui Mircea Mihăieș⁹, *Metafizica detectivului Marlowe*.

Romanul polițist de tip nou este doar unul de tip senzaționalist, bazat pe patru piloni diferiți: violența, cruzimea, sexualitatea și etalarea unui limbaj argotic, cam exasperant pentru N. Steinhardt. Subiectul cărții aproape că nu mai contează nici el, devine în acest context un simplu pretext. Crimele sunt de obicei serializate, comodate; cu cât sunt mai sadice și presupun recurgerea la tortură, cu atât devin mai interesante și sunt relatate în mod cinic, printr-un limbaj de autopsier, fără de care niciun roman nu mai poate rezista, diversele violuri și agresiuni sexuale, echimoze, lovituri pe trupul victimelor sunt om-

⁷ N. Steinhardt, „Literatura polițistă”, în *Între viață și cărți*, Iași, Editura Polirom, 2010.

⁸ N. Steinhardt, „Literatura polițistă, ieri și azi”, în *Critică la persoana întâi*, Iași, Editura Polirom, 2011.

⁹ Mircea Mihăieș, *Metafizica detectivului Marlowe*, Iași, Editura Polirom, 2011.

niprezente, încât cititorii sau privitorii devin niște medici legiști autodidacți. Vechii eroi ai romanelor clasice cu detectivi – elegantul și snobul Philo Vance, imaginat de S. S. Van Dine, sofisticatul lord Peter Wimsey, creat de Dorothy Sayers, rafinata celibatară Miss Marple, inventată de Agatha Christie, parțial echivalentă în literatura românească cu Melania, pensionara detectiv de ocazie a Rodicăi Ojog Brașoveanu, ultraștiințificul Sherlock Holmes, cunoscător de chimie, anatomie și științe exacte, dar și un maestru al artei deghizajului care se luptă cu bastoane sau cu mâinile goale ca să-l doboare pe cinicul și criminalul profesor Moriarty, binevoitorul reverend Brown, imaginat de G. K. Chesterton, pastorul sau reverendul anglican într-un sătuc de câteva sute de suflete din Anglia, simpaticul, rafinatul și șarmantul Hercule Poirot, de asemenea creat de Agatha Christie – sunt înlocuiți ulterior de detectivi cinici de tip Sam Spade al lui Dashiell Hammett, Phillipe Marlowe al lui Raymond Chandler sau de Lemuel Caution al lui Peter Cheney, eroul romanului *Ce le pasă damelor*. N. Steinhardt respingea și condamna violența și brutalitatea noului roman polițist, dar nu o judecă prea tare pentru că, în ciuda acestor „ingrediente”, literatura aceasta transmite un fior, o chemare la realitate, la trezire, vorbind despre precaritatea ființei umane în genere, despre ceea ce romancierul ceh Milan Kundera denumea în titlul unuia dintre romanele sale „insuportabila ușurătate a ființei”.

BIBLIOGRAFIE

1. Petrescu, Camil, „Modalitatea și tehnica romanului polițist”, în *Teze și Antiteze*, București, Editura Minerva, 1974.
2. Leroux, Gaston, *Misterul camerei galbene*, traducere de Dan Marinescu, București, Editura Leda, 2005.
3. Eliade, Mircea, „Romanul polițist” în *Oceanografie*, București, Editura Cultura Poporului, 1934, p. 135, ediție curentă, *Oceanografie*, București, Editura Humanitas, 1991.
4. Steinhardt, N., „Pe marginea literaturii polițiste, Edgar Wallace”; „Pe marginea literaturii polițiste, Trei mari detectivi”; „Pe marginea literaturii polițiste, Domnul Wens”, în antologia *Articole burgheze*, ediție, note, cronologie și indice de Viorica Nișcov, prefată de N. Mecu, Iași, Polirom, 2008.
5. Steinhardt, N., „Cu privire la *Numele rozet*”, în *Ispita lecturii*, Cluj-Napoca, Dacia, 2000, p. 195.
6. Steinhardt, N., „Fascinația sistemelor detracate-Hitchcock”, în *Ispita lecturii*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000, p. 145.
7. Steinhardt, N., „Literatura polițistă”, în *Între viață și cărți*, Iași, Editura Polirom, 2010.
8. Steinhardt, N., „Noua literatură polițistă”, în *Critică la persoana I*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1983, p. 163, ediția a doua, îngrijită, studiu introductiv, note, referințe și indici de Florian Roatiș, repere biobibliografice de Virgil Bulat, Iași, Editura Polirom, 2011.
9. Steinhardt, N., „Literatura polițistă, ieri și astăzi”, în *Critică la persoana întâi*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note, referințe și indici de Florian Roatiș, repere biobibliografice de Virgil Bulat, Iași, Editura Polirom, 2011.
10. Steinhardt, N., *Jurnalul fericirii*, postfață și note biobibliografice de Virgil Bulat, Editura Mănaștii Rohia, 2005.
11. Mihăieș, Mircea, *Metafizica detectivului Marlowe*, Iași, Editura Polirom, 2011.

Jurnalul fericirii – N. Steinhardt

Maria MOLDOVAN
Rozavlea (Maramureș)

Jurnalul fericirii este opera unică, inedită, atipică, ce stârnește interes, uimire, curiozitate, admirație și un noian de întrebări, precum și nevoia de a le găsi răspunsuri. Unicitatea scrierii constă în paradoxul lucrurilor și evenimentelor prezentate, începând cu titlul operei.

Jurnalul fericirii este un jurnal al închisorilor comuniste, pe care autorul le-a cunoscut în anii de detenție petrecuți la Aiud, Jilava, Gherla, ceea ce nu poate fi numit „fericire”, ci contrariul ei. Și atunci, unde este fericirea?

Citind opera, înțelegem ce fel de fericire a simțit și trăit autorul: este fericirea spirituală pe care o descoperă în religia creștină, predicată de Iisus Hristos și prezentată în cele patru Evanghelii. Învățătura creștină a lui Iisus îl ajută pe autor să învingă răul practicat în celulele închisorilor și răul care domina lumea aceasta.

Jurnalul fericirii are la bază trei elemente din care s-a construit opera, asemenea cărămizilor care alcătuiesc o construcție, o clădire:

- O vastă cultură umanistă, de talie universală (literatură română și universală, filosofie, religie, cunoștințe juridice și sociologice, stăpânirea și vorbirea fluentă a limbilor de circulație europeană: franceză, engleză, germană);

- Experiența de viață trăită în închisorile comuniste, timp de 6 ani;

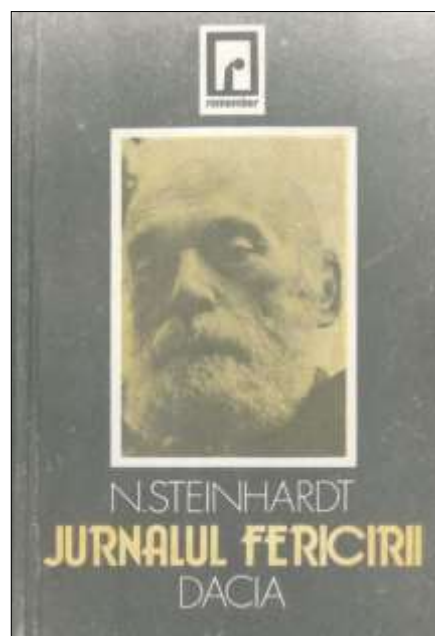
- Cele patru Evanghelii, din care autorul a cunoscut învățătura creștină a lui Iisus Hristos, care aduce Noua Lege – legea iertării și a iubirii, înlocuind vechea Lege a Talionului, care susținea „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte”.

Religia creștină, de care autorul se simte atras încă din copilărie și de care se atașează definitiv prin „botezul” petrecut în taină în închisoare, acționează binefăcător, având efectul miraculos al unei alifii aplicate pe rănilor și suferințele sufletului.

Autorul construiește trei dimensiuni, trei lumi distincte în paginile cărții. Întâi, descoperim o lume a sferelor înalte, în care vasta cultură răspândește un parfum de aulă universitară, de academie, o lume a studiului, a poeziei, a civilizației, a ideilor filosofice, o nesfârșită sărbătoare a minții, a sufletului, a inteligenței scilicet, în care ideile se mișcă ușor, elegant, incitant, fără sincopă. Este o lume literară, culturală și filosofică, în care autorul ne apropie de personalități precum Thomas Mann, André Gide, Marcel Proust, Paul Verlaine, Mallarmé, Kafka, Eugen Ionescu, Constantin Noica, Alexandru Paleologu, Mihail Sebastian, Monica Lovinescu, Cleopa.

În această lume, Steinhardt se mișcă cu familiaritate. Ea este prezentă în întreaga sa operă, lăsând, totuși, loc unor scene care sugerează și schițează o a doua dimensiune, o lume reală, cu toate miizeriile ei. Este lumea celulelor din închisori, unde își duc zilele deținuții. Aici domnesc absurdul, stupiditatea, cruzimea, deznădejdea; o lume a întunericului și lipsei de orizont. Această lume este prezentată nu îngroșând latura ei întunecată, ci doar sugerând-o prin culori, linii și secvențe de viață, în care, însă, latura umană se păstrează nealterată, nu dispăre. Deținuții sunt oameni bolnavi, necăjiți, o lume eterogenă, dar unită prin gesturi de înțelegere, gata să se ajute unii pe alții, să-și înțeleagă și să-și aline neputințele și suferințele.

Autorul observă și analizează profund, sub toate nuanțele, realitatea din jurul său, încercând să găsească răspunsuri la întrebările, șovăielile și nedumeririle sale. Răspunsul îl găsește în religia creștină,

în cele patru Evanghelii. Intrăm astfel în cea de-a treia dimensiune, autorul explicând și interpretând ideile Evangheliei. Evangheliile îi asigură o înțelegere superioară a valorilor, a darurilor pe care ni le oferă Creatorul, în care pe primul loc este puterea de a iubi, prețuirea vieții ca pe un dar inestimabil, și puterea de a ierta, de a opune rezistență propriilor porniri negative. Autorul ajunge să simtă și să gândească în parametri pozitivi, înlăturând toate sentimentele de revanșă, de răzbunare, de a plăti răul cu rău. Legea predicată de Mântuitor, legea iubirii și iertării, este simțită ca o transformare a spiritului, o îndumnezeire, care îl ajută pe autor să-și învingă răul, dar și răul practicat în închisoare, precum și răul general care stăpânește lumea aceasta.

Iată ce mărturisește Steinhardt la ieșirea din închisoare: „În ușoara burniță de-a lungul străzii, înțeleg că nu se cuvine să facem niciun rău nimănui, că orice dezordine, mojie, brutalitate, ceartă, enervare, dispreț, jignire sunt de la diavol, că făptuirea binelui e maxima cea mai egoistă, pentru că, singură, această făptuire a binelui dă liniștea și împăcarea cu sine, că buna purtare și colecționarea de fapte bune constituie acel unic al nostru avut de care putem dispune oricând, se cuvine a face binele cât mai ai timp”.

Autorul ne îndeamnă să acționăm și să gândim generos, cu bunătate, apropiindu-ne de Dumnezeu. Vorbind despre rugăciune și formulele consacrate, Steinhardt spune formulele din rugăciune: „Din vina mea, din prea vina mea, să ne rugăm pentru prietenii și pentru dușmanii noștri, pentru cei ce ne urăsc și pentru cei ce ne iubesc”, care ne scot puțin din ceea ce auzim în jurul nostru de dimineață până seara: „Fiecare apărându-și cu cerbicie punctul de vedere și dând vina numai pe ceilalți, recunoscându-și dreptatea numai sieși, blestemându-și nu numai potrivnicii, ci și pe cei care îi ies în cale”.

Profund cunoscător al religiilor, atât al celor asiatice, cât și al celei creștine, al celui considerat Mântuitorul Iisus Hristos, autorul le analizează și le compară sub toate nuanțele și ajunge la concluzia că „cea mai adevărată, mai apropiată de voința lui Dumnezeu, de modul cum a gândit Creatorul lumea este religia creștină. Creștinismul este cel mai aproape de legea fundamentală a Universului, legea contradicției, a paradoxului, a dialecticii, a bipolarizării simultane..., cred, Doamne, ajută necredinței mele”. Steinhardt constata că, în timp ce religiile asiatice au ca țel final dispariția, desființarea, neantul, Hristos și creștinismul ne oferă totul: dragoste de viață, făgăduința de a trăi veșnic, entuziasm, fericire veșnică. Este religia care îi învață pe oameni să iubească viața ca pe o valoare supremă, să fie generoși, să aibă disponibilitatea de a iubi, de a ierta, de a căuta mereu soluții la încercările pe care le întâmpinăm în viață. Steinhardt vorbește despre verbul „a face” ca semn al luptei pentru depășirea greutăților și învingerea răului, o viață activă, făcând fapte bune, cultivând generozitatea, onestitatea și cerând mereu ajutorul și binecuvântarea lui Dumnezeu.

Răspunsul la una dintre întrebările capitale pe care și le-a pus omenirea – adică de ce a creat Dumnezeu omul – este dovada dragostei Creatorului pentru om. Omul a fost creat pentru a i se oferi posibilitatea și șansa de a lua parte la ospățul vieții, alături de Creator.

De remarcat este prezența Mântuitorului, care se resimte puternic în paginile cărții. Autorul ne ajută să ne apropiem de Iisus, să-L cunoaștem și să-L urmăm, să-L facem partaș la viața noastră. Ne încurajează să-I cerem ajutor cu încredere în momentele grele, de cumpănă, de rătăcire, de deznădejde, să putem să ne ridicăm la lumină, să nu greșim drumul spre Creator. Ca argument în acest sens, este apropierea lui Iisus de oameni controversați – vameși, farisei, femei cu comportament moral discutabil – având ca scop nu aprobarea comportamentului acestora, ci schimbarea acestui comportament, nu persistența în păcat, ci vindecarea de păcate. El se apropie de această categorie de oameni ca un medic, ajutându-i să se vindece. Autorul insistă să ne convingă asupra disponibilităților și posibilităților noastre de a ierta, asemenea lui Iisus, care, răstignit fiind, spune: „Iartă-i, Doamne, că nu știu ce fac!”. Steinhardt spune: „Absurdul este unul dintre parametrii condiției omenești. Ieșim la lumină prin dragoste de Hristos, cale ocolitoare, dar singura către iubirea aproapelui și îndurarea prezenței lui”.

Un loc aparte îl ocupă în paginile cărții aprecierea pe care N. Steinhardt o face referitor la poporul român și limba română. El spune despre poporul român: „Intuisem la poporul român un fond creștin irecuzabil, datorită căruia până și defectele românilor par scăldate de o lumină atenuantă... poporul român este înzestrat cu o putere transfiguratoare ce-i permite să preschimbe la întregul univers și să pătrundă în cosmosul liturgic, să participe la celebrarea liturghiei cosmice”. Autorul ajunge la această convingere analizând studiul lui Mircea Eliade asupra baladei „Miorița”. El spune: „Ciobanul mioritic își transformă nenorocirea în taina mistică, își înfrânge soarta. Dă un sens fast nefericirii. Impune un sens,

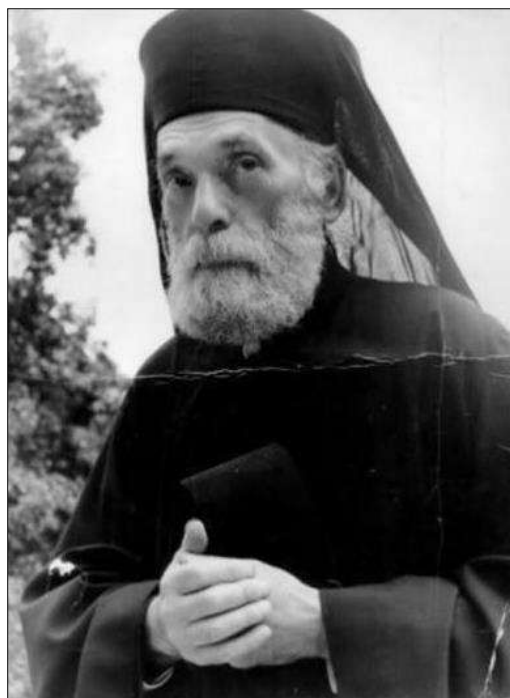
atât absurdului vieții, cât și teroarei istoriei. Întocmai ca și creștinismul, românismul poate anula urmările aparente, iremediabile, ale unei tragedii, dându-le valori nebănuite, scoase din alte serii. Adversitatea degradantă devine contrariul ei, după cum și degradanta spânzurare pe lemnul crucii ajunge, prin Hristos, biruința asupra morții și scoaterea de sub mânia Creatorului”.

Despre limba română autorul are cuvinte de laudă, elogiindu-i farmecul, comparând traducerile din literatura universală româno-franceze. El remarcă următoarele: „De ce, tradus în limba română, Homer e viu, mai savuros, mai netransformat decât în alte limbi? Fiindcă limba română păstrează o mireasmă telurică, pe care alte limbi au pierdut-o de când nu se mai ține minte când. Traducerile în limba franceză sunt reci, sulemenite, grațioase, dar mecanice. Limba română, prin opoziția dintre elementele latine și orientale, precizează paralelismul, răsfânge dualitatea, amplificând-o”.

Am început studiul *Jurnalului fericirii* cu paradoxul titlului operei. Încheiem cu un alt paradox, în care ideea este că suferințele, necazurile și încercările trăite de om, trebuie, nu să-l înrăiască, să-l îndiavolească, ci să-l înobileze, să-l înalțe spiritual, să-l îndumnezeiască. Autorul spune: „Cred așa – dacă din închisoare pleci și de pe urma suferinței te alegi cu dorința de răzbunare și cu sentimente de acreală, închisoarea și suferințele au fost de haram. Iar dacă rezultatul este un complex de liniște și înțelegere, de scârbă față de silnicie și șmecherie, înseamnă că suferințele și închisoarea au fost de folos și țin de căile nepătrunse pe care-i place Domnului a umbla”.

Cine este N. Steinhardt? Este un evreu cărturar, cu vocația culturii, atras de creștinism, care a părăsit religia iudaică pentru a se converti la creștinism, având ca icoană vie și mereu prezentă pe Mântuitorul Iisus Hristos. Primind botezul creștin, a optat pentru cultul ortodox. De ce a făcut această alegere, din atâtea culte creștine? Rămâne o întrebare la care, personal, n-am putut răspunde, de teama de a nu greși, dar sunt fericită, bucuroasă, că a făcut această alegere.

Jurnalul fericirii se încheie cu una dintre cele mai frumoase, sincere și emoționante declarații de credință, un impresionant elogiu adus binefacerilor sufletești pe care le oferă creștinismul ortodox: „Cum aș arăta eu cu mocirla în urma mea, cu viața mea irosită și făcută albie de porci, de n-aș fi creștin? Iată însă că sunt! Creștinismul mă păstrează cu ceva tineresc în mine, și neplictisit, nedezamăgit, nescârbit, nesupărat. Prezenței veșnic proaspete a lui Iisus Hristos îi datoresc să nu dospesc și să fermentez în supărare pe alții, pe mine. Numai creștin fiind, mă vizitează, în pofida oricărei rațiuni, fericirea”.

Centenarul nașterii lui I. D. Sîrbu

Dr. Tudor NEDELCEA
Craiova

„Atlet al mizeriei”, figură emblematică a epocii ante și postbelice („Viața mea este tratatul meu de Morală și Politică”), Ion Dezideriu Sîrbu se naște la 28 iunie 1919, în „colonia minerească polietnică și mozaicată” Petrila, unde-și începe studiile primare, cele gimnaziale și liceale urmându-le la Petroșani. În vacanța de vară a anului 1937 lucrează la Atelierele Centrale din Petroșani, având ocazia să șlefuiască „niște forme trapezoidale”, care alcătuiau Coloana Infinitului. Aici a avut ocazia să-l cunoască pe Constantin Brâncuși („un fel de popă mic și al dracului”, care „venea și ne înjura mărunț și într-o oltenească repezită, de neînțeles. [...] Și popa ăla, de ne înjura gorjenește, era Brâncuși, băga-l-aș oltenește «în infinitul muică-sii»”). După susținerea bacalaureatului la Deva (iunie 1939), a fost încorporat, devine elev al Școlii de Ofițeri de Rezervă din Craiova, lăsat la vatră la 25 noiembrie 1940 ca sublocotenent. În septembrie 1940 se înscrie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Cluj (mutată la Sibiu, datorită raptului teritorial hotărât prin Diktatul de la Viena). Aici îl cunoaște pe Lucian Blaga, care-i va deveni părintele „moral-metafizic”, și are profesori renumiți: Liviu Rusu, D. Popovici, O. Ghibu, D. D. Roșca, N. Mărgineanu. Devine unul dintre membrii marcanți ai Cercului Literar de la Sibiu (Radu Stanca, I. Negoieșcu, E. Tudoran, Șt. A. Doinaș, O. Cotruș, Cornel Regman, N. Balotă etc.). Cu simpatii proletare, publică în ziarul *Țara* (Sibiu), articolul „Muncitorii”, se înscrie în P. C. R., este pedepsit prin trimiterea pe front, în iunie 1940. „A făcut războiul în Est și Vest, este om de stânga și, pentru că are simțul justiției și nu îngăduie turcirea spiritelor, este băgat în mai multe rânduri în închisorile comuniste” (Eugen Simion). Un destin asemănător cu al lui Petre Pandrea.

În martie 1945 susține licența cu teza „De la arhetipurile lui C. G. Jung la categoriile abisale ale lui Blaga”, chiar la idolul său, autorul *Poemelor luminii*, iar în 1947 își susține doctoratul cu teza „Funcția epistemologică a metaforei”. Devine profesor suplinitor la Academia de Muzică și Artă Dramatică din Cluj, apoi asistent suplinitor și apoi titular la Catedra de estetică a Universității clujene și conferențiar la 1 februarie 1940, post din care e înlăturat după doar opt luni. Odată cu el, pentru „orientări idealiste”, sunt scoși din învățământ prin reforma învățământului L. Blaga, Liviu Rusu; refuză categoric să-i demaște pe L. Blaga și L. Rusu (în dosarul său e menționat: „A afirmat că marxismul nu este moral”). Este atacat dur de stalinistul A. E. Baconsky („poet ultrajdanovist și hiperproletcultist din anii 1945-1955”).

După o scurtă perioadă de profesorat la mai multe școli, se transferă la București la *Revista de pedagogie*, apoi, din 1956, la revista *Teatru*. Este, din păcate, și ultimul an când îl vede pe Blaga „plângând. Fără lacrimi, fără cuvinte, rezemat de contrafortul bisericii reformate: «Toți mă vor uita, opera mea va pieri, voi muri singur ca un câine»”. Este atacat dur de Andrei Băleanu, Horia Bratu, H. Zalis, apoi destinul său este marcat de o mare lovitură: la 16 septembrie 1957 este arestat pentru „omisiune de denunț”, pentru „nedenunțarea lui Doinaș” și condamnat inițial la un an, apoi la trei și, în final, la șapte ani de închisoare și patru ani de interdicție, pentru „uneltire contra ordinii sociale”. Destinul său, de la conferențiar universitar la pușcăriaș, l-a inspirat pe Marin Preda în realizarea personajului Victor Petrini din romanul *Cel mai iubit dintre pământeni*. Trădat de propria soție și de prieteni, unii devenind martori în proces (Mihu Dragomir, I. Olteanu, Al. Mirodan, Șt. A. Doinaș („Doinaș – martorul fatal al acuzării în primul meu proces”). Până la sfârșitul vieții, I. D. Sîrbu a așteptat cu bagajele la ușă să fie ajutat de Șt. A. Doinaș să revină în București.

Ordinul de arestare este semnat de oribilul Nicolski, iar printre torționari figura și Tudor Vornicu: „Foarte calm, măsurat, dozându-și hipnotic vorbele și privirea, mi-a explicat că dacă nu renunț la încăpățânarea mea, organele vor fi nevoite să-mi «rupă șira spinării». [...] Pe Tudor Vornicu l-am reîntâlnit pe holul Televiziunii, prin 1983 (ultima mea vizită la secția de teatru TV). El m-a recunoscut. «Ești Sîrbu?», mi-a zis. Am făcut semn că da. «Cum, s-a mirat el, trăiești!?». Și, făcându-și cruce, s-a îndreptat

spre ascensor. *Sit tibi, Tudor, terra levis*". În timpul efectuării pușcăriei, moare Lucian Blaga și tatăl său („o figură uriașă, numai cu Blaga l-am putut compara”).

Este eliberat la 6 februarie 1963, dar nu i se permite să rămână în București, unde-și avea domiciliul, ci e trimis vagonetar la Petrila. Grație directorului adjunct al Teatrului Național din Craiova, Al. Dincă (care-l ia pe propria răspundere), este transferat, la 1 august 1964, secretar literar la Naționalul craiovean, unde are realizări notabile: festivaluri naționale, organizează arhiva teatrului (cu C. Gheorghiu), e fondatorul Societății Culturale „I. L. Caragiale”, inițiază „conferințe experimentale”. Nu i se permite, însă, să susțină conferințe și la Universitatea din Craiova. Primește drept de publicare abia în vara anului 1967. Se pensionează medical la 10 octombrie 1973.

În octombrie 1981 pleacă în Germania, Franța, Belgia, Olanda, Danemarca, Elveția, invitat de un nepot. Este prima și ultima sa vizită în Occident. Se întâlnește cu Monica Lovinescu și Virgil Ierunca („cu totul altfel decât mi-l închipuiam din scrisori, firav și plângăreț”), cu Paul Goma („eu nu citisem nimic mai de Doamne-ajută de el, ca să mă facă să-mi schimb opinia proastă”).

După o grea suferință (cancer la gât), I. D. Sîrbu se stinge din viață la 17 septembrie 1989, la Craiova.

Făcându-și bilanțul, I. D. Sîrbu i se destăinuie lui Ion Jianu: „Trebuie să recunosc că viața mea, biata mea viață, nu a fost nici tragică și nici comică, nici aventuroasă și nici banală. Am supraviețuit, subexistând. Am durat și îndurat, sperând”.

S-a vorbit mult despre exilul craiovean al marelui scriitor, orașul fiind numit „Isarlâk”. Deși aici, în Cetatea Băniei, a publicat 10 cărți și avea pregătite încă patru, totuși, el nu s-a simțit ca acasă. („Dintre toate pușcăriile mele, Craiova mi se pare astăzi a fi cea mai cumplită și cea mai absurdă. Fiindcă e pe viață”). Aici a avut prieteni adevărați; în primul rând, pe Grigore Traian Pop, absolvent al Filosofiei clujene ca și el, apoi pe cei din Naționalul craiovean (Amza Pellea, Al. Dincă, Emil Boroghina, Marian Barbu, I. Jianu, Al. Fireșcu, C. Gheorghiu, Natașa Raab, I. Colan etc.), pe unii intelectuali locali (Ovidiu Gherman, D. Velea, Lucian Cherata, Marian Barbu, Romulus Diaconescu, C. Matei, Ov. Ghidirmic, T. Nedelcea etc.). Dar, din păcate, au fost unii, cu funcții politice și administrative sau cu mari relații seculiste, care l-au amăgit profund. Unul dintre aceștia, de pildă, i-a furat și un post, așa cum îi scrie I. D. Sîrbu, dezamăgit, Etei Boeriu: „Am cerut aici un post de lector, a fost trimis un bou de învățător cu licență la seral, o lichea sinistră, predă Româna la Pisa, stă la Roma, la Academie, a învățat italiana în tren, nu m-aș mira, tocmai fiindcă nu știe nimic, să nu fie ales membru al unei Academii, acolo”.

I. D. Sîrbu este autorul unei opere însemnate: proză, dramaturgie, esestică, memorialistică, el fiind unul (dintre pușinii) care a avut o literatură de sertar: *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal, Lupul și Catedrala, Adio, Europa!* Ascensiunea sa reală a crescut post-mortem, după revoluția din 1989. Au scris sau au editat din creația sa Marin Sorescu, I. Vartic, D. Velea, Marius Ghica, Toma Velici, Ov. Ghidirmic, Virgil Nemoianu, Mihai Barbu, Marian Barbu, Gh. Grigurcu, C. Cubleşan, Toma Grigore, I. Lascu, Lelia Nicolescu, Sorina Sorescu, Elvira Sorohan, N. Oprea, Antonio Patraș, Tudor Nedelcea etc.

Dar cel care l-a impus cu argumente irefutabile a fost Eugen Simion. A rămas încântat la citirea primului volum din *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal*. Ca atare i-a dedicat nr. 10-12/1995 din *Caiete critice* (244 p.), cu participarea lui Valeriu Cristea, Șt. A. Doinaș, Cornel Regman, Virgil Nemoianu, Grigore Traian Pop, Tudor Nedelcea, Daniel Cristea-Enache, Viorica Guy Marica, Val. Silvestri, Marin Sorescu, Răzvan Voncu, D. Velea, D. Micu, Adrian Dinu Rachieru, Octavian Soviany, Călin Căliman, Ileana Berlogea etc. Apoi, în renumita colecție „Opere fundamentale” a Fundației Naționale pentru Știință și Artă, Eugen Simion a editat, în anul 2013, în două volume, *Jurnalul unui jurnalist fără jurnal și Corespondența* (1.598 p.), cu un pertinent studiu introductiv, din care cităm: „Spirit acut până la vehemență, cu nuanțe mesianice, moralist de clasă pus mereu pe hartă, sarcastic până la cruzime, totuși, nu într-atât încât să suprimă în el umorul. Pentru o vorbă de spirit este în stare să sacrifice discursul tragic” (Eugen Simion).

*

La Centenarul I. D. Sîrbu, Filiala Craiova a Uniunii Scriitorilor, Teatrul Național „Marin Sorescu”, Consiliul Județean Dolj și Biblioteca Județeană „Alexandru și Aristia Aman” au organizat colocviul național „Locul și importanța operei lui I. D. Sîrbu în literatura română postbelică, cu participarea unor scriitori locali sau din țară: I. Lascu, N. Coande, Mihai și Luiza Șora, Antonio Patraș, V. Spiridon, O. Pecican, Al. László, Adrian Dinu Rachieru, M. Barbu, N. Oprea, Ion Dur, Sorin Lavric, Răzvan Voncu, I. Munteanu, Ionel Bușe, Horia Dulvac etc. Astfel, Isarlâkul se răzbună în sens invers, benefic.

In memoriam preot Emil Fucec (1886-1980), participant la Marea Unire din 1918

Pr. Isidor BERBECAR
Botiza (Maramureș)

La data de 1 iulie 1974 m-am transferat de la parohia Șardu, comuna Sânpaul, filia Cornești, județul Cluj, la parohia Botiza, protopopiatul Sighet, județul Maramureș. După instalarea în parohie, l-am întâlnit pe preotul Emil Fucec în vârstă de 88 ani, care a slujit ca preot la Botiza din 1951 până în 1963, când s-a pensionat. A hotărât să rămână cu domiciliul în Botiza, cumpărând o casă de lemn tradițională cu două camere și tindă. A fost îngrijit de o bună credincioasă, Docă din Rozavlea, unde părintele păstorise între anii 1919 și 1931. După ce aceasta a murit în 1965, a fost îngrijit de o văduvă săracă, Ioana Mărinică, însă era cercetat de mulți credincioși și credincioase.

Am avut bucuria să slujim împreună Sfânta Liturghie la hramul bisericii vechi de Sfânta Cuvioasa Paraschiva. În ultima duminică din luna octombrie 1974, am slujit împreună la altarul de vară la Sfânta Cruce, ultima Sfântă Liturghie a sa, de rămas bun de la dragii noștri credincioși, care au venit în număr foarte mare, în jur de 1.500 de tineri și bătrâni, să asculte un emoționant cuvânt de învățătură al Sfintei Evanghelii, pe care a propovăduit-o în anii cei mai grei din viața sa, începând cu 1951, când a fost ridicat de milițieni în seara de Crăciun și dus la închisoarea din Sighet, unde a fost reținut timp de doi ani. Toți credincioșii plângeau și suspinau de durere sufletească. Apoi i-au sărutat mâna dreaptă binecuvântătoare, oferindu-i fiecare câte un „bănuț al văduvei” din Evanghelie.

Duminică spre seară a plecat din Botiza cu o mașină ARO, împreună cu profesorul de matematică de la Liceul Pedagogic din Sighet, Grigore Balea, a cărui soție, Livia Balea, profesoară de biologie, era nepoata părintelui Emil Fucec. A locuit împreună cu dâșii până în 1980, când a decedat la frumoasa vârstă de 94 de ani. A fost înmormântat în cimitirul central din Sighet, extremitatea nordică, în cavoul cu piatră de marmură.

În perioada scurtă de patru luni cât am avut ocazia să locuiesc alături de dâșul în Botiza, de la stabilirea mea ca paroh, l-am vizitat de mai multe ori la căsuța veche de lemn în care a locuit. Îl ascultam cu interes istorisind evenimente importante din trecutul vieții sale în călătoria vremelnică pe acest pământ. Eram profund impresionat de toate greutățile cu care s-a confruntat și pe care le-a biruit cu puterea credinței în bunul Dumnezeu. A rămas văduv cu doi copii mici după doar doi ani de căsnicie. Acești copii au decedat de tineri, fără să fie căsătoriți.

Mereu comparam anii grei prin care a trecut bătrânul preot, înaintaș al meu la Botiza, cu anii tinereții mele ca elev la Seminarul Teologic din Cluj, 1965-1970, apoi ca student la Institutul Teologic din Sibiu, 1970-1972, Institut pe care l-am întrerupt în anul trei pentru a mă căsători cu tânăra profesoară Victoria și a fi hirotonit preot pentru parohia Șardu de lângă Cluj, unde am păstorit doi ani, ca apoi să vin în Botiza, terminând facultatea la fără frecvență.

Părintele Iuliu Emil Fucec s-a născut în anul 1886 în satul Sârbi, comuna Budești, din părinții Emil Fucec și soția Hermina. Face studiile gimnaziale la Sighet și teologia greco-catolică la Gherla. Din tinerețe activează în cadrul Asociațiunii pentru Cultura Poporului Român din Maramureș. Este sfințit preot în 1912, la vârsta de 26 de ani. Se căsătorește cu Ana, fiica protopopului Petru Bârlea din Giulești, și au doi copii împreună. Preotul Iuliu Emil Fucec rămâne văduv după doi ani, în 1914.

În anul 1918 este ales președinte al Consiliului Național Român din Sârbi, unde era preot, și se implică în formarea Gărzilor Naționale Române pe Văile Coșăului și Marei. Adunarea cercului electoral Ocna-Șugatag, ținută la Giulești la 27 noiembrie 1918, îl alege delegat la Marea

Pr. Emil Fucec

Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

Un gest deosebit al părintelui Iuliu Emil Fucec a fost faptul că a adus la Alba Iulia doi miri din Sârbi, mirele fiind Ionul lui Ignătuș, iar mireasa, Maria lui Ion din Șes, din Sârbi. Învățătorul Petre Ștețiu din Sârbi a găsit chiar o poză cu cei doi miri, care au fost arătați ca exemplu de unire la Alba Iulia. Cei doi miri au fost strigați de trei ori în biserică și urmau să aibă nunta, iar înainte de nuntă preotul Emil Fucec i-a dus la Alba Iulia. După ce Iuliu Hossu a citit declarația de unire a tuturor românilor, i-a pus la o masă pe cei doi tineri și exact în clipa aceea norii au dispărut de pe cer și a apărut sfântul soare. La Alba Iulia s-a spus că acești miri reprezintă simbolul unirii tuturor românilor din România Mare și că ceea ce Dumnezeu unește, omul să nu despartă, cei doi tineri devenind un exemplu, un simbol pentru Unirea tuturor românilor. Astfel, toți cei prezenți au rostit cuvântul biblic „ceea ce Dumnezeu unește, omul să nu despartă”.

Preotul Iuliu Emil Fucec, la 91 de ani, a scris un jurnal al vieții sale în care povestește despre toate aceste evenimente, precum și despre cum a fost călătoria de la Giulești pe firul apei Mara, trecând Gutinul și ajungând la Baia Mare, pe întuneric, dar cu steaguri tricolore în frunte și cântând fericite *Hora Unirii*. Deodată s-au aprins luminile la ferestrele muncitorilor mineri și au început să cânte împreună cu toții. Când au ajuns în Centrul Vechi, unde era Hotelul Minerul, pe atunci Hotelul Ștefan, au fost întâmpinați de avocatul Dragoș și alți reprezentanți ai orașului Baia Mare, iar avocatul a spus speriat: „Tăceți, măi, că aici sunt secuii!”. Atunci Ilie Lazăr, care era student de 23 de ani a strigat: „Măi, să nu fim pitici și să nu ne temem! Maramureșenii nu se tem de nimeni și de nimic în lumea asta!”. Apoi „ne-am suit în tren și am plecat mai întâi la Cluj, de acolo la Alba Iulia; trenul mergea încet și mai stătea prin gări, unde era furnicar de lume. Oamenii își făceau cruce văzându-ne în gube miștoase, cu plete și cu bărbi, înalți ca brazii, toți unul și unul. Câte unul mai curajos ne întreba sfios: «De unde sunteți, măi uriașilor?». «Din Maramureș! Din Maramureș!». Apoi părintele Emil Fucec relatează un episod de la gara Teiuș: „La Teiuș ne-am oprit din nou, am jucat și-am cântat cu românii care veneau cu trenurile la adunare. Eram atât de aproape de Alba Iulia și, totuși, unuia dintre cei care mergeau cu sufletul curat să primească împărtașania Unirii nu i-a fost dat să-și vadă visul cu ochii. Gloanțele pornite dintr-o mitralieră l-au omorât pe loc pe bărbatul despre care aveam să aflăm că-l cheamă Ion Arion. Ajungând la Alba Iulia ne-am așezat într-o școală până în zorii zilei, când, pe vreme de ploaie amestecată cu fulgi de zăpadă, am plecat la Marea Adunare. Noi, cei din Mara și de pe Cosău, ne-am așezat lângă tribuna de unde a vorbit episcopul Iuliu Hossu”.

„Mulțumiți că s-a făcut o treabă bună prin Unirea tuturor românilor, am pornit îndărăt spre casă. Vestea Unirii ne-a depășit cu iuțelă și cei de acasă ne-au întrebat, când am sosit, cum a fost drumul spre Alba Iulia și despre toate cele petrecute la Marea Unire”.

„Anii au trecut cu bucurii și necazuri, după cum oamenii își rânduiesc soarta pe acest pământ”, mărturisește părintele Iuliu Emil Fucec când a împlinit vârsta de 91 de ani. „Azi, acele vremuri îmi par un vis din cartea de povești a istoriei poporului român. Unirea ni se pare firească pentru că noi, românii, am purtat-o mereu în nădejdea sufletului, împlinirea ei fiind realizată în 1918”.

Când s-a sărbătorit semicentenarul Marii Uniri, în 1968, secretarul Consiliului Județean Maramureș, domnul Bota Valentin, a venit la primăria Botiza, unde a făcut o adunare aniversară și a fost învitat preotul pensionar Iuliu Emil Fucec pentru a i se înmâna o distincție a semicentenarului oferită de Nicolae Ceaușescu tuturor delegaților participanți la Marea Unire din 1918 de la Alba Iulia. Preotul a refuzat să primească distincția, spunând că după ce a fost închis la pușcărie doi ani „fără leacă de vină, acum mă decorați... refuz această decorație”. Domnul Bota Valentin mărturisește că a fost momentul cel mai tulburător din viața sa de secretar de județ.

Prin faptele sale, Iuliu Emil Fucec rămâne în memoria noastră ca un exemplu de patriotism, de român adevărat.

Moment evocativ Valeriu Buciu. O viață dăruită artei coregrafice populare românești

Simona GABOR

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, ca promotor principal al culturii, atât în țară, cât și peste hotare, susține toate activitățile culturale, având printre preocupările sale și valorizarea unor oameni dăruți și talentați, care, la rândul lor, s-au aplecat asupra perpetuării tradițiilor și a artelor autentice românești.

Biblioteca a remarcat încă de timpuriu, atât talentul, cât și eforturile pe care maestrul Valeriu Buciu și colaboratorii săi le-au avut în slujirea acestei frumoase arte, pe care a ridicat-o la cel mai înalt

nivel, Maramureșul devenind cunoscut în lume și pentru arta populară coregrafică desăvârșită a Ansamblului Folcloric Național Transilvania. Activitatea pe frumousul tărâm al tradițiilor populare românești a domnului Valeriu Buciu, de numele căruia se leagă multe dintre realizările Ansamblului Național Folcloric Transilvania, denumit „Maramureșul” până în 1991, a făcut să nu rămânem insensibili, apreciind că este necesară evocarea sa la nivel instituțional.

Astfel, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” a organizat, în data de 15 noiembrie, împreună cu doamna Angela Buciu, o activitate dedicată celui care,

după mulți ani de perseverență și muncă în domeniul coregrafiei, credea, cu mulțumirea reușitei, despre sine că: „Am reușit să conserv pași, stiluri, melodii și costume – care par a fi uitate astăzi, chiar și în locurile de origine – și să le aduc, nealterate, în lumina reflectoarelor. (...) Am realizat coregrafia numeroaselor spectacole ocazionale și a unora tradiționale. (...) Am asigurat coregrafia mai multor emisiuni de televiziune și a unor filme ale Studioului «Alexandru Sahia» din București”. De asemenea, Valeriu Buciu a efectuat numeroase cercetări în diferite zone etnofolclorice, realizând culegeri care, ulterior, au fost valorificate în spectacolele ansamblului pe care îl cârmuia.

Activitatea de evocare a fost deschisă de directorul bibliotecii, dr. Teodor Ardelean, care, la împlinirea celor 5 ani de la trecerea în eternitate a lui Valeriu Buciu, l-a readus în memoria celor prezenți în sală, ca pe „un exponent unicat, care și-a asumat cultivarea tradițiilor și coregrafiei autentice românești, fiind un reper și o valoare certă”, subliniind cât de mult îl admiră și îi cinstește memoria prin astfel de gesturi.

Prof. dr. Nicolae Felecan, invitat în calitate de prieten la această activitate, și-l amintește pe Valeriu Buciu drept „un bun prieten, o personalitate a culturii maramureșene și naționale, predestinat pentru dansul popular. Un om curajos, luptător, cu dorință de performanță, care ar fi vrut să vadă împlinit un proiect de suflet: *Turul lumii*, cu Ansamblul Folcloric Național Transilvania, pentru a prezenta lumii întregi dansurile populare românești”.

Adesea, pe parcursul vieții, cu toții întâmpinăm momente, identificăm aspecte care am dori să fie diferite. Unele ar putea fi eșecuri sau neîmpliniri care ne descurajează. *Turul lumii* a fost gândit să se desfășoare sub patronajul Președinției României și cu sprijinul Ministerului Culturii. Chiar dacă Valeriu Buciu nu a mai trăit să vadă realizat acest proiect, cei de la Ansamblul Folcloric Național Transilvania nu au uitat dorința maestrului. Directoarea ansamblului, Iuliana Dăncuș, a subliniat faptul că „*Turul lu-*

mii este o promisiune de anvergură, realizabilă în timp și toate spectacolele ansamblului folcloric prezentate în afara țării sunt închinat maestrului Valeriu Buciu. Aceasta datorită faptului că a iubit foarte mult tot ce a însemnat cultura tradițională, mai ales costumul, cântecul și dansul popular. Valeriu Buciu, nume predestinat – buciumul era folosit de români pentru a-și da de veste unul altuia –, are marele merit de a-i fi adus împreună pe frații Petreus, a fost un om inspirat și care i-a inspirat și pe alții”.

Emoția evenimentului a fost coalescentă pentru artista Angela Buciu, care i-a fost alături maestrului, atât în plan profesional, cât și personal, înregistrând bucurii familiale împreună cu fiica lor, Adriana, cât și succese profesionale. Copiii de la Palatul Copiilor din Baia Mare, sub îndrumarea Mariei Seraz, profesor-coregraf, cu dansurile lor, au dat o ușoară nuanță de „descrețire a frunților” evenimentului solemn și sobru al evocării maestrului Valeriu Buciu.

Nu puteam încheia mai bine un astfel de eveniment decât cu mărturisirea celui evocat: „Cunoașterea valorilor spirituale ale unui popor se poate realiza și prin modalități scenice de înaltă ținută artistică și emoțională, cote pe care le poate atinge un ansamblu bine instruit, prin valențele sale profesionale. Cântecul, dansurile, datinile și obiceiurile, frumuseți inegalabile îmbrăcate în costumul popular autentic au darul să deschidă suflete și inimi spre înțelegerea și aprecierea vitalității și a strălucirii culturii noastre naționale. Nici când România nu va fi reprezentată de o asemenea amplasare, încât orice spectator, de orice nivel cultural, să-și poată crea o imagine corectă despre țara noastră și despre geniala sa creație folclorică”.

A fi întru viață-moarte

Ion FERCU

Buhuși

„Moartea este tot atât de firească pe cât e de firească viața”.

(Arthur Schopenhauer, *Viața, amorul și moartea*)

Vă amintiți? Ludwig Wittgenstein a susținut că filosofia a devenit o boală a limbii, iar Pierre Hadot a argumentat că leacul necesar era un anumit tip de gen literar. Boală a limbii? Reacția are și o cauză: tendința unor orientări filosofice/filosofi de a se refugia într-un turn de fildeș, de a arunca în jocul cugetării un limbaj care are nevoie de deciptări specializate. Când Charles S. Peirce scria că „metafizica a fost întotdeauna maimuța matematicii” (*Semnificație și acțiune*, București, Editura Humanitas, 1990, p. 174), nu cred că se gândea doar la discursurile lui Descartes și Spinoza, ci și la evoluția limbajului filosofic. Poate că nu întâmplător, pe ușile cabinetelor unor profesori de filosofie din S. U. A. stă scris: „Feriți-vă de istoria Filosofiei!” Neîntâmplător este și evenimentul anului 2010, Festivalul „Philosophy in the City”, de la Liverpool, unde s-a reamintit, ca reacție împotriva cugetării universitare (restrictive, sufocată uneori de reguli), că Socrate filosofa în agora, Sartre în cafenea și Kierkegaard pe străzi. Când Richard Rorty sugera că este nevoie de o reconstrucție rațională a filosofiei, prin asumarea de către filosofi a statutului de „rezolvitori de probleme”, gândea în același spirit. Introdus în dezbatere de către Claudiu Mesaroș (*Filosofia ca act de rescriere: studii de istoriografie filosofică*, Cluj-Napoca, Editura Eikon, 2014), Alasdair MacIntyre reamintește de stiluri în care filosofia s-a exprimat cu succes în agora: dialogul (Platon, Berkeley, Bruno etc.), rugăciunea (Augustin, Anselm), dezbateră (Aquino, Duns Scotus), poezia (Dante, Pope), limbajul algoritmic (Spinoza), stilul istoric (Hegel), romanul sau nuvela (G. Eliot, Dostoievski, Sartre). Spiritul acestor stiluri ar trebui să rămână mereu viu, îmborsărit de nuanțe armonizate cu evoluția limbajului și specificul contemporan al percepției publice, deși cred că, în același timp, discursul filosofic strict academic ar trebui să-și păstreze și aura de creator/gestionar de sinteze specifice.

Ion Fercu

Întrețineri (București, Editura Detectiv Literar, 2019), cartea academicianului filosof Gheorghe Vlăduțescu, poate fi percepută și în spiritul amintitului festival „Philosophy in the City”. Stilul literar al filosofului ne invită cuceritor în sferele universalului, posibilului, în compania a ceea ce omenesc este fundamental, și nu contingent, păstrându-ne fericit cugetarea în zona esențelor metafizice. Îl regăsim cu acest volum (roman – așa cum prefer eu –, eseu literar-filosofic enciclopedic sau filosofico-literar, discurs memorialistic?...) pe Gheorghe Vlăduțescu într-un tablou din care ne privesc, printre alții, în același stil creator, Jean-Paul Sartre, Jostein Gaarder sau Andrei Cornea. *Întrețineri*, o veritabilă saga a ființării umane, este un discurs-reper al postdecembrismului nostru filosofic, literar, sociologic, etc.

„Murim în viață și trăim în moarte”

Titlul volumului, *Întrețineri*, este asediat de superbii metafizice și literare. Socrate, Platon, Aristotel și Plutarh, Epictet și Seneca sunt printre cei care au influențat spiritul și titlul cărții. Să nu uităm nici de David Armeanul, cel care privește chiar filosofia ca *melete thanatou*, pregătire pentru moarte. „Format la școala speculativă a antichității grecești, Gh. Vlăduțescu nu uită că cel mai bun exercițiu spiritual nu este acela contemplativ, ci, din contră, cel practic, politic și moral. În acest sens, dialogurile cărții, ce se deschid către alte dialoguri, coincid, la modul ideal, unui deziderat al celor ce practică virtuțile metafizice, anume că filosoful nu trebuie să fie doar un pur teoretician, ci, asemeni lui Archimadas, nepotul lui Plutarh, cel «scump zeilor»/teophilos, trebuie să-și exprime propriile idei privind guvernarea cetății [...], măcar cele care privesc dreptatea...” scrie Marian Nencescu în Prefața („Din cugetările unui «om pregătit»”) cărții.

Tulburătoarea povară a discursului din *Întrețineri* este purtată de un spirit, Domn’ Meletie, care are credința gândului că ființarea noastră nu este plămădită „din resemnare ori, poate, din disperare, din nepu-

tință” (Gh. Vlăduțescu, *op. cit.*, p. 16). Ea este „pregătire pentru moarte – melete thanatou. Adică «să-ți dai asentimentul», chiar dacă, ori cu el ori fără el, nu poți întoarce firul care s-a tors” (*ibidem*). *Melete thanaton* (Μελέτη Θανάτου)... Socrate, personajul din *Phaidon* (dialog socotit uneori, de-a lungul veacurilor, cartea cea mare a umanității...), îl întreabă retoric pe Cebes, în timp ce construia riguroasa sa demonstrație despre natura nemuritoare a sufletului: „...Căci oare nu aceasta e filosofia, o stăruitoare pregătire pentru moarte?” (Platon, *Opere*, vol. IV, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 81 a). Individul trecător/muritor nu este *esențialul*, ci doar o etapă către *esențial*. *Pregătirea pentru moarte (melete thanaton)* a filosofului nu este privită ca lucrare la întregirea persoanei, ci ca un efort către definitivă ei transcendere. La Platon, moartea este, cred, o întâlnire cu *generalul*, întrucât, prin intermediul ei, generalul, universalul din om este restaurat, revenind la condiția sa autentică și primordială. În spiritul lui Meletie găsim și armonii care se deschid către David Armeanul: „De aceea, se și spune trup (*demās*) ca un lanț (*desmos*) al sufletului, iar corp (*soma*) ca și cum ar fi îngropare și mormânt (*sema*) al lui” (David Armeanul, *Introducere în filosofie*, București, Editura Academiei, 1977, p. 39). Domn’ Meletie, travestit într-un profesor provincial „lăsat la vatră”, are în carnea sufletului său credința lui Seneca: „Într-adevăr, viața e scurtă nu pentru că așa o primim, ci pentru că așa ne-o facem. Nu suntem niște nevoiași aflați la cheremul ei, ci pur și simplu risipitori” (*Scrieri filosofice alese*, București, Editura Minerva, 1981, p. 42).

Domn’ Meletie mă tulbură și pentru că mă trimite, grație înțelepciunii lui, și către Sfântul Ierarh Meletie, arhiepiscopul Antiohiei (310-381), cel despre care Sfântul Ioan Gură de Aur, care fusese botezat de acesta, a cuvântat: „Fericit este că a lăsat în voi o dragoste ca aceasta. Dar fericiți sunteți și voi că, primind acest bun al dragostei, l-ați păstrat neprihănit până acum [...]. Bună și minunată este rădăcina, dar și fructele vrednice de această rădăcină” (*Cuvânt de laudă la cel întru Sfinți Părintele nostru Meletie, Arhiepiscopul Antiohiei celei Mari...*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 2006). „Meletie este un mistagog pregătit să ne poarte/călăuzească spre marea trecere” (M. N.), un aventurier profesionist, cuceritor al spiritului care știe că, „la urma urmelor, nu ne putem revolta împotriva morții, dacă murim mereu, atât cât trăim. *Murim în viață și trăim în moarte*” (Gh. Vlăduțescu, *op. cit.*, p. 39). Universul teologiei ortodoxe, și nu numai, cunoaște și alți importanți Meletie.

Risc, privind „botezul” protagonistului Domn’ Meletie, cu mai ales alte două posibile „influențe”: Aristotel și Heidegger. În greacă, meletie, știm, înseamnă (<https://dexonline.ro/definitie>) și grijă (μελέτη). Același sens îl regăsim la N. A. Constantinescu (*Dicționar onomastic românesc*, București, Editura Academiei R.P.R., 1963, p. 106), dar și la Anatol Irimia („Arealul onomastic Sângerei. Nume de familie...”, în *Psihologia*, nr. 5-6/2012, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie). Aristotel deschide *Metafizica* (A 1, 980 a 21) așa cum Beethoven își va gestiona primele acorduri ale simfoniilor sale: „În ființa omului rezidă în chip esențial grija (s.n., I. F.) de a vedea”. Este *grija* unei *vederi* care *des-coperă* ființa; o *grijă* de care este locuit și Meletie. Traducerea din germană este realizată de Gabriel Liiceanu și Cătălin Cioabă (în Martin Heidegger, *Ființă și timp*, București, Editura Humanitas, 2003, p. 232). Este, spre deosebire de altele, traducerea care mă trimite către etimologia lui Meletie. Heidegger mă îmbrânțește seducător către aceeași etimologie. Voi cita din *Ființă și timp* (aceeași ediție): „Ființa Dasein-ului se dezvăluie ca fiind grija” (p. 247). „Grija este termenul ontologic pentru integralitatea întregului structural al Dasein-ului” (p. 335). „Grija este ființă întru moarte” (p. 436). „Grija este întotdeauna, chiar dacă numai în chip privativ, preocupare și grijă-pentru-celălalt” (p. 263). „Ființa Dasein-ului este grija” (p. 545). Dasein este „ființare care prin grija-pentru-celălalt trebuie adusă în ființa sa” (p. 263)...

La Heidegger, *grija* nu are nimic de-a face cu *truda*, cu *amărăciunea* și cu grijile cotidianului mărunț pe care ontic le întâlnești la orice *Dasein*. Am numărat: către grija, Heidegger ne trimite, în *Ființă și timp*, de 149 de ori, cu dezvoltări, nuanțe. *Ființă și timp* este o analiză existențial-ontologică. Din caracteristicile de ființă ale *Dasein*-ului, filosoful german așază accente pe: *faptul-de-a-fi-în-lume*, *faptul-de-a-fi-laolaltă-cu*, *înțelegerea*, *proiectul*, *grija*, *faptul-de-a-fi-întru-moarte* etc. Aceste caracteristici sunt specifice doar „existenței” (*Dasein*-ului uman). Heidegger le numește existențiali (*Existenzialien*). *Grija* (*Sorge*) este integratorul existențial, cel care pune în lumină structura ultimă a *faptului-de-a-fi-în-lume*. Știm: între conceptul de *grijă* al lui Heidegger și cel al lui Meletie există deosebiri mari, dar în *Întrețineri* mă tulbură și un fior heideggerian nuanțat, în care asperitățile și angoasele filosofului german au devenit ecouri timide.

Dublul

Dublul lui Meletie, Alter Ego care întreține dialogul, nu poate fi confundat cu niciun *dublu* al zămisli-rilor metafizice și literare. *Dublul*... clasic are alt chip... Eul se află, de multe ori, în criză. Dorința de afirmare nu-l părăsește, însă, niciodată. Atunci, el caută soluții. Una dintre soluții este dedublarea sa. *Dublul*, purtând

masca timidității, locuiește, la început, în Eu. Apoi devine un fel de persoană separată, care încearcă să-i ia locul Eului. Nu-i lipsesc atuurile. Cel mai important dintre ele pare a fi faptul că Dublul, opus Eului, are succes acolo unde Eul nu poate cochetă decât cu eșecul. Treptat, în multe situații, Dublul ia locul Eului. Al-teori, chiar îl distruge. Dublul este sfășierea Eului, alienarea sa. Prin dedublare, Eul devine străin nu doar de lume, ci și de sine însuși. Este alienarea alienării, un joc periculos al spiritului. Dublul, salvatorul așteptat, își trăiește propria-i aventură. Aruncat în plan secund, Eul... inițial își trăiește uneori drama ca un paria al ființării. În riscanta sa aventură, Eul își îmbrânțește ființa asumându-și un risc pe care nu-l mai poate gestiona sau îl gestionează foarte greu. El stârnește stihiiile, dar nu le mai poate înlănzi niciodată. Va fi nevoit să ființeze împreună cu acest alter ego ciudat al său, care nu-i va propune niciodată un armistițiu pentru regăsirea unității sale edenice. Eul a fost îmbrâncit de inconștient într-o prăpastie populată cu aventuri care au glas de sirene seducătoare, dar nu mai poate evada din această prăpastie decât asumându-și mereu o altă cădere...

Dublul lui Meletie are o inconfundabilă aură a identității. Nu seamănă cu dublul dostoevskian al lui Goliadkin, cu *dublul-umbră* zămislit de Adalbert von Chamisso (*Istoria stranie a lui Peter Schlemihl*) sau cu variantele de *dublul* experimentate de E. T. A. Hoffmann (*Dublul, Elixirul diavolului, Prințesa Brambilla, Părerile mortanului Murr* etc.). Și nici cu *dublul* pe care-l regăsim, sub măști diferite, la Oscar Wilde (*Portretul lui Dorian Gray*), Jose Saramago (*O Homem Duplicado*) sau la Plaut (*Cei doi Menaechmi*). *Dublul* lui Meletie aruncă socratic și freudian, ca-ntr-un ludic spectacol al cugetării euristice, provocări purtătoare de măști ale nedumeririlor care vor încuraja „revolta” frumoasă a semințelor din care se vor ivi adevăruri, sinteze și un univers al catharsisului în care ne putem relaxa ființarea. *Dublul* lui Meletie știe că spiritul din care s-a desprins, ca motiv literar, este un Don Quijote al marilor, fermecătoarelor îndrăzneli intelectuale și, de aceea, nu se va lăsa prins niciodată în capcana algoritmului lui Sancho Panza. Nu este scutierul care poartă mai ales grija mărunta a securității armelor, ci spiritul care are mereu grijă ca nu cumva să ruginească „armele” inteligenței seniorului său. *Dublul* lui Meletie este acel Sancho Panza vrăjit de inocența lui Don Quijote. „Adevăratul Domn’ Meletie”, cum ar zice Goliadkin al lui Dostoevski, știe că „Meletie-secund” este rupt din coasta Eului său, și-l respectă ca pe un peripatetician îndrăgostit de o maieutică în care locuiesc tinerețea fără bătrânețe și adevărul care n-are spaimă de moarte. *Dublul* lui Meletie îi realizează celui din care a... evadat, printr-un fel de... cubism literar, cu ecouri din Picasso, și un portret... „Domn’ Meletie ar fi fost un bun psihoterapeut, psihanalizând cu pricepere...” (Gh. Vlăduțescu, *op. cit.*, p. 14). „Pe Domn’ Meletie, de un an-doi «în retragere» (nu-i plăcea cuvântul «pensionar»), îl măcina, pe de o parte devitalizarea, pe de alta marginalizarea lui socială” (*ibidem*). „Lui Domn’ Meletie îi plăcea să-și contrazică singur spusele, retoric, însă” (*ibidem*, p. 22). „Cam eretic, Domn’ Meletie, sau, mai curând, paradoxal, plăcându-i să întoarcă lucrurile pe dos, fie și ficționalist” (*ibidem*, p. 75). „De fapt, monologa, nu discuta, iar eu îl lăsam, chiar îl provocam. Domn’ Meletie nu era o ființă dialogală sau, poate, mai binezis, dialoga monologând, sau monologa dialogând” (*ibidem*, p. 67). Uneori, chiar și Domn’ Meletie lucrează la portretul său, adresându-i-se alter ego-ului: „Vezi tu, dascăl de atâta vreme, acum nemaifiind, am început să vorbesc cu mine însumi, tu fiind de decor, să nu zică lumea cine știe ce...” (*ibidem*, p. 98). „Mă certî pentru nihilismul meu, este cuvântul tău. Eu aș zice deznădejdea ca retragere în mine. De ce? Eu am de cine să fug, dar nu am pe cine să urmez, ar fi spus Cicero. Vorbă mare...” (*ibidem*, p. 99).

Discursul cugetărilor memorabile

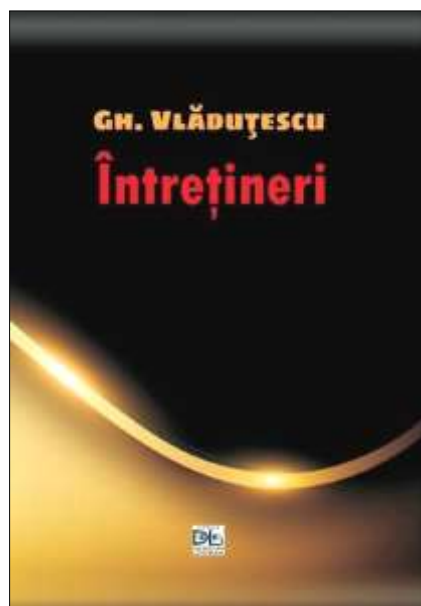
Întrețineri este o aventură a Spiritului care te îmbrânțește fericit într-un univers în care inima-ți este lipită de înțelepciune, firesc, frumusețe, morală autentică și seninătatea ființării care este conștientă de faptul că-i locuită de finitudine. Îndrăznesc a spune că este și un dar de excepție: o terapie pentru spaimile care ne dau târcoale atunci când umbrele morții devin mai zgomotoase. Zămislită și literar la școala maeștrilor care ne-au dăruit *kalokagathia*, aș putea spune că este și o carte a aforismelor, dacă aforismul reprezintă, așa cum scria Blaga, „o floare în stare de grație. Aleasă să conceapă Logosul și să-l nască”. „Un aforism trebuie să fie ceva canonic încheiat, ca Biblia”, îmi mai șoptește Blaga în *Discobolul*. Multe dintre gândurile lui Meletie au această aură. Nu sunt gânduri croite pentru a fi aruncate didactic într-un insectar al înțelepciunii. Sunt revelații care evadează firesc dintr-o conștiință care a mărșăluit academic și prin cenușa infernului seducător al cunoașterii iubitoare de esențe. Discursul îmi răscolește gânduri de... împrumut care mă locuiesc fericit... „Cine nu suferă din cauza cunoașterii, acela n-a cunoscut nimic” (Emil Cioran, *Pe culmile disperării*, București, Editura Humanitas, 1998, p. 166). „Nu cunoaștem decât ceea ce înlănțim [...]. Oamenii nu mai au timp să cunoască nimic. Cumpără lucruri de-a gata, de la neguțători. Cum însă nu există neguțători de prieteni, oamenii nu mai au prieteni” (Antoine de Saint-Exupéry, *Micul prinț*, București, Editura RAO, 1998, p. 91). „1. Ce pot să

știu? 2. Ce trebuie să fac? 3. Ce pot spera? 4. Ce este omul?” (Immanuel Kant, *Logică generală*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1985, traducere, studiu introductiv, note și index de Alexandru Surdu, p. 78)...

Să lăsăm câteva dintre aceste aforisme să ne încânte... „La urma-urmelor, nu ne putem revolta împotriva morții, dacă murim mereu, atât cât trăim. *Murim în viață și trăim în moarte*” (Gh. Vlăduțescu, *op. cit.*, p. 39). „Istoria ne poartă, numai că noi suntem subiectul; ea, doar predicatul” (*ibidem*, p. 46). „Filantrop este și schimnicul, după cum mizantrop poate fi și cel mai sociabil om” (*ibidem*, p. 54). „Stricarea rânduiei, începând cu familia, prima structură elementară, smintește întregul, contaminându-le și pe celelalte” (*ibidem*, p. 56). „Înțelegând fatalitatea, te întremezi. Resemnarea nu este lașitate, cel puțin atunci când nu mai poți schimba ceva” (*ibidem*, p. 70). „Să iei totul prea în serios, să nu te joci un pic chiar cu viața ta, trebuie să fie tare obositor” (*ibidem*, p. 82). „În credință nu e: dau ca să-mi dai. Credința nu e o negustorie” (*ibidem*, p. 86). „Nu vreau certitudinea din urmă, ci căutarea ei” (*ibidem*, p. 102). „Limita este eterna noastră provocare” (*ibidem*, p. 131). „Este ușor să câștigi libertatea, dar greu să înveți ce să faci cu ea, cum să ne reconstruim cu ea” (*ibidem*, p. 148). „Sofistica [...] era *școală de gândire subțire*, pe muchie de cuțit. Trebuie să reflectăm până și asupra absolutului” (*ibidem*, p. 164). „...Fiecare religie este adevărată pentru devoții ei, nu însă celelalte false” (*ibidem*, p. 135).

Viața. Moartea. Sinuciderea

Citind și *Întrețineri*, înțelegi care este chipul spiritului unui academician-filosof. Volumul este asediat de teme fundamentale. Vom încuraja ospățul cugetării, cu bucuria descoperirii unor nuanțe de excepție, privind doar către trei dintre acestea: Viața, Moartea, Sinuciderea.

Întâlnim una dintre cele mai profunde perspective ale raportului dintre Viață și Moarte din literatura română. În fapt, descoperim un discurs despre *ViațăMoarte*. „La urma urmelor, zice Domn’ Meletie, nu ne putem revolta împotriva morții, dacă murim mereu, atât cât trăim” (*ibidem*, p. 39). Apoi, spulberă prăpăstiile iluzorii dintre Viață și Moarte, oferind și alte determinări tulburătorului concept *ViațăMoarte*: „Murim în viață și trăim în moarte” (*ibidem*). De moarte nu poți fugi: „Fugi de ea ca să te apropii. De fapt, toată viața este o apropiere de ea. Crezi că te îndepărtezi, dar te apropii” (*ibidem*, p. 15). Ea te „culege”, nu te „smulge”. Dar nu cu monotonia unui algoritm prăfuit: „Sunt tot atâtea modalități de a aștepta și de a accepta, pregătindu-se pentru moarte, câți oameni au fost, sunt și vor mai fi. Și tot atâtea feluri de a trece pragul” (*ibidem*, p. 16). Nimic nu e simplu în *ViațăMoarte*: „Este bine că ne naștem și rău că murim sau, de ce nu, invers?” (*ibidem*, p. 118). Melete thanatou: „De la o anumită vârstă încolo, mai cu seamă după retragere (s.n., I. F.), toate sărbătorile aduc cu repetiții ale prohodirii...” (*ibidem*, p. 125). Îndrăzneala literar-metafizică depășește universul platonician, pe

cel stoic. Gh. Vlăduțescu ocolește locurile comune cu o eleganță de lord al spiritului. Stoic, nu putem avea împotriviri logice raportate la Moarte. Dar cu nuanțe vlăduțesti, da: „Doar atât, de ce în pământ? Simt frigul... de am fi fost aer, în aer să ne întoarcem. Sau apă, sau foc...” (*ibidem*, p. 123) Și ne dăruiește Domn’ Meletie unul dintre cele mai tulburătoare poeme din literatură despre MoarteViață: „În aer de-am trece, am învolbură apele./ Am răcori pe cei vii, când soarele-i arde,/ Am mângâia fetele, jucându-ne în părul lor,/ Am mișca frunzele, și am purta zburătoarele./ De-am fi apă, i-am ostoi pe însetați,/ Am mângâia trupuri de fecioare,/ Am înflori în florile câmpului,/ Și am răzbi în bobul de grâu./ Foc de am deveni, în cuptor am coace pâinea,/ Iarna am alunga frigul, iar vara,/ De la soare venind, am bucura firea” (*ibidem*, p. 123). Chiar așa: de ce în pământ?... Nu regăsim în volum doar întrețineri, ci și ferme și etico-estetic fundamentate împotriviri cordiale.

Sinuciderea... Ce s-ar mai putea spune nou despre ea? Mereu se poate spune ceva nou despre orice, ar zice Domn’ Meletie. Creștinismul aplaudă etica vieții. Omul îi aparține lui Dumnezeu, căruia îi datorează viața. De acest dar special numai Dumnezeu te poate deposeda. În *Vechiul Testament* nu găsim, însă, nimic despre o interdicție textuală a suicidului. Trei romane – *Frații Karamazov*, *Crimă și pedeapsă*, *Demonii* –, trei sinucideri. Cu doctrină, așa zice. Sinuciderile a trei epave dostoevskiene emblematice pentru ticăloșia lor. Camus răstoarnă perspectivele: „Nu există decât o problemă fundamentală cu adevărat importantă: sinuciderea. A hotărî dacă viața merită să fie trăită înseamnă a răspunde la problema fundamentală a filosofiei. Restul, dacă lumea are trei dimensiuni, dacă spiritul are nouă sau douăsprezece categorii, vine după aceea” (Albert Camus, *Mitul lui Sisif*, București, Editura pentru Literatură Universală, 1969, p. 7). A te omorî înseamnă că ești

depășit de viață și că nu o înțelegi. Jean Améry (*Despre sinucidere. Discurs asupra morții liber alese*, București, Editura Art, 2012, p. 57) aruncă în joc, pornind de la *umanitate și demnitate*, provocarea: „Moartea liber aleasă este un privilegiu al umanului” (*op. cit.*, p. 57). Privilegiu? Avantaj, adică?... Poate că un Nu disperat pe care doar numai omul, ființă cugetătoare, și-l poate asuma. Jean Améry citează în acest sens din *Les Suicides*, cartea lui Jean Baechler, o autoritate a domeniului: „Suicidul este specific și universal uman; [...] cu riscul de a-i întrista pe iubitorii de animale, în mod evident animalele nu se sinucid” (*ibidem*, p. 57). Suicidul este, așadar, specific omului, nu un privilegiu al acestuia...

Domn' Meletie concluzionează: „Nimeni nu-și ia viața pentru că nu mai poate de bine” (Gh. Vlăduțescu, *op. cit.*, p. 69). Supraviețuirea (*Viața/Moartea*) este locuită de paradoxuri: „Auzi, zicea Seneca, este laș acela care își ia viața de frica durerii, și smintit cel ce trăiește pentru a suferi” (*ibidem*, p. 71). Un antidostoievskian? „...Dacă e să mori în chinuri mari, dintr-un motiv sau altul, sinuciderea nu este răul cel mai mic?” (*ibidem*, p. 119). „Resemnarea nu este lașitate, cel puțin atunci când nu mai poți schimba ceva” (*ibidem*, p. 70). *Dublul* lui Domn' Meletie îl provoacă: „Dar nu mi-ai spus părerea dumitale privitoare la canoanul bisericesc [...], acela de a nu sluji la mormânt [al sinucigașului; n.n., I. F.]” (*ibidem*, p. 67). Meletie răstoarnă canoanele bisericești: „Ne închipuim că [Dumnezeu; n.n., I. F.] îi va hărăzi pe sinucigași, pe vecie, iadului, dar dacă Dumnezeu este mai milos și mai drept decât noi? [...] Să lăsăm judecata din urmă pe seama lui, iar noi, aici, să ne rugăm să ne mântuiască pe noi, păcătoșii. Nu asta, ori și asta, este menirea preotului? Își iau viața, cei ce și-o iau, unul de una, altul de alta. Ba, fanaticii de mai de demult, nu și-o luau și ei, ca să ajungă mai curând în lumea lui Dumnezeu...?” (*ibidem*, p. 69). Putem susține discursul lui Meletie despre răsturnarea canoanelor bisericești cu privire la asistența creștinească asigurată sinucigașului printr-un exemplu devenit celebru. Cine-mi poate spune dacă Freud s-a sinucis sau a fost eutanasiat? Avea o tumoră nenorocită în cavitatea bucală, a suportat excizia cerului gurii și a maxilarelor. Purta o proteză care-l agresa. El, admiratorul... inconsecvent al lui Dostoievski, apostolul Suferinței, n-a mai suportat și i-a cerut medicului să-i facă o injecție mortală cu morfină. Apostolul terapiei prin psihanaliză, savantul care ne-a spus cum putem scăpa de coșmarurile care ne bântuie ființarea, a cedat. Și nu l-a rugat pe medic să-i injecteze morfina. I-a cerut. Ce este aceasta? Nu cumva sinucidere? Citind *Dicționarul oamenilor celebri în fața morții* (Isabelle Bricard, Editura Albatros, București, 2001), poți înțelege și mai bine această graniță care se tot mută aiurea între moarte naturală, suicid și eutanasiu. Când Dostoievski spunea că Stavroghin era „o mumie umblătoare”, nu-i anunța moartea. El... murise deja; ca spirit. Zisa lui Dostoievski era o previziune a sinuciderii lui Stavroghin; sinuciderea desăvârșea treaba morții...

„Ca spre sfârșitul unui bal mascat”

Citind această carte, îl înțelegi și pe Schopenhauer, cel din *Viața, amorul și moartea*: „Este o mângâiere să-ți poți spune oricând: «Moartea este tot atât de firească pe cât e de firească viața» [...]. Moartea este marele rezervor al vieții. Numai înțelegând marea trecere, ordinea și ritmul ei, vom fi împăcați cu noi înșine”. Marin Preda broda în marginile aceluiași gând schopenhaurian: „Moartea e un fenomen simplu în natură, numai oamenii îl fac înspăimântător. Vorbesc de moartea naturală...” (*Cel mai iubit dintre pământeni*, vol. I, Editura Marin Preda, București, 1997, p. 7).

Întrețineri mă îndeamnă să-l ascult pe Jaques Derrida, cel din *(EX)POZIȚII* (București, Editura Idea Design & Print, 2001, p. 13): „A deconstrui» filosofia ar însemna [...] a gândi genealogia structurată a conceptelor sale în maniera cea mai fidelă, cea mai interioară, dar în același timp dintr-un anumit in-calificabil, de numit de către ea; a termina ceea ce această istorie a putut să ascundă sau să interzică, devenind istorie printr-o astfel de reprimare întrucâtva interesată”. *Întrețineri* este o deconstrucție derrideană. O deconstrucție care poate avea chipul unui salt de la dorința de a ne trezi din coșmarul ființării, la dorința de a stăpâni acest coșmar într-o reîncepere totală și mereu prezentă. Cam așa întâmpina Derrida și creația lui James Joyce.

Nota bene, cartea nu aplaudă ceea ce unii dintre noi credem că ar reprezenta firescul: „Când cerșetorii mor, n-apar comete; /Doar pentru prinți tăria se aprinde” (W. Shakespeare). Pentru Domnu' Meletie suntem egali în moarte. În schimb, cu Shakespeare există consonanță atunci când auzim vocea Gertrudei, din *Hamlet* (Actul I, scena 2): „Tu știi c-așa e dat; tot ce trăiește va muri, trecând prin viață în vecie”. Volumul trimite aplauze și către gândul lui Bertrand Russel, cel care ne spune că pentru „omul capabil de magnanimitate”, „viața va deveni [...] o comuniune cu marile spirite din toate epocile, iar moartea personală nu va însemna mai mult decât un incident neglijabil” (*În căutarea fericirii*, București, Editura Humanitas, 2011, p. 81).

Întrețineri este o carte a înțelegătoriei care ne oferă orizonturi către cheile de decriptare a esențelor. În fiecare pagină a cărții auzim parcă șoapta finală a lui Seneca, din *Scrisori către Luciliu* (București, Editura Științifică, 1967, p. 495): „Am să-ți dau o formulă scurtă prin care să te poți măsura, prin care să-ți dai seama da-

că ești desăvârșit: vei fi în stăpânirea binelui propriu, când îți vei da seama că «fericiți» sunt cei mai nefericiți oameni”.

M-a cucerit *Întrețineri* și, întrucât cred că Gh. Vlăduțescu, aidoma lui Heidegger și Derrida, aplaudă gândul că filosofii „trebuie să smulgă filosofia din sminteală de a vrea să edifice o teorie care are ultimul cuvânt” (Jürgen Habermas, *Discursul filosofic al modernității*, București, Editura ALL Educațional, 2000, nota 365). În *Sein und Zeit*, Heidegger fundează *privirea îndreptată către esență* (*die Wesensschau*) în înțelegerea existenței factice. În *Întrețineri* regăsim această *privire*, această *grijă a privirii*, inclusiv atașamentul față de ideea că „interogarea privitoare la ființă [...] este [...] caracterizată prin istoricitate” (Martin Heidegger, *Ființă și timp*, București, Editura Humanitas, 2003, p. 29).

Am fost sedus de *Întrețineri* și pentru că reprezintă un remarcabil discurs care realizează cuceritor distincția dintre *textul vieții* și *comentariul vieții* la care ne trimite Ștefan Afloroaei (*Fabula existențială. Cu privire la distanța dintre a trăi și a exista și alte eseuri*, Iași, Editura Polirom, 2018, p. 44): „Experiența se poate compara cu textul, iar meditația și cunoștințele cu comentariile lui”. În acest context îl simțim solidar cu *Întrețineri* și pe Schopenhauer (*Aforisme ale înțelepciunii în viață*, București, Editura Albatros, 1922, p. 281): „Într-un sens mai larg se poate zice: primii patruzeci de ani ai vieții ne dau textul, cei din urmă treizeci comentariul, fără de care nu am putea cunoaște adevăratul înțeles și conex al textului, precum morala și toate finețele lui [...]. Spre sfârșitul vieții este ca spre sfârșitul unui bal mascat, când se scot măștile. Acum vedem în adevăr cu cine am avut de-a face în decursul vieții”. Solidaritate care aleargă și dinspre Epictet, desigur, cel care spunea că dacă nu-i poate arăta nimeni un stoic, măcar să-i arate unul care vrea să devină stoic, unul „care *întreține* (s.n., I. F.) în acest trup muritor un comerț secret cu zeii și care vrea să-l despoaie pe un om pentru a deveni un zeu” (*Manualul*, București, Editura Seneca Lucius Annaeus, 2016, Cartea a doua, 49).

Găsim în *Întrețineri* logica... etică tulburătoare a Apostolului Ioan: „Amin, amin grăiesc vouă, grăuntele de grâu, când cade pe pământ, dacă nu va muri, rămâne stingher; dar dacă va muri, aduce multă roadă!” (Ioan 12, 24). Nu întâmplător a așezat Dostoievski aceste vorbe pe pagina de gardă a romanului său *Frații Karamazov*. Parabola grăuntelui de grâu care numai murind rodește traversează imperial întreaga operă dostoievskiană.

Gheorghe Vlăduțescu

Și-mi mai spune *Întrețineri*, între multe altele, că filosoful Gh. Vlăduțescu – spiritul care a oferit culturii române cărți fundamentale de filosofie –, sedus fermecător și de mirajul literaturii, rămâne, *nota bene*, credincios unui gând minunat mai vechi al său, gând care-mi spune că filosofia „mereu ne poate învăța să ne ferim de idoli și să ne folosim bine mintea. Ea adaugă lumini în plus pe cerul nostru” (Gh. Vlăduțescu, *Introducere în istoria filosofiei Orientului Antic*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980, p. 14). Pentru academicianul Gh. Vlăduțescu, Filosofia și Literatura sunt surori de cruce.

Am mai spus cândva: citind *Întrețineri*, m-am tot gândit la Emil Brumaru... Poate pentru faptul că el, îndrăgostitul de Dostoievski, nota cu mare admirație: „Există plăcerea enormă de a da citate. Oare ea n-ar putea fi dusă până la limită? De exemplu, să copiezi tot *Idiotul*, să comentezi cu un singur cuvânt: fantastic!, și să publici chestia asta” (Emil Brumaru, *Cerșetorul de cafea. Scrisori către Lucian Raicu*, Editura Polirom, Iași, 2004, p. 75). Această tentație m-a sedus și pe

mine, cugetând de ceva vreme asupra volumului *Întrețineri*, un admirabil *a-fi-întru-viață-moarte*, dacă dezvoltăm o sugestie heideggeriană.

Sofiștii – primii profesori de retorică

Dr. Aurel M. CAZACU

București

Dacă primii sofști au fost considerați înțelepți, cu timpul termenul de „sofist” a primit o semnificație negativă. Socrate, apoi discipolii săi, Platon, Xenofon, iar ulterior Aristotel au introdus, nu fără temei, o accepțiune negativă termenului de „sofist”, inerțial identificat și astăzi în diferite dicționare, tratate, manuale și studii. Dar sofștii au reprezentat un formidabil fenomen cultural, tot atât de necesar ca Socrate, Platon și Aristotel. Mai mult, Socrate, Platon și Aristotel n-ar fi existat în lipsa sofștilor. Capacitatea nelimitată de a cunoaște și de a convinge, iată darul inestimabil oferit de sofști. În acest context, preocupările retorice ale primilor sofști – Protagoras, Gorgias și Prodicos – vor fi lămuritoare și, totodată, convingătoare.

De la accepțiune negativă la libertatea spiritului

Primii profesori de retorică din Atena au fost sofștii Protagoras din Abdera (485-417/416 î.Hr.), Gorgias din Leontinoi (Sicilia, 485-380 î.Hr.) și Prodicos din Keos (460-398 î.Hr.). Sensul originar al termenului de „sofist” era cel de „înțelept”, „cunoscător într-ale înțelepciunii” sau „posesor de înțelepciune”. Accepțiunea negativă dată termenului „sofist” se regăsește la Socrate; mai precis, la discipolii săi Platon și Xenofon, iar ulterior la Aristotel. Capetele de acuzare¹ împotriva sofștilor sunt de natură diversă:

- sofistica este o știință aparentă, nu una reală;
- este profesată cu plată, nicidecum din dragoste dezinteresată pentru adevăr;
- este un pericol, atât pentru religie, cât și pentru uzanțele morale;
- a contribuit la pierderea puterii de către aristocrați, dând impuls unei clase noi, cu înzestrări și abilități personale, și nu raportate la tradiția și noblețea familiei ș.a.

Astăzi, majoritatea cercetătorilor sunt de acord cu faptul că sofștii au fost un fenomen cultural la fel de necesar ca Socrate, Platon și Aristotel. Mai mult, aceștia n-ar fi putut exista fără sofști.

În ce constă noutatea sofisticii? Pentru sofști, omul și creațiile spirituale ale acestuia se situează în centrul reflecției. Omul ca individ și ca membru al societății este cel spre care se îndreaptă atenția sofisticii. Așa se înțelege de ce temele dominante ale speculației sofiste sunt etica, politica, arta, limbajul, religia, educația, inclusiv retorica, adică tot ceea ce astăzi se numește cultură umanistă. De fapt, sofștii inaugurează *de facto* perioada umanistă a filosofiei antice grecești. Sofștii au știut să explice și să redea într-o anumită formă diferitele aspecte ale perioadei mult încercate prin care treceau:

- lenta și inexorabila criză a aristocrației pe fondul creșterii puterii demosului;
- extinderea comerțului dincolo de limitele înguste ale fiecărei cetăți;
- schimbul de experiențe și cunoștințe între călători;
- confruntarea dintre uzanțe, obiceiuri și legi grecești cu altele total diferite;
- criza valorilor tradiționale și extinderea accesului la putere a demosului ș.a.

Umanismul, relativismul, accentul pus pe cunoaștere și experiență, pe capacitatea de a convinge, pe nevoile reale ale momentului sunt tot atâtea repere care ne lămuresc de ce sofștii au avut atât de mare succes, mai ales în rândul tinerilor.

Platon și Aristotel au insistat pe finalitatea practică și nu pur teoretică, filosofică a sofisticii, iar acest fapt a fost considerat ca un declin speculativ și moral. Dar sofștii nu au căutat adevărul pentru sine însuși (asemănător filosofilor care cercetau *physis*-ul), ci aveau drept scop predarea, comunicarea cunoștințelor, motiv pentru care formarea unor discipline era un fapt esențial. Ei au transformat transmiterea cunoștințelor într-o adevărată profesie. Chiar sensul cuvântului *sophistēs*, „învățător care formează spiritele și sufletele” este deosebit de larg, cuprinzând, atât filosofii, cât și pe cei care predau retorica. Figurile cele mai proeminente și mai reprezentative ale sofisticii sunt Protagoras, Gorgias, Prodicos, însă lista lor fiind mult mai întinsă, în funcție de punctul de vedere urmărit de interpreți. Prin ei, mișcarea sofistică ajunge la apogeu, iar mai târziu

¹ Vide Platon, *Sofistul*, 222 a-224 d, Aristotel, *Respingerile sofistice*, 165 a 22.

se pierde prin dispersie în retorica ce avea să domine toate compartimentele vieții spirituale.

În *Ce este filosofia antică?* Pierre Hadot înlătură interpretările deformate exprimate în timp asupra sofistilor (în primul rând, nedreapta adversitate arătată inițiatorilor mișcării sofistice de către Socrate, Platon și Aristotel), recunoaște remarcabila lor originalitate, pledează pentru marea lor elevație spirituală și abilitate de a-și atrage auditoriul, oferă temeuri solide pentru reconsiderarea și valorificarea sofisticii secolului al V-lea:

„Direcția de gândire pe care ei o reprezintă apare, în același timp, ca o continuitate și ca o ruptură în raport cu ceea ce a precedat-o. Continuitate, în măsura în care metoda de argumentare a lui Parmenide, Zenon din Elea sau Melissos se regăsește în paradoxurile sofiste, continuitate, de asemenea, în măsura în care sofistii încearcă să adune întreaga cunoaștere științifică sau istorică acumulată de gânditorii anteriori. Dar și ruptură, pentru că, pe de o parte, ei supun unei critici radicale această cunoaștere anterioară, insistând, fiecare în maniera sa, asupra conflictului care opune natura (*physis*) și convențiile umane (*nomoi*), și pentru că, pe de altă parte, activitatea lor este îndreptată în special spre formarea tineretului în vederea reușitei în viața politică. Învățătura lor răspunde unei nevoi. Avântul vieții democratice ridică pentru oamenii cetății, îndeosebi pentru cei ce vor să parvină la putere, cerința să posede o măiestrie desăvârșită a cuvântului”².

Într-o anumită măsură, sofistii au compromis parțial aspectul teoretic al filosofiei. Dar acuza se diminuează, de vreme ce tematica tratată de sofisti se referă la viața și problemele concrete ale oamenilor (de regulă, probleme etice și politice), obligați apoi să-și finalizeze reflecțiile în mod practic (observații, sfaturi, îndemnuri etc.). Pe de altă parte, în concepția sofistilor, perfecțiunea sau virtutea (*aretê*) nu mai este o prerogativă a nobleței sângelui, ci, mai degrabă, se întemeiază pe cunoaștere. Așadar, problema educației și angajamentul pedagogic primesc o nouă semnificație. Nici reproșul că sofistii nu au rămas fideli cetății lor de origine (Protagoras și Prodicos au venit la Atena din Ionia, iar Gorgias din Italia de Sud), mergând din cetate în cetate, nu este de la sine înțeles. Limitele înguste ale polisului nu-și mai găseau justificarea într-o lume aflată mereu în mișcare, dornică de cunoaștere, de schimbare, de asimilare a altor paradigme culturale.

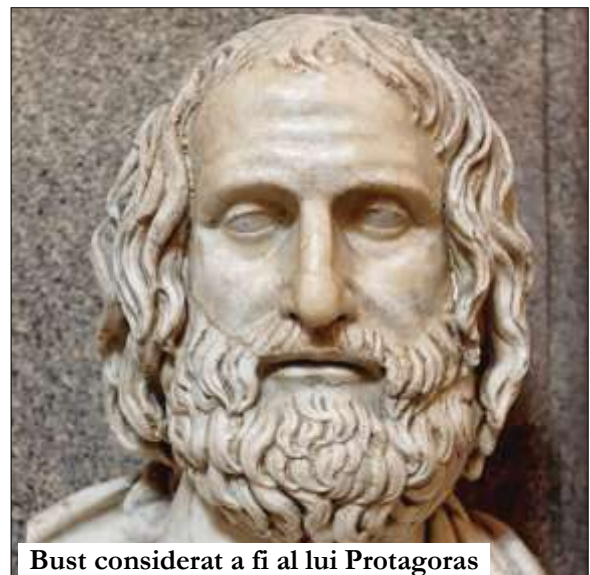
Spre deosebire de predecesori, sofistii au adus în cetate darul cel mai de preț: libertatea spiritului. Ei au răsturnat vechile concepții, au criticat religia tradițională, au construit diatribe răsunătoare împotriva presupunțiilor de formare a clasei politice, au zguduit instituțiile sclerizate, au contestat cea mai mare parte a valorilor tradiționale. Dar ce au pus în loc? Capacitatea nelimitată de a cunoaște și de a convinge.

Preocupările retorice la Protagoras

Protagoras (485-417/416 î.Hr.) s-a născut la Abdera, a călătorit mult prin tot felul de cetăți grecești și și-a petrecut cea mai mare parte a vieții la Atena, unde a influențat gândirea contemporanilor săi în privința unor probleme de ordin politic și moral. A fost prieten cu Euripide și cu Socrate, dar și foarte apreciat de către politicieni, printre care și Pericle, care i-a încredințat în 444/443 î.Hr. misiunea de a fonda, organiza și redacta constituția pentru noua colonie panelenică de la Thurioi, cetate din sudul Italiei. Și-a exprimat agnosticismul în lucrarea *Despre zei*, deși a adoptat idei morale convenționale. Iată cuvintele de început din acest opuscul care au rămas în memoria colectivă multă vreme:

„În ce-i privește pe zei, n-am mijloace să știu nici că există, nici că nu există; căci multe sunt pricinile care împiedică cunoașterea; atât obscuritatea problemei, cât și scurtimea vieții omenesti”³.

Citind-o în public la Atena, a fost acuzat de impietate, iar cărțile lui au fost arse în public. Exilat din Atena în ultimul an al vieții, moare în drum spre noua destinație, Sicilia. Izvoarele antice susțin că el, cel dintâi, a luat plată pentru lecțiile sale, obicei răspândit ulterior printre eleni. Tot primul a înființat concursurile oratorice și i-a învățat pe cei care discutau în contradictoriu întrebuințarea sofismelor. A dat naștere modei discuției polemice, însă a neglijat înțelesul în favoarea îndemnării verbale.

Bust considerat a fi al lui Protagoras

² Pierre Hadot, *Ce este filosofia antică?*, Editura Polirom, Iași, 1997, pp. 40-41.

³ Diogene Laertios, *Protagoras*, capitolul VIII, III 51, în *Despre viețile și doctrinele filosofilor* (traducere din limba greacă de C.I. Balmuș. Studiu introductiv și comentarii de Aram M. Frenkian), Editura Academiei, București, 1963, p. 441.

Anecdota cu elevul de retorică care vrea să-l păgubească pe profesorul său de onorariul convenit îl întâlnim și la Protagoras, situație povestită de Diogene Laertios: „Se povestește că odată, cerându-i lui Euathlos, discipolul său, onorariul, acesta i-a răspuns: «Dar n-am câștigat încă nicio victorie». «Ba nu», îi spusese Protagoras, «dacă câștig procesul împotriva ta, trebuie să fii plătit pentru c-am câștigat; dacă câștigi tu, la fel trebuie să fii plătit pentru că tu ai câștigat»”.

Platon a dat numele său unuia dintre dialogurile⁴ pe care le-a scris. Are și un subtitlu: „Sofiștii, dialog endeictic” (de la grecescul *endeiknymi*, care înseamnă a arăta, a denunța). Așadar, dialogul *Protagoras* este o denunțare publică a rolului social și moral al sofisticii. În acest dialog, Protagoras susține că îi învață pe oameni virtutea în comportamentul lor de zi cu zi:

„Așadar, eu am urmat un drum cu totul contrar acestora [al sofistilor ascunși sub paravanul altei îndelnetniciri – n.n.] și recunosc că sunt sofist și că învăț pe oameni... Iată că deja sunt câțiva ani bunișori de când practic acest meșteșug, căci în totul am mulți la număr... Iar învățătura pe care o predau eu este priceperea în cele gospodărești sau modul cum și-ar putea gospodări casa în chipul cel mai desăvârșit și priceperea în treburile cetății, sau modul cum le-ar putea face față și cu fapta și cu cuvântul în cele mai bune condiții”⁵.

Această „pricepere” (*euboulia*) este tocmai îndemânarea de a vorbi, mai ales în public, înaintea diverselor tribunale ateniene (*Aeropagul* – rezervat proceselor de omucidere; *Heliia* sau Tribunalul Popular, alcătuit din reprezentanții tuturor demelor ateniene și care întrunea 6.000 de membri; tribunale obișnuite) sau în cadrul Adunării Poporului (*Ecclesia*, în care erau incluși toți cetățenii liberi care depășiseră vârsta de 20 de ani), Adunării Bătrânilor (*Gerusia*) sau chiar în Agora. Ea poate fi predată prin intermediul tehnicii antilogiei, care ne arată cum să facem ca orice punct de vedere să se impună asupra celui opus. Exprimând spiritul epocii sale, Platon aduce în acest dialog de tinerețe un omagiu destul de consistent, chiar dacă uneori ironic, sofistilor Prodicos și Hippias, precum și maestrului lor Protagoras, deși filosofia sa urmărește în primul rând combaterea acestora.

Maxima lui Protagoras a fost „omul este măsura tuturor lucrurilor, a celor care există, în ce fel există, și a celor care nu există, în ce fel nu există”. Dacă prin „măsură” Protagoras pare să fi înțeles norma sau criteriul judecății, prin „lucruri” pare să fi înțeles faptele omului; așadar rațiunea omului (ca individ, și nu ca specie, cum au amplificat interpretarea unii cercetători contemporani) reprezintă „măsura lucrurilor”. Maxima lui Protagoras poate fi considerată o teză de bază a umanismului antic grecesc, o plonjare în planul cunoașterii, cu contribuție însemnată la nașterea gnoseologiei, o reorientare a criteriilor valorice spre relativism.

În cele două lucrări, *Discuții contradictorii* (sau *Antilogii*) și *Arta de a discuta*, Protagoras aprofundează propria sa axiomă prin intermediul a două teze:

- 1) cu privire la fiecare lucru există două raționamente, opuse unul altuia;
- 2) să faci mai puternic argumentul mai slab, în detrimentul celui mai puternic.

Metoda este în mod esențial una a antilogiei sau a controversei, organizarea unor argumente împotriva altora în funcție de interese. Neexistând un criteriu obiectiv care să ne ajute în descoperirea adevărului, tot efortul se centrează pentru a argumenta că teza susținută (chiar și cea slabă) este mai verosimilă decât cea a oponentului. Aceasta nu înseamnă că Protagoras și-ar fi învățat discipolii să aleagă nedreptatea și incorectitudinea, ci doar tehnicile prin care aceștia să-și susțină mai bine acel argument care în timpul discuției pare a fi mai slab. Așadar Protagoras nu definește esența valorilor, ci scoate la iveală o serie de argumente care ne fac să vedem un lucru ca fiind frumos, bun, drept, adevărat, înțelept etc. și o altă serie de argumente care ne fac să vedem același lucru ca fiind urât, rău, nedrept, fals, neînțelept.

Suntem acum în măsură să înțelegem în ce constă virtutea la Protagoras, despre care mărturisea că o preda tinerilor. Învățătura lui Protagoras este, de fapt, „priceperea” (*euboulia*) în cele gospodărești și în tradițiile cetății, adică harul de a vorbi, mai ales în public, înaintea Tribunalului sau a Adunărilor. Iar priceperea în predare constă în tehnica antilogiei, care ne arată cum să facem ca orice punct de vedere să se impună asupra celui opus. Dacă nu există valori morale absolute și, prin urmare, nici un bine absolut, atunci există ceva care este mai util, mai convenabil și de aceea mai potrivit. Înțeleptul nu este cel care cunoaște valorile absolute, ci cel care cunoaște acest relativ mai folositor, mai potrivit, mai convenabil, care știe să-l pună în practică și să-l facă mai practic.

În ceea ce privește limbajul și arta cuvântului, Protagoras a fost un mânuitor excelent al gramaticii și al logicii. Discipolii săi erau învățați să precizeze sensul cuvintelor și să construiască raționamente în aparență de necontestat.

⁴ Platon, *Protagoras* [sau *Sofiștii, dialog endeictic*], 309 a-362 a (Traducere, note introductive și note de Șerban Mironescu), în Platon, *Opere*, vol. I (Ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica), Editura Științifică, București, 1974, pp. 423-479.

⁵ Platon, *Protagoras*, 317 bc, 319 a.

Preocupările retorice la Gorgias

Retorul Tisias a avut ca elev pe un alt sicilian care a reînviat arta oratoriei, Gorgias din Leontinoi. Născut către 485 î.Hr., Gorgias, contemporan cu Herodot, a trăit peste o sută de ani, până pe la 380 î.Hr. A fost și discipolul lui Empedocle, dar și profesorul istoricului Tucidide, al generalului și marelui om de stat atenian Pericle și al strălucitului retor Isocrate. A călătorit prin toate cetățile grecești, iar în 427 a fost trimis la Atena, unde a cunoscut un uriaș succes cu arta sa retorică.

Istoricul Diodoros⁶ (numit și Diodorus Siculus sau Diodoros din Sicilia) ne relatează în compendiul *Historion Bibliothekē* (*Biblioteca istorică*) un moment din viața lui Gorgias, venit în solie la Atena, alături de Tisias. Prezentându-se în fața Adunării Poporului, ținu un discurs prin care solicita alianța poporului atenian. Discursul său a produs un efect deosebit în mintea și sufletul ateniienilor. Întrebuințând figuri retorice strălucite, antiteze surprinzătoare, perioade cu număr egal (*isocola*), fraze cu sunete identice (omofonii), tropi, metafore, alegorii, reluări, întoarceri, inversiuni ale topicii normale (*hyperbat*), atribuirea înțelesului unui cuvânt altui cuvânt cu sens apropiat (catahreză) și multe alte meșteșuguri oratorice, izbuti să determine pe ateniieni să trimită ajutor celor din Leontinoi. La Atena și în alte cetăți din Atica, discursurile sale dobândesc succese răsunătoare.

Philostrat⁷, în *Viețile sofistilor*, ne-a păstrat amintirea a trei discursuri epideictice elaborate de Gorgias: *Phytikōs lōgos* (*Discursul pythic*), discurs solemn pronunțat la Delphi cu prilejul Jocurilor Pythice; *Discursul olimpic*, discurs pronunțat cu ocazia unui popas la Olimpia, unde a exprimat cugetarea că grecii ar trebui să rămână uniți, renunțând la luptele fratricide, spre a-și îndrepta forțele în special împotriva perșilor; *Epitāfios lōgos* (*Discursul funebru*), discurs în memoria ostașilor ateniieni căzuți în luptă (nerostit însă, întrucât Gorgias, fiind străin, nu avea acest drept).

Gorgias este și autorul unui Manual de artă oratorică (*Tebnē*) și a unor elogii (*encomion*) cu subiect istoric-mitologic – *Elogiul Elenei* și *Apărarea lui Palamedes*, unde li se atribuie personajelor cele mai înalte și mai frumoase virtuți (*mēgistā te kai kallista*).

Dacă Protagoras propagă relativismul, Gorgias este un sceptic radical, neîncrezător în existența lucrurilor, în valoarea cunoașterii, în capacitatea umană de a comunica gândurile. În cartea sa, *Despre nonexistent sau despre natură* (lucrare pierdută, cunoscută prin intermediul a două ample relatări, aceea a lui Sextus Empiricus și cea cuprinsă într-un text pseudoaristotelian *Despre Melissos*), Gorgias s-a străduit să dovedească succesiv trei teze fundamentale, care au făcut o figură neobișnuită în literatura filosofică a secolului al V-lea:

- a) nimic nu există, adică nu există ceva ce există;
- b) dacă ar exista ceea ce există, nu ar putea fi cunoscut;
- c) dacă am admite că ar putea fi cunoscut, ar fi imposibil de comunicat sau de explicat altora.

Depart de a fi un simplu joc de îndemânare retorică, argumentarea celor trei teze conduce la excluderea în mod radical a posibilității unui adevăr obiectiv. În acest sens, Sextus Empiricus conchide: „În fața acestor grave probleme fără ieșire, ridicate de Gorgias, dispare – în ce le privește – însuși criteriul adevărului. Căci despre nonexistent, noncognoscibil, noncomunicabil nu există niciun criteriu [de apreciere]”⁸.

Dacă *aletheia* este de neatins, pentru Gorgias nici *doxa* (calea părerii, „cea mai nesigură dintre toate lucrurile”) nu are valabilitate. Probabil, apreciază unii cercetători, Gorgias caută o a treia cale între existent și aparență înșelătoare, între *aletheia* și *doxa*. A intuit-o, fără a o teoretiza: analiza situației, descrierea a ceea ce trebuie sau nu să se facă, un fel de practicare a „eticii situaționale”⁹. Aceasta înseamnă că, pe de o parte, obligațiile variază în funcție de împrejurări, vârstă, caracteristică socială, iar, pe de altă parte, aceeași acțiune poate fi bună sau mai puțin bună în funcție de cel care îi este subiect.

Dacă nu și-a dus la bun sfârșit concepția filosofică, în schimb este deosebit de fecund în domeniul retoricii. Drept rezultat al scepticismului radical, cuvântul la Gorgias dobândește autonomie aproape nelimitată, fiind disponibil pentru orice. Cuvântul, pentru Gorgias, este purtător de sugestie, persuasiune, opinie, iar retorica este arta persuasiunii, arta care știe să fructifice cel mai bine aceste atribute ale cuvântului. Așa se explică succesul enorm pe care l-a cunoscut Gorgias oriunde se ducea: în puterea magică a cuvântului a găsit

⁶ Diodor, XII, 53, 1, în *Filosofia greacă până la Platon*, vol. II, partea a 2-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 451.

⁷ Philostrat, V.S. I, 9, 1 și urm., în *Filosofia greacă până la Platon*, vol. II, partea a 2-a, pp. 449-450.

⁸ Sextus Empiricus, *Adv. Mathem.*, VII, 87, în *Filosofia greacă până la Platon*, vol. II, partea a 2-a, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 465.

⁹ Apud Giovanni Reale, *Gorgias*, în *Istoria filosofiei antice*, vol. 2, „Sofistii, Socrate și micii socratici” (traducere din limba italiană de Cristian Șoimușan), Editura Galaxia Gutenberg, Târgu-Lăpuș, 2009, p. 69.

Gorgias instrumentul de neînlocuit în impunerea dominației. El însuși se lăuda că știe să vorbească despre orice subiect și să convingă pe oricine despre orice. Mai mult, știa să depășească, printr-o abilitate persuasivă, chiar și pe specialiști în propriul lor domeniu de activitate. De pildă, se lăuda că-și întrecuse fratele medic în capacitatea de a convinge bolnavul să se supună anumitor tratamente. În dialogul omonim al lui Platon, Gorgias mărturisește:

„Adesea, mergând împreună cu fratele meu și alți medici pe la câte un bolnav, cum acesta nu voia să înghită leacul, nici să se lase tăiat sau ars de medic, neputând medicul să-l convingă, eu reușeam fără alt meșteșug decât retorica. Eu susțin că în orice oraș ar merge împreună oratorul și medicul, dacă s-ar purta discuția în adunarea poporului sau într-o altă reuniune care dintre cei doi să fie ales medic, medicul nici nu va fi băgat în seamă, ci va fi ales cel capabil să vorbească, dacă va vrea. Și cu oricare alt om de meserie ar concura, oratorul ar reuși să se facă ales mai degrabă decât oricine. Nu există chestiune pe care oratorul să nu o trateze mai convingător decât oricare dintre oamenii de meserie din mulțime. Atât de mare este, așadar, puterea acestei arte și de acest soi este ea”¹⁰.

Desprins de valori și de adevăr, cuvântul poate deveni disponibil pentru aventuri extreme. Admite totuși valorile morale și-și pune retorica la dispoziția lor. Gorgias a fost un adevărat profesor de retorică. Și-a familiarizat elevii cu toate tipurile de discurs (în special cu cel public, filosofic și științific), i-a învățat variatele metode și procedee pentru a persuadea, să susțină sau să combată la fel de bine aceeași teză. Fraza scurtă și mai puțin ornamentată, folosirea antitezelor, a părților egale din punct de vedere ritmic, a rimelor și asonanțelor interioare, oferă discursului armonie și strălucire.

Unul dintre discursurile sale, *Elogiul Elenei*, este și un elogiu adus artei elocinței. Elena reprezintă prototipul femeii fatale, *causus belli* pentru greci¹¹. Poate fi iertată Elena pentru nenorocirile pe care le-a provocat compatrioților săi? Elena, spune Gorgias, nu a fost responsabilă pentru fapta sa, pentru că a fost determinată să acționeze astfel fie din cauza voinței zeilor, fie sub presiunea violenței (răpită cu forța), fie prin forța persuasiunii (convinsă prin discurs), fie din pasiune (cuprinsă de iubire). Dar în niciunul dintre aceste cazuri Elena n-a putut dispune în mod liber de voința sa. Gorgias insistă, totuși, asupra răpirii cu ajutorul puterii de convingere datorate elocinței, folosind expresia „dacă tocmai cuvântul a fost cel ce a convins-o” (*ei de logos ho peisas*). Cu această expresie retorul-sofist abordează demonstrația centrală a eseului său, anume înfățișarea cuvântului (a *logos*-ului) ca instanță discursivă și element atotstăpânitor al comunicării verbale, agent al persuasiunii.

În dialogul lui Platon, Gorgias mărturisește că prin intermediul retoricii ești în stare „să convingi prin discursuri pe judecători în tribunale, pe senatori în senat, în ecclesia pe membrii ecclesiei, precum și în oricare altă adunare care ar fi o adunare cetățenească”¹². Așadar, vorbele au o putere magică și prin cuvânt pot fi stăpâniți oamenii. Însă separarea adevărului de cuvânt va rămâne o problemă nerezolvată pentru o corectă utilizare a retoricii.

Preocupările retorice la Prodicos

Maestru al artei discursurilor, Prodicos din Keos (460-398 î.Hr.), contemporan cu Democrit și cu Gorgias, a fost discipol al lui Protagoras și s-a bucurat de bunăvoința lui Socrate. A fost de mai multe ori la Atena în calitate de ambasador și în alte cetăți grecești, ținând cu aceste ocazii lecții care au avut mult succes.

Ce aduce nou Prodicos? El poate fi considerat fondatorul sinonimiei, pentru că a studiat sensurile și nuanțele de sens apropiate ale cuvintelor. Și chiar dacă această noutate a fost de multe ori supraevaluată de către Prodicos și aplicată adesea într-o manieră improprie (în fața judecătorilor la tribunal sau în fața poporului la adunările cetățenești), sinonimia utilizată în arta discursului a produs, totuși, o serie de efecte pozitive. Prodicos pare să fi împins până la pedanterie deosebirea dintre cuvintele cu sensuri învecinate, ceea ce a provocat o serie de glume usturătoare din partea lui Aristofan, Socrate și Platon. De pildă, când dialogul dintre Socrate și Protagoras se blocase întrucât stilurile celor doi combatanți erau total diferite (cuvântări lungi la Protagoras, întrebări și răspunsuri scurte pentru Socrate), Platon îi atribuie lui Prodicos următoarele cuvinte în dialogul *Protagoras*: „În acest gen de cuvântare auditorii trebuie să dea dovadă nu de indiferență, ci de imparțialitate, ceea ce nu este același lucru... În ceea ce mă privește, vă rog să faceți concesii; discutați, dar nu

¹⁰ Platon, *Gorgias*, 456 bc (traducere, note introductive și note de Alexandru Cizek), în *Opere*, vol. I (Ediție îngrijită de Petru Creția și Constantin Noica), Editura Științifică, București, 1974, p. 306.

¹¹ Vezi și A. C. Grayling, *Alegerea lui Hercule. Plăcerea și datoria în secolul XXI* (Traducere de Horia Florian Popescu), Editura Polirom, Iași, 2009.

¹² Platon, *Gorgias*, 452 e.

disputați: ceea ce nu este același lucru...”¹³.

Totuși, efortul către precizarea vocabularului nu era, fără îndoială, lipsit de utilitate. Amintim doar că multe pasaje din Tucidide și Isocrate se inspiră vizibil din această metodă. Prodicos însuși se considera un filosof al naturii și sofist, iar opinia sa era aceea că binele și răul sunt relative; ceea ce este bine pentru unul nu este bine pentru celălalt și viceversa. Ca și Protagoras, Prodicos este ateu, considerând pe zei simple denumiri pe care oamenii le dau unor elemente utile vieții. Cea mai clară mărturie aparține lui Sextus Empiricus în *Adversus mathematicos*, care ne-a transmis următorul fragment: „Prodicos din Keos spune: «Cei vechi au recunoscut ca zei Soarele și Luna și râurile și izvoarele și, în general, toate cele folositoare vieții noastre din folosul avut de pe urma lor. Cum fac, de exemplu, egiptenii cu Nilul»; și mai spune că de aceea pâinea a fost considerată zeița Demeter, vinul Dionysos, apa Poseidon, focul Hephaistos, și tot așa, fiecare dintre lucrurile folositoare... Prodicos spune că ceea ce folosește vieții a fost acceptat ca divinitate, ca de exemplu Soarele și Luna și râurile și lacurile și pajiștile și roadele și orice alt lucru de felul acesta”¹⁴.

A scris un tratat *Peri physeos* (*Despre natură*, care s-a pierdut), dar Prodicos a rămas cunoscut în câmpul reflecției morale datorită unei reelaborări personale a mitului lui *Herakles* (*Hercule*) *la răscrucă*, transmis de către Xenofon în *Amintiri despre Socrate*. Tânărul Herakles, lipsit de experiența vieții, este pus în fața unei alegeri. Retras într-un loc liniștit pentru a medita, i se arată două femei: Areté, simbolul virtuții, și Kakía, simbolul viciului, al depravării, al corupției. Fiecare femeie încearcă să-l atragă pe Herakles pe drumul său. Tipul de viață pe care Kakía i-l propune lui Herakles este cel al hedonismului desfrânat: fericirea constă în a te bucura de tot ce e plăcut, folositor și util pentru sine, obținut cu multă ușurință, procurat fără scrupule și prin orice mijloace. Tipul de viață propus de Areté este cel al virtuții: osteneală, strădanie, să faci bine prietenilor și Eladei, să fii de folos cetății și multe altele asemănătoare. Kakía îl avertizează, însă, pe Herakles că drumul arătat de Areté este lung și greu, cu prea multe obstacole și-i propune propria cale spre fericire, mai ușoară și mai scurtă. Nici Areté nu neagă tipul de viață hedonist, însă propune unul moderat, iar virtutea se prezintă ca o raționalizare a plăcerilor și a foloaselor morale și materiale inerente.

Bust atribuit lui Prodicos

În spiritul sofistilor din prima generație, Prodicos crede că omul poate să-și aleagă singur destinul și să-și construiască propria istorie prin voința sa. Herakles ascultă argumentele celor două femei și, în cele din urmă, prevalează valorile morale atât de dragi grecilor antici, valori susținute de Areté: „Căci zeii nu dau oamenilor niciun lucru bun și frumos fără osteneală și strădanie și dacă vrei să-ți fie zeii prietnici, trebuie să-i cinstești pe zei, dacă de prieteni să fii iubit dorești, trebuie să le faci bine prietenilor, dacă onorurile unei cetăți le râvnești, trebuie să fii de folos acelei cetăți, dacă vrei să fii admirat de întreaga lume grecească pentru meritul tău, trebuie să te silești să faci bine Eladei, dacă vrei ca pământul să-ți dea roade îmbelșugate, trebuie să cultivi pământul, dacă îți propui să te îmbogățești de pe urma vitelor, trebuie să te ocupi de vite, dacă năzuiești să devii puternic prin războaie și vrei să fii în stare să-ți eliberezi prietenii și să-ți subjugi dușmanii, trebuie să înveți de la cei ce pricep meșteșugul războiului în sine și să te obișnuiești cu practicarea lui. Dacă vrei să fii și puternic la trup, trebuie să-ți obișnuiești trupul să asculte de rațiune și să-l deprinzi cu osteneala și cu sudoarea”¹⁵.

Unii cercetători contemporani¹⁶ consideră că diferența dintre Areté și Kakía constă, nu atât în a-ți face din plăcere un scop de atins, cât a găsi mijloacele pentru a o urma. Dacă mergem pe această linie de interpretare, Prodicos ar susține un gen de „utilitarism raționalizat” (cazul Areté) aflat în polemică cu un „hedonism senzualist” (cazul Kakía). Așadar, virtutea nu este altceva decât „mijlocul” cel mai potrivit pentru a obține toate aceste avantaje și beneficii. Morala care decurge din răspântia celor două drumuri, al viciului și al virtuții, era considerată și de Socrate ca fiind sănătoasă în practică, chiar dacă nu era întemeiată din punct de vedere logic și, în consecință, îi trimitea maestrului elevi pentru a-i pregăti în arta elocinței.

¹³ Platon, *Protagoras*, 337 abc.; variantă de traducere apud Robert Flaceliere, *Istoria literară a Greciei antice* (Traducere din limba franceză de Mihai Gramatopol), Editura Univers, București, 1970, p. 262.

¹⁴ Sextus Empiricus, *Adversus mathematicos* IX, 18, 52, în *Filosofia greacă până la Platon*, vol. II, partea a 2-a, p. 345.

¹⁵ Xenofon, *Memorabilia*, II, 1 (28), în *Filosofia greacă până la Platon*, vol. II, partea a 2-a, p. 342.

¹⁶ Apud Giovanni Reale, *Prodicos din Ceos*, în *Istoria filosofiei antice*, vol. 2 „Sofistii, Socrate și micii socratici”, pp. 79-84.

De gustibus

Dr. Grigore SPERMEZAN

Urziceni

Dictonul filosofilor scolastici din Evul Mediu „De gustibus et coloribus non disputandum” (Despre gusturi și culori nu se discută), cunoscut azi în întreaga lume, are o vechime considerabilă și s-a răspândit repede în foarte multe limbi. De obicei, se folosește textul latin (într-o vreme în care, în comunicările savanților europeni din diferite țări, limba latină juca rolul de limbă universală pe care-l joacă azi engleza) într-o formă rezumativă: „De gustibus non disputandum”, sau chiar numai: „De gustibus...”. Înțelesul e simplu: când e vorba de gusturi și culori, ne pierdem degeaba vremea cu dispute, fiecare om având în această privință păreri și preferințe proprii.

În Evul Mediu, acest dicton sugera libertatea de gândire și acțiune, fiecare fiind liber să gândească și să se comporte așa cum îi place. Azi, cuvântul „gust” înseamnă preferință, înclinație spre ceva, plăcerea de a face ceva etc., putând vorbi de gust estetic sau artistic. Avem dreptul să apreciem dacă o persoană este îmbrăcată cu gust sau fără gust, că o mâncare are gust bun sau este fadă, la fel cum în sociologie este utilizat termenul de „gust social”, prin care este desemnat modul de a fi, de a se prezenta al persoanelor având un anume „status social”, de la cele defavorizate sau chiar marginalizate și până la acelea care fac parte din „categoria de sus” a ierarhiei sociale. După cum stilul de viață al concetățenilor noștri se deosebește de cel al americanilor, rușilor sau al japonezilor, la fel înregistrăm diferențe uneori semnificative între gusturile artistice și gusturile culinare între popoare.

Plecând de la aceste considerente, am parcurs cu mare interes lucrarea în domeniu a două personalități ale lumii științifice, psihosociologul Septimiu Chelcea și psihologul Adina Chelcea, lucrare intitulată *De gustibus. Eseuri psihosociologice*¹, cărora le aparțin și unele dintre observațiile de mai sus. Dar, chiar dacă gustul rămâne o modalitate esențială de cunoaștere senzorială, autorii nu uită să sublinieze rolul pe care-l joacă în viața noastră și celelalte simțuri, recte mirosul, auzul, văzul și pipăitul, despre care sunt făcute observații subtile, cu precizarea că simțurile de bază amintite aici nu sunt modalități separate în perceperea lumii înconjurătoare. Este remarcabilă modalitatea prin care sunt îmbinate cunoașterea științifică și popularizarea acesteia pentru cititorii care nu sunt de specialitate, dar sunt interesați de fenomenul în discuție. Mai mult, partea a doua a lucrării, „Ispita cunoașterii de sine”, este elaborată de Adina Chelcea și are caracter pur aplicativ, de autocunoaștere, aceasta fiind esențială pentru a ne păstra echilibrul psihomoral și verticalitatea în vârtoarea vieții: „O persoană care nu știe cât valorează, ce calități și ce defecte psihomorale îl definesc este ușor de manipulat. «Cunoaște-ți valoarea, dar nu te supraestima» – acesta este îndemnul pe care îl adresăm cititorilor noștri”².

Septimiu Chelcea, autorul primei părți a lucrării, este de părere că se simte nevoia abordării psihosociologice a gustului, o simbioză a psihologiei și a sociologiei atunci când sunt analizate diferite fenomene și procese sociale. Știm de la filosofie că există o conexiune universală care poate avea implicații nebănuite, dar am apreciat la superlativ raționamentul complex prin care autorii explică fenomenul în discuție: „De exemplu, preferința pentru gustul dulce determină cultivarea unor mari suprafețe cu trestie de zahăr și cu sfeclă. Recolta acestor culturi necesită forță de muncă. La fel, fabricile de zahăr nu pot acționa fără personal calificat. Calificarea forței de muncă se face în învățământ. Odată

¹ Septimiu Chelcea; Adina Chelcea: *De gustibus. Eseuri psihosociologice*, Alexandria Publishing House, Suceava, 2010.

² *Ibidem*, p. 13.

obținut, zahărul se vinde, este utilizat în prepararea prăjiturilor. Prăjiturile se servesc în cofetării. Cofetăriile sunt decorate de artiști. Scurtcircuitând lanțul conexiunilor, putem spune că sensibilitatea gustativă stă la baza ocupării și calificării forței de muncă și că preferința pentru gustul dulce induce gustul estetic. Considerăm că termenul de «gust psihosocial» ar trebui introdus în vocabularul psihologiei sociale³.

Avocatul și politicianul francez Jean Anthelme Brillat-Savarin (1755-1826), care și-a câștigat o faimă de epicurian și gastronom, arăta că descoperirea unui nou fel de mâncare face mai mult pentru fericirea speței umane decât descoperirea unui nou astru, ajungând la următoarea observație: „Spune-mi ce mănânci și îți voi spune cine ești”. Justețea acesteia se poate verifica și în zilele noastre, putându-ne da seama din ce țară vine un turist după preferințele sale culinare când, în același restaurant, turiști din diferite colțuri ale lumii vor comanda mâncărurile din țările de proveniență, cultura influențând percepția gustului. Un studiu făcut în urmă cu câteva decenii în țara lui Voltaire arăta că, pentru francezi, italienii sunt „macaronari”, englezii „mâncători de friptură de vită” și belgienii „mâncători de cartofi prăjiți”, după cum – la rândul lor – englezii îi numesc pe francezi „broscari”.

Analizând hrana de bază și hrana rituală a poporului român, sociologul Ion Chelcea (1922) a ajuns la concluzia că studiul alimentației unui popor se circumscrie și se confundă în bună măsură cu stadiul civilizației acestuia. Ion Chelcea arăta că, de-a lungul secolelor, populația de pe teritoriul României a avut ca hrană de bază mămăliga din mei măcinat, apoi, din secolul al XVIII-lea, mămăliga din mălai (făină de porumb) și, din secolul al XIX-lea, pâinea (din făină de grâu). Dregătorii și boierii mâncau pâine și înainte de secolul al XIX-lea, de asemenea și țăranii, dar numai la marile sărbători religioase. Și în hrana rituală, ca și în hrana de zi cu zi, „pâinea noastră cea de toate zilele” era alimentul central, în jurul căruia se adaugă celelalte alimente: laptele și produsele din lapte (brânza, cașul, urda), carnea de porc, de vită și de oaie.

Dictonul „Suntem ce nu mâncăm” este tot atât de adevărat precum „Suntem ce mâncăm”. Cu rare excepții, europenii nu mănâncă în mod normal carne de câine, lucru care se întâmplă însă în anumite zone din China și India, în unele țări din Africa (Ghana, Nigeria), dar și din Vietnam etc., unde se consumă carnea unor câini special crescuți în acest scop. În Vietnam, de exemplu, un kilogram de carne de câine costă aproximativ cât salariul mediu pe o lună. Nouă ne repugnă sacrificarea câinilor pentru a fi mâncați și asociațiile de protecție a animalelor protestează împotriva consumului de carne al „celui mai bun prieten al omului”. Și carnea de pisică este considerată de unele persoane cu gusturi rafinate o delicată. Oricât ar părea de șocant pentru o țară occidentală ca Elveția, circa trei la sută din populație utilizează carnea de pisică în pregătirea mesei de Crăciun.

Dacă pentru majoritatea românilor preparatele din carne de porc rămân extrem de bine apreciate, acestea nu sunt consumate de evrei, musulmani, budiști și de adventiștii de ziua a șaptea. Una dintre explicații ar fi aceea că porcul este un „animal murdar”, dar trebuie adăugate și alte considerente de ordin religios, ecologic, economic sau psihosociologic. Cu certitudine, ceea ce place unora displace altora. Florens Queller, profesor de istorie modernă la Universitatea din Rennes 2, a teoretizat rolul culturii în interdicția consumării unor alimente: „Cultura alimentară definește gustul și dezgustul, alimentele prestigioase și tabuurile, regulile de asociere și de excludere a alimentelor” (p. 47). La rândul său, Léo Moulin surprinde prin observațiile sale: „Noi nu mâncăm cu dinții și nu digerăm cu stomacul; mâncăm cu spiritul, degustăm conform normelor culturale legate de sistemul de schimburi reciproce care stau la baza vieții sociale. Din acest motiv, fiecare popor se definește prin practicile sale alimentare și manierele proprii de masă, la fel de clar ca și prin propria limbă, credințe și practici sociale” (p. 48).

Globalizarea, libera circulație a oamenilor, a mărfurilor și ideilor tinde să modifice gustul unic, cel al mâncărurilor tradiționale dintr-o țară sau alta, cu gustul multiplu, diversificat al mâncărurilor din alte țări și culturi. Cei care își părăsesc țara de origine fugind din calea războiului sau, pur și simplu, aflați în căutarea unei vieți mai bune „iau cu ei” și bucătăria țărilor de unde provin, păstrându-și – cel puțin prima generație a imigranților – preferința pentru mâncarea etnică. Asistăm la un proces de „aculturație gastronomică” (amestec al bucătăriilor tradiționale), la „creolizarea mâncării”. În perioada colonială, termenul de „creolizare” desemna mixarea populației europene cu populațiile neeuropene. În prezent, prin „creolizarea alimentației” înțelegem consumul frecvent de diferite mâncăruri tradiționale cu origini în diferite zone ale globului. Iar pentru consumatori, atunci când iau decizia alegerii unei mâncări

³ *Ibidem*, pp. 10-11.

inclusiv din alte țări, „gustos” este cel mai important aspect.

Autorii acestei lucrări consideră că, în unitățile de învățământ, educația alimentară a copiilor și tinerilor este la fel de importantă ca educația sexuală, iar Ministerul Educației ar trebui să includă în programele școlare preuniversitare ale disciplinelor de psihologie și sociologie și teme precum „relația dintre alimentație, cultură și societate”, „alimentație și identitate socială”, „globalizarea și alimentația” ș.a. Copiii și adolescenții ar trebui să conștientizeze în școală și în familie că mâncăm pentru a obține calorii, dar, adițional, prin mâncare comunicăm cine suntem și aflăm cine sunt ceilalți, ceea ce poate conduce la acceptarea celorlalți, la coeziune socială. Nu mâncăm tot ceea ce este comestibil, ci, în mod normal, alegem mâncărurile acceptate de societatea și cultura în care am fost socializați, factorii economici, ideologici, geografici și istorici ghidând alegerea hranei. Așa cum observa o profesoară de antropologie a unei universități din Spania, alimentele pot fi un instrument de transformare socială în termeni de sănătate, dar și în termeni de dialog, respect și coexistență între oameni, grupuri și comunități (p. 52).

Atunci când vorbim de o mâncare, se pare că e de preferat mâncarea gustoasă unei rețete autentice. În general, se consideră că sarmalele, nelipsite de la mesele de Crăciun și Revelion, țin de mâncarea tradițională românească, în vreme ce alții au opinii contrare. Pentru clarificarea problemei, autorii fac apel la Păstorel Teodoreanu, cel care, în rubrica „Cronica gastronomică” din *Adevărul Literar și Artistic* (nr. 856 din 2 iulie 1933) lămurește lucrurile. Cunoscutul gastronom și epigramist totodată arată că, la proveniență, sarmaua este o mâncare turcească, constând dintr-o tocătură de berbec cu orez și stafide, învelită în foi de varză (aceasta fiind sarmaua la origine), foi de viță, spanac sau ștevie. Dar, sarmaua turcească ar fi doar o variantă grosolană și îndepărtată a mâncării excelente a sarmalei autohtone, trecute prin bucătăria moldovenească și rusească.

Se pot spune multe despre autenticitatea rețetelor și mâncărurilor tradiționale, dar o opinie interesantă și bine întemeiată a fost emisă de Cosmin Dragomir, unul dintre participanții la cel de-al II-lea Congres Național de Gastronomie și Vin (București, 2 octombrie 2018): „Toate marile gastronomii ale lumii au suferit influențe. Nu e cazul să ne punem noi cenușă în cap. Și alte gastronomii mari au fost influențate de-a lungul veacurilor, nu doar la noi s-a întâmplat acest lucru. Dar ei și-au asumat și nici măcar nu își pun problema, cum ne punem noi, că sarmalele nu sunt ale noastre, că ciorba nu este a noastră, că mititeii nu ar fi ai noștri. Trebuie să învățăm să ne iubim și să fim mândri și să nu cumva să ne fie rușine cu bucătăria românească” (pp. 54-55). Oricum, dacă ne gândim la cultura gastronomică românească de azi, trebuie să avem în vedere hrana de bază și hrana rituală tradițională, dar și împrumuturile din cultura gastronomică a țărilor cu care ne învecinăm. Pe deasupra, să nu uităm că părți din România de azi (cea aflată în istorie „la răscrucea marilor furtuni”) au fost încorporate unor mari imperii (Austro-Ungar, Otoman, Rus) și, ca atare, nu ne putem imagina o bucătărie românească fără influența culinară a imperiilor care au stăpânit părți din teritoriile locuite de români.

Așa cum au relevat studiile de alimentație, hrana reprezintă un factor important al identității socioculturale. Altfel spus, suntem ce mâncăm, așa cum se spune în folclor. Autorii se întreabă retoric dacă, plecând din București și stabilindu-ne în Beijing pentru o perioadă mai lungă, devenim chinezi consumând mâncare chinezească. Desigur, răspunsul nu e ușor de dat, dar ne aflăm în fața alternativei: fie adoptăm o atitudine negativă și ajungem la „neofobie alimentară” (respingere și/sau reticență față de un produs alimentar necunoscut), fie una pozitivă, adoptând deschidere față de alte culturi, inclusiv față de oferta lor culinară. S-a constatat că imigranții stabiliți în alte țări s-au înscris în ambele tendințe.

Charles Darwin susținea cândva că „simțul mirosului este extrem de neînsemnat” în conservarea vieții și în relațiile interpersonale. Autorii lucrării de față arată, însă, că, în conformitate cu cercetările ulterioare, cel considerat „copilul orfan al simțurilor” (Rachel Sarah Herz), mirosul, alături de gust, joacă un rol extrem de important pentru echilibrarea fiziologică și psihologică a persoanei. Mirosul și gustul sunt gardienii vieții sănătoase, oamenii alegând alimentele după culoarea și forma lor, dar mai ales după gust. Cercetătorii (Stuckey, 2012) arată că datorăm nasului 80-90% din gustul băuturilor și mâncărurilor. Ne putem întreba: ce s-ar întâmpla dacă n-am fi avertizați de miros că mâncarea este alterată?

Profesorul american de sociologie Anthony Synnott (1991) apreciază că la om „mirosul este foarte important: este un marcator al teritoriului, un simbol al stării de sănătate, un mijloc de a-ți ține pe alții la distanță, o tehnică de gestionare a impresiilor, o glumă sau un protest școlar și un semnal periculos. Mai presus de toate, o dovadă cine ești. Mirosurile definesc individul și grupul, la fel ca și

vederea, sunetul și celelalte simțuri; mirosul mediază interacțiunea socială” (p. 60). Acceptând punctul de vedere al profesorului american, autorii cred că nu greșim dacă spunem că mirosul este cartea noastră de vizită: suntem mirosiți în permanență de cei de lângă noi și, în același timp, îi mirosim, fără să ne propunem acest lucru, pe cei cu care interacționăm, astfel că pe baza mirosului ne putem deosebi de alte persoane și putem deosebi bărbații de femei (pp. 61-62).

Auzul este și el un simț important pentru fiecare dintre noi și pentru societate. În absența lui, comunicarea devine mult mai dificilă, dacă ținem cont de faptul că suntem singurele ființe de pe Terra care comunicăm prin limbaj articulat. Doar oamenii au darul vorbirii, anticii crezând că „vorbia este imaginea spiritului; cum este omul, așa este și felul lui de a vorbi”, lucru greu de combătut și azi. Desigur, contează intonația, timbrul și intensitatea vocii, ritmul și pauzele în actul vorbirii, aspecte esențiale în tentativa unei comunicări cât mai profunde cu ceilalți. Aici nu trebuie uitată nici muzica, aceasta având inclusiv efecte terapeutice, meloterapia fiind cunoscută și utilizată încă din Antichitate, una dintre condiții fiind aceea ca persoanele tratate să nu sufere de surditate.

Dintre toate simțurile, apreciază Terrace W. Gordon (2011), „vederea este pe locul întâi, deoarece ochiul este pe locul întâi un organ extrem de specializat. Urmează auzul, pipăitul, mirosul și gustul, simțuri din ce în ce mai puțin specializate”. Într-o lume în care fiecare dintre simțurile persoanei își are rostul său, ierarhizarea poate părea discutabilă, dar cercetările făcute arată că 75% din totalul informațiilor procesate de creier sunt de natură vizuală, văzul reprezentând „fereastra” cea mai larg deschisă prin care primim cele mai multe semnale din lumea înconjurătoare. Ochii arată starea de sănătate a individului, iar în Grecia Antică părintele medicinei, celebrul Hipocrate (cca 460-375 î.Hr.), își învăța discipolii că „ochii sunt oglinda sănătății”, dar nu arată și structura psihomorală a sa. De fapt, nu ochii, ci pupilele ca elemente ale sistemului vizual sunt cele care ne povestesc despre emoțiile, interesele și activitatea intelectuală de moment.

Richard L. Gregory arată că „toate simțurile noastre pot fi înșelate sau ne pot înșela”, deci nici vederea nu face excepție. Se spune că „urechea ne înșală și ochiul ne minte”, una dintre dovezi fiind iluziile optice (de exemplu, iluzia Müller-Lyer), cu precizarea că nu toate iluziile sunt de ordin psihologic, percepția vizuală fiind influențată de factori sociali. O dovedește experimentul natural efectuat într-o clasă de școală primară, în care au fost prezentate două persoane la fel, cu statura la fel de înaltă, un profesor și directorul școlii. După ce aceștia au părăsit sala de clasă, elevii au fost întrebați care dintre cele două persoane era mai înaltă. De cele mai multe ori, ei au răspuns că directorul era mai înalt. Poziția socială mai înaltă a directorului comparativ cu a profesorului a determinat o eroare de percepție, o iluzie socială.

Autorii trec în revistă și pipăitul, unii cercetători considerând că simțul tactil este simțul cel mai demn de încredere, fiind citat cazul biblicului Toma Necredinciosul, cel care dorea să pună mâna pe cicatricile Mântuitorului pentru a se convinge că acesta a fost realmente crucificat, dar și proverbul „ce-i în mână nu-i minciună”. Antropologul american Ashley Montagu (1971) afirmă că „simțul tactil este simțul nostru suprem”, unul dintre argumente fiind acela că putem să trăim fără să vedem și să auzim, suferim, dar supraviețuim dacă am pierdut sensibilitatea gustativă și olfactivă, nu putem, însă, să rămânem în viață fără învelișul cutanat (în urma arsurilor). De fapt, pipăitul acoperă trei simțuri: presiunea, temperatura și durerea, microreceptorii tactili nefiind uniform răspândiți pe suprafața corpului, buzele, nasul, obraji, vârful degetelor fiind cele mai sensibile. Testăm calitatea unor produse atingându-le cu vârful degetelor, după cum nevăzătorii citesc alfabetul Braille (în care literele sunt compuse din puncte ieșite în relief), îndrăgostiții își manifestă afecțiunea sărutându-se pe buze, părinții își sărută copiii pe obraji, după cum eschimoșii se salută atingându-și nasurile. Iar în raport cu semenii noștri, permisiunea de atingere corporală variază în funcție de cultură și religie.

Unele atingeri corporale interpersonale produc plăcere (clienții restaurantelor ar putea consuma mai mult alcool dacă sunt atinși ușor cu mâna de chelneri/chelnerițe, după cum arată experimentul făcut într-un restaurant popular din SUA), alte atingeri corporale interpersonale au o acțiune contrară. Există culturi contemporane în care contactul corporal se întâlnește frecvent, („culturi de contact”) și culturi în care contactul corporal este strict restricționat prin norme comportamentale și de bună-cuvîință („culturi de noncontact”). Când, din neatenție, în autobuz sau pe stradă atingem o persoană, ne cerem imediat scuze, ceea ce nu este cazul în Brazilia, Pakistan, Porto Rico sau într-o altă țară în care predomină cultura de contact.

Lucrarea abordează o multitudine de probleme care țin de psihologia socială (sau psihosociologia), materie prin excelență interdisciplinară, cercetând fenomenele din perspectiva științelor conexe și împrumutând concepte, teorii și metode din științe apropiate, furnizând totodată acestora sugestii realizate din studiile proprii. Psihosociologia nu cercetează un domeniu strict delimitat, ea face „pași peste graniță”, ca să folosim frumoasa expresie a lui Werner Heisenberg, laureat al Premiului Nobel pentru Fizică, constituind un domeniu interdisciplinar de studiu, pe care Septimiu Chelcea îl definește ca fiind al „interacțiunii componentelor prezente sau trecute, reale sau imaginare în context social; ea studiază totodată rezultatele acestei interacțiuni: stările și procesele psihice colective, situațiile de grup și personalitatea ca produs al interacțiunii sociale”⁴. Interdisciplinaritatea s-a dovedit a fi mai rodnică decât abordarea parohială a realității.

Lectura cărții ne permite să înțelegem mai bine locul și rolul jucat în viața personală și în cea socială de fenomene precum durerea, bârfa (căreia cunoscutul psiholog Vasile Pavelcu îi aduce un „elogiu”, cu condiția ca aceasta să fie nemalițioasă, iar universitarul clujean Petru Iluț o consideră „cea mai puțin costisitoare distracție a omului”), chiromanția, dermatoglia, moda horoscopului ca „narcotic social”, astropsihologia ca astrologie modernă, parapsihologia, psihosociotanatologia. Fiecare ar merita o analiză aparte, dar aici ne limităm doar să le trecem în revistă din considerente de spațiu.

Am reținut câteva gânduri despre om, lume și societate, precum: „Omul inteligent vede ce scrie într-o carte dincolo de pagina tipărită”; „Drumul spre succes este presărat de multe ori cu un șir de eșecuri”; „Umorul este inteligență dublu rafinată”; „Condiția profesorului: a învăța continuu pentru a-i învăța pe elevi și pe studenți să învețe”; „Performanța intelectuală este a celor care se scoală de dimineață și se culcă târziu”; „Omul inteligent își urmează calea; prostul îi urmează pe alții asemenea lui”.

Partea a doua a lucrării constituie o „îspită a cunoașterii de sine”, a propriei personalități cu ajutorul testelor psihologice. La orice vârstă, dar mai ales în anii tinereții, ne putem îmbunătăți performanțele intelectuale. Creierul trebuie exersat continuu, lenea de a gândi fiind la fel de nefirească și de păguboasă ca și evitarea mișcării fizice zilnice. „A acționa rațional, a surprinde dintr-o privire relațiile esențiale dintre elemente, a memora rapid un volum mare de informații, a fi creativi – toate acestea se învață”⁵. Psihologul Adina Chelcea ne avertizează că probele propuse – care nu se rezumă la cele intelectuale – sunt doar indicative, neavând valoarea unor instrumente de psihodiagnoză, validate și etalonate pentru populația din România. Totuși, ele spun ceva despre competența în relațiile cu ceilalți: mai bine mai puțin decât nimic. Este important să nu uităm că un test psihologic este o probă scurtă, validată și etalonată, la care totdeauna ieșim mai prost decât ne-am fi așteptat! Le rămâne cititorilor plăcerea de a aplica aceste teste pentru a se convinge de utilitatea lor.

Tentativa de autocunoaștere constituie ceea ce autorii numeau într-o altă carte cu titlul atât de reușit „lungul drum spre tine însuși”. Cum cunoașterea evoluează, apariția psihologiei sociale ca domeniu de cercetare la intersecția psihologiei, sociologiei, antropologiei, biologiei, economiei, istoriei, ecologiei, etologiei ș.a. nu a constituit o „revoluție științifică” (Thomas Kuhn), dar a completat substanțial înțelegerea omului ca ființă *bio-psibo-socio-culturală*. Nimeni nu trăiește într-un vacuum social, traiul în comun al oamenilor presupunând interacțiunea comportamentală, fapt care își pune amprenta asupra fenomenelor psihice, de la senzații și percepții până la reprezentările sociale și la construcția sinelui (*self-ului*).

Se susține că, din punct de vedere genetic, ființa umană este condamnată să se desăvârșească. Împăratul stoic Marcus Aurelius afirma că „vei fi cu atât mai stăpân pe tine, cu cât te vei cunoaște mai curând”, cu recomandarea: „Examinează-te și vei găsi în tine o comoară care, folosită cum se cuvine, va produce fără sfârșit”. În spiritul acestor profunde observații care nu și-au pierdut valabilitatea, instructivă și reușita carte semnată de Septimiu și Adina Chelcea ne introduce în lumea fascinantă a psihosociologiei, constituind un reper în tentativa de a ne cunoaște mai bine și de a-i cunoaște pe ceilalți, de a dobândi un grad mai mare de libertate. Căci, așa cum considera Baruch Spinoza, „omul liber, acela care trăiește numai după poruncile rațiunii, nu este condus de frica morții, ci dorește, în mod direct, binele; cu alte cuvinte, dorește să lucreze, să trăiască, să-și păstreze ființa”.

⁴ Septimiu Chelcea: *Experimentul în psihosociologie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 7.

⁵ Septimiu Chelcea; Adina Chelcea: *De gustibus. Eseuri psihosociologice*, ed. cit., p. 299.

Perspective estetice contemporane (I)

Dr. Ștefan MUNTEANU

Bacău

Ștefan Munteanu

Se spune, adesea, cu îndreptățire, că estetica este teoria asupra a ceea ce prezintă valoare din punct de vedere estetic, adică o teorie despre frumos. Drept consecință, este avansată ideea că ceea ce ne bucură, ne provoacă plăcerea, este „valoros” din punct de vedere estetic. Problema este să nu se ajungă până la suprapunerea totală a noțiunii „plăcut” peste noțiunea „valoros”. Mai mult, realitatea demonstrează că nu există o corelație liniară între mărimea valorii estetice a unui obiect și intensitatea sentimentului de plăcere trezit de obiectul respectiv. Cert este că valoarea estetică se naște în sufletul omului, ca efect al contemplării artistice. Mecanismul prin care se produce valorizarea estetică este unul foarte complex și păstrează încă multe taine.

Înțelegă, de către mulți cercetători, ca o încercare majoră ce reliefează ființarea specific umană, arta a fost, este și rămâne o provocare perpetuu misterioasă. Atât de misterioasă, încât nu se lasă epuizată în fața niciunei interpretări. Aceasta întrucât, prin artă, omul își imaginează chipul în perspectivă nemuritoare. Însă prezența acestei componente misterioase nu ne poate împiedica să vorbim despre un sens al artei. Altfel

spus, când se vorbește de misterul artei, înțeles ca și caracteristică intrinsecă, se are în vedere acea taină prin care o formă a sensibilității reușește să facă trimitere la un conținut profund.

Revenind, putem reține ideea că sentimentul valorii estetice este în strânsă legătură cu provocarea plăcerii, chiar dacă scopul artei nu este plăcerea. Vreau să spun că, chiar dacă efectul central al artei este procurarea plăcerii, arta nu este făcută să placă. Altfel spus, frumosul artistic are o încărcătură spirituală care nu poate fi redusă la un program estetic hedonist. Dar țelul artei nu este nici arta însăși. Artă nu are menirea de a se expune pe sine, ci de a face să strălucească un conținut autentic. Mai mult, atunci când arta servește un conținut autentic, acel conținut determină retrovers artă. De aceea, o problemă delicată, greu de soluționat este aceea privitoare la autonomia artei. Întrucât depinde de un conținut autentic, pe care îl face să strălucească, arta se poate bucura doar de o autonomie relativă. Aceasta înseamnă că arta este autonomă doar în sensul că ea nu are de dat seama oricui. În măsura în care să-și impună propriile-i limite, arta este autonomă. Încălcarea acestei exigențe, prin exagerarea autonomiei formale a esteticului, conduce la vacuizarea artei și la o estetică pauperă a cotidianului. Iar o estetică ce nu aspiră la nicio viziune, precum cea postmodernă, ne lasă lipiți de exterioritatea cotidiană, ne plafo-nează pe nivelul nostru minor.

Estetica postmodernă, care nu propune o viziune, ne oferă doar un joc înșelător în care formele sterile sunt recombinate obsesiv într-un delir însetat de inovații. Însă, oricât de mult ar fi combinate formele sterile, ele nu pot produce decât agregate sterile, iar inovația decretată nu poate fi decât o creație avortată. Este cazul celor ce ne propun arta cotidianului, artă care nu mai poate șoca decât prin invitația către reziduurile de ființă, prin apoteoza toaletei unde, în sens „democratic”, suntem cu toții egali. Or arta nu este menită să șocheze, ci să ne elibereze de absurditatea cotidianului. Pentru aceasta, ea nu trebuie să se centreze pe reziduurile de ființă, să facă apoteoza toaletei, ci trebuie să aspire la o viziune.

Dar, pentru a înțelege mai bine importanța și dificultatea problemei privind sensul artei, cred că este bine să luăm în calcul și teoria lui Karl Rosenkranz (1805-1879), privind estetica urâtului. O teorie pe care esteticianul Victor Ernest Mașek a apreciat-o, în 1984, astfel: „Uimitor de modernă ca viziune și înțelegere a procesului dialectic de constituire și corelare a valorilor estetice, întru totul tributară raționalismului hegelian, ea își păstrează în cea mai mare parte actualitatea și originalitatea și astăzi” (Victor Ernest Mașek, *Karl Rosenkranz și omologarea estetică a urâtului*, „studiu introductiv” la traducerea în limba

română a lucrării lui Karl Rosenkranz, *O estetică a urâtului*, Editura Meridiane, București, 1984, p. 10). O teorie care pleacă de la constatarea că noi, oamenii, ființe paradoxale, ne situăm, sub aspect existențial, în planul corupției, al răului și suferinței, sub aspect etic, dar și al urâtului, în perspectivă estetică. Ideea este că lumea umbrelor în care trăim, așa cum o descrie ontologia platoniciană, poate și trebuie ameliorată, atât prin judecăți etice, cât și prin judecăți estetice.

Lumea în care trăim, asemuită adesea cu un iad, ne excită simțurile în moduri diferite, în funcție de forța structurii sufletești. Și, într-o asemenea situație, chiar dacă în cultura europeană teoria artelor frumoase a câștigat mult teren, gânditorul german consideră că analiza urâtului a intrat foarte puțin în atenția esteticienilor. „Iadul nu este numai de natură religios-etică, ci și estetică. Noi ne aflăm în mijlocul răului și suferinței, dar și al urâtului. Ororile diformității și malformațiilor, ale vulgarității și hidoșeniei ne împresoară în forme nenumărate, de la ipostaze pigmeice până la acele uriașe grimase cu care răutatea diabolică ne rânjește din dinți” (Karl Rosenkranz, *O estetică a urâtului*, ed. cit., p. 32). Altfel spus, asemenea felului în care răul a intrat în atenția eticii, urâtul trebuie să intre în atenția esteticii. Pentru că, spune Karl Rosenkranz: „Frumosul este, astfel, ca și binele, o entitate absolută, iar urâtul, ca și răul, una doar relativă” (*ibidem*, p. 36).

Fapt este că filosoful german își dovedește curajul abordării corelative a frumosului cu urâtul, într-o teorie estetică integratoare, în care frumosul negativ nu mai este contestat. Câștigul constă în forța acestei estetici de a preveni artistul asupra faptului că, atunci când frumosul nu este susținut prin determinații pozitive, el degenerază în urât. De unde rezultă că trebuie să explice și originea urâtului, ba chiar și modalitățile lui de expresie. Este adevărat că estetica ce integrează și problematica urâtului relativizează sensul conceptului de frumos, însă realitatea dovedește că artistul are nevoie de urât ca element de comparație, prezent în lumea noastră schimbătoare. Argumentându-și poziția, Karl Rosenkranz notează: „Dacă dezvoltăm, însă, ideea de frumos, analiza urâtului devine de neocolit. Noțiunea de urât, ca formă negativă a frumosului, acoperă, așadar, o parte a esteticii. Nu există nicio altă știință căreia aceasta să-i poată fi subsumată, așa că este corect să vorbim de estetica urâtului. Nimeni nu se miră când în biologie este dezbătută noțiunea de boală, în etică cea de rău, în teoria dreptului cea de nedreptate sau în teologie cea de păcat. Formularea «teorie a urâtului» nu ar exprima suficient de precis genealogia conceptului. De altfel, expunerea și tratarea problemei sunt cele care trebuie să justifice denumirea” (*ibidem*, p. 26).

În spirit hegelian, Karl Rosenkranz consideră că frumosul există în mod absolut, iar urâtul, ca negație a frumosului, are o existență relativă, secundară. Altfel spus, urâtul apare în chiar tărâmul frumosului atunci când determinațiile frumosului sunt contradictorii. Urâtul apare, deci, atunci când frumosul se autoanihilează, adică se neagă pe sine. Folosind cuvintele lui Karl Rosenkranz, aflăm că „nu e greu de văzut că urâtul este o noțiune ce poate fi concepută doar ca un termen relativ, în raport cu o altă noțiune. Această altă noțiune este cea a frumosului, căci urâtul nu este decât în măsura în care există frumosul, care exprimă *premisele sale pozitive*. Dacă n-ar exista frumosul, atunci nici urâtul nu ar exista deloc, deoarece el nu este decât o negație a acestuia. Frumosul este ideea divină, originară, iar urâtul negația ei, având, ca atare, o existență secundară. El se constituie în și prin frumos. Nu în sensul că frumosul, prin aceea că e frumos, ar putea fi totodată urât, dar prin faptul că aceleași determinante ce exprimă necesitatea frumosului se invertesc în contrariul lor” (*ibidem*, p. 35).

Dar dialectica legăturii interne a frumosului cu urâtul include și posibilitatea ca și urâtul să se autosuspende, astfel încât frumosul negativ să-și înfrângă răzvrătirea, să se elibereze de natura sa egoistă și să se împace cu frumosul pozitiv, împăcare care provoacă răsul. Cu alte cuvinte, urâtul își recunoaște neputința și devine comic. Frumosul este condiția existenței urâtului, iar comicul este forma în care urâtul se autoeliberează de caracterul său negativ. Pentru a exista, frumosul nu are nevoie să se compare cu urâtul, pe când urâtul este posibil numai prin raportare la frumos. Ca și binele, frumosul este o entitate absolută, iar urâtul, ca și răul, este o entitate relativă. De aceea și judecata estetică, asemenea judecății etice, trebuie să opereze cu cele mai înalte principii, pentru depășirea frumosului convențional. Cert este că frumosul convențional, cel la modă, trădează că el conține și componente urâte, atunci când este judecat în perspectiva ideii de frumos. Când rămân în afara judecății estetice, temporar, componentele urâte ale frumosului convențional sunt considerate frumoase, întrucât spiritul unei epoci s-a obișnuit cu ele. Spiritul, interesat să-și satisfacă propria dispoziție de a consuma fenomene la modă, se dovedește adesea, temporar, tolerant cu urâtul. De aceea, modele mai vechi, ori mai recente, sunt apreciate ca urâ-

te sau comice. „Această legătură internă a frumosului cu urâtul, ca anihilare a sa, include și posibilitatea ca urâtul să se suspende din nou și, prin aceea că există ca *frumos negativ*, să-și anuleze contradicția sa cu frumosul, reunificându-se cu el. Frumosul se dezvăluie în acest proces drept acea forță care înfrânge răzvrătirea urâtului, readucându-l sub dominația sa. Din această împăcare rezultă o veselie nesfârșită, care ne provoacă râsul. Urâtul se eliberează în acest proces de natura sa hibridă, egoistă. Își recunoaște neputința și devine *comic*. Tot ceea ce este comic include în sine un moment ce se comportă negativ față de idealul simplu și pur, dar această negație devine în el aparență și este anulată. Idealul pozitiv poate fi recunoscut în comic pentru că și în măsura în care aspectul său negativ se estompează” (*ibidem*, p. 35).

Rezumând, urâtul se situează între frumos și comic. Frumosul exclude de la sine urâtul, iar comicul, dimpotrivă, pe de o parte fraternizează cu urâtul, iar pe de altă parte îi pune în evidență relativitatea, făcându-l de râs în raport cu frumosul. Astfel, comicul, deși fraternizează cu urâtul, până la urmă îl și purifică de elementele respingătoare. Urmărind o asemenea finalitate, teoria lui Karl Rosenkranz se dovedește destul de actuală. „Frumosul este, așadar, la intrare, prima graniță a urâtului; comicul la ieșire, cea de a doua. Frumosul exclude de la sine urâtul, comicul, dimpotrivă, fraternizează cu urâtul, îl epurează, însă, totodată de elementele respingătoare prin aceea că lasă să i se vadă relativitatea și nulitatea în raport cu frumosul” (*ibidem*, p. 37).

Trasând aceste aliniamente pe terenul esteticii, gânditorul german pune bazele unei teorii care nu mai poate fi întâmpinată decât cu cercetări temeinice. Coordonatele unor asemenea cercetări sunt clarificate chiar de către autorul teoriei: „O cercetare a noțiunii de urât, o estetică a acestuia, își are, ca atare, drumul trasat cu exactitate. Ea trebuie să înceapă prin a aminti conceptul de frumos, nu atât pentru a-l prezenta în deplinătatea esenței sale, cum s-ar cuveni să procedeze o metafizică a frumosului, ci numai în măsura în care pot fi enunțate determinațiile de bază ale frumosului, din și prin ale căror negații ia naștere urâtul. Această cercetare trebuie să se încheie, însă, cu noțiunea de transformare, de unde urâtul ia cunoștință prin aceea că devine un mijloc al comicului” (*ibidem*, p. 37).

De observat că esteticianul nu face trimitere la aspectul negativ în general, ci doar la acele aspecte care neagă determinațiile frumosului și permit prezența urâtului. Aceeași observație este făcută și în legătură cu imperfecțiunea. Tot în perspectiva unui echilibru firesc, logico-rațional, sunt abordate, mai departe, problemele legate de „urâtul natural” și de „urâtul spiritual”. Karl Rosenkranz are grijă să ne atenționeze și în legătură cu rezultatele acestor cercetări: „Am căutat să identificăm urâtul mai întâi în sfera negativului, a imperfecțiunii, în general. S-a văzut că el nu reprezintă ceva primordial, ci secundar, avându-și temeiurile existenței în frumos. Ne-am convins, apoi, de formele prin care urâtul se obiectivează în natură, parțial în aspecte nemijlocite ale acesteia, parțial prin mijlocirea bolii sau a schilodirii. În mod diferit de urâtul natural se conturează urâtul spiritual, prin care nu trebuie să înțelegem eroarea, neștiința ori neîndemânarea, ci numai demența și răul” (*ibidem*, p. 361).

Dificultăți întâmpină gânditorul german și atunci când trebuie să explice modalitatea în care urâtul pătrunde în artă. Pentru că urâtul există în artă, dar nu ca o condiție a frumosului. „Se părea a fi o contradicție în faptul că arta, ca generatoare de frumos, și-a asumat ca obiect al ei și urâtul. S-a văzut, însă, că formarea unor ipostaze ale urâtului în și prin artă este nu numai posibilă, dar și necesară, această necesitate decurgând, pe de o parte, din universalitatea conținutului artei, ce reflectă imaginea de ansamblu a fenomenelor lumii, iar pe de alta, din esența comicului, ce nu se poate lipsi de urât ca mijloc de expresie” (*ibidem*, p. 361).

În strânsă legătură cu „urâtul artistic” este și chestiunea privind „urâtul în legătură cu diferitele arte”, pornind de la specificul lor. „Întrucât, însă, artele se deosebesc între ele calitativ, prin diversitatea mediului în care are loc reprezentarea, rezultă de aici o raportare diferită la posibilitatea de a produce urâtul, fapt pentru care arhitecturii și muzicii le revine șansa minimă, sculpturii cea mijlocie, iar picturii și poeziei cea maximă de a-l genera” (*ibidem*, p. 361).

Ne rămâne să vedem cum rezolvă autorul relația urâtului cu „lipsa de formă”, cu „incorectitudinea”, precum și chestiunea privind „desfigurarea sau deformarea”. Până atunci, să păstrăm gândul că viziunea lui Karl Rosenkranz oscilează între platonism și kantianism, fără a reuși să împace cele două sisteme de referință, astfel încât arta contemporană să-și poată clarifica patrimoniul axiologic. Mergând pe direcția hegeliană, autorul „esteticii urâtului” a câștigat față de Platon, dar a pierdut față de Kant. Iar arta contemporană, pentru a-și descoperi limitele, trebuie să valorifice poziția kantiană.

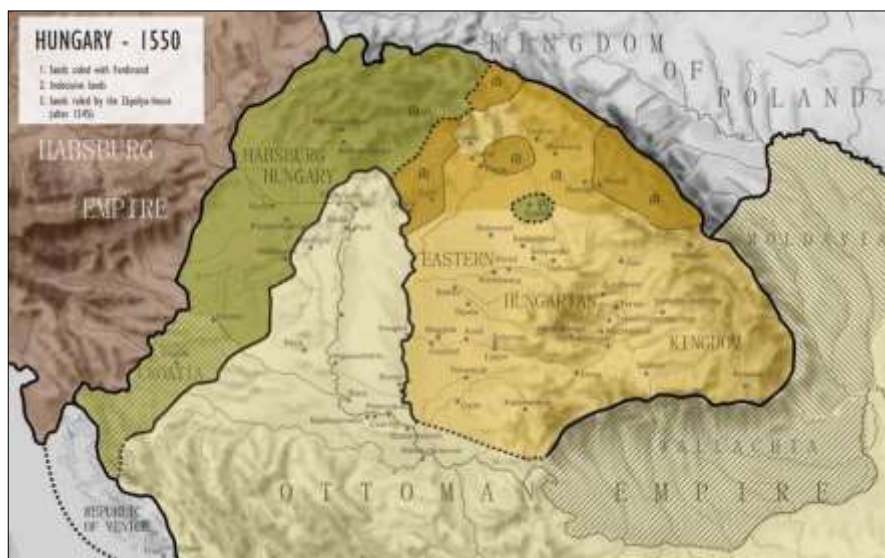
Statul Transilvania începe cu Gheorghe Martinuzzi

Doru SICOE
Oradea

Un nou stat pe harta Europei

Apariția Transilvaniei, ca stat separat pe harta Europei, se face prin dispariția regatului catolic al Ungariei, eveniment care are loc pe parcursul a două decenii, sub dominația celui mai important sultan otoman, Suleyman Magnificul (1520-1566). El este cel care reia ofensiva spre centrul Europei, cucerind Belgradul, în 1523, Ungaria în 1526, în urma Bătăliei de la *Mohács* și chiar asediază Viena în 1529.

După 15 ani de supraviețuire vasală, în cadrul Imperiului Otoman, Ungaria ajunge să dispară

Ungaria din vremea lui Martinuzzi, după înființarea Pașalâcului de Buda. Părțile de nord și de vest ale Ungariei fuseseră ocupate de Ferdinand de Habsburg, pentru care va plăti tribut sultanului

complet ca stat din cauza dorinței lui Ferdinand de Habsburg (fratele împăratului Carol Quintul) de a pune mâna pe toată Ungaria, considerată moștenirea lui de familie.

Ambiția acestui arhiduce de Austria a fost favorizată și de regele Ungariei supuse, *Ioan Zápolya*, care își va lăsa până la urmă moștenirea țara în mâinile rivalului său Ferdinand, ca urmare a Păcii de la Oradea, din 1538. După moartea regelui Zápolya în 1540, se declanșează intervenția militară habsburgică asupra capitalei Buda, din 1541, contraatacată, însă, de o interven-

ție otomană victorioasă. Înființarea, în același an, a Pașalâcului de Buda, în centrul Ungariei, face din Transilvania un stat aparte, vasal Imperiului Otoman, cu un statut, însă, mult mai blând decât ale Valahiei și Moldovei. Noul stat cunoaște și o perioadă de tranziție, când se vorbea de Regatul Ungariei Răsăritene.

Sunt timpuri istorice pe deplin marcate de personalitatea episcopului catolic de Oradea, *Gheorghe Martinuzzi*, un croat ajuns guvernator al țării și chiar cardinal al întregii Ungarii (numit în documente și „cardinalul de Oradea”), funcție pe care o va deține și *Nicolaus Olahus*, un deceniu mai târziu. Călugărul și omul de stat Martinuzzi este pus în fața unei dramatice dileme: de a-și preda țara Habsburgilor Sfântului Imperiu Roman, catolici ca și el, sau de a o păstra sub supunerea turcilor otomani ai puternicului Suleyman, care-l desemnase chiar el, în 1541, drept „tutore al moștenitorului la tron, precum și administrator al regatului”¹. Episcopul de Oradea, navigând cu mare atenție printre interesele austriece și cele otomane, putea conduce chiar el noua țară...

Prima monografie dedicată lui Martinuzzi, apărută în românește

Nemăsurata ispită a puterii este un titlu care încearcă să surprindă ambiția călugărului Martinuzzi, outsiderul pornit de jos, neșcolit, și ajuns mult mai sus decât s-ar fi așteptat și școlit pe deasupra. Cartea de față, lansată spre sfârșitul anului 2019, este prima monografie în limba română a acestui important

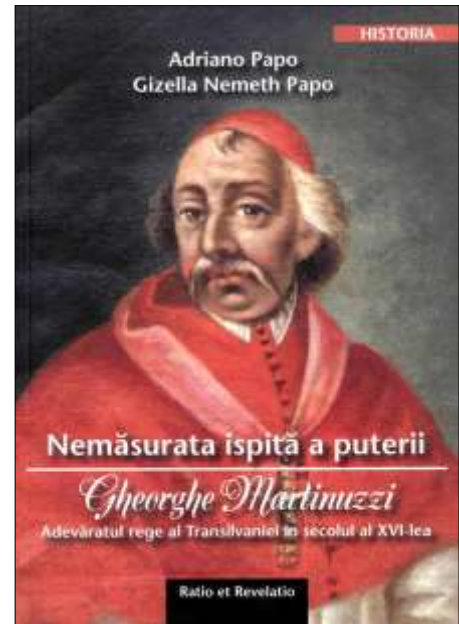
¹ Adriano Papo, Gizella Nemeth Papo, *Nemăsurata ispită a puterii – Gheorghe Martinuzzi, adevăratul rege al Transilvaniei în secolul al XVI-lea*, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2019, p. 103.

personaj din istoria Transilvaniei și vine din partea a doi autori, soț și soție, a căror etnie reprezintă cel mai bine principalele surse documentare referitoare la Martinuzzi: italiene (latine) și maghiare. Adriano Papo a fost profesor la Universitatea din Udine, obținând o licență în inginerie chimică și alta în istorie la Universitatea din Triest. Doctoratul în istorie și l-a luat, însă, la Universitatea din Seghedin, oraș din sudul Ungariei, de pe Tisa. Soția sa, Gizella Nemeth Papo, este, și ea, licențiată în istorie la Universitatea din Triest, de pe coasta dalmată a Italiei.

Ediția românească nu este o simplă traducere, ci, după cum precizează autorii, „acest volum constituie o revizuire și o aprofundare a cercetărilor noastre anterioare: *Giorgio Martinuzzi. Figura e ruolo politico di un monaco-statista dalmata nella storia ungherese del Cinquecento*, publicat la Szombathely (Ungaria), apărută în 2011, la Editura Savaria University Press, și *Frate Giorgio Martinuzzi. Cardinale, soldato e statista dalmata agli albori del Principato di Transilvania*, publicat la Editura Aracne din Ariccia (Roma) în 2017”².

Unul dintre personajele istorice importante de care s-au mai ocupat cei doi este Ludovico (Aloisio) Gritti, pe care unii români poate și-l amintesc din serialul turcesc de mare succes, „Suleyman Magnificul”. Acest Gritti, fiul dogelui Veneției dintr-o primă căsătorie, devine un apropiat al sultanului și al marelui său vizir, venind cu ideea refacerii Daciei sub suzeranitate otomană, condusă chiar de el, cu cei doi băieți ai săi ca guvernatori în Moldova și Valahia. Din păcate, el și fiii săi vor fi uciși grație înțelegerii depline a domnilor celor trei țări din fosta Dacie, iar în istoriografia română i s-a alocat titlul degradant de „aventurier”... Poate cel de „vizionar” i s-ar fi potrivit mai bine, proiectul său fiind realizat o jumătate de secol mai târziu de principele Transilvaniei, în 1595, și preluat de cel al Valahiei în 1600. Am insistat asupra lui Gritti, deoarece directorul editurii orădene anunță că monografia respectivului, a acelorași autori, va apărea în românește, în 2020.

Atât Martinuzzi, cât și Gritti sunt personaje cheie în istoria noastră, pe nedrept evitate de istoriografia română de până acum. Iar volumul de față are ca obiectiv principal „analiza rolului jucat de Gheorghe Martinuzzi Utyeszenics în istoria și politica maghiară a anilor 1534-1551; altfel spus, a perioadei istorice care se întinde de la tragica moarte a guvernatorului Ungariei, Ludovico Gritti (29 septembrie 1534), până la cea la fel de tragică a lui Gheorghe Martinuzzi însuși (17 decembrie 1551)”³.

Restabilirea adevărului istoric

Uciderea acestui înalt demnitar a fost, fără-ndoială, o crimă politică, ordonată chiar de „regele Romanilor” Ferdinand de Habsburg și planificată ca o acțiune de comando de generalul Giovanni Battista Castaldo, care ocupase Transilvania. Sfântul Scaun de la Roma a fost pus în fața unui fapt împlinit, fără a fi avut nici cea mai mică implicare. Apoi a alunecat complice către situația creată de catolicul Ferdinand de Habsburg, care credea că, eliminându-l pe Martinuzzi, putea pune mâna mai ușor pe Transilvania. De aici și cantitatea de minciună, cu menirea de a acoperi reprobabilitatea faptei, din istoriografia problemei. Crima aceasta o precedă cu jumătate de secol pe cea căreia i-a căzut victimă Mihai Viteazul, tot sub tutelă austriacă, în timp ce un alt austriac, Adolf Hitler, ajunge, patru secole mai târziu, să ridice crima politică la cote de-a dreptul aberante...

După cum precizează prefațatorul volumului, prof. univ. dr. Sorin Șipoș, conducătorul Școlii doctorale de istorie de la Oradea, „stabilirea adevărului în privința politicii promovate de călugărul devenit cardinal a reprezentat principalul deziderat al autorilor. Pentru atingerea acestui deziderat nobil, Adriano și Gizella Nemeth Papo au recitat într-o manieră critică principalele surse documentare din epocă și numeroasele lucrări privind istoria istoriografiei consacrate vieții cardinalului. A rezultat o lucrare atent documentată, în care autorii nu cad pradă fascinației pentru Martinuzzi, omul care a reușit să-și subordoneze pentru aproape două decenii Transilvania, personajul fiind descris într-o manieră ob-

² *Ibidem*, p. 18.

³ *Ibidem*, p. 15.

iectivă”⁴. Cu alte cuvinte, sursele prohabzburgice și catolice se pare că au fost tratate mult mai critic decât altă dată...

„Gheorghe Martinuzzi Utyeszenics (*fratele Gheorghe*) a fost episcop de Oradea, primat al Ungariei, cardinal, înalt tezaurar, judecător suprem, comandant militar, locotenent regional în Transilvania. Nu a avut titlul de regent (*gubernator*), dar titlurile de tezaurar, judecător suprem și locotenent (voievod) îi permiteau să guverneze cu o putere la fel de înaltă. A fost un personaj genial, iscusit și puternic, un om de stat nemaipomenit de capabil și autoritar, unul dintre cei mai dotați ai epocii, și nu numai. Cu toate acestea, păreri contemporanilor săi nu sunt, în general, foarte laudative față de el. Asemenea păreri au reușit chiar să le condiționeze pe cele ale istoricilor, fie că e vorba de cei din vremea sa, fie de cei de după el”⁵. Am mai adăuga că era un bărbat viteaz, conducător militar, gata să se arunce în luptă alături de oștenii săi, pentru a-i îmbărbăta.

Lucrarea a fost structurată în șase capitole, cu o mulțime de subcapitole fiecare, precedate de *Prefața* lui Sorin Șipoș și *Introducerea* autorilor și încheiate cu *Concluzii*. Din titlurile capitolelor îți poți face deja o imagine a conținutului: I. *Gheorghe Martinuzzi – originea și ascensiunea politică*; II. *Cedarea Transilvaniei către Casa de Austria*; III.

Ocupația habsburgică a Transilvaniei și asasinarea lui Martinuzzi; IV. „*Procesul Martinuzzi*”; V. *Martinuzzi și Reforma protestantă*; VI. *Martinuzzi în oglinda contemporanilor săi și a istoriografiei*.

Autorii folosesc cu preponderență arhivele italiene, maghiare și austriece, principalele ca valoare. Lipsa celor turcești e oarecum explicabilă prin greutatea traducerii. Sunt pomenite și câteva izvoare turcești, românești și slave, care vin să completeze informația bibliografică despre Martinuzzi. În fapt, numeroasele lucrări citate la *Bibliografie* stau mărturie asupra seriozității demersului celor doi autori, care se concretizează într-o lucrare aparte, plină de detalii valoroase și clarificări. Un *Index de nume* la final vine să completeze ținuta științifică a lucrării.

În sfârșit, se face lumină și asupra originii etnice a ilustrului personaj, care nu-i un croato-venețian, cum se spunea. Este 100% croat, tatăl fiind Gregor Utišenić, iar mama Ana Martinušević, ambii părinți provenind din vechi familii nobiliare croate⁶. Pe el îl chema, de fapt, Juraj (Gheorghe, în croată), s-a născut în castelul Kamičac, comitatul Knin din Dalmația interioară, și se semna „Fratr Georgius” în corespondență⁷. „Martinuzzi este, în schimb, o variantă italiană a numelui de familie al mamei, Martinušević, latinizat în Martinusius, având în vedere dificultatea cu care ar fi putut fi latinizat numele de familie din partea tatălui”⁸. Din cauza condițiilor materiale grele ale părinților, copilul Juraj va fi dat spre creștere episcopului catolic de Scardona, Jakob, frate al mamei sale, numele Martinušević (ajuns în italiană Martinuzzi) fiind o concesie în favoarea acestui unchi. Adolescența îi va fi apoi marcată de slujirea unor personalități marcante precum Ioan Corvin, fiul regelui Matia, la Hunedoara, și mama lui Ioan Zápolya, viitorul voievod al Transilvaniei și rege al Ungariei, la Spiš, în Slovacia. Urmează apoi, neașteptat, călugărirea sa la vârsta de 22 de ani, la Buda, în ordinul fraților eremiți paulini. Viața monahală îi oferă ocazia școlarizării, ajungând în cele din urmă stareț al mănăstirii Czestochowa, din Silezia. Se întoarce în Ungaria de după Mohács în 1527, unde conduce mănăstirea Lád (azi Sajólád). Din 1528 intră în serviciul noului rege al Ungariei, Ioan Zápolya, care-l va face căpitan general al armatei, tezaurar și episcop de Oradea (1534). Zápolya recunoscuse suzeranitatea otomană și lupta, într-un război civil,

Gheorghe Martinuzzi Utyeszenics (1482-1551), cunoscut sub numele de „Fratele Gheorghe”, a fost episcop de Oradea, primat de Ungaria, cardinal, înalt tezaurar, judecător suprem, comandant militar, locotenent regal în Ungaria și voievod al Transilvaniei. A fost un personaj genial, ambicios, iscusit și influent, autoritar și visionar; unul dintre cei mai dotați oameni de stat est-europeni din toate timpurile.

Născut într-un castel în Dalmația din părinți nobili scăpăți, după o perioadă de viață monahală în Ungaria și Polonia, Gheorghe Martinuzzi a primit alte ranguri ecleziastice, administrative și militare în Regatul Ungariei lui Ioan I Zápolya și în Transilvania. Obiectivul său politic a fost să mențină echilibrul între marile puteri ale epocii, cea habsburgică și cea otomană, cu scopul de a salva integritatea teritorială a regatului maghiar. În mod paradoxal însă, politica sa a avut efectul contrar: nașterea Principatului Transilvaniei și, ca urmare, divizarea tripartită a Ungariei.

Deși a fost principala autor al cedării Transilvaniei către Casa de Austria, acuzat de trădare la învoiașă cu sultanul, după ocuparea habsburgică a țării, Gheorghe Martinuzzi a fost ucis din porunca lui Ferdinand de Habsburg în casa lui său de la Vinu de Jos, Calvarul, murind îngrozit; a rămas neînțeles timp de mai mult de șapteseci de zile. Sfîntul Scaun a deschis o anchetă pentru judecarea acuzărilor cardinalului. În final, a prevalat însă rapoarea de stat: Ferdinand și complicității săi au fost deplin absolviți de vină.

⁴ Sorin Șipoș, *Prefață*, în *Nemăsurata ispită a puterii...*, ed. cit., p. 11.

⁵ Adriano Papo, Gizella Nemeth Papo, *op. cit.*, pp. 14-15.

⁶ *Ibidem*, p. 21.

⁷ *Ibidem*, pp. 23-24.

⁸ *Ibidem*, p. 22.

cu arhiducele de Austria, Ferdinand de Habsburg, care se proclamase și el rege al Ungariei. El va deveni și împărat peste marele imperiu condus de Carol Quintul, din Spania. Lupta pentru moștenirea Ungariei continuă și după moartea lui Ioan Zápolya, lui Martinuzzi revenindu-i un rol major în ducerea ei, cu mijloacele diplomației.

* * *

Scriitura alertă pare atipică unor autori de istorie, volumul captivându-te repede, scenele descrise amintind de un roman de capă și spadă, cu spionaj, politică la nivel înalt și acțiuni de comando. Aceasta era, de fapt, atmosfera nașterii statului Transilvania, cu noul statut de principat, teoretic vasal al Imperiului Otoman, practic ocupat pentru câțiva ani de trupele lui Ferdinand. La baza acestei ocupații dintre anii 1551 și 1556 se pare că a stat tocmai Martinuzzi, pe care Ferdinand l-a cumpărat de partea sa cu toate titlurile și favorurile solicitate, inclusiv cel de voievod și cardinal. Planificata eliminare din joc a reginei Isabella și a fiului ei Ioan Sigismund (cărui sultanul Suleyman îi jurase că-l va pune pe tronul Ungariei, ca moștenitor!), cumpărați și ei de Ferdinand cu ducate în Silezia și alte beneficii materiale, făcea din Martinuzzi singurul conducător al noului „regat”. Doar că el a realizat destul de repede insuficiența trupelor trimise spre apărarea de turci a Transilvaniei și a părților ungurești de până la Tisa, care, teoretic, erau un teritoriu aflat sub jurisdicție otomană. Asta făcea ca o nouă mare ofensivă otomană, de pedepsire a trădătorilor, să spulbere firava stăpânire habsburgică, iar Martinuzzi ar fi fost executat de sultan. Dilema lui Martinuzzi a fost adulmecată repede de generalul Castaldo, care-l bănuiește pe fratele Gheorghe de trădare în favoarea turcilor și recomandă împăratului Ferdinand rapida lui lichidare. Castaldo ajungea, astfel, chiar el guvernator al Transilvaniei, impunând chiar și domni proprii în Moldova și Valahia. Ajunge să se intituleze Restituor Daciae pe medaliile de bronz pe care le bate în onoarea sa...

Generalul imperial Castaldo

castaldo, astfel, chiar el guvernator al Transilvaniei, impunând chiar și domni proprii în Moldova și Valahia. Ajunge să se

Neajunsuri

Nu ne vom referi la calitatea informației, deoarece aceasta merită un superlativ față de ce s-a făcut până acum.

Un aspect negativ, însă, care ar fi putut fi evitat chiar și de editorul român, este lăsarea citatelor din latină netraduse, de parcă toată lumea ar ști latina azi. E adevărat că, în vremea lui Martinuzzi, latina era principala limbă de comunicare a Europei occidentale, ea dominând încă în cancelarii și biserică. Reforma protestantă tocmai începea, însă, să schimbe lucrurile, introducând limbile naționale. O mare parte a documentelor despre „cazul Martinuzzi” sunt, firește, în latină, dar ar trebui citate cu traducere, pentru a nu frustra cititorul contemporan de o informație altfel bine pusă în pagină.

Enervantă este și gruparea puținelor ilustrații alb-negru într-un singur loc și fără text explicativ sub ele, ci doar numerotate. Treaba asta ar fi avut sens numai dacă ele erau color și procesul tipografic necesita tipărirea pe o hârtie de planșă, ce se insera separat. Editorul, observând se pare problema, a introdus la finalul *Cuprinsului* o listă numită *Indicele ilustrațiilor*, al cărei loc nu e acolo. Amintim editorului că tehnoredactarea computerizată de azi permite inserarea imaginii chiar în locul unde se face vorbire de ea.

Tiparul este de bună calitate, dar corpul mare de literă folosit la text, util celor cu probleme de vedere, a dus, în schimb, la un conținut masiv de 496 de pagini, al căror preț sare de 50 de lei în librării, cam mare raportat la nivelul de trai al românilor.

Deznodământ

Dacă transferul dinspre Ungaria spre Transilvania, ca ființă statală, era insuficient tratat în istoriografia românească, prin apariția lucrării soților Papo, cu aportul ei extraordinar de informații de epocă, oferă tuturor, simpli cititori sau istorici, un tablou foarte viu al acelui neguros secol al XVI-lea, în care expansiunea otomană și apariția Reformei protestante au dat o lovitură năucitoare Europei occidentale. Se refăcea întreg echilibrul de putere din centrul Europei, iar Transilvania apărea ca stat separat, răvnit de Habsburgii germani, dar rămas sub suzeranitate otomană până la Pacea de la Sătmăr, din 1711. Pentru trădarea lui Ioan Zápolya, din 1538, Suleyman Magnificul desființează regatul Ungariei, înființând în inima ei un pašalâc, în 1541. Pentru trădarea orchestrată de Martinuzzi, sultanul răpește Transilvaniei Banatul, unde înființează alt pašalâc, cel de Timișoara, în 1552. Apoi, eliberat de problemele din Orient, în 1556 sultanul reface complet vasalitatea Transilvaniei, punând-o pe tron, cu ajutorul domnilor din Valahia și Moldova, pe regina văduvă Isabella Jagiello Zápolya. Va fi regenta fiului ei, până la moartea sa din 1559. Băiatul, numit și „regele neîncoronat al Ungariei”, va ajunge efectiv primul principe al Transilvaniei, acum înlocuindu-se titulatura de voievod. El va fi și primul reformat pe tronul noului stat, rămânând în istorie ca Ioan Sigismund Zápolya (1540-1571). Într-un fel sau altul, i-a datorat tronul muncii și abnegației omului de stat și episcopului catolic care a fost Martinuzzi și care, în 1540, îi jurase regelui muribund Ioan Zápolya că se va îngriji de fiul său Ioan Sigismund⁹.

Speranțele revenirii Ungariei în lumea creștină, catolică, de care aparținea ca civilizație, l-a făcut pe Martinuzzi să riște politic, dar tot el a realizat că, deocamdată, puterea germană, pe care împăratul Ferdinand încerca s-o coaguleze în jurul său, nu are cum s-o înfrângă pe cea otomană, foarte stabilă, aflată chiar la apogeu. Brutala intervenție habsburgică împotriva lui Martinuzzi a precipitat lucrurile, creând o mișcare de opinie antihabsburgică printre ardeleni. Sub relativ blânda suzeranitate otomană care a urmat, Transilvania va prospera economic, militar și teritorial, în secolul următor implicându-se chiar cu succes în Războiul de Treizeci de Ani, de partea statelor reformate, anticatolice.

Ferdinand de Habsburg în vremea uciderii lui Martinuzzi. Portret realizat de Hans Bocksberger

⁹ Adriano Papo, Gizella Nemeth Papo, *op. cit.*, p. 445.

1 Decembrie 1918 – arc peste timp

Dr. Ioan GOGOTA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Ziua de 1 Decembrie 1918 va rămâne înscrisă cu litere de aur în cartea de istorie a Românei, pentru că la această data s-a realizat cel mai înalt ideal patriotic și politico-național al poporului român, încununând luptele și jertfele de veacuri ale acestuia.

Reîntregirea neamului românesc și, implicit, realizarea Românei Mari¹, s-a înfăptuit din năzuință și voință populară, în urmă cu 101 ani, la Alba Iulia, fiind unul dintre cele mai mari acte ale istoriei noastre naționale, după ce, anterior, generații după generații au năzuit, au luptat și s-au jertfit pentru a împlini în mod strălucit acest deziderat de veacuri.

Acest act a avut ca momente de referință pe Mihai Viteazul, care la data de 1 noiembrie 1599 a unit pentru scurt timp cele trei mari provincii istorice (Țara Românească, Moldova și Principatul Transilvaniei), pe domnitorul Alexandru Ioan Cuza, care, la data de 24 ianuarie 1859, a înfăptuit România Mică² și evenimentele determinate de implicarea României în Primul Război Mondial (1916-1918) cu implicațiile acestuia.

Scritorul Alexandru Vlahuță menționa că „actul unirii de la 1 decembrie 1918 a fost posibil atunci când morții, răniții și dispăruții s-au sculat și au luptat, umăr la umăr, cu cei vii pentru realizare; lucrul acesta niciun român n-are dreptul să-l uite”.

În articolul „Amurg și Zori”, apărut în ziarul independent *Dacia*³ (22 noiembrie 1918), Al. Vlahuță, referindu-se la împlinirea idealului de eliberare și unitate națională al românilor din Transilvania, scria: *Acum catastrofa dramă s-a terminat [...] a triumfat dreptatea. [...] Gândul mă duce spre cel mai înalt vârf al Carpaților noștri, îmi fac ochii roată și toate podoabele țării mele se dezvelesc într-o lumină de vis, toată mândra Doinei Țară din cântările Tisei până la „Marea cea mare” iat-o acum întregă.*

Poetul a surprins în mod excepțional bucuria de nedescris care a cuprins întregul popor român de la un capăt la altul al țării. *Poate niciodată – nota Al. Vlahuță – n-a încăput atâta fericire între hotarele țării ce s-a chemat Dacia Felix. [...] Steaguri de biruință și cântece de bucurie sărbătoresc mărețul act al întregirii neamului românesc. Nu e vis ceea ce vedem. A fost vis și s-a făcut realitate.* După 1 decembrie 1918, aproape toate ziarele din Capitală: *Universul*, *Tribuna*, *Neamul românesc*, *Viitorul*, *Chemarea*, *Steagul*, *Epoca*, *Românimea*, *Opinia*, *Izbânda* etc. au publicat numeroase informații amănunțite despre împrejurările și atmosfera desfășurării lucrărilor Adunării Naționale de la Alba Iulia, precum și reportaje asupra entuziasmului ce a cuprins masele românești din toate localitățile, la aflarea marelui eveniment național. Multe ziare și reviste au apărut în ediții speciale, publicând portretele conducătorilor Consiliului Dirigent din Transilvania și pe ale celorlalți conducători ai mișcării, pentru desăvârșirea unității național-statale a poporului român.

Sărbătorirea marelui eveniment a avut loc la Iași, la 8 decembrie 1918, în sala Teatrului Național. În afară de studenți și profesori universitari, a participat un public numeros, în fața căruia a evocat

¹ Procesul istoric în urma căruia toate provinciile istorice locuite de români s-au unit în anul 1918 în cuprinsul aceluiași stat național, România.

² Unirea Moldovei cu Muntenia.

³ Ziarul *Dacia*, nr. 1, 23.XI.1918.

semnificația crucială a evenimentului profesorul N. Iorga, relevând că „ideea Daciei românești a stat la baza operei politice împlinite în acest fericit an 1918”⁴. Oratorul a subliniat, de asemenea, că această idee focalizatoare a mișcării românilor pentru unitate națională „e tot așa de veche ca și neamul însuși”⁵.

De asemenea, epopeea luptei românilor pentru Marea Unire arată puterea unor principii juste în dezvoltarea istorică, de libertate și dreptate, autodeterminare și unitate, care au călăuzit neîntrerupt mințile și conștiințele tuturor românilor⁶.

Ziarul *Dacia* scria următoarele, exprimând conștiința opiniei publice din România: *Așteptam numai ceasul binecuvântat când acest măreț act național să iasă la lumină, împins ca de puterea legilor eterne ce conduc răsăritul soarelui. Ardealul i s-a aruncat în brațele Patriei-mame. Peste 100.000 de feciori și bărbați, înfățișând poporul acela robust, crescut în leagănul munților, și-au contopit glasurile într-o singură voință, care e însuși instinctul de solidaritate al sângelui românesc. [...] Voința unanimă care a biruit la Alba Iulia a zguduit și a dărâmat ultimul hotar, ultima rămășiță din granițele cu care lunga tiranie a istoriei a spintecat veacuri de-a rândul forța neamului românesc. [...] Suntem un popor, un pământ, un stat. Trăiască neamul românesc, întreg în țara lui*⁷.

La rândul său, ziarul *Neamul românesc* scria următoarele, referitor la desfășurarea Marii Adunări Naționale: *Mii și mii de țărani au aclamat cea mai mare faptă din toată viața neamului nostru și pe locul unde Mihai Viteazul a trecut în triumf, iar mucenicii țărani de peste munți au zăcut în temniță, s-a proclamat prin glasul unanim al tuturor claselor românimii, până acum robite ungarilor, voința ei nezgăzuită, de a trăi împreună cu noi (românii din Regat, n.n.). Ardealul, Banatul, Ținuturile ungurești fac parte, astăzi, din România întregită în marginile neamului*⁸.

Istoricul Nicolae Iorga menționa că în această zi, a sosit ceasul pe care-l așteptam de veacuri, pentru care am trăit întreaga noastră viață națională, pentru care am muncit și am scris, am luptat și am gândit. A sosit ceasul în care cerem și noi lumii dreptul de a trăi pentru noi, dreptul de a nu da nimănui ca robi rodul ostinelilor noastre.

Marele om politic Ion I. C. Brătianu a afirmat că această dorință de unitate exultă din puterea de voință a poporului român, din vitejia soldaților noștri și din voința hotărâtă a românilor de pretutindeni. Ea se întemeiază pe ființa însăși a neamului românesc, care, aproape două mii de ani, în mijlocul tuturor vitregiilor vremii, a știut să-și păstreze neatins caracterul de conștiință națională. Ea se reazemă pe cerințele istoriei, care impune desființarea tuturor granițelor nedrepte și nefirești și statornicia statelor după principiile naționalităților. Ea este voită, în fine, de nevoile neamului românesc, care nu poate trăi despărțit și care numai prin unirea tuturor fiilor lui își poate împlini, cu folos pentru omenire și cu strălucire pentru el, misiunea civilizatoare în această parte a lumii. Acesta împreună cu Iulia Maniu au pecetluit unirea într-un singur stat, unire cerută de învățători, preoți, primari, fruntașii comunității, ostașii.

Actul unirii de la Alba Iulia a fost consfințit de prezența a circa 100.000 de oameni (în realitate vreo 150.000) care, conștienți și responsabili pentru destinul lor, au cerut unirea tuturor românilor într-o singură țară, în România Mare, înfruntând opoziția ungurească, secuimea – care nu era chiar egală cu ungurimea – sau sașii și șvabii germani care manifestau indiferență.

Dr. Vasile Goldiș a citit proiectul de rezoluție al Marii Adunări Naționale în sala Cazinoului Român, în care cei prezenți au rostit și au aplaudat România Mare, fapt pentru care Alba Iulia a devenit capitala morală și de facto a Marii Unirii.

Ziua de 1 Decembrie a devenit Ziua Națională a României⁹, după evenimentele din 1989 fiind declarată cea mai mare sărbătoare a poporului român, ziua în care s-a împlinit dorința de veacuri a națiunii – unirea într-un singur stat național unitar a tuturor românilor. Prin acest act s-a readus în memorie cine sunt, cine le sunt strămoșii și prin câte chinuri au trecut.

În ziua de 1 decembrie 1918, episcopul unit Iuliu Hossu citește actul sacru al Unirii, iar Vasile Goldiș Proclamația Consiliului Național, în care se arată, printre altele, că *Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 1 Decembrie 1918, decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România*. Acest fapt a condus la îndeplinirea visului milenar al unității românilor într-un singur hotar, act efectuat cu

⁴ *Neamul românesc*, nr. 31 S, 27.XI. 1918.

⁵ *Ibidem*.

⁶ Gh. Marinescu, red. și coord., *Transilvania în istoria și conștiința românilor*, p. 310.

⁷ *Dacia*, 6.XII.1918.

⁸ *Neamul românesc*, 8.XII.1918.

⁹ Parlamentul României a adoptat, la 31 iulie 1990, Legea nr. 10 din 1990, prin care a fost abrogată Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 903 din 18 august 1949 privind declararea zilei de 23 august ca sărbătoare națională și a proclamat în locul ei ziua de 1 decembrie drept sărbătoare națională.

jertfe enorme în Primul Război Mondial. Din Banat a fost dezlipit un teritoriu de circa 30 de kilometri pătrați, aferent județelor Vârșet și Alibunar, teritoriu cu majoritate românească. Ulterior, la data de 2 decembrie 1918, are loc constituirea Marelui Sfat Național¹⁰, cât și a Consiliului Director¹¹, organisme însărcinate să asigure conducerea statului nou creat, iar primele măsuri luate au vizat și preluarea presei, ca una dintre principalele surse de informare. Unirea a fost posibilă și datorită evenimentelor anterioare derulate în spațiul Basarabiei și Bucovinei, respectiv 27 martie 1918 și 28 noiembrie 1918, când organele reprezentative ale Basarabiei și Bucovinei au votat unirea. Recunoașterea internațională a unirii României cu Bucovina s-a realizat la 10 septembrie 1919, prin semnarea Tratatului de la Saint Germain, iar unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România s-a făcut prin Tratatul de Pace de la Trianon, încheiat la 4 iunie 1920.

În ziua de 15 decembrie 1918, după tradiționalul *Te Deum* de la Mitropolie, la ora 12 au început festivitățile oficiale de la Palatul Regal, consacrate primirii de către regele Ferdinand a *Actului Unirii* Transilvaniei cu România. În afara oficialităților românești și a delegației Transilvaniei, participau în sala mare a tronului și miniștrii statelor aliate acreditați la București. Din partea delegației Marelui Sfat Național au rostit cuvântări de profundă semnificație istorică Vasile Goldiș și Al. Vaida Voievod. *Fericiți suntem noi, românii de azi – arăta V. Goldiș – că prin noi istoria săvârșește actul*

*măreț al unirii tuturor românilor, într-un singur stat*¹². Referindu-se la semnificația istorică a Hotărârii de Unire de la 1 Decembrie 1918, precum și la dăinuirea sa în conștiința tuturor românilor, pe deasupra timpurilor, Vasile Goldiș enunța un adevăr cu valoare de postulat: *Cu cât se vor strecura în cursul vremii veacurile, cu atât mai luminos va pătrunde în conștiința națiunii române făptuirea de la Alba-Iulia și ca moment al celei mai mari zile din viața ei, dar și ca izvor în veci nesecat, de înțeleaptă îndrumare pe cărarea desăvârșirii și astfel a fericirii și mărimii sale*¹³.

De asemenea, sunt încheiate mai multe tratate care să certifice existența României Mari, respectiv Tratatul de la Trianon (4 iunie 1920), precum și Tratatul de la Secres (din 10 august 1920), prin care se recunoaște unirea Bucovinei cu România.

România nu poate fi întreagă fără Ardeal, spunea marele om politic Nicolae Titulescu, în 1915 în discursul ținut la Ploiești. *Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața. Ne trebuie Ardealul. Vom ști să-l luăm și, mai ales, să-l merităm.*

Barbu Ștefănescu Delavrancea, în discursul rostit la Iași în 1915, spunea: *Carpații nu ne despart, ci ne întregesc. În ei s-au adăpostit și cei de dincolo și cei de dincoace, pe vremuri de năpăstui. În ei s-au strâns cei de-o limbă și de-o lege. Lor și-au spus durerea, cu ei și-au mâncat amarul. În ei s-a dospit și a crescut sufletul nostru. De pe culmile lor s-a revărsat doina de vitejie și doina de restriște, ducând la vale, de o parte și de alta, chemările misterioase ale neamului.* Una dintre aceste chemări a fost cea de realizare a unității naționale. Aproape că nu există filă a istoriei poporului nostru din care să nu răzbată puternic, asemeni unei flăcări arzătoare de nestins, dorința de unire, în cuget și-n simțiri, în una și-n aceeași patrie străbună.

¹⁰ Organ legislativ.

¹¹ Instrument executiv. Președinte al acestui organism a fost ales Iuliu Maniu.

¹² *Văitorul*, nr. 3/2.XII.1918.

¹³ Apud Gh. Sora, „Cuvântarea istorică a lui Vasile Goldiș, la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918”, în *Telegraful român*, nr. 43-44, 1988, pp. 1-2.

Florian Roatiș: „Cultura îl face pe om, om!”

Raul CZOMPA

Baia Mare

Am ales să abordez un subiect plăcut și totodată interesant – cărțile.

Acestea reprezintă o lume aparte. Orice om ar trebui să aibă o mică bibliotecă personală. O vorbă românească sună astfel: „Ai carte, ai parte”. Lectura ocupă un loc extrem de important în devenirea unui om. Am găsit de cuviință că cel mai bine ne poate edifica, în sensul celor menționate, o persoană care se află aproape zilnic printre cărți. Și-am stat de vorbă cu Florian Roatiș – conferențiar universitar (Universitatea de Nord Baia Mare), filosof și om de cultură, un om familiarizat cu lumea cărților, având în vedere vasta lui activitate în domeniu. În prezent este profesor și cercetător în cadrul bibliotecii Județene „Petre Dulfu”.

Reporter: *O întrebare de „încălzire”. De ce ați ales să fiți profesor?*

F. Roatiș: Evident, nu am ajuns profesor din întâmplare, dar nici ca urmare a unui proiect inițial. La nici 16 ani, fără să stau mult pe gânduri, atras fiind de uniforma militară – ca și de alte promisiuni, am dat admitere la Liceul Militar din Câmpulung Moldovenesc, unde am făcut treapta a doua. La absolvire, n-am avut altă variantă decât să urmez Școala de Ofițeri, de la Sibiu. Aici, mi-am dat seama că viața militară nu mă atrage și că aș face o carieră fără pasiune, drept pentru care, după un an, am solicitat retragerea. Plecarea din Școala de Ofițeri nu a fost atât de simplă pe cât a fost intrarea în ea, așa că am făcut un ocol prin Oltenia, unde am urmat stagiul militar. După un an, m-am prezentat la examenul de admitere la facultate, oscilând între Filologie, Filosofie și Drept. Vraja unor nume ca Platon, Kant, Schopenhauer și alții, din care apucasem să citesc câteva firimituri, m-a făcut să aleg Filosofia, fapt pe care nu l-am regretat niciodată. Chiar și în anii în care filosofia se predă în variantă marxistă, figurile tutelare ale filosofiei au rămas cele amintite mai sus, la care s-au adăugat, evident, și altele. Să nu uităm că în acei ani de comunism au fost traduse și publicate la noi 6 volume din opera (completă) a lui Platon, cele două „Critici” kantiene și aproape complet opera lui Hegel.

Reporter: *Este întâlnită frecvent sintagma „lumea cărților”. Ce semnificație are pentru dumneavoastră?*

F. Roatiș: Da, există o lume a cărților. Eram copil la țară când, în pofida lipsurilor materiale și a inerentelor umilințe, am descoperit lumea mirifică și infinită a cărților, în care m-am retras cu voluptate, dar și cu un nedisimulat orgoliu. Am trăit atunci cu intensitate un sentiment pe care, mult mai târziu, la maturitate, l-am găsit exprimat prin dubla și elocventa metaforă „lumea ca o carte și cartea ca o lume”! Cartea mi-a permis să evadesc, cu ușurința gândului, din prozaicul cotidian al acelor ani, spre alte tărâmurii: la Polul Nord cu eroii lui V. Kaverin, navigam pe Mississippi cu eroii lui Mark Twain, zburam de la Pământ la Lună sau coboram în apele mărilor și a oceanelor cu celebrele personaje ale lui Jules Verne. Încă de copil mi-am descoperit apartenența la casta „bibliofagilor”, a „mâncătorilor de cărți” (la figurat, desigur) despre care scria Diodor din Sicilia în *Biblioteca istorică*. Nu știu cum îmi imaginam în copilărie Paradisul – relațiile mele cu transcendența erau foarte vagi, dar un lucru este cert: cu mult înainte de a-l citi pe Borges, în biblioteca din comuna natală, printre cele câteva mii de cărți, m-am simțit fericit! O fericire pe care încerc cu obstinție să o reiterez de mulți ani de când trăiesc printre cărți – cărțile mele!

Reporter: *Cum trebuie să citești o carte? Există cumva vreo „regulă”?*

F. Roatiș: La prima vedere, după ce a învățat alfabetul, apoi citirea și scrierea, fiecare ins este convins că știe să citească o carte. În realitate, a citi o carte nu este un lucru simplu. Tocmai de aceea

auzim atât de des reiterată lipsa de interes pentru lectură, azi, cu deosebire a tinerilor. Se citește superficial, încât puțini ajung la performanța de a citi activ și analitic. De regulă, lectura vizează fie plăcerea, delectarea, fie dobândirea unor beneficii spirituale. Ca atare, într-un fel se citesc cărțile de ficțiune (poezie, roman, piese de teatru etc.) și în alt fel cele de istorie, filosofie, de critică literară etc. Lectura pentru cunoaștere și informație presupune efort intelectual, ca și o știință sau artă de a citi, la care se ajunge prin exercițiu (antrenament) și prin respectarea unor reguli (subliniere, adnotare, stabilirea de analogii, consultarea altor surse etc.). Această știință a lecturii ar trebui învățată/asimilată în liceu, sau cel mai târziu în facultate. Din păcate, aceasta se învață mai mult pe furate, programa școlară/academică încorse-tând profesorul, limitându-i libertatea de acțiune...

Reporter: *Este importantă lectura în devenirea unui om? Dacă da, cât de importantă?*

F. Roatiș: Lectura este una dintre cele mai importante căi de acces la cultură. Or, este un truism a spune că devenim oameni prin cultură: cultura îl face pe om, om! A fi cultivat nu înseamnă, însă, a fi dolidora de cunoștințe, nici a fi citit foarte mult, de vreme ce s-a spus despre cultura generală că este „ceea ce rămâne după ce ai uitat totul”! Prin lectură intrăm în contact cu alte culturi și civilizații, mai mult sau mai puțin îndepărtate în timp și spațiu și, astfel, ne lărgim orizontul intelectual și ne îmbogățim spiritual. Și, preluând sintagma lui Steinhardt, „prin alții” ajungem să ne cunoaștem mai bine noi pe noi înșine, ca indivizi și popor.

Reporter: *Poate o bibliotecă să „vorbească” despre proprietarul ei?*

F. Roatiș: Desigur. Se adeverește în acest caz înțelesul interogației „spune-mi ce citești, ca să-ți spun cine ești”! Ne procurăm cărțile în funcție de interese, afinități, pregătire profesională, nivel de cultură etc., și toate acestea pot fi descifrate în biblioteca fiecăruia.

Reporter: *Ce cărți nu ar trebui să lipsească din biblioteca personală? Știu că întrebarea asta pare un pic „forțată”, știu că e foarte greu de răspuns, dar sunt foarte curios ce-mi veți răspunde...*

F. Roatiș: Conținutul bibliotecii personale nu este ceva static, dat o dată pentru toată viața, cărțile nu se cumpără cu grămada, ci în timp, deci orice bibliotecă este într-o continuă extindere. Astfel că, la un moment dat, ea trebuie – în viziunea mea – să cuprindă operele clasice din cultura noastră și din cea universală, la care se adaugă, firesc, noutățile, cărțile de succes care apar, modificând preferințele, gusturile, așteptările. Care sunt cărțile clasice? Cele pe care toată lumea le știe, le evocă, deși nu le-a citit: *Odissea*, *Divina Comedie*, *Romeo și Julieta*, *Don Quijote*, *Doamna Bovary*, *Mizerabilii*, *Crimă și pedeapsă*, *Anna Karenina*, *În căutarea timpului pierdut*, *Amintiri din copilărie*, *O scrisoare pierdută*, *Craii de Curtea Veche*, *Moromeții* etc.

Reporter: *Ce cărți ar trebui neapărat citite?*

F. Roatiș: Cele amintite mai sus și multe altele: *Dialogurile* lui Platon, *Confesiunile* Sfântului Augustin, *Eseurile* lui Montaigne, *Faust* de Goethe, *Roșu și negru* de Stendhal, *Frații Karamazov* de Dostoevski, *Castelul* de Kafka, *Luntrea lui Caron* de Blaga, *Noaptea de sânziene* de Eliade, *Jurnalul fericirii* de Steinhardt... Din acest „canon cultural” nu poate fi eliminat, fără pierderi, niciun titlu, dar pot fi adăugați mulți alți autori: Vergiliu, Ovidiu, Villon, Baudelaire, E. A. Poe, Cehov, Nietzsche, Joyce, Bulgakov, Camus... Dar, până la urmă, această listă de lecturi este, poate, elitistă. În mod sigur ea este subiectivă și se adresează unei anumite categorii de cititori.

Reporter: *„Habent sua fata libelli”, însemnând „Cărțile își au destinul lor”, este un dicton aparținând unui scriitor latin care a trăit în secolul al II-lea d.Hr., Terentianus Maurus. Ce credeți că vrea să transmită?*

F. Roatiș: Maxima lui Terentianus afirmă că și cărțile au viața lor, mai lungă sau mai scurtă, mai calmă sau mai zbuciumată, după cum sunt primite și asimilate în timp. Câte cărți s-au pierdut în neant,

unele datorită lipsei de valoare, altele sortite focului... Multe dintre cele care au ajuns până la noi și-au probat în acest fel valoarea.

Reporter: *Ultima carte citită a fost...?*

F. Roatiș: Pot spune mai ușor care au fost ultimele cărți citite și aceasta pentru că și acum, ca și în liceu, am obiceiul de a citi simultan două sau trei cărți, de același gen sau de genuri diferite. În liceu citeam dornic de a ști cât mai multe, dar și din orgoliu, pentru a epata. Acum, când nu mai am orgoliu, citesc cu regretul că voi lăsa atât de multe cărți necitite! Astăzi am terminat o carte a unui coleg de la București, Valentin Mureșan, intitulată incitant *Un filosof rătăcit în agora*. Paralel, pentru notele pe care le fac la un volum de N. Steinhardt, am căutat niște versuri de Dimitrie Stelaru, ocazie de a răsfoi un volum cu opera poetică a acestuia. În paralel, am citit o carte polițistă, de Lee Child, eu fiind un mare amator de acest gen de cărți.

Acum am început alte două cărți, de același gen: *Amintiri din comunism*, de Ștefan Agopian, și *Comunismul cu rele și rele*, de Magda Ursache. Dar eu nu vă recomand, vouă, tinerilor, o asemenea practică a lecturii!

Reporter: *Și o ultimă întrebare. Care este cea mai mare satisfacție profesională?*

F. Roatiș: Privind retrospectiv, cea mai mare satisfacție profesională am avut-o la finele anului 1984, când mi-am susținut teza de doctorat în filosofie, la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. Lua sfârșit, astfel, o muncă de circa 8 ani, cu multe emoții, zbateri, sacrificii personale și familiale. Momentul acesta rămâne un reper fundamental și luminos în cariera mea didactică. Era o vreme când puțini își puteau da doctoratul. Comparativ cu dobândirea acest titlu, funcțiile avute ulterior (director de liceu, inspector general adjunct, director de departament), cărțile publicate, primirea ca membru al Uniunii Scriitorilor din România etc. m-au bucurat, dar n-au mai avut aceeași rezonanță în mintea și în sufletul meu.

Gabriel Stan-Lascu, inginerul de la bibliotecă¹

R. Anda TOMA

Baia Mare

A studiat ingineria, dar a devenit bibliotecar. „Semn divin”, spune Gabriel Stan-Lascu. Deși lucrează de aproape două decenii la Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” din Baia Mare, mărturisește că ar aduce el bani de acasă numai să fie lăsat printre cărți, atât de mult iubește acest univers al cunoașterii. Cititor profesionist, are pe noptieră șapte cărți pe care le citește în paralel, dar marea lui pasiune (actuală) rămâne JFK. Un subiect despre care are nu mai puțin de 70 de cărți în biblioteca personală!

Răvășit de enorma cantitate de cunoaștere disponibilă în bibliotecă

– De la 24 de ani, bibliotecar. O vârstă la care majoritatea nu alege neapărat compania cărților. De ce această opțiune profesională?

– Neîmpliniți! ☺ Întrebarea este foarte nimerită, în special având în vedere faptul că specializarea mea universitară este aceea de inginer electromecanic. Domeniu pe care l-am ales nu neapărat dintr-o chemare lăuntrică, ci mai mult dintr-o dificultate (și lene) de a memora și o ușurință în a raționa. Și dintr-o timiditate extremă de care sufeream, care mă îndemna să caut o carieră în care să nu am de-a face cu oameni, ci mai degrabă cu mașini. Iar la terminarea facultății, am fost pus în situația de a opta fie pentru o profesie care nu mă atrăgea – ingineria, fie pentru una care îmi făcea cu ochiul – lumea cărților, a cunoașterii, biblioteca. În urma ivirii unor circumstanțe defavorabile primeia și favorabile celei de-a doua – un semn divin, aș putea spune –, mi s-a pus în față oportunitatea de a deveni bibliotecar, ocazie pe care nu am refuzat-o.

– Nu ați refuzat-o, dar ați regretat-o vreodată?

– Nici vorbă! Deși inițial eram timorat de ideea necesității de a discuta cu foarte mulți oameni, exercițiul mi-a fost extrem de util, vindecându-mă, treptat, de timiditate. Asta în primul rând. În al doilea rând, am fost de-a dreptul răvășit de enorma cantitate de cunoaștere pe care o găseam printre rafturile depozitului de la Sala de lectură, pe care le luasem la rând și îmi făceam liste de lectură pe care, mai apoi, nu am reușit să le epuizez nici pe sfert. Am realizat foarte repede că trebuie să fac o selecție drastică, renunțând, astfel, aproape cu desăvârșire, la ficțiuni, concentrându-mi atenția pe subiectele care simțeam eu că mă ajută să înțeleg mai bine viața, lumea în care trăiesc și, mai ales, pe mine însumi. Iar la câțiva ani după angajare, s-a produs în mine o revelație care a dat naștere la o revoluție: pot spune că am fost vindecat... Nu de puține ori, profit de situație pentru a spune oamenilor că biblioteca este cel mai frumos domeniu și totodată mediu de activitate, în care aș da eu bani ca să fiu lăsat să intru. Uneori am senzația că interlocutorul mă compătimește și mă amuză de asta în forul meu interior.

¹ Interviu apărut în publicația online *eZiarul*.ro, la <https://eZiarul.ro/actualitatea-ta/cultura/gabriel-stan-lascu-inginerul-de-la-biblioteca?fbclid=IwAR01-kaAPyaFOs-zBCeZcVn2s-O0QS1R0a6AlgFQKEGsdapOkonvr6wqj5W0>.

La Secția periodică a căpătat gustul pentru... investigație

– *Sunteți de circa 18 ani bibliotecar. S-ar putea spune că e a doua dumneavoastră casă.*

– Da, lucrez de 18 ani ca bibliotecar; la Periodice am activat exact 10 ani, după care, activitatea

editorială a instituției luând amploare, mi s-a solicitat să trec la Biroul informatizare, pe partea de tehnoredactare. Asta după ce, cu câțiva ani înainte, urmasem un curs de specializare la București în operare de texte și imagini. Dar am rămas oarecum atașat de Secția periodică, mai ales prin gustul pe care l-am căpătat pentru investigație. Și am avut acolo și satisfacția ca numeroase persoane sus-puse, devenite utilizatori fideli ai secției – care are, cu predilecție, cititori de vârstă a treia –, să mi se destăinuie cu chestiuni profesionale și chiar intime din trecutul lor mai mult sau mai puțin îndepărtat.

Astfel că am avut (și încă am, fiindcă mai „ies din bârlog”) ocazia să aflu tot felul de informații „clasificate”.

– *Oferiți-ne un tur!*

– La Secția periodică am lucrat cel mai mult, așa că despre asta am să vă dau câteva informații.

Ca număr de abonamente curente avem aproape 120, cu puțin peste 200 cu tot cu donațiile. Ca vechime, Secția periodică are colecții începând cu anul 1950, seriarele mai vechi aflându-se în cadrul unei alte secții, Colecții speciale (sau Carte veche). În afară de cele românești, mai avem colecții în limbile maghiară, engleză, franceză, spaniolă, italiană, germană, rusă, ucraineană, greacă, coreeană și poate îmi mai scapă o limbă sau două. S-au păstrat colecții complete, cu continuitate din perioada comunistă, la ziare ca „România liberă” (începând cu 1953), „Scânteia” (1951, după 1989 redenumit „Adevărul”), „Sportul popular” (1956, acum „Gazeta sporturilor”) și ziarele locale „Pentru socialism” (1952, azi redenumit „Graiul Maramureșului”) și „Bányavidéki fáklya” (1958, azi „Bányavidéki Új Szó”). Desigur, publicațiile culturale și științifice care și-au continuat apariția după schimbarea de regim din 1989 au fost menținute în lista de abonamente (exemple: „România literară”, „Tribuna”, „Steaua”, „Convorbiri literare”, „Știință și tehnică”, „Gazeta matematică” etc.). Ca la orice bibliotecă județeană din țară, colecțiile noastre sunt enciclopedice, adică acoperă (aproape) toate domeniile care prezintă interes din partea comunității. Fondul de periodice (ca și cel de carte, în bună măsură) cunoaște o dinamică ce se adaptează după cerințele utilizatorilor, nevoile cărora ne străduim să le acoperim cât mai deplin. Cele mai solicitate, printre ziare, sunt, firește, publicațiile locale „Graiul Maramureșului”, „Glasul Maramureșului” și „Gazeta de Maramureș”, urmate de tabloidele „Libertatea” și „Click”, iar apoi de titluri ca „Adevărul”, „Evenimentul zilei”, „România liberă”, „Jurnalul național”, „Gazeta sporturilor”. Apoi publicațiile „Magazin” și „Formula As”, iar la partea de reviste aș aminti „Lumea magazin”, „Evenimentul istoric”, „Casa lux” și, dintre cele culturale, titluri ca „România literară”, „Vatra”, „Observator cultural” ș.a.m.d. Desigur, colecțiile „Monitorul Oficial” și „Legislația României” sunt, la rândul lor, extrem de solicitate – inclusiv programul *Lex Expert*. Dintre cele în limbi străine mai citite sunt „Beaux-Arts” și „Paris Match”. În rest, fiecare cititor cu preferințele sale – de studiu ori de loisir.

„Lumea preferă în locul adevărului dur niște ficțiuni agreabile”

– *Apropo de cititori și preferințele fiecăruia: în toți acești ani ați avut și întâmplări/solicitări suficient de ieșite din tipar cât să vă rămână în amintire?*

– Da, îmi amintesc la acest capitol o solicitare pentru revista „Playboy” – pe care, desigur, nu o avem (ci doar „Plai cu boi”) și o alta venită din partea unui om al străzii care dorea să vadă cum a evoluat cursul dolarului din 1990 până atunci (era prin anul 2005 asta), pentru a se lămuri cam câți bani ar fi valorat casa lui dacă nu ar fi fost deposedat de ea (nu rețin dacă a specificat sau nu pe ce căi).

– *Rămânem la cititori: v-a fost deseori universul de așteptări bulversat de solicitări?*

– Da, pot să spun că da, dar asta merge mână în mână cu trendul general al „manelizării” societății. În sensul că nu m-aș fi așteptat ca publicațiile (respectiv subiectele) mai serioase, mai greu „digerabile”, dar care au un rol cultural-educativ superior, de vibrație mai înaltă, să zicem, să fie neglijate în favoarea bârfelor, a informațiilor derizorii și mai lesne de „îngurgitat”. Vorba ceea, lumea preferă în locul adevărului dur niște ficțiuni agreabile. Ceea ce, după părerea mea, nu poate să ducă la evoluție, la elevarea conștiinței, ci mai degrabă la regres și entropie. (Visarea cu ochii deschiși nu ne rezolvă problemele curente).

„Este esențial să fim foarte drastici în opțiunile de lectură”

– *După circa două decenii de bibliotecă, am putea spune că sunteți un profesionist al cărții și al cititului. Dat fiind că există atât de multe cărți și atât de puțin timp, cum alegem?*

– Da, nu mai suntem într-o epocă în care poți parcurge aproape întreg tezaurul cultural al omenirii, ci ne vedem sufocați de informație, de cărți publicate într-un ritm amețitor, încât nu mai poți ține pasul cu noutățile. Astfel că, pentru a ne orienta în hățiș, e absolut necesar să ne focalizăm asupra cărților valoroase, care să ne ajute în evoluția personală sau măcar pentru a le savura latura estetică ori, poate, umorul – care tonificază și vindecă psihicul – pe baza rezonanței: o carte poate să îți surâdă sau nu, în funcție de câteva date, fraze, informații despre ea. Iar dacă ne apucăm, totuși, să citim ceva ce nu ne este de folos, s-ar cuveni să abandonăm imediat lectura și să ne orientăm către altceva. Este esențial să nu facem compromisuri, acte de compasiune față de autor, ci să fim foarte drastici în opțiunile de lectură, fiindcă timpul este extrem de prețios. Aș putea menționa în acest sens binecunoscutul dicton latin „habent sua fata libelli” – adică fiecare carte are destinul ei. Poate că este legat de al nostru, poate că nu.

– *Care este acum cartea pe care o aveți pe noptieră?*

– De peste un deceniu merg pe lecturi paralele, din mai multe cărți. Așa că am pe noptieră mai multe volume, pe care le citesc în funcție de circumstanțe de moment. Le voi enumera aleatoriu: „History Will Not Absolve Us” („Istoria nu ne va absolve”), de Martin Schotz; „Adevăr versus falsitate”, de David R. Hawkins; „Soluția Schopenhauer”, de Irvin D. Yalom; „Jurnalul unui mag”, de Paulo Coelho; „Întâlniri memorabile”, de Petre Gigea-Gorun; „Americani nu au fost pe lună?!: Mistificările Programului Apollo”, de Emil Străinu, și „Gold Warriors: America’s Secret Recovery of Yamashita’s Gold” („Războinicii aurului: Secretul recuperării americane a aurului lui Yamashita”), de Sterling & Peggy Seagrave. Pe unele le-am descoperit singur, iar altele mi-au fost recomandate. Accentul îl pun întotdeauna pe cele din prima categorie, deși uneori intuiția noastră rezonază cu recomandările permise.

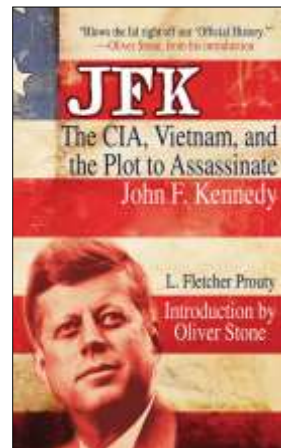
– *Care este subiectul/domeniul despre care ați citit cele mai multe cărți?*

– Deocamdată primul loc îl ocupă cărțile lui Osho. Care cărți, de fapt, nu au fost scrieri, ci transcrieri ale discursurilor sale, integral sau prin selecții tematice. Ceea ce fascinează, însă, la Osho este nu doar maniera iscusită de a transmite înțelepciune cititorului (inițial auditoriului), ci și paleta largă de subiecte acoperite, astfel încât dobândim o sumedenie de cunoștințe despre viața și învățătura celor mai luminate personalități din istoria omenirii, pe care le comentează într-o manieră care acaparează și convinge. Și prin luminate nu mă refer la savanți, ci la înțelepți – diferență fundamentală!

70 de cărți cumpărate, un singur subiect: JFK

– *De unde pasiunea pentru JFK?*

– De mai bine de 10 ani am dobândit convingerea că asasinarea lui John F. Kennedy n-a fost opera unui asasin singuratic, ci a unor indivizi care aveau o agendă secretă, căreia președintele american îi pune a bețe în roate. Dar nu am purces la căutări detaliate până în momentul vizionării, pentru a doua oară, a filmului „JFK” al regizorului Oliver Stone când, dintr-un acces de curiozitate, datorată dezvăluirilor de culise incredibile pe care le face unul dintre personaje, am vrut să aflu cine este acesta, cine se ascunde în spatele secretosului „Mister X”. Astfel că am făcut o căutare pe Internet și am descoperit că

este nimeni altul decât colonelul de aviație L. Fletcher Prouty, care a lucrat timp de 9 ani în Pentagon, ca persoană de legătură între Aviație și CIA, responsabil fiind cu dotarea logistică a agenției de spionaj în așa-numitele „operațiuni pe timp de pace” – eufemismul pentru asasinat și lovituri de stat. Iar interviul pe care l-am vizionat cu acest colonel m-a zdruncinat și m-a acaparat într-o asemenea măsură, încât

am decis să dedic cinci ani exclusiv aprofundării studiului legat de asasinarea președintelui american. Dar am realizat, pe parcurs, că intervalul este prea mic pentru un studiu exhaustiv, așa că, după vreun an și ceva de exclusivitate, am decis să merg în paralel și cu alte lecturi. Încă de la prima carte, am putut să constat că motivația complotiștilor situați la nivelul cel mai înalt al eșaloanelor puterii americane s-a datorat măsurilor extrem de severe în direcția păcii și libertăților sociale luate de președintele John Fitzgerald Kennedy, un președinte care nu poate fi apreciat la adevărata sa valoare decât de cei care aprofundează subiectul. Și asta fiindcă, pe lângă toate măsurile luate – la vedere – având drept scop încetarea Războiului Rece (interzicerea testelor nucleare, propunerea de a face explorări spațiale alături de sovietici etc.), a recăștigării controlului asupra emiterii de monedă de către stat și nu de către bancherii privați de la Federal Reserve System, blocarea scumpirii oțelului, judecarea și expulzarea capilor crimei organizate, impozitarea petroliștilor (unii ajunși miliardari), stoparea încălcării suveranității altor state (de către agenții CIA care au scăpat de sub controlul prezidențial) ș.a.m.d., există niște directive – nepublicate

până la asasinarea sa – date de acesta care nici până azi nu au reușit să intre în cărțile de istorie. Cum bine știm, istoria este scrisă de învingători, iar dacă anumite adevăruri legate de președintele Kennedy s-ar oficializa, mobilul crimei ar deveni și mai evident, iar cei care au preluat puterea și au perpetuat-o până în zilele noastre țin cu dinții ca anumite detalii să nu iasă la lumină. Dovada cea mai evidentă că „ceva este putred în Danemarca” (pardon, S. U. A.) este ținerea sub obroc a unei părți din Dosarul Kennedy, după 56 de ani de la asasinat, pe motiv că pun în pericol siguranța națională. Desigur, ar putea fi în joc siguranța, dar nu cea națională, ci a anumitor agenții federale, fiindcă populația – indignată – ar putea cere dizolvarea acestora. Dar am convingerea că, în virtutea importanței covârșitoare și a impactului incalculabil al asasinării președintelui Kennedy asupra istoriei contemporane – care se resimte, fără să ne dăm seama, inclusiv azi –, la un moment dat adevărul va prevala. Însă pentru asta e nevoie să se păstreze vie curiozitatea și voința cetățenilor onești, la cultivarea cărora vreau să contribui și eu cu o picătură.

– *Câte cărți citite/cumpărate pe această temă?*

– Deocamdată am citit 15 cărți despre acest subiect, dintre care cinci în limba română și restul în engleză. Dar de cumpărat am cumpărat deocamdată în jur de 70 de titluri. Pe unele chiar în mai multe exemplare, donând și bibliotecii câteva dintre ele.

Gabriel Stan-Lascu

Născut în 3 septembrie 1977, în Baia Mare.

Studii: Facultatea de inginerie electromecanică (promoția 2000), la Universitatea de Nord Baia Mare.

Scriitori preferați: Sigismund Freud, Emil Cioran, Platon, Osho și David R. Hawkins.

Cartea preferată: „Banchetul”, de Platon.

Sursă foto: arhiva personală Gabriel Stan-Lascu.

Sursă foto afiș „JFK”: imdb.com.

Atitudinea tinerilor față de postmodernism și consecințele lui

Dr. Vlad Ioan BONDRE

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Introducere

Tinerii societății postmoderne caută mereu o cale prin care să se exonereze față de propriile valențe, străduindu-se, prin diverse mijloace, să placă mai mult celor din jur. Apartenența lor la un grup anume cuprinde toată permisivitatea timpului și liberul acces la orice nuanță impusă de societate. Tinerii devin, astfel, creatori și precursori ai sistemelor de direcționare prin trend sau modă. Deschiderea unor ferestre către noi tipuri de ideologii bazate pe tehnologie sau virtual atestă faptul că există în sfera lor de interes dorința de a se împlini prin imaginea sinelui, văzută prin ochii celor de lângă ei.

Vlad Ioan Bondre

Refuzul tinerilor de a lupta pentru propria lor vibrație subliniază faptul că aceștia sunt cuprinși de o maladie spirituală, văzută ca negarea oricărei acțiuni voluntare îndreptate către sine. Deficiența de voință și energie poartă numele de lene sau abulie, iar acest fapt se încadrează în sfera deviațiilor psihopatologice. Abulia este o consecință directă a unui sistem social defect, care nu se îndreaptă spre o singură categorie de tineri, în speță cei cuprinși de apanajul *mass-mediei*, ci cuprinde noua generație de tineri în marea ei masă. Sfântul Efrem Sirul, în volumul *Cuvinte și învățături*, pune în evidență starea de paralizie a dinamismului sufletească, prin îmbrățișarea acestei lipse de voință de către tineri, arătând, totodată, că ea este un păcat prin lipsa efortului de a acționa, dar nu prin lipsa modului de a raționa¹. Extrema stării de abulie a

tinerilor din societatea postmodernă primește un alt înțeles decât cel primordial, văzut ca o stare de apatie, ce caracterizează acțiunile acestora prin indiferență sau indolență. Ca și în cazul erorilor psihice produse de aflulul utopic de tip *mass-media*, se produce în cadrul manifestărilor apatice un adevărat flux de simptome ale lentorii psihomotorii, susținut de numeroase crize de pasivitate, ce produce, de cele mai multe ori, efecte ireversibile. Acestea se încadrează în forme de neîncredere, de insuficientă determinare pentru a echilibra o stare decizională ce contribuie, prin natura ei, la parcursul firesc al vieții.

Sinteza proceselor biologice, precum și faptele determinate de acest context al apatiei și abuliei conduc la stări de epuizare psihică și fizică, la situații extreme raportate la o tristețe interioară. Nocivitatea acestor fenomene exclude inoportunitatea condiției umane de a-și asuma responsabilitatea ei naturală, definită de contextul religios. Maladia de care tinerii sunt cuprinși este contrară condiției lor, deoarece dispoziția pentru o activitate ce implică prezența lor trup și suflet este o dovadă a sănătății psihice, fizice și spirituale. Părintele Nicolae Tănase consideră că această provocare poate fi depășită în cazul în care există în conștiința omului, în speță a tânărului, dorința de a se reintegra în propria lui natură, văzută ca un efort susținut. El afirmă că „dispoziția pentru muncă asigură dinamismul sufletului angajat creator spre producerea bunurilor materiale și spirituale, iar această orientare axiologică, printr-o activitate creatoare, aduce adevărata bucurie, fiindcă viața sufletească se împlinește prin mulțumirea de sine”².

Permisivitatea societății postmoderne, în contextul diferitelor identități la care noua generație de tineri este supusă, poate fi sinonimă cu eroarea, abaterea sau greșeala. Pe toate acestea Biserica le condamnă, deoarece ele se transformă vizibil în păcat. Indiferentismul religios, secularizarea, abulia, vanitatea sau violența atestă faptul că societății postmoderne îi lipsește integritatea morală. De aceea, tinerii se lasă conduși de fiecare curent în parte, ca unii care răspund comenzilor sociale, fără a discerne binele de rău. Ei se lasă guvernați de aceste fenomene, motivul constând în refuzul de a asculta de poruncile lui Dumnezeu.

Patima mândriei care pune stăpânire pe noua generație de tineri derivă din egocentrismul pe care aceștia și-l definesc prin propriile acțiuni, arătând lumii că ei sunt cu adevărat antropocentriști, iar Dumnezeu doar o

¹ Sfântul Efrem Sirul, *Cuvinte și învățături*, Editura Bunavestire, Bacău, 2006, pp. 472-474.

² Nicolae Tănase, *Hristos sau idoli secolului XXI. Tinerii la răscruce*, Editura Agaton, Făgăraș, 2007, pp. 41-45.

sursă a energiei lor de care se pot lipsi oricând. Această formă de narcisism extrem devine un idol căruia tânărul îi slujește cu deplin devotament, exprimând dorința ca toți ceilalți să îi urmeze³. *Logismos*-ul tânărului contemporan arată apartenența lui ca demiurg al universului pe care și-l împropriază, finalitatea fenomenului constând în detașarea totală de spiritul religios ce îl definește drept chip al Creatorului. Eroarea fatală la care tânărul se supune constă, de fapt, în cea mai prezentă formă de violență pe care un individ o poate îndrepta spre sine. Dacă violența îndreptată spre aproapele constă într-o ură infinită, marcată de incoerența ideilor sau atitudinilor comune, violența îndreptată spre sine constă în detașarea față de dialogul pe care Dumnezeu voiește a-l purta cu creatura Sa. Horia-Roman Patapievici crede că această ignoranță este, de fapt, starea „omului modern care este în mod natural protestant”⁴. Așadar, pot fi remarcate diferite comportamente violente în sânul generației postmoderne, prin producerea unor revolte interioare prin care Dumnezeu să fie văzut ca o cauză primară, delimitând, astfel, cele două planuri ce guvernează întreaga ființă a omului. Obișnuitul sau raționalul devin o monotonie cronică, iar necunoscutul se vrea a fi căutat dincolo de ceea ce îi este propriu a fi.

Dinamismul religios oriental și combaterea lui

Cel mai mare pericol al societății postmoderne din punct de vedere moral constă în lipsa unei supravegheri uniforme a intereselor reale ale noii generații de tineri. În acest sens, se pot distinge diferite manifestări ce au scopuri experimentale, dar care pot cuprinde totodată comportamente, judecăți sau convingeri diferite de ceea ce a fost dat. Pentru tineri, identitatea nu constă în ceea ce societatea crede despre ei, ci în măsura glasului conștiinței lor, de aceea văd în religiosul oriental adevărata formulă de cunoaștere a sinelui, prin experimentarea sinelui. În același ton, Gordon Allport afirmă că „religia implică întotdeauna ceva mai mult decât procesele cognitive ale omului, fiind un răspuns al eului total”⁵.

Formele de căutare a unui suport spiritual nu necesită a fi socotite ca incapacități de absorbție, deoarece ele stau în însăși natura cu care Dumnezeu și-a înzestrat creația. În drumul cunoașterii se pot întrezări, din păcate, grave lacune în ceea ce privește echilibrul tinerilor, percepute ca dorința de a schimba un ideal învechit, într-o dogmă nouă. Aprecieră într-o oarecare măsură a ideologiilor seculare îi confirmă pe tineri ca participanți activi ai mysticilor orientale, unde li se prezintă elementele naturii fizice, într-un nou context. Dacă experiența religiosului reprezintă expresia unui lucru neînchipuit, asemenea tainelor, practicile la care tinerii iau parte nu sunt altceva decât elemente construite pe fondul unor nevoi impuse la nivel psihologic, ceea ce conduce la concluzia că efectele practicilor religiilor orientale produc dezechilibre în natura fizică, psihică și spirituală a tânărului contemporan. Paul Evdokimov subliniază accentul pus pe rațional din perspectiva trăirilor tinerilor, dar arată, totodată, că lor le este greu să constate realitatea pe care o prezintă doar Biserica creștină⁶.

Desprinsă din contextul revelației divine, religia orientală își desemnează sfera de aplicabilitate în cadrul societății postmoderne. Vladimir Soloviov crede că atitudinea expansionistă a acestui fenomen ce acaparează o mare masă se tineri se manifestă prin „condamnarea de sine a celui ce nu trăiește sentimentul religios... năzuința către schimbarea efectivă a vieții și a propriei personalități, în sensul apropierii de perfecțiunea supremă”⁷.

Societatea postmodernă a oferit toate premisele ca formele religioase orientale să devină forme substitutive ale conștiinței morale și ale adevărului creștin, arătând noii generații de tineri că aceste deprinderi cugetătoare pot conduce la transcendent, la cunoașterea deplină. Pentru Tudor Vianu, această mișcare conceptuală nu este altceva decât „încercarea acestor religii de a aduce credința creștină sub punctul de vedere al practicilor, pentru ca astfel să fie anulată pretenția ei de Absolut”⁸.

Creșterea fără opreliști a interesului tinerilor față de religiile orientale afirmă modul în care societatea postmodernă se deschide oricărui tip de dialog. Pentru societate, manifestarea religioasă de tip oriental a devenit o arie de selecție în ceea ce privește modul în care tinerii își pot petrece timpul liber și nu numai. Practicarea oricărei forme spirituale orientale prin exercițiu fizic introduce în conștiința tinerilor ideea că efectul este unul benefic, motiv pentru care *yoga* ajunge a se afla în oferta școlară a multor instituții de învățământ, ca un soi de rețetă prescrisă de anumite cadre medicale ce văd în practicarea ei o eliberare a elementelor negative acumulate peste zi.

Îndemnul ministrului Învățământului din America, David Laws, care afirmă că „elevii din școlile primare și gimnaziale de stat pot fi instruiți să-și mărească gradul de conștientizare prin meditație activă, la modă”, este criticat de profesorul Emilian Vasilescu, arătând că acest îndemn reprezintă lipsa discernământului spiritual⁹. În

³ Tomas Spidlik, *Spiritualitatea Răsăritului creștin. Manual sistematic*, Editura Deisis, Sibiu, 1997, p. 296.

⁴ Horia-Roman Patapievici, *Omul recent. O critică a modernității din perspectiva întrebării: „Ce se pierde atunci când ceva se câștigă?”*, Editura Humanitas, București, 2001, p. 113.

⁵ Gordon Allport, *Structura și dezvoltarea personalității*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1991, p. 304.

⁶ Paul Evdokimov, *Iubirea nebună a lui Dumnezeu*, Editura Anastasia, București, 1993, p. 25.

⁷ Vladimir Soloviov, *Fundamentele spirituale ale vieții*, Editura Deisis, Alba Iulia, 1994, p. 231.

⁸ Tudor Vianu, *Studii de filosofie a culturii*, Editura Eminescu, București, 1982, p. 200.

⁹ Emilian Vasilescu, *Istoria religiilor*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1998, p. 197.

același ton, se poate semna lipsa de bun-simț care frizează ridicolul atunci când, potrivit filosofiei hinduse, oamenii sunt deja dumnezei, iar la această stare se ajunge doar prin practica *yoga*.

Atitudinea libertină a societății postmoderne include și mirajul religiilor orientale, care transmite o eroare la nivel psihologic, eroare ce transformă total capacitatea de discernământ a tinerilor, provocând, astfel, grave dezechilibre la nivel spiritual și fizic. Ioan Filaret atrage atenția asupra faptului că fenomenul religios oriental devine o atracție spre neființă, spre nimic, ce dorește a se autoîndumnezei, dar, de fapt, acest lucru devine primul pas făcut spre marea cădere. Tinerii sunt supuși în mod direct la deraieri psihice, cu finalități extreme, duse uneori la nebunie. Această nebunie compune firul vieții lor, iar cei ce nu împărtășesc convingerile de acest fel sunt taxați ca fiind neinițiați. Acceptarea tacită a acestui fenomen creează, astfel, o colectivitate posedată de ființe demonice, iar tinerii se lasă volatilizați de o forță superioară, nemaștiind ce fac, spun sau gândesc¹⁰.

Începând cu anii 1970, sub diverse forme de cult, mișcările religioase orientale intră în sfera de interes a tinerilor din țările creștine, profitând în mod vizibil de libertinajul impus de societatea postmodernă. În acest context al libertinajului greu de înțeles de către societate, părintele profesor Mureșan Radu crede că acesta poate fi diminuat dacă se are în vedere datoria Bisericii Ortodoxe de a „promova drepturile omului și nu deregările omului, promovând libertatea și nu libertinajul...”¹¹. Se nasc, astfel, concepte de autocunoaștere provenite din nemărginitul univers al gândirii hinduiste, ce se vor a fi însușite în număr cât mai mare de către noua generație de tineri. Firescul și reușita sunt acompaniate de către maeștri guru, care stârnesc curiozitate¹² și o sete de cunoaștere a fenomenelor ce au fost neexplorate de către tineri, fortificând, astfel, natura și caracteristicile societății contemporane în care tinerii își desfășoară activitatea.

Preocuparea religioasă creștină pierde vaste teritorii în detrimentul budismului, confucianismului sau al hinduismului, ce vor a fi desemnate și intitulate ca servicii menite să vină în ajutorul tinerilor care doresc a se împlini spiritual. Sub egida unui caleidoscop, serviciile orientale prezintă tinerilor „adevărata” concepție asupra vieții, căutând să stabilească o permanentă legătură cu universul, cel pe care îl slujește până în cele mai atente subdiviziuni¹³.

Excluse de sub echilibrul faptelor creștine, acțiunile tânărului îndoctrinat de practicile orientale se transformă în entități de sine stătătoare ce nu se sfârșesc odată cu încheierea lor, ci doar în momentul în care se creează o anumită legătură cu universul, căruia tânărul trebuie să-i răspundă. În concepția lui Mircea Eliade, această detașare față de faptele personale corespunde ideologiei orientale, despre care afirmă că „este darul genial al Orientului, alături de care spiritul olimpic este sau pare teatral sau îngâmfat”¹⁴. Această practică este înțeleasă de Jean Chatterji ca un mod prin care prezentul devine un rezultat al trecutului, subliniind, astfel, că acțiunile prezente sunt, de fapt, consecințele unui plan anterior, care acționează ca un autodestin¹⁵. Cu siguranță, acest cont personal, văzut ca o adeziune la *karma* personală, nu este altceva decât opusul gândirii creștine, care prezintă paralela dintre libertatea omului și planul lui Dumnezeu cu acesta ca pe o purtare de grijă asupra evenimentelor viitoare. Ceea ce se poate constata este împreună slujire a omului și a lui Dumnezeu în împlinirea necesităților pe care omul le are în viața aceasta, intensificând astfel conceptul de pronie divină. Este exclus ca Dumnezeu în planul Lui să intervină peste voința omului, deoarece s-ar produce o constrângere de fond și, astfel, nu s-ar putea explica natura păcatului. Faptul că Dumnezeu oferă liberul arbitru atestă predispoziția omului la păcat, dar, în același timp, dorința acestuia din urmă de a se restaura pe sine, prin permanentizarea unei legături cu Creatorul prin actul rugăciunii. În acest sens, Dumnezeu oferă omului deplinătatea chipului și a asemănării prin actul ascultării, făcut de cel din urmă, arătând că El este icoana îndumnezeirii omului, iar omul icoana veșniciei Sale.

Maniera în care dinamismul religiilor orientale funcționează în structura internă a tânărului îl va determina pe acesta să exploreze teritorii de cunoaștere cât mai vaste, unele dintre ele cu accente spirituale. Tânărul va învăța că din această formă spirituală se prelungește suferința sinelui într-o lume iluzorie, de care el nu are preocupare. Exemplul cel mai potrivit în acest sens este oferit de Hajime Nakamura, care arată că un om se naște orb, datorită poftelor pe care ochii lui le-au încercat în timpul unei existențe anterioare¹⁶. Nicolae Achimescu arată în volumul *Budism și creștinism* natura degradantă a lumii iluzorii prin conceptul de suferință. În budism, întreaga existență stă într-o stare de suferință, iar aceasta depășește bucuriile și satisfacțiile, fapt ce poate fi înțeles ca un câștig, dacă omul nu ar fi existat¹⁷.

¹⁰ Ioan Filaret, *Creștinism și yoga*, Editura Policrom, Craiova, 2011, p. 20.

¹¹ Radu Mureșan, „Provocări și perspective ale Bisericii Ortodoxe în Uniunea Europeană”, în *Biserica Ortodoxă în Uniunea Europeană – Contribuții necesare la securitatea și stabilitatea europeană*, Editura Universității din București, 2006, p. 155.

¹² A se vedea Emil Jurcan, *Maestrul Oriental și duhovnicul creștin*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2002.

¹³ Jean Filliozat, *Filozofia Indiei*, Editura Humanitas, București, 1993, pp. 9-10.

¹⁴ Mircea Eliade, *India*, Editura pentru Turism, București, 1991, p. 94.

¹⁵ Jean Chatterji, *Filozofia ezoterică a Indiei*, Editura Princeps, București, 1991, p. 57.

¹⁶ Hajime Nakamura, *Orient și Occident*, Editura Humanitas, București, 1997, p. 256.

¹⁷ Nicolae Achimescu, *Budism și creștinism*, Editura Tehnopress, Iași, 1999, p. 25.

În același contrast de idei, jainismul arată că lumea este un rău de care omul trebuie să se elibereze. Acest fenomen poartă numele de *nirvana*, o tehnică prin care tinerii se pot elibera de toate pasiunile sau evenimentele ce îi urmăresc, pentru a ajunge la starea de iluminare. Pentru Rus Remus, concepția despre om în cadrul religiilor orientale, prin liberul consimțământ de a folosi tehnica *nirvana*, nu este altceva decât „o distrugere a ceea ce este non-eu, a ceea ce este supus transformării și înlocuirea non-eului cu un eu universal”¹⁸.

Unii cercetători contemporani consideră că există compatibilități între religia creștină și cea orientală, motivul fiind bazat pe ideea comună a binelui pe care fiecare trebuie să și-l însușească prin experiența unor practici care să fuzioneze cu Absolutul. Părintele Nicolae Steinhardt consideră această similitudine ca nefiind fondată pe niciun adevăr religios, pe nicio practică realistă, căci, în practica orientală, tânărul „stă cuminte în colțișorul său, la umbră sau la soare, după cum este cazul, molfăie o bucată de pâine și nu-i pasă de nimic. El stă și meditează, sprijinit pe călcâie în poziție de lotus și uneori, rareori, comunică revelațiile primite”¹⁹.

Această meditație *Zen* propune ordine și profesionalism iluzoriu, deoarece există reguli stricte de comportament, total opuse practicii ascetice a creștinismului, care, deși se bazează pe rugăciunea inimii și pe conduite morale, este ignorată. Monahul Serafim Rose nuanțează eroarea fenomenului *Zen*, care este considerat o doctrină religioasă fără fundamente teologice, firea lui fiind percepută în măsura experienței care elimină, astfel, eroarea pragmatică²⁰. *Zen*-ul îi învață pe tineri că starea binelui poate fi trăită din perspectiva armoniei minții și nu pe baza revelației, dar ceea ce nu prezintă niciodată este nivelul și conduita psihică a celor ce propovăduiesc fundamentele religiei orientale. Dacă s-ar încerca o analiză critică a atitudinilor unor precursori ai religiilor orientale, acest fapt ar conduce la un semn de întrebare în ceea ce privește valabilitatea informațiilor sau a practicilor.

Noutatea pe care o aduce această conștiință religioasă orientală îi implică chiar și pe tinerii pentru care abulia reprezenta un mod de viață. Acest lucru este posibil prin acceptarea unor practici care însușesc, într-o măsură sau în alta, atitudinea sau starea lor de spirit. Vocile²¹, tobele sau petele de culoare ce însoțesc serviciile religioase sunt cu adevărat atractive și fac deliciul tinerilor dornici de cunoaștere. În studiul *The New Religious Consciousness* se analizează vibrația pe care ceremonialul zeului Krishna îl oferă generației tinere. Se pare că aceasta trezește în tineri o nouă conștiință, care îi impulsionează să participe necondiționat și nelipsit la ritualul prin care ei se unesc în gând și cuget cu zeul pe care îl adoră²². Nota de complementaritate implică participarea la cursurile *Maharaj-ji*, unde li se arată că ei pot poseda o știință absolută, în urma căreia devin iluminați.

Pentru sfera orientală, libertinajul produs de societatea postmodernă este cheia succesului care atrage un număr incomensurabil de tineri, scârbiți de raționalism sau de o educație care se contabilizează prin raportarea la exterior. Pentru acești tineri, grupurile de terapie mintală cu biorăspunsuri reprezintă răspunsul mult căutat, deși numeroase studii au arătat efectele negative ale acestor experiențe, care devin într-un final terifiante, marcând sănătatea psihică și fizică a practicanților.

În studiul *Învățătura despre omul credincios în cugetarea religioasă indiană și Ortodoxie*, Roman Emil explică motivele pentru care curentul oriental modern devine dușmanul sănătății spirituale a tinerilor, definindu-l ca o erezie mai periculoasă decât cele din primele veacuri creștine. Acesta arată că duhurile izvorâte din practicile orientale au o puternică libertate de manifestare, „ce transformă ființa umană în unealta pasivă a manifestărilor demonice”²³. Pe baza acestui raționament, se poate constata că sufletul și rațiunea tinerilor pot scăpa de sub propriul control, marcând spații vaste de necunoscut, în urma cărora se vor așterne suferințe și neîncredere. În structura internă a corpului se vor observa modificări, simțurile se vor contrazice în atributul fiecăruia dintre ele, deoarece dispare echilibrul dintre acestea. La nivel neuronal se pot produce leziuni care se vor manifesta ca stări epileptice. Eroarea produsă la nivelul întregului corp nu va putea fuziona cu niciun tratament medicamentos, motiv pentru care unii tineri vor trebui să accepte, ca o ultimă șansă, întoarcerea în sânul Bisericii lui Hristos, acolo unde vor primi vindecare sufletească și trupească.

Puțini tineri consideră practica religiilor orientale ca un păcat sau ca o formă de anatemă, deoarece haina care îmbracă aceste practici pare a fi transparentă, de bun-simț, cu numeroase beneficii asupra sănătății. Ceea ce nu se conștientizează cu adevărat este războiul la care ei iau parte în mod nevăzut. Pe de o parte, sunt atrași de dorința de a se afla în permanentă legătură cu Absolutul, din care să se încarce energetic, dar totodată se văduvesc

¹⁸ Remus Rus, *Concepția despre om în marile religii*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1972, p. 122.

¹⁹ N. Steinhardt, *Primejdia mărturisirii*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002, p. 228.

²⁰ Serafim Rose, *Ortodoxia și religia viitorului*, Editura Cartea Ortodoxă, Alexandria, 2007, p. 97.

²¹ Părintele profesor Emil Jurcan prezintă în *Istoria religiilor. Lumea religioasă veche. Note de curs*, scopul sunetelor care însoțesc serviciile religioase, făcând o paralelă între reverberațiile sunetelor din interiorul unei piramide cu cele ale sunetelor cosmice „Aum”, prezente în serviciile liturgice orientale. A se vedea pagina 58.

²² Charles Glock/Robert Bellah, *The New Religious Consciousness*, University of California Press, Berkeley, 1976, p. 32.

²³ Emil Roman, „Învățătura despre omul credincios în cugetarea religioasă indiană și în Ortodoxie”, în *Ortodoxia*, nr. 16/1964, p. 314.

de adevărată tămăduire a sufletului lor. Transformarea unei practici încă neînțelese într-un mod de viață înseamnă preluarea tuturor caracteristicilor ei, indiferent de rezultat.

Paradoxul afilierii tinerilor la cultul religiilor orientale devine un neînțeles, chiar și pentru cei mai avizați psihologi, deoarece nu se poate găsi motivația dorinței acestora de a se închina și sluji unor zei necunoscuți, în detrimentul sfinților ale căror nume ei le poartă. Această discrepanță se remarcă în studiul *Originea și rostul ideii de Dumnezeu*, atunci când se afirmă: „Pentru a obține ajutor de la zei trebuie să te adresezi lor, exact în același fel cum te adresezi oamenilor, a căror favoare vrei să o câștigi. Trebuie să-i rogi cu stăruință, să-i măgulești, poate să-i ameninți, să le promiți în schimb, în cazul în care îți acordă ajutor, ofrande, o adorație continuă și ascultare, o supunere oarbă”²⁴.

Aceeași notă de nedumerire o regăsim și ieromonahii Adrian Făgețeanu și Mihail Stanciu, care caută să înțeleagă motivele pentru care tinerii consideră că pot sluji la doi domni. Remarca lor este una fidelă creștinismului, subliniind faptul că închinarea la idolii păgâni nu este altceva decât o formă de înșelare, de acapărare²⁵, de trăire a vremurilor de pe urmă, când diavolul va umbla în lume (I Petru 5, 8; Matei 24, 5).

Orice cauză are și efect; astfel, se poate constata cu surprindere modul în care aceste religii orientale caută să își ofere serviciile în cadrul societății postmoderne. *Yoga, tantra* sau ideea reîncarnării vor să posede chipul unor terapii miraculoase, pe care liderii spirituali le pun la îndemâna tinerilor, fără ca aceștia să aibă cunoștință de gravitatea lor. Părintele Arsenie Papacioc trage un semnal de alarmă asupra gravității acestor practici, afirmând următoarele: „Nu vă mai înșelați cu *yoga*. Biserica o consideră o erezie ce provine din budism. Budismul este o religie morală, dar nu mântuitoare”²⁶.

Desprinderea de lumea naturală, de perfecțiunea ei stabilită de Creator, are un sens dual din perspectiva societății contemporane. Ea închide legile morale ale firii, ale adevărului revelat și deschide un nou sens de percepție, în care sacrul devine un nou tip de ideologie. Pacea lăuntrică dobândită prin puterea rugăciunii ascetice nu mai face față contextului postmodern, de aceea axa centrală a lumii se destabilizează, accentul cade pe puterea exercitată de trup. Între cele două coordonate ale prezenței lui Dumnezeu în om, între trup și suflet, nu mai există înțeles. Provocarea pe care postmodernismul a adus-o noii generații de tineri a produs o pervertire integrală, în așa măsură, încât omul nu mai devine măsura lucrurilor lui, nu mai lucrează conform planului divin, ci se lasă cuprins în malaxorul unui sfârșit tragic, al morții lui sufletești.

Relația tinerilor cu ceilalți membri ai societății nu mai poate fi înțeleasă ca o emanație a dinamismului religios creștin, căci astăzi această relație este expresia esoterică a unui dinamism oriental, definit ca *yoga*. Pentru majoritatea tinerilor, *yoga* nu a rămas o cultură de masă a unui popor hindus, ci un sistem actual de cunoaștere a sinelui prin raportarea la sine.

Alexandru Doboș caută să definească *fenomenul yoga* în cei mai concisi termeni, pentru a arăta natura lui primordială. El poate fi definit ca o legătură, o unire derivată din întâlnirea soarelui cu luna²⁷. Examinarea atentă a noului curent religios apărut în societatea postmodernă va putea explica efectele pe care le-a produs în conștiința omului încă de la începutul apariției sale, dar, totodată, va defini șirul schimbărilor pe care le produce în viața tinerilor. Excesul de zel prin utilizarea puterilor paranormale poate fi estompat dacă se cunoaște fiecare compus al acestui fenomen, de aceea unii tineri caută să pătrundă în substratul cultului, pentru a înțelege toate artificile ce derivă din el. Acești tineri sunt cei care, în urma unor experiențe nefirești, vor trezi la realitate pe cei care vor să adere la cultul oriental.

Lucrarea lui Sri Aurobindo *Yoga lucrărilor divine* este expresia cea mai evidentă a discrepanței dintre realitatea și practica *yoga*. Formularea interogațiilor autorului asupra modului în care *yoga* încearcă să dezvolte potențialitatea latentă a ființei tinerilor contribuie la concluzia evidentă a acestei practici. Ea caută să nu mai pară a fi un lucru anormal. Această idee, deloc confuză, atestă prezența unei perturbări în ceea ce privește funcționalitatea psihică a celor ce practică *yoga*, căci scopul general al practicii sale este fuga de viață și intrarea pe un fâgaș ce unește existența universală cu transcendența²⁸.

Exclusivitatea practicii *yoga* față de orice altă practică religioasă face ca în centrul atenției să fie partea văzută a omului, corpul acestuia, ca obiect al întregii desfășurări. Constantin Armeanu prezintă în studiul său *Yoga – o necesitate pentru omul modern*, felul în care este conceput corpul în religiile orientale. *Hatha yoga* evidențiază prin cele mai grave linii de înțelegere faptul că corpul devine centrul universului contemplat, căci starea pe care acesta o posedă reprezintă întreaga energie cosmică ce intră în contact cu materia, motiv pentru care se definește la rândul-i ca un microunivers. El conține toate atributele vieții în forma lor extremă, metabolismul și gândirea fiind

²⁴ Dumitru Drăghicescu, *Originea și rostul ideii de Dumnezeu*, Societatea Națională de Editură și Arte Grafice „Dacia Traiană”, București, 1942, p. 28.

²⁵ Adrian Făgețeanu/Mihail Stanciu, *De ce caută omul contemporan semne, minuni și vindecări paranormale? – Un răspuns Ortodox*, Editura Sofia, București, 2004, p. 8.

²⁶ Ioanichie Bălan, *Ne vorbește Părintele Arsenie*, Editura Mănăstirii Sihăstria, Piatra-Neamț, 1/2010, p. 59.

²⁷ Alexandru Doboș, *Isus și ecuația yoga*, Editura Nirvana, București, 1993, p. 20.

²⁸ Sri Aurobindo, *Yoga lucrărilor divine*, Editura Herald, București, 1992, pp. 12-13.

senzorii percepției asupra mediului înconjurător. *Hatha yoga* îi învață pe tineri că întreg corpul lor poate să devină un mecanism de sine stătător, cu o putere decizională bine dezvoltată, în care fiecare celulă contribuie la procesul de iluminare²⁹.

Tehnica *Hatha yoga* practică de tinerii societății postmoderne este total diferită de cea a veacurilor primare, căci întreaga atenție se îndreaptă spre satisfacerea plăcerilor trupești, funcțiile vitale ale corpului nefiind altceva decât instrumente prin care se realizează armonia și perfecțiunea. Tinerii sunt învățați că trebuie să existe o perfectă legătură cu natura, cea căreia corpul trebuie să-i slujească. În cadrul acestei practici se împrumută elemente din flora întregii lumi, iar cel mai reprezentativ dintre acestea este floarea de *lotus*. Cei care copiază fidel acea poziție vor ajunge la o senzație supremă ce deschide toate orizonturile cunoașterii și ale înțelegerii prin care sinele devine capabil să treacă peste orice limită. Perfecționarea acestei practici poate fi cu adevărat viabilă în măsura în care, prin ea, se câștigă un moment de mediație, de relaxare, căci, altfel, ea contestă legile firii. Tinerii nu au capacitatea de a conștientiza inteligența corpului în măsura puterii lui limitate. Animarea întregii ființe se face prin puterea credinței lor și doar perfecționarea stării sufletești contribuie la perfecționarea vieții. Calea spre mântuire nu poate consta într-o practică trupească de adorare a materiei care propune ca orice activitate psihică să fie detașată, dar face apel la disciplina trupului, cel pe care Sfântul Apostol Pavel îl numește „templu al Duhului Sfânt” (I Corinteni 3, 16).

Bija Bennet prezintă, în studiul ei *Yoga emoțională. Cum poate trupul să vindece mintea*, toate elementele necesare înțelegerii modului în care funcționează practica *yoga* și rolul exercițiilor fizice. Menținerea echilibrului fizic și emoțional prin *asane* contribuie la construirea unei baze fizice prin care corpul să reacționeze ca urmare a necesităților emoționale. În cadrul acesteia, mintea și trupul devin una, se privesc față către față, ca o reflexie a Absolutului³⁰.

Shiva Samhita, în *Cartea secretelor din Hatha și Tantra-Yoga*, examinează și mai atent această practică, folosindu-se de experiența tinerilor care o performează. Ei sunt învățați că în corpul lor există zei, locuri sacre sau altare care funcționează ca un microcosmos. Corpul lor devine, astfel, o lună cu raze de nectar sau, din nou, un lotus cu cele 8 petale ale sale. Cei neavizați pot pierde, însă, drumul iluminării dacă, pe parcursul practicilor respective, se atașează de obiectele simțurilor și de plăcerile pe care le oferă practica în sine³¹.

Elucidarea practicilor *yoga*, definite ca *asane* sau poziții ale corpului, atestă în mod vădit ideologia lor aberantă, deoarece reprezintă o contradicție clară a echilibrului dintre trup și suflet. Nu este justificat modul în care corpul poate să se vindece de agitația interioară prin practicarea unei poziții de cele mai multe ori nefirești. Sănătatea și forța interioară prin practica *yoga* nu pot cuceri echilibrul spiritual creștin determinat de rugăciune, deși *hatha-yoga* consideră că înfrângerea forței gravitaționale prin debarasarea corpului de impurități este actul palpabil al mântuirii. Reușita constă în eliberarea sistemului nervos de toate energiile negative, prin respirație. Sfinții Părinți au învățat de-a pururi că respirația este complementară rugăciunii inimii, dar niciodată sinonimă cu rugăciunea în sine, așa cum apare ea în practica *yoga*.

Pentru yoghini, respirația este văzută sub forma unui lotus strălucitor cu 12 petale, ce însoțește cele 4 moduri ale conștiinței: conștiința diurnă, cataleptică, a somnului însoțit și neînsoțit de vise. Practica respirației trebuie executată de 4 ori pe zi: dimineața, la prânz, la apus și la mijlocul nopții, ca, astfel, sistemul nervos să beneficieze de radiațiile cele mai favorabile procesului de regenerare. Efectul acestei practici este cunoașterea primului stadiu al Adevărului³².

Încercarea practicii *yoga* de a atrage în chip deliberat pe practicanții ei reprezintă un efort continuu de milenii întregi, dar astăzi, în societatea postmodernă, acest lucru a devenit un dat cu care ea pornește la drum. Dacă fazele *asanei* cuprind întreaga ființă a tânărului, inclusiv progresia corpului, apare un mare semn de întrebare asupra felului în care această practică se răsfrânge asupra stării psihice a celor ce o practică. Deși scopul *yoga* este de a îmbunătăți echilibrul sentimental, spiritual, material, nu trebuie omisă repercusiunea pe care practicarea ei o are în mod vizibil asupra sănătății tinerilor. A înlocui darul lui Dumnezeu, văzut prin cele trei atribute: rațiune, voință, sentiment, cu o libertate de circulație a energiilor ce stau în armonie cu natura, cu Absolutul sau cu plăcerea, atestă o delincvență mintală și spirituală în același timp. Măsura sănătății psihice și trupești este sinonimă cu măsura sănătății spirituale, iar orice abatere de la conduita moral-creștină devine un impediment în afirmarea desăvârșirii ființiale.

Yoga afirmă că trupul este sălașul energiilor, un microcosmos creat ca un soi de vas care să păstreze în mod nealterat progresul spiritual. În acest context, yoghini se îngrijesc în mod special de trup, alimentația fiind un element definitoriu. Dan Bozaru prezintă concepția religioasă-orientală despre alimentație în studiul *Alimentația în practica yoga*. El redă concepția unui guru despre această practică: „Corpul uman este construit din nenumărate celule vii. Ele cresc și se dezvoltă cu ajutorul entităților similare. Natura energiilor subtile ale celulelor noastre vii

²⁹ Constantin Armeanu, *Yoga – o necesitate pentru omul modern*, Editura Tipoalex, Alexandria, 2002, pp. 19-22.

³⁰ Bija Bennet, *Yoga emoțională. Cum poate trupul să vindece mintea*, Editura Lucman, București, 2004, pp. 101-102.

³¹ Shiva Samhita, *Cartea secretelor din Hatha și Tantra-Yoga*, Editura Dragon, București, 1993, pp. 38-39.

³² Satynanda Paramahansa, *Yoga-Sutra*, Editura Herald, București, 2012, p. 228.

va fi formată în funcție de felul alimentelor pe care noi le consumăm predominant. Toate acestea influențează în definitiv și într-un anumit grad vitalitatea, psihicul și mentalul omului³³.

Pe baza unei concepții sănătoase despre viață, *yoga* încearcă, prin diferite practici, să atragă un număr cât mai mare de practicanți. Elementele comune ale practicilor creștine și ale religiilor orientale precum: rugăciunea, respirația, postul, abținerea sunt văzute într-o notă pozitivă de către tineri, deoarece scopul lor contribuie la dinamica conștiinței lor, care îi determină să aleagă calea Adevărului. Exercițiile fizice de tip oriental vădesc cât se poate de clar atitudinea lor eronată, deoarece ele produc o suspendare a întregii condiții umane, tot apanajul lor constând, de fapt, într-o realitate abstractă, deloc palpabilă, motiv pentru care Ernest Valea afirmă: „Comuniunea personală nici nu poate exista, atâta vreme cât realitatea ultimă este de natură impersonală”³⁴.

Adeptii curentelor religios-orientale trebuie să facă o distincție clară între asceza creștină și practica orientală, deși, în termeni liberi, asceza înseamnă un exercițiu fizic. Părintele Boris Bobrinskoy elucidează sensul cuvântului, arătând că în creștinism el este conceput ca un act de luptă duhovnicească, cu un scop bine definit – restabilirea darurilor Duhului Sfânt asupra întregii vieți a omului³⁵. În aceeași notă de elucidare, Nicolae Achimescu confirmă faptul că în practica religios-orientală asceza este văzută doar ca un control exercitat asupra propriei persoane, pe când în spiritualitatea creștină asceza reprezintă renunțarea la lume în vederea regăsirii și permanențizării dialogului cu Dumnezeu³⁶.

Tinerilor li se cere maximum de discernământ atunci când se deprind cu dialogul religios. Elisabeth Hillstrom, în cartea *Deosebirea duhurilor*, evidențiază diferențele majore dintre rugăciune și meditație. Aceasta arată că rugăciunea creștină este un moment de zăbovire în fața divinului, o comuniune cu Dumnezeu prin care se creează o relație personală. Meditația, în schimb, solicită prezența unor *mantră* care opresc într-o oarecare măsură activitatea mentală, iar întreaga ființă a practicantului este cuprinsă de o vibrație irațională³⁷.

Efemeritatea și eroarea serviciilor orientale determină ca practicarea acestora să aibă loc într-un cadru social modern. Tinerii trebuie să conștientizeze că aceste practici reprezintă panta suicidală a morții lor sufletești și că această lume plină de culoare, *mantră*, *asane*, *karma*, *samsara* etc., poate fi privită doar dintr-o perspectivă comparativă, atestată ca o cultură, dar niciodată ca o religie ce implică transformări interioare. Destabilizarea spirituală a tinerilor pe care o produce această practică orientală este de lungă durată, lucru care se observă din comportamentul deviant al celor care o experimentează. Pe lângă gravele maladii neurologice, ea produce disfuncții motrice, psihice, fizice și spirituale. Din păcate, experimentarea regatelor existenței nu se rezumă doar la schimbul de energii, ci se focalizează și pe contactele fizice, pe *tantră*.

Autonomia față de stimulii lumii exterioare permite tânărului practicant yoghin să experimenteze din ce în ce mai mult densitatea și componența ființei sale fizice, motiv pentru care își vede corpul ca o reflexie a întregului univers, un element desprins din natura pământului, ale cărui valențe pot fi mereu îmbunătățite. Georg Feuerstein, în volumul *Tantra. Calea extazului*, expune în detaliu nivelele superioare pe care corpul ajunge să le experimenteze în urma practicii *tantra*, arătând că el devine astfel coextensiv cu totul creat, omniprezent în orice loc și spațiu³⁸. Același lucru îl împărtășește și Constantin Armeanu în cartea *Yoga. Religia înțelepciunii*, arătând deopotrivă că tinerii sunt învățați că întreaga lor viață este îndreptată spre corp, ca unul care reprezintă startul în dezvoltarea și desăvârșirea lor spirituală³⁹.

În contextul practicii *tantra*, misticii vorbesc despre un extaz spiritual, mintea fiind cea care contribuie în cea mai mare măsură la unirea spirituală, dar care posedă, în același timp, calitatea de cel mai important organ sexual, căci ea îmbunătățește toate celulele din corp. Vilma Lavani detaliază în termeni clari ceea ce *tantra* se dorește a fi, evidențiind faptul că această practică este o necesitate în viața omului pentru a atinge starea de perfectă armonie și echilibru. Așadar, el arată că *tantra* nu facilitează numai calmarea sistemului nervos, ci oferă flexibilitate, stăpânirea de sine necesară unui plus de energie. Tehnica dorește să spiritualizeze actul sexual, să amplifice senzațiile fizice până la cotele cele mai înalte ale ființei omenești⁴⁰.

Terminologia cuvântului își are izvorul în lumea orientală, semnificând o relație sau o legătură pe care omul o stabilește cu eul interior, ca o formă de respect a identității sale. În acest sens, *tantra* arată că omul face parte din macrocosmosul lumii, fapt ce o poate propulsa în actul genezei, așa cum o prezintă Diksha Devi într-o poezie: „La începutul lumii, Sinele a fost singur, în postura unei persoane. Când a privit în jurul său, nu s-a zărit decât pe Sine. Într-adevăr, el era atât de cuprinzător asemenea unui cuplu aflat într-o îmbrățișare tandră și nesfâr-

³³ Dan Bozaru, *Alimentația în practica yoga*, Editura Mix, Brașov, 2005, p. 27.

³⁴ Ernest Valea, *Creștinismul și spiritualitatea indiană*, Editura Ariel, Timișoara, 1996, pp. 210-211.

³⁵ Boris Bobrinskoy, *Fericita întristare*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1997, p. 55.

³⁶ Nicolae Achimescu, *op. cit.*, p. 107.

³⁷ Elisabeth Hillstrom, *Deosebirea duhurilor*, Editura Ariel, Timișoara, 1998, p. 246.

³⁸ Georg Feuerstein, *Tantra. Calea extazului*, Editura Mix, Brașov, 2001, p. 125.

³⁹ Constantin Armeanu, *Yoga. Religia înțelepciunii*, Editura Tipoalex, Alexandria, 2001, pp. 138-139.

⁴⁰ Vilma Lavani, *Yoga pentru sex*, Pro-Editura, București, 2004, pp. 8-9.

șită. Atunci El s-a despărțit în două, de aici se trag bărbatul și femeia, el s-a împerecheat cu ea, așa a luat naștere creația”⁴¹.

Tânărul ajunge, așadar, a se descoperi pe sine în măsura în care învață modul după care funcționează. Deși ar trebui să facă apel la învățătura Bisericii, să aprofundeze darurile primite odată cu Taina Sfântului Botez, el se lasă cuprins de acel miraj care-i produce în corp extaz. Tinerii acceptă să transforme darurile Duhului Sfânt în practici umaniste, fără a ține cont de efectele devastatoare pe care aceste practici le produc asupra sănătății lor spirituale și psihice. Acceptarea transformării sinelui prin actul tantric produce un adevărat dezechilibru moral, deoarece dispare sentimentul de afectivitate față de partener.

Faptul că Arthur Avalon numește corpul ca fiind „un înveliș al hranei”, prin care dorește să explice beneficiile pe care această tehnică le aduce utilizatorilor săi⁴², nu înseamnă că fenomenului trebuie să i se acorde credit, mai ales dacă se ține cont de cele patru etape despre care Lama Yeshe vorbește în cursul său introductiv despre practica *tantra* și care par a fi total absurde. Acesta consideră că primul pas pe care tânărul yoghin trebuie să-l facă este acela de a transforma energia instinctuală și extatică față de partener într-un dialog de zâmbete. Tinerii trebuie să urmeze un grafic bine stabilit, ei trebuie să aibă mâinile împreunate pentru a simți energia pe care o vor transforma într-un act sexual. Punctul central al acestor etape este, așadar, vibrația dintre cei doi parteneri, care străpunge imaginarul și ajunge astfel o realitate. Încercând să unească energia beatitudinii masculine cu cea a înțelepciunii feminine, mintea celor doi parteneri se focalizează pe corpul lor⁴³, ceea ce înseamnă că el devine un obiect al plăcerilor.

Condusă de dorința de a atinge toate treptele iluminării spirituale, practica *tantra* se folosește de anumiți senzori de vibrație ce corespund anatomic corpului, numiți în termenii cultului oriental *chakre*. Din nefericire, pentru tinerii mai puțin avizați în practicarea acestor tehnici aberante, unii dintre senzorii energetici provoacă grave dezechilibre la nivel psihic, iar acest fapt demonstrează eroarea ideologică și practică a tehnicii respective, cu atât mai mult cu cât nu se poate explica logica pentru care se utilizează păcatul pentru decongestionarea stimulilor nervoși.

În dorința de a atinge toate treptele iluminării spirituale, practica *tantra* se folosește de 7 *chakre* care sunt adevărați senzori de vibrație mistică ce corespund corpului uman și care ajung uneori să blocheze fluxul energetic, provocând dezechilibre nervoase.

Fondul acestei terapii sexuale vrea să arate că ea, de fapt, eliberează influențele inhibitorii provenite din cauza organizării ierarhizate a sistemului nervos, permițând cuplului să atingă deschiderea naturală a reacțiilor sexuale⁴⁴. Starea de contopire prin producerea unei plăceri fizice este considerată o unire cu universul, atingându-se astfel stări de înaltă conștiință. În volumul *Femeia și tantra* sunt prezentate aceste experiențe ca „stări de ocrotire prin învăluirea unei lumini albe care se dilată în infinit”⁴⁵, fapt ce poate crea iluzia unei întâlniri cu Absolutul.

Cea mai gravă critică care se poate aduce acestui fenomen religios-oriental de tip tantric se referă la metoda pe care o utilizează – păcatul. În conformitate cu învățătura orientală, actul tantric reprezintă o întâlnire cu divinul, iar acest aspect nu poate fi trecut cu vederea dacă este trecut prin filtrul moralității. Eroarea acestei învățături tantrice este și mai mare, atunci când centrul discuției cade pe foloasele pe care actul sexual le aduce sănătății fizice sau spirituale, deși, conform autorilor Mieke Wik și Stephan Wik, „lipsa adorării corpului poate avea consecințe negative ce pot afecta mintea”⁴⁶.

Sănătatea este un principiu fundamental pentru buna dezvoltare a tinerilor, dar sub nicio formă nu trebuie atribuită eliberării extatice a energiei sexuale, căci, astfel, funcțiile vitale ale corpului ajung a fi ponosite. Longevitatea nu constă în experiența sexuală zilnică, ci în abținere, așa cum mântuirea nu reprezintă un contact fizic, ci izbăvirea de păcate. Prevenirea îmbolnăvirii nu se face în măsura risipei energetice, ci în măsura cumulului energetic provenit pe fondul unei vieți sănătoase însoțite de credință și rugăciune. Sănătatea psihică este chintesența

⁴¹ Diksha Devi, *Tantra. Inițieri sexuale secrete în Orient*, Editura Sophia, București, 2002, p. 10.

⁴² Arthur Avalon, *Introducere în Tantra Marelui Extaz*, București, Editura Deceneu, 1995, p. 49.

⁴³ Lama Yeshe, *Introducere în Tantra*, București, Editura Herald, 2012, p. 42-43.

⁴⁴ Yami Lapamdra, *A face dragoste. O artă*, București, Editura Antet, 1994, p. 34.

⁴⁵ Svetlana Sauciuc, *Femeia și tantra*, București, Editura Kamakamika, 2002, p. 83-84.

⁴⁶ Mieke Wik/Stephan Wik, *Vindecare prin tehnici sexuale taoiste*, Brașov, Editura Kamala, 2007, p. 27.

funcționării întregului organism, de aceea este nevoie de mult echilibru, stabilitate, conștiință. În măsura perversității acesteia, funcțiile motrice și simțurile ajung a se pierde, apar tulburările și comportamentele nevrotice.

Societatea postmodernă a deschis larg porțile curenților religios-orientale, dar nu a delimitat deloc măsura forței lor, iar acest lucru a condus la o mobilitate extremă. Tinerii aleg să își construiască caracterul și să se raporteze la viață prin metode neconvenționale. Păcatul este propriu tinereții, dar, fără voia lor, unii tineri aleg să experimenteze orice formă a acestuia. Deși *yoga* și *tantra* se definesc ca practici ale cultului religios-oriental, ele sunt, de fapt, faze incipiente ale dezastrului spiritual și psihic. Viața este calea prin care omul caută să răspundă darului primit de la Dumnezeu, dar dorința lui de a fi nemuritor îl conduce la un efort permanent, căci acesta trebuie să confrunte moartea, care dobândește un sens confuz atunci când este privită din perspectiva *karmei*, o altă provocare a curentului oriental.

Gândul supraviețuirii prin urmași reprezintă, chiar și pentru cei mai tineri, un mod de consolare, atunci când se vorbește despre actul morții. Din fericire, omul a căutat mereu să păstreze starea de nemurire, încercând toate cele ale lumii în speranța dobândirii acestei valențe, dar a realizat că moartea este în sine o realitate. Moartea nu constituie un element înfricoșător decât în măsura lipsei unei conștiințe curate, pure, dar ea poate fi o urmare a păcatului (Romani 6, 23). Se cere mult discernământ ca acțiunile întreprinse pe parcursul vieții să fie în măsura bunei cuviințe și conform poruncilor lui Dumnezeu. Tinerilor li se cere ascultare, dar în același timp și responsabilizare, iar Biserica îi primește în ogrorul ei, ca una care le poate oferi toate resursele necesare reușitei. Misiunea Bisericii nu implică doar o organizare de acțiuni cu caracter proniator, ci ea este glasul conștiinței văzut prin darurile Duhului Sfânt primite la botez. Din acest considerent, responsabilitatea Bisericii se înalță ca un steag al victoriei în lupta cu ispitele, iar efectul produs de ea constă în veșnicia la care tânărul este chemat a lua parte. Taina Bisericii exclude orice temere, arătând lumii că ea, prin capul ei, Iisus Hristos, devine biruitoare asupra morții.

Creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, omul, și în speță tânărul, poartă nostalgia paradisului pierdut și, în consecință, caută diverse contexte prin care să-și apere acest dar, deși tot el este cel care pune sub semnul întrebării întreaga lui existență din pricina păcatului pe care îl săvârșește. Aurel Popescu crede că dorința de nemurire a omului poate sta într-un raport cu frica de moarte, deoarece omul nu se poate împăca cu existența efemeră a vieții lui pământești. Tocmai de aceea, omul caută o soluție în religia pe care o vede ca o fereastră spre veșnicie⁴⁷.

Învățătura creștină asupra elementelor viitoare vine să aplaneze conflictul interior al tânărului, arătându-i

acestuia că el este măsura veșniciei sale, doar dacă el respectă poruncile divine și le desăvârșește prin iubirea față de aproapele. Spre deosebire de creștinism, religiile orientale nu exprimă aceeași acuratețe, deși învățătura lor arată că ele oferă șansa unei împliniri absolute dincolo de această lume. Extrema pe care ele o folosesc și care duce la o gravă eroare sufletească este văzută prin dogma reîncarnării succesive a sufletului în diferite trupuri. Dumitru Popescu crede că aceste învățături afirmă caracterul impersonal al divinității, iar hinduismul, budismul, jainismul și sikhismul limitează înțelepciunea omenească, deoarece învățătura lor nu conferă credibilitate,

așa cum a făcut-o evenimentul învierii Mântuitorului, prin care s-a constituit temelia creștinismului⁴⁸.

Învățătura despre viața viitoare din perspectiva religiilor orientale face referire la cele două lumi ale reîncarnării: cea prezentă și cea viitoare, în care faptele prezente ale omului se vor manifesta. Lumea viitoare este văzută în practica orientală ca o lume imaterială în care spațiul se îmbină cu timpul. Ea nu este echivalentă cu eternitatea, pentru că nu are nimic atemporal în ea. Prezentul devine o dreaptă infinită, fapt ce poate afirma lipsa trecutului. În volumul *Reîncarnarea dintr-o altă perspectivă*, Martin Sorge prezintă învățătura orientală despre lumea viitoare, arătând că în cadrul acesteia au loc evoluții, sufletul se îmbracă în haina consecințelor faptelor lui, ceea ce produce schimbări ale gândurilor viitoare⁴⁹.

Acțiunea fenomenelor prezente și viitoare care definesc procesul reîncarnării și care impun totodată o formă de cult poartă numele de *karma*. Această învățătură care determină planurile spirituale viitoare într-o nouă

⁴⁷ Aurel Popescu, *Spirit și suflet. Reîncarnarea*, Editura Triumf, București, 2002, pp. 190-192.

⁴⁸ Dumitru Popescu, „Reîncarnare și Învier”, în *Vestitorul Ortodoxiei*, nr. 9/1997, p. 11.

⁴⁹ Martin Sorge, *Reîncarnarea dintr-o altă perspectivă*, Editura Vestala, București, 1994, p. 46.

formă materială reprezintă principalul rezultat al ignoranței spirituale a eului⁵⁰. *Karma* este, așadar, o acțiune, o consecință a acțiunilor sau suma acțiunilor, faptelor și gândurilor pe care o persoană le-a experimentat în această viață. Ea are la bază repercusiunile alegerilor sau a motivațiilor.

Procesul morții este elementul definitoriu pentru înțelegerea karmei. Odată cu încetarea suflului de viață, corpul astral se deplasează în corpul fizic, iar sufletul celui ce și-a încheiat misiunea fizică iese din corpul acestuia, în timp ce rațiunea începe să funcționeze în el (în suflet). Viața fizică începe, așadar, un lung proces de reguli ce nu posedă un caracter religios, căci el ține de un context astral, în care spiritul migrează, urmând a se întrupa într-un nou corp, sub diverse forme.

Constantin Armeanu vorbește despre înțelepciunea karmică ca despre o școală a spiritului care revine pe pământ pentru a învăța și experimenta din nou toate evenimentele, dar de data aceasta cu efecte benefice, superioare. Astfel, sufletul își alege cadrul în care să își desfășoare acțiunile, momentul și locul nașterii, căutând o schimbare progresivă a gândurilor pe care le-a avut în momentul morții⁵¹.

În *Dicționarul religiilor*, avându-l ca autor pe Alfred Bertholet, se cuprinde întreaga știință referitoare la fenomenul reîncarnării. În conținutul său se găsește informația conform căreia, în religia hindusă, sufletul stă temporar în cadrul astral, urmând a se reîncarna într-o formă diferită de viață, în funcție de faptele comise. Acest proces devine un ciclu de reîncarnări, până în momentul în care sufletul se eliberează de *karma*, încercând un progres vital al stării de fericire⁵². În budism, spiritul de după moarte ajunge în diferite căi ale reîncarnării, într-o ordine ierarhică: divină, umană, animalică, demonică, în funcție de gravitatea acțiunilor săvârșite⁵³. Jainismul, potrivit lui Emil Durkheim, prezintă *karma* ca pe un fluid care leagă sufletul de materie, eliberarea acestuia fiind imposibilă, ceea ce înseamnă că corpul în care sălășluiește *karma* oferă sufletului o stare de puritate și transcendență⁵⁴. Tentația pe care acțiunea *karmei* o pune în centrul gândirii tinerilor îi poate determina pe aceștia să afirme că ea este doar o terapie sau o formă a jocului minții, deoarece văd trupurile lor ca fiind deja reîncarnate. Afirmarea problemelor ca rezultate ale acțiunilor neterminate din viețile anterioare îndeamnă tinerii la un crez pe cât de eronat, pe atât de atractiv. În studiul lui Paul Liekens, *Reîncarnarea – Sensul existenței și al vieții*, psihologul Jung Roger vede această provocare ca „deschiderea cutiei Pandorei, care poate elibera forțe asupra cărora să nu existe control”⁵⁵.

Afluxul utopic de tip *mass-media* a intervenit și în cadrul religiilor orientale, dezvoltând imaginea pe care acțiunea *karma* o poartă posta în fața societății postmoderne. Tinerii sunt încurajați de personalitățile pe care le urmăresc în mediul *online*, personalități care și-au declarat adeziunea la astfel de credințe. Exemplul cel mai potrivit în acest sens este dat de Roy Stemman, care prezintă în scrierea sa despre sensul existenței o experiență a lui Henry Ford, în urma unei călătorii în Orient, despre care spune: „Cred că ne vom mai întoarce pe pământ. De un lucru sunt sigur, că suntem aici cu un scop și că nu încetăm să existăm”⁵⁶. Greutatea conținuturilor religios-orientale este împărtășită, așadar, de toate formele de informare în masă, dar cel mai important mijloc de extindere a curentului filosofic oriental este falsa bucurie ce apare pe chipul practicantului. Tinerii își îndeamnă apropiatii la experiența trăirilor religios-orientale, deoarece prima lor impresie despre acestea indică o funcționalitate perfectă și concretă asupra modului în care viața trebuie trăită.

Sănătatea practicantilor este pusă mereu la îndoială, deoarece aceste crezuri orientale îi învață că nivelul lor mintal este dezvoltat până la pragul cunoașterii absolute, căci ei pot beneficia de previziuni sau de citirea gândurilor, în măsura în care trupurile lor sunt considerate a fi reîncarnate. Nu se pot intersecta în acest context termenii revelației și ai descoperirilor proprii ca eforturi yoghine, deși se încearcă prin numeroase elemente un echilibru pe balanța alegerilor spirituale. *Yoga* se bazează pe o respirație corectă, dar rugăciunea inimii adaugă, în schimb, harul mântuitor. *Tantra* umple de plăcere corpul tânărului, dar Sfintele Taine adaugă trupului și sufletului fericirea veșnică. *Karma* este anihilată în cultul creștin prin conduita morală a celor 10 porunci care asigură Împărăția Cerurilor.

Concluzii

S-a spus în numeroase rânduri că secolul XXI va fi un secol religios sau nu va fi deloc. Ceea ce se poate constata este, în schimb, paralela dintre efortul societății postmoderne de a-i acorda tânărului posibilitatea să experimenteze toate realitățile lumii și efortul Bisericii de a-l conștientiza pe tânăr că orice abatere de la poruncile lui Dumnezeu înseamnă o înstrăinare față de Adevăr și de sinele personal. Atitudinea tinerilor față de postmo-

⁵⁰ Hiroshi Motoyama, *Karma și Reîncarnarea*, Editura Excalibur, București, 2007, p. 51.

⁵¹ Constantin Armeanu, *op. cit.*, pp. 92-93.

⁵² Alfred Bertholet, *Dicționarul religiilor*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1996, pp. 459-461.

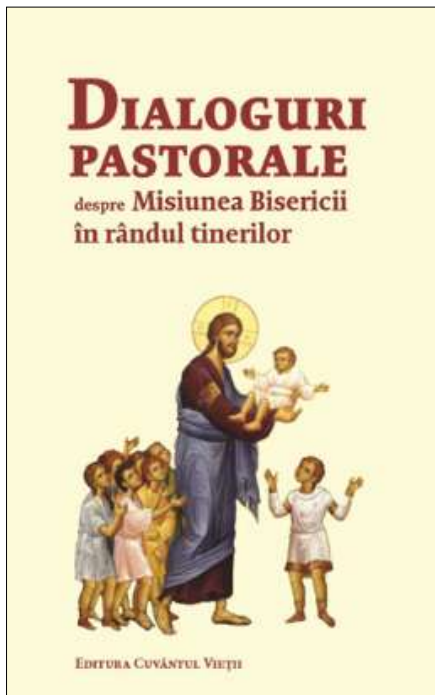
⁵³ Jorge Luis Borges, *Ce este budismul?*, Editura Polirom, Iași, 2006, pp. 67-69.

⁵⁴ Emil Durkheim, *Formele elementare ale vieții religioase*, Editura Polirom, Iași, 1995, p. 70.

⁵⁵ Paul Liekens, *Reîncarnarea. Sensul existenței și al vieții*, Editura Roza Vânturilor, București, 1992, p. 62.

⁵⁶ Roy Stemman, *Reîncarnarea. Povestea vieții trecute*, Editura Polirom, Iași, 2005, p. 22.

dernism s-a identificat cu dorința acestora de a trăi în ton cu moda vremii, de a cunoaște toate caracteristicile tehnologiei, de a palpa elemente din sfera viitorului. Pe baza acestor fapte, au apărut o serie de consecințe îndreptate spre sănătatea lor spirituală, psihică și fizică, care rareori au fost recunoscute de către tineri ca fiind dezastruoase. Din acest considerent, Biserica și pastorația creștină și-au unit forțele pentru a-i scoate pe tineri din cursa primejdioasă în care au intrat cu sau fără voia lor.

Lipsa de discernământ este specifică perioadei formării tinerilor, de aceea Biserica și-a îndreptat și mai mult atenția spre ei, nu doar pentru a-și exercita misiunea responsabilă, ci pentru a forma o generație de oameni sănătoși spiritual, psihic și fizic. Pentru a răspunde cerințelor tinerilor, Biserica și-a actualizat modalitățile de catehizare, principiile și normele, păstrând totodată deplinătatea sfințeniei, a infailibilității și a adevărului.

Observarea din exterior a fenomenelor care îi determină pe tineri să aleagă o altfel de cale nu înseamnă o minimalizare a responsabilității misionare a Bisericii. Smerenia misionară a Bisericii este, de fapt, actul prin care ea îi ridică pe tineri la cunoștința adevăratei credințe, căci, odată cu integrarea lor într-un sistem spiritual, moral și psihic, Biserica își începe misiunea de restaurare a ființei lor. Dar, deși tinerii au la îndemână un ghid practic după care să-și chivernisească viața, ei nu aleg calea desăvârșirii spirituale, nu acordă încredere Bisericii, ci se lasă conduși de un anturaj social inept.

Prezentarea în mod sistematic a provocărilor cu care tinerii se confruntă nu trebuie să fie considerată o acțiune de învinuire categorică a deciziilor pe care aceștia le iau, ci un semnal de alarmă îndreptat către societate, către formele de guvernare care nu țin cont de pericolele ce se desprind din curente postmoderne. Deși tineretul trebuia să reprezinte marea investiție a societății, în viziunea lui Olivier Clement, astăzi, prin

unele mijloace *mass-media*, lor li se aduc critici și ofense care îi determină să se simtă frustrați și neînțeleși⁵⁷. Cumulul acestor sentimente trăite de către tineri poate rezona cu titlul volumului lui Søren Kierkegaard, *Vinovat? Nevinovat?*. În cadrul acestui studiu, autorul proiectează societatea într-o situație de criză, asemeni efectului de bumerang: „Pedeapsă și răsplată”⁵⁸. De asemenea, el consideră că „întotdeauna e dureros să asemeni o lume lăuntrică și să trebuiască să te înfățișezi drept un altul, aceasta fiind suferința omenească cea mai grea și cel care o îndură suferă într-o singură zi deseori mai mult decât toate martiriile la un loc”⁵⁹.

Pentru a scăpa de judecata și de provocările lumii, tânărul trebuie să se îndrepte spre Biserică, să-L descopere pe Iisus Hristos, Cel Care îi va da puterea de a înfrunta toate vicisitudinile vieții. În acel spațiu al intimității sale spirituale, tânărul va descoperi adevărata frumusețe a vieții. În această notă, Ilarion Felea crede că a trăi în adevăr și credință înseamnă, de fapt, „să ai de-a pururi ochii ridicați înspre idealuri mai presus de asprele realități cotidiene, urmărind în viață aceste idealuri verticale, cu ochii ridicați spre cele înalte”⁶⁰.

⁵⁷ Olivier Clement, *Puterea Credinței*, Editura Pandora, Târgoviște, 1999, p. 9.

⁵⁸ Søren Kierkegaard, *Vinovat? Nevinovat?*, Editura Mașina de Scris, București, 2000, p. 92.

⁵⁹ Idem, *Școala Creștinismului*, Editura Adonai, București, 1995, p. 163.

⁶⁰ Ilarion FELEA, *Religia Culturii*, Editura Episcopiei Ortodoxe a Aradului, 1994, pp. 223-224.

Elias Canetti, *Orbirea*

Dr. Iulian BĂICUȘ
București

Unul dintre cei mai importanți autori europeni din secolul XX, Elias Canetti, s-a născut lângă Ruse, în Bulgaria, într-o familie de evrei bulgari de origine sefardă, și apoi a străbătut Europa învățând câteva limbi, limba sa maternă fiind ladino, un dialect al evreilor, similar idișului, un amestec de ebraică și spaniolă, dat fiind că strămoșii săi veneau, totuși, din Spania, la care se mai adăugau bulgara, franceza și engleza, pe care le-a achiziționat pe parcursul vieții sale; a fost educat în limba germană, la Viena, și apoi s-a stabilit în Elveția. Elias Canetti va scrie doar în limba germană, iar una dintre temele esențiale ale operei sale a fost tocmai metafora aceasta a turnului Babel, a amestecului limbilor, cartea esențială, analizată de George Steiner, un alt evreu care și-a concentrat eforturile pe efectele poliglosiei și pe teoria traducerii, *După Babel*, în care autorul va face precizarea că ajunsese la un moment dat chiar să viseze în trei limbi diferite. În autobiografia sa, *Errata*, sau într-un volum de memorii, *My Unwritten Books*, George Steiner va face precizări foarte interesante cu privire la modul în care sensurile sau cuvintele pot interacționa, alterând chiar percepția asupra lumii înconjurătoare.

Un alt exemplu destul de recent este cel al autobiografiei recent laureatei germane, născută într-un sat de lângă Timișoara, Herta Müller, *Regele se înclină și ucide*, care povestea cum modurile și genul din gramatica limbii române, pe care o învățase în copilărie, i-au influențat modul în care scrie literatură în limba maternă, cea germană. Un alt poliglot extrem de important care, deși nu a locuit decât vreo doi ani în București, a rămas un prieten și un ambasador al culturii române în Germania este poetul Paul Celan, evreu originar din Bucovina, părinții săi fiind deportați și apoi uciși într-un lagăr de concentrare în regimul Antonescu. Celan este chiar cel care a tradus *Tratatul de descompunere* al lui Emil Cioran în limba germană. Aidoma lui Elias Canetti, Paul Celan își va centra poliglotismul pe coloana vertebrală a limbii germane, în care și-a scris toate poemele, jurnalele și corespondența de dragoste, deși a tradus enorm, mai ales poezie din limbi ca româna, spaniola, franceza, portugheza în limba germană.

Autobiografia lui Canetti, concepută în trei volume, începe cu *Limba salvată: istoria unei tinereți*, tradusă în limba română în 1984. Aici, privită prin ochii unui copil, apare figura aproape mitică a bunicului său, Canetti, de fapt mama lui provenind din cea mai veche familie de evrei sefarzi din Bulgaria. Pe numele său Arditti, bunicul, după ce îi povestește toate legendele familiei și îi citește basmele copilăriei, va refuza să-l mai cocoloșească, supunându-l unei forme demonice de inițiere, aruncându-l în valuri și spunându-i că viața este o luptă pentru supraviețuire și că el, micul Canetti, trebuie să se lupte ca să ajungă la mal. Bunicul se luptase din răspuțuri să-l oprească pe tatăl lui Elias să-și urmeze drumul spre o vocație de artist, acesta iubind vioara, iar moartea sa în condiții extrem de misterioase s-ar fi datorat, considerau cei din familie, înclinați către credințe de tip mistic, unui blestem al bunicului.

Povestea cu iz memorialistic va continua în alte două volume, *Facla în ureche și Jocul privirilor*, în care Elias Canetti își va nara biografia între anii 1921 și 1937, perioada 1937-1949 fiind complet lăsată pe dinafară și înlocuită de niște însemnări din perioada 1942-1948, publicate în anul 1965, în vreme ce însemnările din *Toată venerația irosită*, între anii 1949 și 1960 nici nu au mai fost traduse în limba română, iar postum a mai apărut un volum despre anii petrecuți în Anglia, care se numea *Petrecerea din Blitz*. Acestea sunt completate cu un soi de jurnal atipic, ținut între anii 1942 și 1972, un soi de jurnal-extim, cum l-ar fi numit Michel Tournier pentru a-și desemna jurnalul propriu, în opoziție cu jurnalul intim de factură clasică, intitulat *Provincia omului*, comentată la un moment dat la noi de Livius Ciocărlie în addenda sa la volumul de jurnal *Bătrânețe și moarte în secolul XX*, din care orice trimitere la sine sau la biografia sa au fost extirpate cu mare grijă. De fapt, este vorba despre niște aforisme, niște notații cu caracter foarte general privind destinul umanității, un volum care adună gânduri sau reflecții cu privire la soarta omului modern, aruncat în lume asemănătoare *Carnetelor* lui Camus sau *Caietelor* lui Cioran, o carte tragică a unui umanist care și-a exersat pana scriind un eseu politic, *Masele și puterea*, dar și un alt minunat text despre corespondența dintre Franz Kafka și Felice Bauer, intitulat *Kafka Andere Prozeß (Kafka, ultimul Proces)*. Dintre toate aceste texte care alcătuiesc un spațiu autobiografic, reiau aici un termen utilizat de Phillipe Lejeune în eseu său critic *Pactul autobiografic*, pentru a circumscrie autobiografiile, jurnalele sau corespondența lui André Gide – un demers similar ar trebui întreprins la noi și în cazurile lui Mircea Eliade sau cel al Monicăi Lovinescu –, poate ar trebui să adăugăm la el doar corespon-

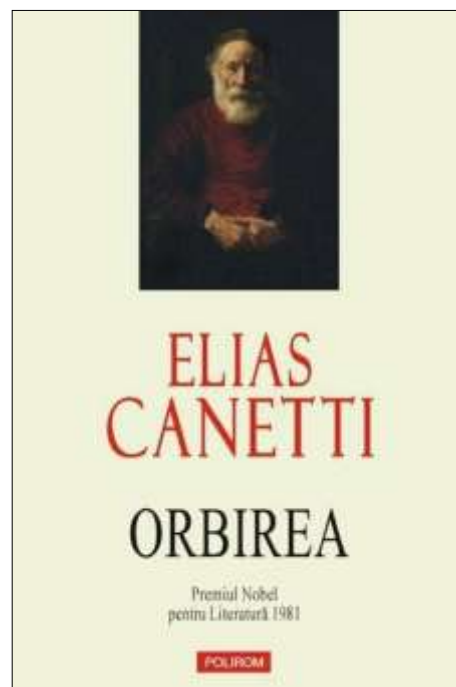
dența sa cu soția sa, Veza Canetti, iar o asemenea cercetare ar reda impactul deosebit de puternic pe care biografia lui Canetti l-a avut asupra operei sale, dar mai ales asupra romanului *Die Blendung*, (*Orbirea*), una dintre capodoperele romanului european din secolul XX.

Căci capodopera incontestabilă a scriitorului, laureat al Premiului Nobel pentru Literatură în anul 1981, rămâne romanul *Orbirea*, un roman parabolic, al cărui personaj principal, profesorul de studii chinezești Kien, se va închide în marea sa bibliotecă, care alcătuiește o lume borgesiană, singura pe care el o cunoaște și în hățișul căreia se va putea descurca. Profesorul face doar o tentativă de a ieși în lumea exterioară, se va căsători cu servitoarea sa, Therese Krummholz, impresionat fiind de grija cu care aceasta tratează cărțile, ștergându-le de praf în fiecare zi și punându-și o pereche de mănuși albe speciale ca să citească o carte pe care i-o împrumutase, dar gestul se dovedește a fi o alegere cam nefericită, tipa nu era decât o femeie fără scrupule care urmărea să pună mână pe averea profesorului, cel care își investise toate veniturile în acele cărți. Femeia își camuflase destul de bine goliciunea sufletească și jucase până la un punct comedia fericirii maritale, dar era roasă de viermele vanității și de un instinct sexual refulat multă vreme, care iese brusc la suprafață și o transformă într-o scorpie.

La scurtă vreme după căsătorie ea îl va evacua pe profesor din propria lui casă, iar pe stradă, ajuns *homeless*, profesorul Kien se va duce la bancă și își va retrage ultimii bani din cont, pentru a-i număra în fața unui alt tip, de data asta un cerșetor foarte calculat, mare amator de șah, Fischerle, marcat de o impunătoare cocoșă care îi dă aerul unui Quasimodo, care își va pune mintea la contribuție pentru a construi o strategie cât mai bună prin care să intre în posesia banilor respectivi, reușind în final să-i subtilizeze de la profesor. Kien este, de fapt, savantul care se închide într-un turn de fildeș, care suferă de o formă acută de autism social, neputând să-și transmită ideile masei, dar tema centrală a romanului este obsesia sa de a nu orbi, ca anticul Eratostene, fapt ce declanșează automat o trimitere către episodul arderii bibliotecii din Alexandria.

Există și în literatura română un roman foarte apropiat ca tematică, în care tema orbirii și cea a incendiului unei biblioteci joacă un rol esențial în structura cărții – este vorba despre romanul *Lumina ce se stinge* al lui Mircea Eliade, titlul fiind un intertext după cel al romanului lui R. Kipling, *The Light that Failed*, în vreme ce romanul lui Mircea Eliade este construit în dulcele stil al lui James Joyce, din capodopera sa, *Ulise*. Deși romanul nu-i prea plăcuse lui Camil Petrescu, cel care își declara scepticismul față de valoarea cărții – într-un fel părerea sa o repeta pe cea a Virginiei Woolf din *Jurnalul unei scriitoare* –, el va produce mai mulți imitatori decât orice altă carte de ficțiune scrisă la începutul secolului XX, fapt ce îi atestă indirect și valoarea indiscutabilă. Obsesia lui Kien va evolua în timp, iar acesta va incendia printr-un soi de act expiator sau purificator propria bibliotecă, ultimul pasaj fiind de fapt un fragment joycean de tip *stream of consciousness*, fluxul conștiinței prin care nebunia sa devine atotputernică. Romanul lui Elias Canetti *Orbirea* este doar un episod al unei lungi tradiții a romanelor joyceene europene sau americane, în care se înscriu câteva capodopere; mă gândesc la *Conștiința lui Zeno* a lui Italo Svevo, la romanul *The Sound and the Fury* al lui William Faulkner, la romanul *Lumina ce se stinge* al lui Mircea Eliade și, de ce nu?, la câteva exemple autohtone: *Lumea în două zile* al lui George Bălăiță, la *Dansând cu jupuita*, romanul lui Adrian Oțoiu, sau la o operă de dată ceva mai recentă, *Lanark. O viață în patru cărți*, a irlandezului Alasdair Gray, ori la romanul cel mai joycean al lui Alfred Döblin, *Berlin Alexanderplatz*.

Poate că nu este lipsit de interes nici să amintim aici comparația care s-a făcut între călătoria inițiatică a lui Stephen Daedalus prin Dublinul din romanul *Ulise* și rătăcirile, dar nu ale elevului Torless imaginate de un alt scriitor de geniu, Robert Musil, ci ale sinologului Kien pe străzile Vienei din *Orbirea*, unde acesta pătrunde în straturile cele mai de jos ale pegrei sociale reprezentate de lumpenproletariatul vienez, ambasadorul la vârf și purtătorul acestora de cuvânt, umilitul și obiditul Fischerle, care se visase inițial un mare campion de șah. Cam toate personajele din carte au tot felul de neîmpliniri din acestea care îi erodează și îi determină să ia decizii destul de hazardate, care nu pot fi corectate decât în urma unor eforturi supraomenești. Inițial, Fischerle își dorește să-i fure direct portofelul lui Kien, dar se gândește că ar putea pune poliția pe urmele lui și alege o cale ceva mai subtilă, pe care vă las să o descoperiți singuri în carte. Fischerle nu este lipsit, însă, complet de omenie; impresionat fiind de erudiția profesorului, cu care discutasese pe diverse teme,

il anunță pe fratele lui Kien, un pasionat de mitologie greco-romană, prin care își pune în scenă toate întâmplările din viața sa, medic psihiatru și proprietarul unui stabiliment de nebuni. În perioada în care locuia la Viena, Elias Canetti privea adesea pe geam spre o celebră casă de nebuni – cea de la Steinhof; de altfel, nu este întâmplător nici faptul că acțiunea romanului *Orbirea* are loc chiar în Viena, orașul unde s-a născut psihanaliza lui Sigmund Freud și unde nevrozele erau la mare modă la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX (vezi și mărturia lui Stefan Zweig dintr-o carte de memorii absolut minunată, *Lumea de ieri*). Lumea ficțională imaginată aici aparține unui spațiu Mitteleuropean, care îi preocupă recent pe Cornel Ungureanu sau Adriana Babeți.

Lumea vieneză din *Orbirea* pare un imens balamuc; de altfel, Elias Canetti povestea în memoriile sale – citite și de Emil Cioran, la îndemnul lui Wolfgang Kraus – că a învățat să scrie eseuri de la tatăl editorului german Karl Kraus, autorul unei celebre cărți de aforisme, întâlnirea memorabilă cu acesta fiind evocată de Elias Canetti într-un episod din *Facla în ureche*, fiind și motivul principal al corespondenței dintre Cioran și fiul său, Wolfgang, datorată prețuirii pe care Cioran i-a purtat-o tatălui. Elias Canetti povestea că, locuind în fața pavilioanelor azilului de alienați de la Steinhof, le privea și se gândea adesea la soarta pensionarilor lor, punându-le adesea în relație cu destinul personajelor sale, iar această mărturisire se dovedește a fi perfect adevărată, după ce citești romanul *Orbirea*. De altfel, fratele sinologului Kien, Georges, este chiar medic psihiatru și conduce o clinică privată de boli mentale la Paris, el fiind singurul care nu cade victimă orbirii care le cuprinde pe personaje. Aflând că fratele său a ajuns să locuiască pe străzi și că fusese dat afară din locuința proprie, sosirea lui de la Paris se dovedește în cele din urmă salutară, Georges reușind să o evacueze pe Therese și pe amantul acesteia din locuință și să-i redea profesorului liniștea căminului propriu și seninătatea vieții printre cărțile proprii, pe care le iubea mai mult decât pe niște amante. Totuși, izbăvirea vine un pic prea târziu, profesorul Kien nu mai poate fi salvat, contactul cu Iadul sau iadul Vienei, o lume suspusă ordinii instinctelor, afectându-i profund sufletul, și nici măcar seninul Georges nu-l mai poate aduce, ca o nouă Euridice pe Orfeu, înapoi din lumea umbrelor, în lumea celor vii. Se decide să devină un incendiator și să pună capăt universului ficțional pe care el însuși îl crease, cu ajutorul imaginației, dând foc bibliotecii pe care era convins că fratele său vrea să i-o răpească. În general, acest roman parabolic, care își va dovedi forța de anticipare abia în momentul când Adolf Hitler va pune mâna pe putere și îi va supune pe germani unui viol în masă, utilizând tehnici ale propagandei pe care Elias Canetti le va supune unei disecții extrem de lucide în eseul său *Masele și putere*, va fi egalat ca impact de alte opere literare cu un subiect similar, scrise cam în aceeași perioadă, paralela care se impune fiind cu romanul parabolic *Ciuma* al lui Albert Camus sau cu o piesă de teatru scrisă, ceva mai târziu, de românul Eugen Ionescu, *Rinocerii*. De altfel, odată cu invadarea Austriei de către armata germană, pornită pe calea celebrului Anschluss, Elias Canetti va lua drumul exilului și se va refugia la Londra, unde va continua, însă, să scrie în limba germană. Figura din roman cea mai apropiată de brutele lui Hitler este cea aintendentului imobilului, a poliștului ieșit la pensie Pfaff, care își impune ideile prin forța pumnilor, dăruindu-i cu generozitate tuturor, dar mai ales propriiei sale fiice, care nici măcar nu poate realiza ce i se întâmplă.

Cum se întâmplă în romanul modernist, la persoana I, supranumit de N. Manolescu ionic în eseul *Arca lui Noe*, naratorul din romanul clasic este abandonat cu totul, locul lui fiind luat de personaje, cum re-marca și traducătorul cărții, Mihai Isbășescu, în iscusita-i prefață, caracterul acesta dialogic al ficțiunii asigurându-i fluenta necesară unei puneri în scenă cu un caracter teatral manifest. Procedeele utilizate de Elias Canetti sunt o alternanță între stilul indirect liber sau monologul interior din romanul clasic și procedeele foarte moderne, joyceene, de tipul fluxul conștiinței, la care se adaugă dialogurile sau chiar monologurile în priză directă, iar această structură a fragmentarismului jucat îi dă romanului un aer suplimentar de autenticitate. Poate că schimbările bruște de perspectivă au aerul de a-l intriga pe cititor, care trebuie să facă un efort permanent ca să înțeleagă cine este instanța narativă care îi vorbește la un moment dat, acest simplu joc transformând cartea într-un imens puzzle de voci și de puncte de vedere care se contrazic succesiv și îi conferă o dimensiune stroboscopică de perspective contrariante, sub impactul teoriei fenomenologice că Realul nu poate fi decât un construct de asemenea elemente.

La noi, în literatura română, câțiva romancieri au încercat o asemenea performanță, cel mai aproape de Elias Canetti părându-mi-se a fi George Bălăiță, deși nici naratorul ironic al lui Nicolae Breban dintr-un alt roman parabolă, *Bunavestire*, nu este prea departe de o modalitate narativă apropiată ca sens, dar destul de primitivă prin realizarea ei efectivă. Romanul parabolic al secolului XX nu poate fi nici explicat, nici înțeles fără o raportare la *Orbirea* lui Canetti, un roman de tip oglindă concavă sau spartă, în apele căruia se reflectă încă o umanitate care mai suferă, pe ici, pe colo, de bolile descrise de romancier.

Multilingvism și culturi în dialog – Nicolae Mareș

Dr. Tudor NEDELCEA
Craiova

Diplomat de carieră și scriitor prolific, Nicolae Mareș a scris numeroase cărți, unele de referință, cum e cazul cărților despre Papa Ioan Paul al II-lea, ele fiind, în opinia îndreptățită a lui Alex Ștefănescu, „nu numai atrăgătoare, ci și necesare. Cine le citește își completează cultura”.

Recent, la Editura Fundației „România de mâine” din București, Nicolae Mareș a publicat două cărți: *Artă și literatură. Eseuri* (2019), în colecția sugestivă „Multilingvism și culturi în dialog” și *Centenar româno-polon. Istorie – diplomație* (2019), dedicată, bineînțeles, Centenarului Marii Uniri.

Eseurile din *Artă și literatură* sunt variate și scot la iveală date și fapte mai puțin cunoscute cititorilor români, motiv întemeiat de apreciere ca atare. N. Mareș prezintă, de pildă, un text olograf inedit al lui Iorga despre Eminescu, integrându-l contextului literar polonez. Marele nostru istoric susține prima conferință despre autorul *Luceafărului* în iunie 1924, la Universitatea Jagiellonă și prefațează un volum de poezii din Eminescu, în 1933, în traducerea lui Emil Zegadlowicz (prin intermediul lui Aron Cotruș, atașatul nostru de presă la Varșovia). Iorga găsește similitudini între spiritul eminescian și cel al polonezilor: sondarea „în necunoscutul traversat de razele visului nostru fără de speranță”, unde găsește „mereu în adâncul lucrurilor ceva din sufletul lui cuprins de o iubire pe care lumea nu i-o putea da”, făcând astfel „cunoscute lumii adâncurile sufletului polonez”. Remarcând că uniunea între națiuni o fac cei „de jos și prin elanul spiritelor creatoare”, Iorga concluzionează: „Eminescu are, fără îndoială, partea sa de contribuție la această comuniune de suflet între polonezi și români, comuniune pe care o vor fi visat strămoșii noștri, care s-au întâlnit nu o dată ca tovarăși în frumoasa luptă pentru creștinătate”. Să reamintim că N. Mareș a tipărit, în 2018, volumul *Mihai Eminescu în limba polonă. Studii și antologie româno-polonă*.

Alte studii din acest volum dedicate Poetului nostru național privesc receptarea lui Eminescu în Polonia, în special prin traducătorii și exegeții Ryszard Dobrowolski, Kazimira Illakowiczona, Danuta Bienkowska, dar și incitantul studiu *Sfântul Ioan Paul al II-lea cel Mare și Eminescu*. Sfântul Părinte, cu origini românești, este „singurul pontif care l-a evocat cu venerație pe Eminescu”, recitând în românește poezia eminesciană *Rugăciune*, scrisă în 1879, la o mare întrunire publică din Piața Sfântului Petru de la Vatican. Câți din România cunoșteau că Eminescu a scris și poezii religioase?!

Evocarea lui Eminescu apare și în relația creatoare cu Lucian Blaga, autorul *Poemelor luminii* prefațându-i două antologii: *Eminescu. Poezii filosofice* și *Eminescu. Poezii lirice*, apărute în colecția „Cartea cea bună” a Editurii Cultura Națională, colecție îngrijită de Sextil Pușcariu. „Cele două contribuții blagiene – scrie N. Mareș – dovedesc că un suflet mare de poet a înțeles profund gândirea și scriperea artistică prezente în verbul eminescian”.

Alt studiu incitant: *Lev Tolstoi în Principatele Dunărene*. Celebrul scriitor rus „a trăit și a creat și în România, a scris cu atâta simțire despre poporul român”, regina Elisabeta (Carmen Sylva) fiind în corespondență cu el. Tolstoi a petrecut 130 de zile pe meleaguri românești (12 martie-19 iulie 1854), fiind transferat ca militar din Caucaz la Armata Rusă Dunăreană, care era angajată în război cu Turcia. În *Jurnalul* său, Tolstoi notează că la București „am fost fericit în tot acest răstimp”, având ocazia să cunoască adevărata față a românilor: „Mi-a dispărut părerea prostească și nedreaptă ce mi-o făcusem la adresa valahilor, părere generală în toată armata și pe care mi-am însușit-o de la năstăraii cu care am avut de-a face până acum. **Soarta acestui popor este duioasă și tristă**” (subl. n.).

N. Mareș publică, în acest context, corespondența inedită dintre Tolstoi și regina României, Elisabeta („Îmi sunt de multă vreme cunoscute înaltele idei umanitare ale scriitoarei Carmen Sylva”, notează romancierul). Regina scriitoare îi aprecia talentul și creștinismul „pur și profund al *Predicii de pe munte*”, implorându-l să mai scrie „câteva povestiri sublime, cu suflul și lumina care vin din lumea spirituală, astfel încât să știm cu toții ce ar vrea Domnul să învățăm cât suntem pe pământ. Cred că am venit cu toții din Cer pentru a învăța ceva pe care numai aici îl putem întâlni”, iar „ceea ce trebuie să învățăm ar trebui să ne întărească aripile, pe care cei slabi doresc să ni le reteze. Primind scrisoarea (nu și cartea trimisă de regină, pe care „îndată ce o voi primi, o voi citi cu cel mai mare interes”), Tolstoi îi răspunde cu sinceritate și profunzime: „Solidaritatea persoanelor care se află la cele două extreme ale scării sociale îmi este în mod deosebit prețioasă, pentru că sunt foarte receptiv și emoționat când cineva îmi vorbește despre ideile creștine, al căror interpret m-am străduit să fiu. Pentru ca ele să fie receptate, aveam nevoie de sufletul uman, indiferent de condiția de viață în care acesta ar trăi”. Cartea cu pricina ar fi *Cuvintele tihnite* din 1903, iar scrisoarea a fost expediată de la Sinaia, la 16/24 iulie 1901, contelui Lev Tolstoi la Iasnaia Poliana, regina adresându-i-se cu „drag și venerat Maestre”.

Prima traducătoare în limba germană (alături de Mite Kremnitz) a poeziilor eminesciene, Carmen Sylva ni se dezvăluie – și prin acest studiu inedit al lui N. Mareș – ca o scriitoare cunoscătoare a fenomenului literar european.

Eseurile lui N. Mareș din *Artă și literatură* se referă și la alte studii deosebit de interesante: opera brâncuși-

ană în viziunea poezilor polonezi, despre scriitorii polonezi Pilsudski, Szuperski, dar și despre marii scriitori români: Ion Dodu Bălan, Aron Cotruș, O. Goga, Zenovie Cârluș, I. Brad, Ana Blandiana.

Cea de-a doua lucrare a lui N. Mareș, *Centenar româno-polon. Istorie – Diplomatie*, prezintă acea pleiadă de iluștri cărturari români și polonezi care au contribuit la stabilirea și consolidarea raporturilor româno-polone, îndeosebi în anii 1919-1939: Regele Ferdinand și Regina Maria, Ion I. C. Brătianu, Take Ionescu, N. Iorga, I. G. Duca, N. Titulescu, Gr. Gafencu, ambasadorii Al. G. Florescu, Al. T. Iacovaky, C. Vișoianu, diplomații L. Blaga, Mircea Babeș, Aron Cotruș, Elena Văcărescu. Numeroase pagini, unele conținând informații inedite, sunt dedicate cu precădere Reginei Maria (cu „rol covârșitor în consolidarea relațiilor româno-polone”), lui N. Iorga („cel mai mare filopolonez român, uitat în Polonia”), N. Titulescu („perenitatea gândirii marelui jurist și diplomat”), C. Vișoianu; unele capitole sunt incitante la lectură prin însăși titulatură: „Liderii și diplomații adevărați la nevoie se cunosc”, „Aurul polonez sau despre odiseea tezaurului vistulan în România”, „Relații româno-polone. 1918-2018. Cronologie”.

Din ultimele două capitole privind aurul polonez în contextul relațiilor bilaterale, N. Mareș aduce în discuție date și fapte inedite sau mai puțin cunoscute publicului cititor român, unele chiar stupeficante. La 26 august 1939, România admite cererea Marelui Stat Major Polonez de a permite tranzitul prin România al materialului de război importat de Polonia din Occident, ulterior și al unui tren cu 80 de tone de aur, în valoare de 87 milioane de dolari, la cursul de atunci al dolarului, împachetate în 1.200 de lăzi. Trenul a străbătut întregul teritoriu românesc până la Constanța, unde au fost imbarcate pe o navă britanică. Apoi, la 23 septembrie 1939, 41 de camioane și 19 autobuze mari, în care se aflau 70 de lăzi cu lingouri de aur în valoare de 22 milioane zloți, dar și opere patrimoniale, au fost staționate temporar în Pădurea Băneasa (pentru că fusese împușcat Armand Călinescu).

Autoritățile germane, prin ambasada lor de la București, au exercitat presiuni diplomatice asupra politicienilor Armand Călinescu, Gr. Gafencu și Al. Cretzeanu. Aceștia s-au prevalat de faptul că, la acea dată, România era o țară neutră, iar „aurul este o marfă”. Filmul evenimentelor este palpitant.

După ocuparea Poloniei de către armata lui Hitler, pornită la 1 septembrie 1939, mulți emigranți civili polonezi au venit în România, „la început ca niște picături, care mai târziu s-au transformat într-un șuvoi uriaș” (Al. Cretzeanu). La 9 septembrie 1939 se vorbește despre cererea de azil a autorităților poloneze în România, ambasadorul german Fabricius amenințându-ne. Așadar, România acceptă tranzitarea tezaurului polonez prin România și acordarea de azil politic guvernului și președintelui Poloniei, în timp ce „aliații occidentali ai Poloniei decid să se abțină de la orice acțiune militară pe frontul de vest” (decizie luată la Abbeville, la 12 septembrie 1939). Fabricius ne amenință din nou, considerând aurul ca „material de război”, iar decizia autorităților rămâne o „încălcare flagrantă a principiilor neutralității”. Guvernul român mai stabilește că vor fi primiți în România copiii, răniții și bolnavii, iar „refugiații politici mai importanți vor fi primiți și găzduiți într-un oraș care li se va fixa”. Și, astfel, au venit la noi președintele Mosciki, guvernul polonez și mareșalul Rydz Smigly, ei stabilindu-se la Craiova, în celebrul palat Jean Mihail, azi Muzeul de Artă. Pentru primirea tuturor refugiaților, se înființează „Societatea Română a Prietenilor Poloniei”, cu sedii în marile orașe, guvernul român alocând sume pentru hrană și întreținere: 9.000 lei pentru generali, 8.100 lei pentru ofițerii superiori, 6.000 lei pentru ofițerii inferiori, 2.400 lei pentru subofițeri și 13 lei pe zi pentru soldați (aceeași sumă se acorda și soldaților români). Tot acest ajutor frățesc, în vremuri de restriște, s-a făcut sub amenințările Germaniei, totul aflându-se sub filajul spionajului german.

Dar, stupeoare! După război, tot românii (ca și în alte cazuri) au suportat acuzele celor ajutorați, noua diplomatie poloneză de după al Doilea Război Mondial aducându-ne grave acuze, cerând despăgubiri financiare și sabotându-ne la Conferința de Pace de la Paris. „Nicio altă țară n-a procedat în mod similar în ce privește acoperirea necondiționată a creanțelor poloneze făcute în timpul războiului”, notează N. Mareș. În mai 1946, se înființează, la București, Biroul de Revendicări al R. Polonia, solicitându-ne, la negocierile de pace de la Paris, daune de război de 50 milioane dolari. La această nerușinare, chiar Emil Bodnăraș (cu care a negociat fostul rege Mihai lovitură de la 23 august 1944) a reproșat ambasadorului Poloniei la București că „Polonia a înfipt un cuțit în spatele României la Paris”. Ambasada Poloniei cere repatrierea a 5.000 de țărani polonezi, dar cerere depun doar 509. În total, se repatriază doar 1.627 țărani și 635 de alți refugiați, iar un grup de mineri deja repatriați în Polonia cer, la 1 aprilie 1948, să se întoarcă în România, considerată patria lor natală. Școlile cu limba de predare în polonă au funcționat până în anul școlar 1960/1961. România a cheltuit peste două miliarde de lei cu emigrația poloneză, iar în 1948 România alocă 6.000.000 lei pentru reconstrucția clădirii Ambasadei Poloniei la București, de distrugerea căreia România n-avea nicio vină.

Nerecunoștința politicienilor polonezi, sfătuiți/îndrumați de Moscova, a fost spălată de Sfântul Părinte Ioan Paul al II-lea, care a efectuat prima vizită a unui papă într-o țară majoritar ortodoxă (7-9 mai 1999) și care declarase, în ianuarie 1989, când se stabileau noile sfere de influență, că Europa respiră prin doi plămâni: catolicismul și ortodoxia, oferindu-ne (României, dar și Bulgariei) cale liberă de intrare în Europa, unde ne-a fost locul dintotdeauna.

Nicolae Mareș are meritul incontestabil ca prin toate cărțile sale să aducă contribuții esențiale și, în mare parte, inedite sau mai puțin cunoscute, privind nu numai cultura și spiritualitatea românească în context european, dar și istoria noastră încă nedeslușită pe deplin.

Noi, copiii din Bahnhof Zoo, de Christiane F.

Transcriere după înregistrări audio de Kai Hermann și Horst Rieck, București,
Editura Humanitas, 2015, traducere din limba germană de Alexandru Suter

Ștefan-Adrian BĂRBULESCU
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

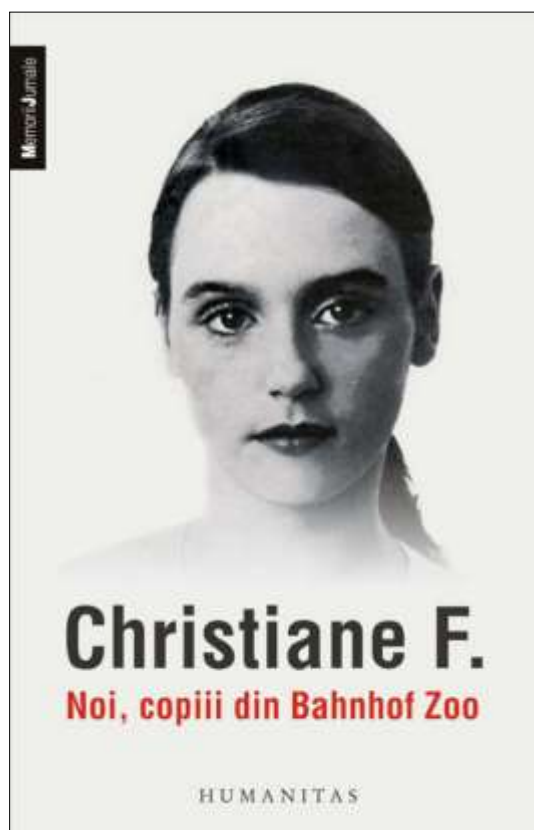
Arhicunoscuta editură bucureșteană Humanitas are, printre cohortele ei de cărți, serii și grupuscule, ceva cu adevărat aparte: colecția „Memorii/Jurnale”, o serie de cărți excepționale. Din această re-dutabilă colecție face parte și cartea de față – un prim aspect calitativ ce se cere(a) a fi subliniat.

Colecția mai sus amintită reunește titluri diverse: oameni, locuri și timpuri cât se poate de dife-rite, dar care au cumva în comun ceva ce le leagă, indiferent de ancorarea lor în spațiul istoric și cultural. Este vorba despre ineditul poveștii, acele istorisiri (chiar *mărturisiri* care, cine știe, dintr-un anumit punct de vedere poate că n-ar fi trebuit să vadă vreodată lumina tiparului) care ne fac pe noi, *cei întotdeauna cu-riosi*, să „vedem” și să înțelegem ceva mai bine persoane, trăiri, vremuri și, prin asta, să facem cumva să dăm un sens mai complet lumii, vieții și (aproape) inexprimabilului din ele.

În cele peste 200 de volume distincte, din câte numără seria la care facem referire, vom întâlni oameni mari sau rari, obișnuiți poate, ori speciali – datorită firii, personalității, timpurilor în care au trăit, suferit și scris... Vom „auzi” voci ale căror ecouri se fac simțite, vibrând intens și azi, la zeci și zeci de ani (cel puțin) de atunci – acel atunci care astăzi pare im-possibil să fi existat, cu toate ciudățeniile și absurditățile anacronice ce fac ca istoria să fie și să rămână acel animal fantastic și de neîmblânzit, de toți văzut și trăit, dar de nimeni știut sau înțeles cu adevărat, cu totul, vreodată. Invitația să vă așterneți atenția asupra acestei colecții deo-sebite este formulată, deci.

Kai Hermann și Horst Rieck sunt doi jurnaliști germani care au făcut posibilă apariția cărții de față. Fără aportul lor, povestea Christianei și a celorlalți copii din zona Bahnhof Zoo din Berlinul de Vest al anilor '70 ar fi rămas nespusă în acest complex mod, poate doar articole de fond din ziarele timpului acoperind, cine știe cât de vag și de neinspirat, un subiect atât de teribil și de actual, ca cel de care este vorba în recenzia de astăzi: consumul ju-venil de droguri. Acești doi jurnaliști au întreprins o mun-că de mare întindere, intervievând-o pe Christiane nenu-mărate ore, transcriind mai apoi textul și dând o formă inteligibilă (și literară) întregului proiect, transformat fi-nalmente în cartea de față. Cu siguranță că nu a fost ușor, dar rezultatul este o carte extraordinară, incredibil de bine scrisă, care-ți dă acut și pregnant senzația că tânăra (pe atunci) Christiane îți povestește personal, expresiv și cu căldură, tocmai „aventura” vieții ei și cum a ajuns *un copil* să devină nici mai mult, nici mai puțin decât consumator de droguri de mare risc.

Generalizând cadrul, vom constata, de fapt, că nu e nici pe departe vorba despre doar un copil, sau câțiva, tot așa cum vom realiza că e de-a dreptul riscant să venim cu explicații stereotip-cliseistice și insuficient documentate despre o problemă cât se poate de gravă a societății umane, în general. Pro-blema consumului și abuzului de droguri este una dintre cele mai mari, urâte și detestabile pete pe obra-zul umanității moderne, pată care, pare-se, nu își găsește cu ușurință soluția. Și, cu siguranță, textul de

față nu și-a propus nici pe departe încercarea de rezolvare a acestei teribile tare sociale. Reiterarea în actualitate a unei povești ce a avut loc în urmă cu aproximativ 45 de ani ar părea ciudată sau lipsită de importanță. Dar dacă ne gândim că de atunci (nu că atunci ar fi fost începutul, nu!) și până în zilele noastre consumul, abuzul, tragediile și, în cele din urmă, morțile provocate de droguri nu au scăzut semnificativ nicăieri în lume (ba chiar și cu siguranță că au crescut) – asta înseamnă că avem o problemă. A naibii de gravă.

Nu am să vă plictisesc (?!) cu tabele, grafice și alte dări de seamă, toate legate de consumul mondial de droguri sau alte substanțe intoxicante, categorii de vârstă și arii de acoperire, cum, de asemenea, nu are rost să intrăm în sordidele amănunte (cu tente conspiraționiste) ale uneori nu atât de subtilului ajutor dat chiar de unele oficialități care, binevoitoare și, în urma unui generos „bonus” menit să cumpere tăcerea, ajungând să închidă ochii și în acest fel traficul de stupefiante să zburde fericit în orice direcție imaginabilă. Mai puțin în jos, descrescător.

O alta ar fi problema, zic eu. Toată lumea se miră că se traficează atâta. Toată lumea se minunează de imensele capturi de droguri și cum de se produc atâtea, în asemenea cantități și într-o diversitate năucitoare. Ce vreau eu să subliniez e că problema cantității și diversității e, de fapt, doar jumătate din problemă. Cealaltă parte a problemei este constituită nu atât din cererea care acoperă, iar uneori chiar depășește oferta pieței, cât și din situația la nivel global care a făcut ca acest comerț să fie atât de înfloritor. Situația este reprezentată de sociocultura permisivă, ba chiar doritoare ca acest fenomen, sub toate aspectele lui, să-și continue existența, și de lehamitea organismelor și instituțiilor (dez)abilitate, care ar trebui să facă mult mai multe, nereușind altceva decât (în mod magistral) opusul, adică un mare și strălucitor nimic (asta, dacă nu punem la socoteală resursele umane, materiale și temporale irosite absolut în van).

Drogul pe care tânăra, frumoasa și cândva inocenta Christiane ajunge să-l consume și care, la rândul lui, ajunge *s-o consume* este heroina. Și nu e un banal joc de cuvinte. Dacă ne aruncăm ochii pe internet, la prima vedere ni se oferă informații seci, sterile, care vorbesc despre un derivat compus al opiului, sintetizat din morfină și a cărui pericolozitate cu greu poate fi concepută sau imaginată. Realitatea (și păcătoasa practică) este una cu mult mai serioasă, ba chiar teribilă.

Christiane își începe povestea cu mutarea, împreună cu familia ei, dintr-o zonă rurală și astfel simplă a Germaniei Federale, niciunde altundeva decât în capitala Berlin. Mai mult, într-un cartier numit Gropiusstadt – teribil de reprezentativ pentru vremurile acelea, un cartier considerat „modern”, din beatoane și în care se mai aplică acea rigurozitate germană bătoasă, lipsită de imaginație și mai ales umor, îmbibată până la saturație în regulamente de ordine interioară scrupulos aplicate, garduri și plăcuțe avertizoare – toate parcă special menite să alunge copiii aflați în pragul adolescenței de la tot ce era cândva natural ludic și să-i arunce, în schimb, cu indiferență, într-o lume psihedelică din care n-aveau cum să lipsească lipiciurile universale: muzica, găștile de cartier, sexul și drogurile. Și să nu uităm că vorbim de perioada tulbură (sfârșit de ani '70, secol XX), în care aproape toate lucrurile nu puteau să fie altfel decât nebune, ca mai peste tot în lume.

Iar de la un (foarte aproximativ și cumva impropriu) nevinovat *joint* (țigară cu marijuana sau hașiș), alcool – mai puțin (folosit mai degrabă între perioadele de consum al drogurilor „serioase” sau în timpul sevrajului) și până la consumul de heroină (de preferat injectabil, chiar dacă se poate și priza) nu mai sunt mulți pași. Iar acești pași se fac ușor, pe nesimțite și, cu mult înainte să-ți dai seama, ești în belele până-n gât. Ieșirea din ciudata situație care pare să nu ți se întâmple chiar ție dă total greșita impresie că nu e cel mai greu lucru din lume, doar că nimeni nu pare să știe cum se face, totuși, că, după ce te-ai desprins cumva (și doar puțin) de păcătosul obicei și, mai mult decât atât, mai treci și printr-un înfiorător sevraj (perioada când organismul obișnuit cu drogul își cere doza, dar în același timp începe sau încearcă să se și detoxifice – asta într-un mod cât se poate de chinuitor și fizic, dar și psihic), ceva se întâmplă și cât ai zice *heroină* tocmai ea îți stăpânește înapoi viața. „Înc-o doză mică, mică-mititică, n-o să facă diferența, ce naiba, oricum m-am lăsat, nu mai sunt dependent(ă)!” – își spun, de fiecare dată, intrând înapoi în ring, în cerc, în dans..., cu nimeni alta decât Hârca.

Și dacă mai adăugăm la asta faptul că pe vremea aceea o doză costa vreo 40 de mărci (o sumă nu chiar mică) și că în rare cazuri și doar pentru o scurtă vreme o doză îți ajungea pentru aproximativ o zi, nu e de mirare că acești *copii* (băieți și fete, deopotrivă) ajungeau la singura modalitate de a face rost de acești bani: să se prostitueze. Iar clienți se găseau (ca și acum) cu duiumul...

Oricât ar suna de îngrozitor, halucinant și ireal, imaginați-vă: copii obișnuiți ai unor oameni obișnuiți, dintr-o țară bogată și puternică, într-un oraș haotic ce le aparținea doar sub forma unei enclave zidite dimprejur și militarizate, aflat niciunde altundeva decât în epicentrul fierbinte al înțeleștării Războiului Rece, prinși în capcana teribilă a blestematului viciu, *se prostituau de pe la 13-14 ani pentru o doză*, o nenorocită de doză care-i adâncea mai mult, mai adânc și să nu ne mirăm că nu puțini au fost aceia care au ajuns să-și ofere *doza de aur*, cea care, în mod tragic și patetic, le dădea posibilitatea despărțirii de un coșmar, pe care-l trăiau de o vreme care trebuie să le fi părut a dura milenii: una dintre cele mai mizerabile vieți (in)imaginabile pe care omul a ajuns s-o ducă, deviat, derapat, debusolat. Trădat. De sine, de lume, de tot.

Este, deci, imperios necesar să citim și să recomandăm grav și solemn această teribilă carte, o mărturie sfâșietor de expresivă ce străbate timpul și își face simțită prezența în actualitatea imediată prin simpla, dar covârșitoare ei necesitate intrinsecă. Așa cum spuneam mai devreme: destui sunt cei care, mai în glumă sau mai în serios, ori mai materialist-cinic, prezintă consumul (considerat o plăcere sau doar o distracție!) a atâtor substanțe capabile să denatureze seaca și anosta realitate și care să-l arate a fi

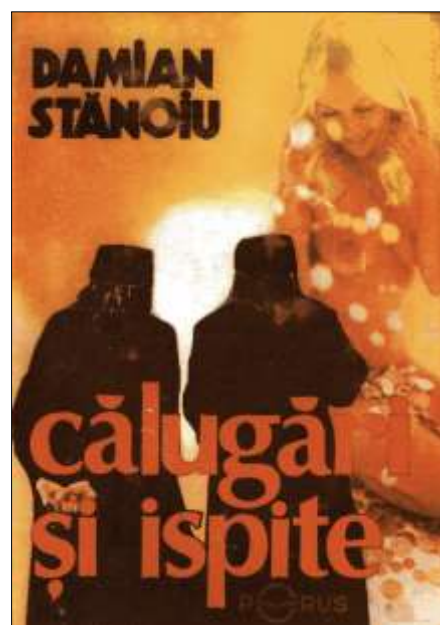
ceva *cool*, relaxant, social acceptat și lipsit de risc, asta în momentul în care *adevărata realitate* este cu totul alta: mii, zeci de mii și sute de mii de destine sfârșite, mutilate, distruse ireversibil și la capătul cărora rânjește hâd Moartea, chemându-te c-un deget descărnat și, ce crezi? Ajungi să-ți dorești asta, după ce ai pierdut bătălia cu drogurile, singur și pierdut... Spuneți și voi, cât de oribil trebuie să fie? Și oare doar asta să fie sfârșitul,

singurul posibil? Să sperăm din toată inima că nu, totuși. Altfel, cu toții suntem damnați, ca participanți sau martori, neputincioși, într-o lume în care, flagrant neglijați, copiii se prostituează pentru a se droga și nicio *Commedia*, divină au ba, nu ne mai poate, vreodată, salva.

Damian Stănoiu, modernitatea scriiturii: „S-a certat maica Natalia cu maica Vitalia”

Titii DAMIAN
Urziceni

Opera lui Damian Stănoiu reprezintă creația unui scriitor de primă mărime, ilustrând o realitate artistică demnă de luat în seamă în perioada dintre cele două războaie mondiale. Apare într-un moment când Mihail Sadoveanu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Liviu Rebreanu, G. Călinescu, Mircea Eliade își dădeau toată măsura forței lor creatoare, integrându-se, prin talent, acestei generații de prozatori de excepție, ale căror creații au situat romanul românesc alături de cel european. Primul său volum, *Călugări și ispite* (1928), a constituit o surpriză plăcută pentru cititori, scriitorul aflându-se constant și în atenția criticii de specialitate, beneficiind de aprecieri favorabile din partea unor nume de prestigiu: G. Călinescu, Șerban Cioculescu, Pompiliu Constantinescu, E. Lovinescu, Mihail Sebastian, Al. A. Philippide, Octav Șuluțiu, Perpessicius, iar mai târziu i-au consacrat studii consistente Al. Piru, Dumitru Micu, Ovid S. Crohmălniceanu, Ion Negoitescu, dar mai ales Ion Nistor, a cărui osârdie de a-l menține în actualitate trebuie evidențiată. A cucerit un loc în literatura noastră mai ales prin cărțile care statornicesc moravuri, situații și chipuri caracteristice lumii împrejmuite de zidurile mănăstirilor, căci nimeni nu a zăgrăvit mediul mănăstiresc atât de complet ca Damian Stănoiu, integrându-se astfel lungului șir de scriitori, precum Ion Creangă, Calistrat Hogaș, D. D. Pătrășcanu, Mihail Sadoveanu, Alexandru Sahia, Tudor Arghezi, Vasile Voiculescu, care au surprins acest mediu greu accesibil marelui public. Personalitatea lui literară o găsim concentrată cu precădere în creațiile inspirate din lumea monahală, relevându-se ca un explorator al unui mediu nu încă îndejuns cercetat.

Ne propunem să dovedim că opera sa de inspirație monahală, privită astăzi cu un ochi proaspăt, nu și-a pierdut din valoare, deși patina timpului ar fi putut s-o deterioreze; din contră, atât sub raport tematic, cât și stilistic, ea trăiește în modernitate, adică într-o perpetuă actualitate.

Motto: „*Lucrarea dracului are o altă înverșunare în lumea instinctuală și agresivă a maicilor*”.

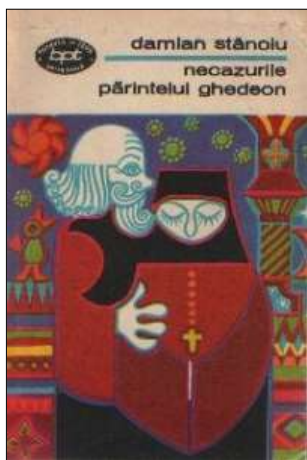
(Ion Negoitescu, *Revista cercului literar*)

Nuvela *S-a certat maica Natalia cu maica Vitalia* ilustrează viața plină de clevetiri, de intrigi și de cancanuri dintr-o mănăstire de maici. De fapt, două sunt principalele ocupații ale călugărițelor din operele pe această temă: bârfa și orgoliul de a ajunge stareță. Nuvela aceasta se limitează numai la orgoliu și își deapănă subiectul în jurul unei „incredibile” certe între două maici tinere, Natalia și Vitalia, „cam copilăroase la minte”. Sunt vecine cu casele, de-o seamă, numai că Natalia este mai mare cu o zi și o noapte decât Vitalia. Se au ca două surori, bineînțeles sunt invidiate de către celelalte măicuțe: merg împreună la biserică, fac împreună ascultare la casa duhovnicilor, cântă împreună la strună, „cuminți, harnice, pricepute la lucrul de mână și meștere la cântări bisericești”, au încredere una în cealaltă. Viața mergea normal: se împrumutau, se apărau de bârfele celorlalte maici, aveau grijă de gospodărie când cealaltă era plecată, la biserică își aveau strane vecine, își țineau isonul, se ajutau la „stări.” Casele erau la fel, numai că a Nataliei „avea geamlăc și era acoperită cu tablă roșie”, pe când a Vitaliei „avea stâlpi slobozi și era învelită cu tablă plumbuită.” Împrejmuirea Vitaliei era mai nouă, iar a Nataliei ceva mai veche. Natalia avea un cotoi, Băiețică, „cu părul roșcovan, mustăți albe și alb pe burtă”; Vitalia avea o pisică, Fița, „îm-

pestrișată cu vânat, alb și galben”. Aveau cam tot atâtea găini, numai că cocoșul Nataliei „a murit înțepenit în gard”, așa că găinilor ei „li s-a dat voie să se folosească de cocoșul vecinei”.

Bineînțeles că Satana „spumega de mânie” văzând pacea domnind între ele și și-a pus în gând să strice acea prietenie. Într-o zi de mare sărbătoare, Natalia era de rând să cânte la strună, iar maica Vitalia îi ținea isonul și ajuta la mărturie. Glasul Nataliei era așa de frumos și „cânta cu meșteșug, că lumea o asculta cu drag și cu evlavie și o sorbea din ochi”. Se bucura de reușita ei, iar însăși Vitalia „sălta mai sus”. Întâmplarea, adică lucrarea Diavolului, își are menirea ei. În timpul axionului, „se ridică o sărăcie de fir de tuse” și astupă gâtulejul maicii Natalia, tocmai când trebuia să facă o floare mai frumoasă”. Chiar în acel moment, Vitalia fu întrebată de vorbă de maica Eulalia, „așa că încetă să mai țină isonul”. Roșie ca focul, plină de nădușeală, Natalia porni axionul cu vocea cam zgâriată. Îi sări în ajutor maica Vitalia, dar cu un ison mai sus, care a stricat și ce ar fi putut drege. Când isprăvi de cântat Axionul, maica Natalia face fețe-fețe când văzu că orașenii „zâmbesc cu răutate pe seama ei”. Văzând-o supărată, Vitalia încearcă s-o consoleze, dar Natalia „se smuci îmbufnată din brațul Vitaliei”. În acel moment, se amestecă și Necuratul, punând o propoziție usturătoare în gura Nataliei: „Să-ți fie rușine!”. Vitalia, după ce o clipă „rămase de lemn”, îi dă replica: „Ba să-ți fie ție rușine!”. „Ba să-ți fie ție!”. „Ba ție!”.

Conflictul, bine instalat, s-ar fi oprit în stadiul acesta, cu absența comunicării, care, într-un fel, ar fi luat sfârșit, dacă nu cumva Satana pornește corul maicilor din jur, care de-abia așteptau, căci pizmuiau darul ei de cântăreață și, pomenindu-i de întâmplarea nefericită și rușinoasă din biserică, o tachinară: „Și cum făcuși, Natalio, de-o pățiși?”; „Vai, ce întâmplare, eu să fiu în locul tău n-aș mai da pe la strună un an de zile!”; „Și Vitalia, numai dinadins a făcut-o!”. Supărarea maicii Natalia se amplifică atunci când i-a ajuns la ureche zvonul că are un început de oftică și că o compătimesc „sincer”: „Păcat de ea, fată tânără!”. Noaptea, singură în chilie, imaginația ei lucrează și se gândește că poate chiar Vitalia a răspândit zvonul: „Vai, ce vicleană, și ce răutate! Tocmai acum și-a dat arama pe față!”. Maica Vitalia încearcă să stea de vorbă peste gard, dar „primește răspuns ca la biserică”. Își amintește și ea de amărăciuni întâmplare mai de mult și crede că Natalia este la originea lor: „Vai, ce șireată și ce ascunsă! Tocmai acum a crăpat răutatea în ea!”.

Deja conflictului inițial i s-au uitat originile, se amplifică, a depășit cadrul realității, mutându-se în imaginație și se transformă într-un adevărat război, „spre marea bucurie a Urătorului de oameni, Diavolul!”. Este treapta șicanelor de tot felul, dând la iveală răutatea din sufletul maicilor, devenite, prin comportament, simple femei mirene rele. Natalia coboară storiile la fereastra dinspre Vitalia, lucru pe care îl imită și Vitalia; Natalia trage o sârmă ghimpată pe gardul dintre ele; Vitalia procedează identic; în biserică, Natalia se mută lângă strana Elpidiei, iar Vitalia lângă maica Arcadia.

Deocamdată „războiul” pare că se oprește aici, așteptând ca una dintre ele să facă primii pași spre împăcare, dar orgoliul este mai puternic. Natalia, fiind cu o zi și o noapte mai mare decât Vitalia, crede că i se cuvine ca ea să primească „sărutare de iertare”; din contră, Vitalia crede că trebuie să-și ceară iertare cine a început. Asta nu este decât „mândrie de la Satana” și dorința Necuratului se împlini. O nouă escaladare a conflictului este posibilă datorită răutății maicilor din jur, care supravegheau atent mișcările celor două. Maica Nimfodora mută pe furiș pagina de la *Octoiul mare*, așa că Vitalia cântă vechernia Orbului, în loc de cea a Samaritencei. Pe aproape, maica Haritina o înțeapă: „Ori ai chiorât de nu vezi bine?”. Vitalia crede că Natalia i-a făcut „boroboața”. Plănuiește să se răzbune acasă, așa că își leagă cocoșul să nu mai treacă și la găinile Nataliei. Aceasta își face rost de un cocoș din sat care îl aleargă pe cel al Vitaliei, spre bucuria stăpânei. Vitalia „face cârcei la inimă” când vede că pisica sa stă de vorbă cu pisoiful Băiețică. Au fugit amândouă pisicile, iar călugărițele „s-au culcat cu caințe de fapte rele săvârșite asupra sărmanelor dobitoace”.

Din nou, războiul se oprește, lăsând loc intenției celor două de a se împăca, dar Necuratul a băgat din nou zădărnici între ele. Cineva a rupt o creangă din părul altoit din fața chiliei Nataliei. Desigur, crede că isprava este a Vitaliei, așa că-și aruncă un bolovan într-un ghiveci cu o mușcată înflorită de pe terasa casei acesteia.

Din acest moment, „războiul” sare pe o altă treaptă, și anume se folosește pe toate căile discreditarea adversarei. Chiar și maicile celelalte se împart în două grupuri, comentând suficient de tare ca să

ajungă la urechile celor două: „Vai, ce bine se aveau! Uite cum le-a învrăjbit Satana!”. „Erau niște îngâmfade și niște prefăcute! Bine că s-a spart gașca!”. Vraja s-a amplificat, ajungând și la urechile mirenilor. Veniți să cumpere o bluză, Vitalia îi previne: „Nu intrați acolo, că e ofticață!”. Dându-și seama că au ajuns prea departe, totuși, în adâncul conștiinței, își ziceau: „Of, Doamne, cum e cu puțință ca Vitalia să fie așa fără suflet?”. „Oh, Maica Domnului, cum ne lăsași să ne sucească Diavolul mințile?”. Cum noaptea e un sfetnic bun, până ce adormiră, fiecare își propusese: „Măine trebuie să ne împăcăm, că râd și curcile, mai cu seamă Satana de noi!”.

Peste noapte s-a întâmplat ca o vijelie să dărâme coșul de pe bucătărioara Nataliei. Desigur, își închipui că Vitalia a pus vreun ȋigan din sat să-i pricinuiască stricăciunea. Ca să se răzbune, aruncă o găleată de apă fiartă peste trandafirii abia înfloriți ai Vitaliei, care tocmai sosise de la biserică, având gând curat să se împace.

Ajung amândouă la maica Evloghia, stareța „bătrână și încercată”, care, cercetându-le, o convinge pe Vitalia să-și ceară iertare, dar tocmai când să iasă, apare și Natalia, furioasă, așa că se aflau pe punctul să se păruiască. Totuși, se pare că stareța era cât pe ce să le împace. Natalia, vrând să treacă poarta Vitaliei, tot pentru împăcaciune, trage cam tare de poartă, cam veche, și aceasta se dărâmă. Bun prilej pentru ea să cheme și pe celelalte: „Săriți c-a înnebunit Natalia!”.

În situația dată, stareța, văzând că nu reușește să aplaneze „războiul” de una singură, convoacă Comitetul, unde fiecare împricinată și-a prezentat varianta proprie. Vitalia mărturisește că doar a vrut să-și ceară iertare, dar Natalia i-a dat cu „huooo!”. Soluția propusă de Natalia este ca una dintre ele să fie mutată. Interesant este cum are loc deliberarea. Descoperim în această întrunire, de fapt, dezbinarea, rivalitatea, invidia și ipocrizia de la nivelul comitetului, căci fiecare propune o altă variantă: „Eu zic că niciuna nu e de vină” (Eraida); „Eu nu mă bag, faceți cum vă taie capul” (Iuvenalia); „Sunt de părere să le mai lăsăm așa” (Paisia); „Să te auz mai întâi pe sfinția ta” (Alcidia); „Pentru liniștea lor și a noastră, să le depărtăm” (Achilina). Inseși maicile din Comitet ajung la gâlceavă și se despart fără să ia o hotărâre, iar inculpatul se înverșunează și mai tare: „Să pleci de lângă mine, că te scot cu alai!”. „Iacă, n-am să plec, să vedem ce poți să-mi faci!”. Ajunsă acasă, Vitalia aruncă cu pietre în curtea Nataliei, iar cealaltă „nu zăbovea să le arunce înapoi”. Încredințată că rezolvarea stă în împăcare, stareța convoacă tot soborul, după Regulament. Autorul notează scurt, fără alte comentarii, lăsând imaginația cititorului să funcționeze în acest caz, așa că doar trage concluzia firească: „Dar cum să se poată înțelege o sută de femei, când cinci nu au fost în stare?”.

În situația aceasta încordată, stareța a trebuit să facă raport la mitropolit, care a poruncit preacuviosului arhimandrit Pafnutie, exarhul mănăstirilor, pentru cercetare. Auzind de apropiata sosire, „cele două încetară deocamdată a-și mai striga și a se vorbi de rău”.

Trecură trei luni de când Diavolul izbutise zăzania, dar Pafnutie era omul care „nu pleca la cercetări cu sabia, ci cu pacea”. Nici nu apucă să sosească în arhondărie, că celelalte maici deja încercau pe toate căile să-l influențeze, fiecare oferindu-i o altă versiune și o altă vinovată. Nici cele două nu stau degeaba, așa că maica Natalia îi strecoară un „borcănel de dulceață de prunișoare verzi”, iar Vitalia nu se lasă mai prejos și-i aduce „un borcănel de dulceață de zmeură”. La sugestia celor din jurul ei, socotind că este prea puțin, Natalia îi aduce o față de masă și o pereche de ciorapi subțiri. Aflând, prin iscoade, Vitalia nu se lasă mai prejos și îi aduce în dar „o minunată cămașă de noapte și un șir de mătănii de lână cu boabe de chilimbar”. Pafnutie, om cu experiență, cercetează mai întâi pe stareța, care îi spune că la mijloc nu este decât „mintea copilărească a împătimitelor și lucrarea Necuratului”.

După slujba vecerniei, arhimandritul Pafnutie, „în cuvinte strecurate de sub o ploaie de mustăți”, sfătuiește pe călugărițe să trăiască în pace, aducând pilde din viețile cuvioșilor părinți, dar mai ales din *Evangelhie*: „Iubiți-vă unii pe alții și iertați unii altora greșelile voastre!”. Îmblânzite și înduioșate de predica exarhului, Natalia și Vitalia simțeau „că le crapă obrazii de rușine și că li se sfășie inima de amărăciune”. Sunt luate la judecată în sala Comitetului, puse una în fața alteia, „de simțiră că se lasă pământul cu ele în jos”, iar el se așează într-un jilț. Li se adresează, tot confundându-le numele, cu un ton mai ridicat, cu aceeași întrebare: „Ce ai să spui împotriva maicii Nataliei?”. „Ce ai de spus împotriva maicii Vitaliei?”. Văzând că amândouă tac, le consideră pe ambele vinovate și le încredințează, pe un ton fără echivoc, că va face raport la mitropolie ca să le dezbrace de haina călugăriei. Momentul a atins apogeul, lăsând loc unui deznodământ neașteptat: „Să ne dezbrace?”, țipară amândouă împricinătele. Și ochii lor se întâlniră plini de spaimă și de dragoste. Și, ca la o comandă, se aruncară una în brațele celeilalte: „Iar-

tă-mă, Natalio!”. „Iartă-mă, Vitalio!”. „V-am iertat și eu!”, zice arhimandritul Pafnutie, podidindu-l un râs sănătos. „Și eu vă iert”, rosti și maica stareță cu duioșie.

A doua zi, după liturghie, cele două s-au așezat la ușa bisericii și au cerut iertare tuturor maicilor: „Blagoslovește, soro, și mă iartă pe mine păcătoasă!”. Din ceasul acela nici Natalia, nici Vitalia nu s-au mai certat niciodată, așa că „Satana și-a mutat sălașul în altă parte!”.

De fapt, imaginând o nevinovată ceartă între două maici, pornind de la orgoliu, lui Damian Stănoiu i se oferă prilejul să analizeze magistral sufletul feminin claustrat, care-și caută refularea în astfel de manifestări, absolut explicabile psihologic, dar și să facă o subtilă reclamă monahismului feminin. În subsidiar, autorul transmite cititorului ideea că femeile acestea s-au dedat monahismului doar din dragoste față de Christos. Amenințarea cu alungarea din monahism le împacă. În rest, autorul conduce cu măiestrie analiza, gradând intensitatea motivelor, cât și intensitatea ambițiilor deșarte feminine.

Acțiunea nuvelei este constituită în mod gradat, după schema clasică. Apariția „fiorosului” Pafnutie conferă piesei o finalitate aproape comică. Stănoiu imaginează un Pafnutie care mimează pe biblicul Solomon, judecata sa căpătând proporții biblice în imaginația celor două împincinate. Sperietura generată de amenințare se transformă instantaneu în dragoste. Conflictul este dozat cu dibăcie, crescând în intensitate, având ca element ferment orgoliul, arzând cu foc mocnit, dar umflându-se de fiecare dată, până la o altă treaptă. Prin dozarea conflictului și a umorului, nuvela anticipează romanul *Alegere de stareță*. Interesant este că aici nu se întrevide nicio aluzie ironică măcar, așa cum se întâmplă în alte nuvele, la adresa stareței, o maică integră, blajină și înțeleaptă. Doar cele din jurul ei sunt aplecate spre mici răutăți, mai degrabă firești, feminine, decât dintre cele ale monahiei. Și Pafnutie este privit cu oarecare simpatie. I se poate imputa faptul că primește micile și nevinovatele daruri, dar ele sunt doar obiceiuri ale locului. Izbucnirea lui într-un hohot de râs în momentul împăcării dovedește că Damian Stănoiu are această însușire de a finaliza așa-zisa dramă într-un umor sănătos, specific românesc, precum în Caragiale: „Pupat toți, Piața Independenței...”. Nuvela dovedește că intriga feminină are o spontaneitate zgomotoasă și o țesătură, în unele nuvele, infernală, ceea ce face ca scrierile inspirate din viața călugărițelor să fie cele mai reușite. Din acest punct de vedere, poate fi socotită uvertura la „Duhovnicul maicilor”, care, la rândul ei, pare să anticipeze capodopera *Alegere de stareță*. La un loc, toate relevă în Damian Stănoiu un excelent cunoscător al vieții monahale feminine, analizând cu finețe de bijutier meandrele sufletului feminin, ca și cum ar fi trăit aproape douăzeci de ani într-o mănăstire de călugărițe, nu de călugări.

După cum remarcă Perpessicius, „cearta dintre Natalia și Vitalia, încercările de a le împăca, dau prilejul lui Stănoiu să noteze o serie de amănunte caracteristice traiului din mănăstirile de călugărițe, mostre de moravuri”.

Luntrea lui Caron – refugiul văzut ca poem epic

Mihai COTEA
Baia Mare

În tăvălugul creat după intrarea trupelor rusești în România și, apoi, infestarea comunistă de pe teritoriul României, mulți intelectuali ai vremii, care până într-un ieri interbelic fuseseră personalități recunoscute pe plan național și internațional, publicate și citite, au ales retragerea voită sau involuntară. Un exponent relevant al acestora este nimeni altul decât filosoful și poetul Lucian Blaga, tras pe linie moartă după 1951 și extirpat din placenta intelectualității românești autentice, înlocuită cu o „burtă de împrumut”, un surogat acceptabil noilor veniți la putere.

Lucian Blaga publicase, până la 1948, un număr de 12 volume de filosofie, dramaturgie, poezie, dar și un volum de memorialistică – *Hronicul și cântecul vârstelor* – despre care el însuși spunea că reprezintă „un fel de autobiografie” sau o tentativă (se destăinuia, în 1946, într-o epistolă, Melaniei Li-vadă) de a-și însuși „acest meșteșug al prozei literare”. O primă întâlnire cu proza.

Separat de camera scriitoricească a vieții sale, Lucian Blaga lucrează în diplomație ca atașat de presă și consilier la legațiile României din Varșovia, Praga, Berna, Viena și ministru plenipotențiar la Lisabona.

Dacă *Hronicul* fusese pentru Lucian Blaga o carte cu care-și făcuse ucenicia într-ale prozei, *Luntrea lui Caron* a fost considerat de mulți un roman-examen, în care Blaga își demonstra noile aptitudini. Dincolo de așteptări, *Luntrea lui Caron* a fost, în primul rând, un roman mult așteptat de către cititorii filosofului-poet, apărut postum, după 1989, cu un titlu conferit de editorii vremii (primul titlu al romanului, în perioada dactilografierii, fusese *Robie pământeană, robie cerească*). Cu siguranță, o carte care a stârnit atenția la momentul apariției sale, ca un vapor rătăcit ce și-a găsit, cumva, cu ajutorul apelor vremii, drumul spre port. O ambarcațiune care, în opinia unor critici, a naufragiat, dar care nu a trecut neobservată, stârnind și reacții pozitive și sfârșind, cred eu, scufundată într-un altfel de ocean... Plaja literară a anilor '90 nu mai avea multe în comun cu cea pe care fusese părăsit Blaga în anii '50. Trecuse peste ea un ev întunecat și, odată cu el, apele amare ale deșertăciunii.

Luntrea lui Caron poate fi interpretat ca poem epic, scris și trăit în timpul-cascadă, ales ca refugiu de autorul său, ba poet (Axente Creangă), ba filosof (Leonte Pătrașcu, „geamănul” plăsmuit de autor în roman), divizat între anotimpul vieții și al morții unei întregi generații de intelectuali. Fiecare dintre ei își găsește un loc pe-o arcă, fie sunt reduși la niște proporții conforme (ca Axente, principala ipostază a autorului în roman, „alinat” pe un post de bibliotecar în mausoleul cărții de la Batthyaneum), fie dispar inexplicabil sau se fac ei înșiși nevăzuți, simpli trecători pe apa mare a timpului lor (cum e cazul brodnicilor (popa-faun Vasile/Caron și Octavia Olteanu, alias Eugenia Adams-Mureșanu, una dintre muzele lui Blaga), ori aleg sărutul răni pământului (precum Leonte, care-și găsește finalul la Râpele Roșii).

Luntrea lui Caron este un melanj divers, colorat precum un azulejo, și memorialistică și poezie epică, ori un soi de disidență cuminte purtată prin retragerea-n cuvânt, o confesiune totalizatoare a traiului ultimilor mohicani ai vremii lor.

Romanul pare scris când de poetul-filosof, când de filosoful-poet. De pildă, în fragmentul următor, măiestria filosofului care „deschide ferestre spre totul existenței”¹ este pusă în valoare încă o dată, dacă mai era nevoie, în scopul consolidării coloraturii expresionist-filosofice a acestei opere:

„Cel mai insondabil dintre misterele acestei lumi rămâne totuși timpul, cu trecerea sa”, zice Leonte.

„Meditații în fața scrumului de la tâmpile mele?”, întreb eu pe-un ton de melancolie tomnatică.

„Meditații în fața scrumului de la tâmpile Țeilor, dragă Axente! Căci timpul n-ar fi ceea ce este dacă n-ar pune o pulbere albă și în sprâncenele lor”, răspunde calm Leonte².

În jocul ipostazelor, condus pe vocile „gemenilor” Leonte și Axente, autorul reproduce un nou

¹ Cf. Traian POP, *Introducere în filosofia lui Lucian Blaga*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 45.

² Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, ediția a IV-a, Editura Humanitas, București, 2013, pp. 302-303.

exercițiu al întregirii cu sine însuși, despărțit precum apele învolburate ale unui râu pe timp de furtună (de sorginte filosofică, aici) și-apoi reunit cu *cel ce este*. Aceste aspecte se desfășoară în fața cititorului precum un exercițiu de demonstrație tradus mai multor minți care-l „privesc” și reprezintă, probabil, unul dintre punctele forte ale acestui roman cu desfășurare pe verticală, în adâncime.

„Iată în preajmă spațiul, spațiul plin de fapte și lucruri pe care le cuprindem cu ochii. De ce nu cuprindem la fel și timpul? E cu neputință să te gândești la aceasta fără a te cutremura”. Leonte își pierde iarăși privirile pe undeva prin adâncimi, prin adâncimi ale căror dimensiuni nu cădeau sub simțurile mele. Îi cunoșteam această privire. „Suntem încă foarte copii cât ne mai lăsăm încercați de fiorii timpului”³.

În *Luntrea lui Caron*, ipostazele adoptate de autor se îngemănează nu doar cu viața, ci și cu iubirea. Avem relația lui Axente purtată între carne și spirit, între furtuna caldă a sângelui, provocată de senzuala preoteasă Octavia Olteanu și dragostea metafizică, provocatoare de rod poetic, pentru Ana Rareș. Prima își regăsește locul în adâncuri, cealaltă e ridicată pe crestele de la Grădiștea de Munte, o relație de iubire nemuritoare și dezvăluită încet și prudent ca un sit arheologic.

Dar *Luntrea lui Caron* nu e o carte împănată doar cu filosofie, ori interpretări adânci, episoade dramatice, versuri ale autorului sau revelații luciferice, ci și cu fragmente cu iz comic, un comic de situație inerent oricăror împrejurări cu greutate. Discutăm, mai ales, de un umor involuntar, aflat în suspensie și/sau completare cu episoadele de restriște din viața oricărui om. De exemplu, la construcția unei scene menite să ilustreze micile inconveniente petrecute în prima noapte la refugiul sătesc din Câmpul Frumoasei, regăsit de Axente și familia sa, laolaltă cu alte cunoștințe din cercul său de cunoscuți, toți adăpostiți din calea războiului, autorul rulează întreaga atmosferă din spatele cuvintelor printr-o cheie comică. Astfel, banalii pureci și înțepăturile lor devin „mici cavaleri în negrele lor armuri strălucitoare” pe fondul unei „noți valpurgice a șoarecilor” din pod, Lucian Blaga relevând, nu atât jena din spatele întregului episod, cât îndemânarea lexicală și narativă de a întoarce o conjunctură à revers. Grotescul și sublimul în contre-emploi sunt revendicate sub o construcție rotundă, cu vărsare pe un fond ilariant.

„Doborâți de oboseală, de agitația din ultimele zile, am încercat să ne dăm somnului. Însă noile împrejurări nu erau de natură să priască odihnei. Casa de iarnă ce alcătuiă una dintre aripile curții, și care ne-a fost în întregime pusă la dispoziție, se dovedea incredibil invadată de șoareci. O adevărată noapte valpurgică a șoarecilor se desfășura prin pod deasupra încăperilor ocupate de noi. (...) Asistam foarte treji la acest valvârtel de rozătoare care devorau, desigur, prin cămări, toate prescurile popii. Pentru redarea sunetelor și zgomotelor lor, toate onomatopeele graiului românesc s-ar fi dovedit cu totul neputincioase. Dar împrejurarea că somnul nu voia să se înființeze mai avea și altă binecuvântată pricină: puzderia de pureci. După ceasuri și ceasuri de zvârcolire în așternut, mă adunai dintr-un coșmar ca să privesc, trează de-a binelea, situația la rece. Să îngădui oare purecilor răgazul de a se sătura? Dar poate că purecii fac parte dintre ființele în stare să bea fără întrerupere! Mă zvârcolii de pe o parte pe alta: oh, când vor conțeni să mă înțepe cu sulilele lor acești mici cavaleri în negrele lor armuri medievale?! Hotărâi, totuși, în cele din urmă să-i las în voia lor, ca să văd prăpădul la care mă vor supune. Număram cu răbdare locurile pe unde se schițau, felurit gradate, înțepăturile: zece, douăzeci, treizeci. Apoi îmi veni gândul salvator să sar dintr-odată din pat cu toți purecii adunați pe trupul-câmp sub pijama mea. Mă dezbrăcai cât ai bate din palme, și pijama, cu puzderia de pureci în ea, o băgai mototol într-un geamantan ce sencheidea ermetic. Îmi luai altă pijama și mă culcai iarăși cu gândul de a repeta grijuliu și sistematic operația strategică până la prinderea tuturor purecilor. Dar nu a mai fost nevoie de nicio altă ofensivă, căci am adormit bușean până în ceas de dimineață”⁴.

Înainte de toate, romanul autobiografic *Luntrea lui Caron* este o carte scrisă cu demnitate. Contrar părerilor unor critici literari, nu am simțit niciun patos narcisic sau vreo cădere spre elogiul alegerii de către Blaga a căii de ieșire din lume după îmbrățișarea noului său destin. Pe alocuri filosofic, cu un lirism de tentă puternică, vinovat de mici lamentări cu unele ocazii, romanul redă o viziune proprie, niciodată prezentată drept model de urmat, fapt care îl scuză de păcatul unei opere care-și promovează soluțiile de supraviețuire pe întinderea unui timp mort la rang de religie. Blaga nu a fost dogmatic nici-când, avea oroare de asta.

Un crâmpel al unor timpuri ce clipesc a dispariție.

Un răspuns la hăituire.

O legătură organică și dreaptă cu condiția de supraviețuitor pe Arca lui Noe, după un război mondial și un altul declarat împotriva lui Dumnezeu.

³ *Ibidem*, p. 236.

⁴ *Ibidem*, pp. 20-21.

Comuna Mireșul Mare cu satele aparținătoare: Dăneștii Chioarului, Iadăra, Lucăcești, Remeți pe Someș, Stejera și Tulghieș

Aristița BORBEI

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Dăneștii Chioarului

1405 Danfalu
1424 Danfalwa
1566 Danfalva
1733 Denest
1750 Denyesty
1760 Dánfalva
1800 Dănești
1850 Denesti
1854 Dánfalva

Iadăra

1475 Jeder
1603 Kiszeder
1733 Jedera
1750 Iadora
1800 Iadăra
1850 Jadera
1854 Jeder

Lucăcești

1403 Lucachfalva
1475 Lukaczfalwa

1750 Lukuczesty
1760 Lutchepsen
1800 Lukácsfalva
1850 Lukátsfalva
1854 Lukácsfalva

Mireșul Mare

1603 Nagynyires
1639 Nagy Nyires
1647 Nagy Nyres
1760 Nagy Nyires
1800 Mireșul
1850 Mireșul Mare
1854 Nagy Nyires

Remeți pe Someș

1566 Remecej
1750 Remecej
1760 Gyökeres
1800 Remeți
1850 Remesz
1854 Gyökeres

Stejera

1733 Stejzere
1760 Stezer
1800 Sztezser
1835 Szteser
1850 Sztezsár
1854 Sztezsér

Tulghieș

1405 Twlges
1424 Thelges
1475 Thewlges
1566 Tölgyes
1639 Teölgyes
1733 Tudsies
1800 Tulgiesu
1850 Toldieșu
1854 Tölgyes

(Suciu, Coriolan. *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, București : Editura Academiei, 1967-1968. Vol. 1: 192, 300, 364, 400; Vol. 2: 76, 144, 206.)

Așezare geografică, relief și cadru natural

Comuna Mireșul Mare, împreună cu satele aparținătoare Dăneștii Chioarului, Iadăra, Lucăcești, Remeți pe Someș, Stejera și Tulghieș, este situată în partea sud-vestică a Țării Chioarului și a Depresiunii Baia Mare, la poalele nordice ale zonei deluroase Dealul Mare – Prisnelul, la 29 de kilometri de municipiul Baia Mare. Existența acestei așezări se pierde în timp, dovadă fiind monedele dacice și romane care au fost descoperite în apropierea satului Tulghieș. Acestea datează din secolul al III-lea î.e.n. Un alt tezaur s-a descoperit în satul Remeți pe Someș, în anul 1975. Au fost descoperite un număr de 407 monede din secolul al XVII-lea.

De asemenea, pe teritoriul comunei, în partea depresionară, se găsesc formațiuni geologice ce aparțin Terțiarului, Sarmațianului, Pliocenului și Cuaternarului.

Relieful comunei este specific zonelor de câmpie, aceasta fiind brăzdată de apa râului Someș, lunca acestuia fiind un teren deosebit de fertil pentru locuitorii comunei Mireșul Mare.

În satul Remeți pe Someș există un izvor de apă termală.

Patrimoniul natural al comunei Mireșul Mare este unul foarte bogat, format din păduri, Lunca Someșului, impunându-se în mod deosebit Rezervația de Stejar Pedunculat „Bavna”. Rezervația cuprinde exemplare de stejar pedunculat (*Quercus robur*) de peste 150 de ani, deosebit de frumoase, motiv pentru care

aria a fost declarată, prin Legea nr. 5/2000, arie protejată. Ea are o suprafață de 26 hectare și mai cuprinde lealeua-pestriță (*Fritilaria meleagris*), care face parte din flora ocrotită, fiind declarată monument al naturii, stârcul-cenușiu (*Ardea cinerea*), dar și alte specii de flori (ghiocelul, ghiocelul bogat, brândușa de primăvară, narcisa, măseaua-ciutei, lăcrimioara, ciuboțica-cucului, găinușa, toporașul etc.).

Fauna este specifică zonelor de șes, speciile des întâlnite fiind: vulpea, iepurele-de-câmp, fazanul, potârnichea. În apropierea pădurilor putem întâlni animale sălbatice precum cerbul, căprioara, mistrețul.

Clima comunei Mireșul Mare este temperată cu accent mediteranean, caracteristică Depresiunii Baia Mare, ploioasă, cu veri calde și precipitații suficiente pe tot parcursul anului.

Activitate culturală

Cu ocazia aniversării a 5 ani de la proclamarea Republicii, în Mireșul Mare a fost înființată o formație corală care va activa până în anul 1963. Cu timpul, corul se va desființa și va rămâne doar o formă mai restrânsă, de grup vocal dirijat de Grigore Bârsan. În primăvara anului 1978, medicul stomatolog Cornel Șofineț, născut în Remeți la Tisa, va reînființa corul din Mireșul Mare. Compusă din 65 de persoane și aflată

Corul din Mireșul Mare, dirijat de medicul stomatolog Cornel Șofineț

sub bagheta tânărului medic, formația corală va participa la câteva ediții ale Festivalului Național „Cântarea României”, dar și la manifestări culturale din județul Maramureș. Corul a activat până în anul 1989.

În anul 1956, tânăra învățătoare Laura Fătcaș înființează în Mireșul Mare o formație de dansuri populare, cu care va susține spectacole în satele maramureșene. Începând cu anul 1969, la conducerea formației de dansuri vine profesoara Lucia Băican. Din păcate, și aceasta se va desființa în anul 1989. Tot aici va funcționa, pentru o perioadă mai scurtă, o formație de dansuri de bătrâni, condusă de Ioan Fătcaș, directorul Căminului Cultural, dar și o formație de dansuri pentru copii, condusă de profesorul Drăgan Coriolan.

La Mireșul Mare se desfășoară anual Festivalul-concurs „Florile Someșului”, organizat de Primărie, Consiliul Local, Școala Mireșul Mare în colaborare cu Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș.

În perioada 2-9 septembrie 2017 a avut loc ediția I a Taberei de Pictură de la Tulghieș, intitulată „Arta prieteniei”. Lucrările realizate de artiștii plastici participanți au fost expuse la Pensiunea „Drumul țării”, proprietar Florian Sălăjeanu. În 2019, „Arta prieteniei” continuă cu ediția a II-a: „Culorile verii”, la care au participat artiști plastici din mai multe zone ale țării.

Obiective turistice și eclesiastice

Pe teritoriul comunei Mireșul Mare există numeroase edificii culturale și eclesiastice. Dintre acestea, două sunt declarate monumente istorice de interes național, și anume: Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva” din satul Stejera și Troița din Mireșul Mare, construită în memoria eroilor căzuți în Primul Război Mondial. Aceasta a fost ridicată în anul 1940 și se află în curtea bisericii ortodoxe din centrul satului. Și în satul Tulghieș există o troiță construită după Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, de către Asociația ASTRA Sibiu, în memoria martirului Ioan Bârle, omorât la 2 iunie 1910. Un alt loc deosebit de atractiv îl constituie „Fântâna Pintii”, un izvor de apă situat în masivul central Dealul Mare, sub formă de copită de cal. Legenda spune că aici ar fi coborât Pinteazul Viteazul când a sărit cu calul din Codrul Asuajului, peste Someș.

Biserica „Sfântul Dimitrie” din localitatea Dăneștii Chioarului a fost ctitorită în anul 1928 și poartă hramul Sfântului Mucenic Dimitrie. Este construită din cărămidă, după un plan tip sală cu dimensiuni de 21 m L și 11,5 m l. Naosul este acoperit cu o boltă semicirculară, iar pe latura sudică este amplasat turnul-clopotniță, a cărui șarpantă este în formă de coif, acoperită cu tablă. Lucrările de renovare au început în anul 2007, fiind finalizate în 2012, când lăcașul a fost târnosit de către de ÎPS Iustin Hodea, episcopul Maramureșului și Sătmăruului.

Biserica ortodoxă „Sfântul Ierarh Nicolae” din satul Iadăra este un edificiu de cult valoros, construit în anul 1898, prin contribuția credincioșilor. Pe parcursul anilor, s-au făcut mai multe lucrări de reparații. În anul 1995, biserica a fost distrusă de un incendiu în proporție de 80%, dar a fost refăcută tot din contribuția credincioșilor și a autorităților locale. S-au refăcut tencuielile interioare, s-au schimbat pardoselile și a fost pictată de către pictorii Tistu Victor, Andronaș Nicolae și Ștefan Toader. Din 2008 până în 2010 s-au schimbat geamurile și ușile și s-a construit un altar de vară. Acestea toate s-au executat sub păstoria preotului paroh Vasile Giurge. Biserica a fost sfințită de ÎPS Iustin Hodea, episcop al Maramureșului și Sătmăruului.

Biserica greco-catolică cu hramul „Înălțarea Domnului”, din Iadăra a fost construită între anii 2001-2005, fiind sfințită în 5 iunie 2005. Slujba arhierescă a fost săvârșită de PSSa Ioan Șișeștean, episcopul Eparhiei Greco-Catolice din Maramureș, împreună cu un sobor de 20 de preoți. La eveniment au participat oficialități județene și locale, dar și sute de credincioși din Țara Chioarului și Țara Codrului.

Biserica ortodoxă „Cuvioasa Paraschiva” din satul Lucăcești a fost ridicată între anii 1920-1925. Este construită din cărămidă arsă, pe fundație de piatră. În ultimii ani, lăcașul de cult a suferit ample lucrări de renovare în exterior și interior. Este vorba de refacerea acoperișului și a jgheaburilor, renovarea exteriorului, construirea de gard împrejmuitoare, executarea unui drenaj pentru evacuarea apei, refacerea pereților interiori, finalizarea picturilor, executarea instalației de încălzire pe bază de panouri radiante ceramice, dar și refacerea Sfântului Altar și a Sfintei Mese. După finalizarea lucrărilor, în 8 octombrie 2017, biserica a fost resfințită de ÎPS Iustin Hodea, episcopul Maramureșului și Sătmăruului, alături de un sobor de preoți și diaconi.

Biserica ortodoxă „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din satul Mireșul Mare a fost construită în anul 1868, când episcop al diecezei Gherla era dr. Ioan Vancea de Buteasa, iar paroh local Alexiu Varna. În anul 1871 turnul bisericii s-a ruinat și, datorită lipsei mijloacelor materiale, construcția a fost finalizată doar în anul 1882. Chiar dacă nu era gata în totalitate, la 22 noiembrie 1891 biserica a fost sfințită de către protopopul Teodor Indre. Lucrările bisericii au fost finalizate în anul 1907 și a fost sfințită pentru a doua oară în 21 noiembrie de către dr. Octavian Domide, protopop tractual. De-a lungul timpului, biserica a mai fost renovată, au fost schimbate gardul și acoperișul, au fost reparați pereții laterali din altar, iar în anul 1973 a fost înlocuit clopotul mijlociu.

Biserica greco-catolică cu hramul „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” din Mireșul Mare. Comunitatea greco-catolică din Mireșul Mare s-a format în anul 1997 și tot atunci a apărut necesitatea construcției lăcașului de cult, deoarece slujbele se oficiau în casa familiei Grigore Pop. În anul 2000, sub păstoria parohului Vasile Mândruț, s-au făcut demersurile necesare construcției, lucrările fiind finalizate în anul 2009, sub administrarea parohului Ioan Costin. Biserica este funcțională, dar mai are nevoie de finalizarea iconostasului, urmând apoi sfințirea ei.

Biserica ortodoxă „Sfinții Arhangheli” din satul Remeți pe Someș, ridicată în anul 1916, este construită din cărămidă, în formă de corabie pe temelia vechii biserici de lemn. În anul 1997 s-au început lucrările de pictură în tehnica frescă și au fost terminate în anul 2001. A fost sfințită în 15 iulie, același an.

Biserica greco-catolică „Sfântul Nicolae” din Remeți pe Someș datează aproximativ din anul 1810 și a aparținut de districtul Chioar. În anul 2000 s-a început zidirea noii biserici greco-catolice, chiar în centrul satului, pe un teren donat de către credincioasa Crișan Iuliana. În data de 14 decembrie 2008, prima Sfântă Liturghie în noua biserică a fost oficiată de preotul József Matiz. Slujba de sfințire a noii biserici a fost

săvârșită de Preasfinția Sa Vasile Bizău în 7 iunie 2012. Biserica are hramul „Tuturor Sfinților”.

Biserica nouă cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Gheorghe” din satul Stejera, a cărei construcție a început în anul 1987, a fost ridicată pe un teren donat de credinciosul Gheorghe Buie. La construcția bisericii a participat întregul sat, alături de curatorul Gheorghe Crișan, de numele căruia se leagă, atât lucrările de zidărie, cât și cele două finisaje. Biserica are o lungime de 15 metri și o lățime de 7 metri. A fost pictată de cunoscutul pictor Victor Coroian, iar iconostasul a fost donat de credincioșii din Vălenii Șomcutei. În 27 august 2000 ÎPS Justinian Chira, episcop al Maramureșului și Sătmărlui, a oficiat slujba de sfințire a noului lăcaș de cult.

Biserica de lemn din Stejera a fost construită în anul 1700 pe locul unei biserici mai vechi. După incendiul din anul 1848, a suferit mai multe intervenții, ultima fiind în anul 1970, când s-a înlocuit o grindă ce susținea acoperișul. Construită din lemn, de dimensiuni mici, biserica are un pridvor prevăzut cu o arcadă frontală, sprijinită pe patru stâlpi sculptați în partea superioară. Turla bisericii are 13 m înălțime și este prevăzută cu un foisor cu două arcade laterale sprijinite pe stâlpi. Pictura, din care se mai văd câteva scene compoziționale, a fost realizată în anul 1843 în timpul parohului Vasile Cosma și al episcopului Ioan Lemeni. Biserica are hramul „Sfânta Cuvioasa Paraschiva” și este declarată monument istoric.

Biserica de lemn „Cuvioasa Paraschiva” din Stejera (foto Florin Pop)

<https://chioar.culturam.ro/biserica-de-lemn-cuvioasa-paraschiva-din-stejera/>

Biserica „Sfinții Arhangheli” din satul Tulghieș, ctitorită în anul 1893, a fost construită pe locul vechii biserici, din piatră și cărămidă, pe un teren donat de familia Bîrlea, iar costurile au fost suportate în totalitate de credincioșii din localitate. Până în anul 1993, Tulghieșul era filie la parohia Remeți pe Someș. Din acest an a devenit parohie, având ca prim preot paroh pe Vasile Dorca, cel care păstorește și în prezent. În perioada 1972-1993 biserica s-a extins, adăugându-i-se două abside laterale. După anul 1993 s-au făcut lucrări de reabilitare, renovare și pictură în frescă. A fost instalat un iconostas nou, sculptat în lemn de tei, s-au efectuat drenaje și lucrări de renovare exterioare. A fost sfințită în anul 2009 de către arhiepiscopul Maramureșului și Sătmărlui, ÎPS Justinian Chira.

Personalități locale

Nicolae Bud, inginer, născut la 4 decembrie 1953, în satul Dăneștii Chioarului. Absolvent al Facultății de Mine din Petroșani în anul 1979. Este doctor în științe economice și doctor în științe inginerești. A fost deputat în Parlamentul României între anii 1992-2000. În această perioadă a fost secretar al Comisiei pentru politică economică, reformă și privatizare a Camerei Deputaților și membru al Grupului parlamentar de prietenie România-Thailanda și România-Slovacia. Are numeroase cărți publicate, dar și articole și studii despre tehnologii de optimizare a exploatarea zăcămintelor miniere, publicate în reviste de specialitate și buletine științifice. În anul 2008 a primit Premiul „Anghel Rugină”, acordat de Academia Română pentru lucrarea *Managementul proiectelor*. În același an a primit Ordinul Masonic clasa I al Marii Loji Naționale Unite din România. Este Cetățean de Onoare al mai multor localități din județul Maramureș.

Nistor Ioan Bud, inginer silvic, născut la 20 martie 1934, în localitatea Dăneștii Chioarului. A absolvit Institutul Politehnic Brașov, Facultatea de Silvicultură, în anul 1957. Este membru fondator al Clubului Epigramiștilor Baia Mare, unde deține funcția de secretar al revistei de epigrame și umor *Spinul*. În anul 1990 s-a lansat în literatură și de atunci a publicat numeroase cărți cu profil silvic, dar și reportaje, recenzii, eseuri, aforisme, epigrame, catrene și studii în reviste de specialitate. A fost recompensat cu Diplomă de Merit pentru activitatea depusă în domeniul cercetării științifice, din partea Ministerului Economiei Forestiere, în anul 1973, și cu Diplomă de Excelență pentru serviciile aduse pădurii românești, în urma publicării cărții *Silvicultura României în 200 de ani*, diplomă acordată de Regia Națională a Pădurilor Romsilva.

Mircea Buia, lt. colonel (r), născut în 1959, în localitatea Remeți pe Someș. La absolvirea școlii militare a fost repartizat la Inspectoratul Județean Harghita al Ministerului de Interne. Evenimentele din decembrie 1989 l-au găsit la Odorheul Secuiesc, unde a fost victima unei tentative de omor pentru crima de a

fi român. A scăpat cu viață și a fost mutat la Secția Județeană de Informații Maramureș a Serviciului Român de Informații, unde a lucrat până la pensionare (2006). A decedat în anul 2014 în urma unui accident rutier.

În semn de recunoaștere a meritelor sale profesionale deosebite, precum și ca amintire a momentelor tragice de care acesta a avut parte în decembrie 1989, în satul său natal i-a fost ridicat un monument.

Vasile Cosma, inginer, născut la 9 noiembrie 1938, în localitatea Iadăra. În anul 1962 a absolvit Facultatea de Agricultură din cadrul Institutului de Agronomie din Cluj-Napoca. După anul 1990 a lucrat la Direcția Generală pentru Agricultură și Alimentație Maramureș, în calitate de șef serviciu și director cu privatizarea. În anul 1970 a publicat broșura *Semințele și înmulțirea lor*. Pentru întreaga sa activitate a fost recompensat cu diferite premii și diplome.

Vasile Dale, ofițer, născut la 7 noiembrie 1948, în localitatea Iadăra. Este absolvent al Școlii Militare de Ofițeri de Aviație „Aurel Vlaicu”, Boboc, județul Buzău. A fost ofițer de Stat Major la U. M. 01900 – Flotila 50 Aviație Transport Otopeni, București. În anul 1979 vine în Baia Mare și ocupă mai multe funcții la aeroporturile din Baia Mare și Satu Mare.

Gelu Dragoș, profesor, născut la 22 februarie 1967, în localitatea Lucăcești. În anul 2008 a absolvit Facultatea de Jurnalism din cadrul Universității de Vest „Vasile Goldiș” Arad. Este profesor pentru învățământul primar la Școala Gimnazială Mireșul Mare. Este întemeietorul Cenaclului școlar „Dintre sute de cataracte” și tot de numele său se leagă programele școlare „Serbările toamnei” și „Europa casa noastră” de la Mireșul Mare. Gelu Dragoș publică articole în: *Glasul Maramureșului*, *Graiul Maramureșului*, *Informația zilei de Maramureș*, *Familia*, *Bibliotheca septentrionalis*, *Academia OJT*, *Archeus*, *Caiete silvane*, *Din vatra satului*, *Freemăt*, *Izvoare codrene*, *Nord Literar*, *Porțile Nordului*, *Pro Uniune*, *Spinul*, *Vatra Chioreană*, *Școala maramureșeană*, *Vatra veche* etc.

Pentru activitatea sa literară a primit numeroase premii și distincții.

Este membru al Uniunii Scriitorilor de Limba Română.

Ioan Dragoș, jurist și poet, născut la 13 septembrie 1955, în localitatea Lucăcești. Este absolvent al Facultății de Drept economic-administrativ din Sibiu. A debutat literar în anul 1977 în revista *Luceafărul*. Au urmat apoi câteva volume de poezii (*Cavalerul triumfiului*, *Acestea sunt amănuntele*, *Prăpastia dintre timpurile verbului*, *Ulise în bucătărie*, *Sezonul de presiune*, *Foaia de observație*, *Poeme de serviciu*, *Studiu de oportunitate*, *Fișa postului* etc.). Pentru activitatea sa publicistică a primit numeroase premii. Este membru al Cenaclului „Nord” și al Cenaclului Scriitorilor din Baia Mare.

Aurel Nistor, avocat, născut la 25 decembrie 1873, în satul Lucăcești. A absolvit cursurile Facultății de Drept din Budapesta și tot acolo și-a luat și doctoratul. A fost membru activ al Despărțământului ASTRA Baia Mare și vicedirector în anul 1915. A fost unul dintre liderii de marcă ai P. N. L., fiind membru în delegația permanentă a organizației județene Satu Mare, iar la 26 ianuarie a fost ales vicepreședinte al partidului. În perioada 16 noiembrie 1933-21 iunie 1934 a ocupat funcția de prefect al județului Satu Mare. Între anii 1935-1936 a fost primar al orașului Baia Mare. A încetat din viață la 29 octombrie 1946.

Acad. **Ion Pop**, profesor universitar, teoretician al avangardei literare, poet, critic și istoric literar, născut la 1 iulie 1941, în Mireșul Mare. Este absolvent al Facultății de Filologie a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca. După absolvire a fost preparator, apoi asistent, profesor și decan al facultății pe care a absolvit-o. Între anii 1990-1993 a fost directorul Centrului Cultural Român din Paris. A debutat literar cu versuri în revista *Steaua*, în anul 1959, colaborând apoi la alte publicații: *Tribuna*, *Luceafărul*, *România literară*, *Ateneu* etc. A fost directorul și fondatorul revistei *Echinoc*. Acad. Ion Pop a publicat numeroase volume de poezii, lucrări de critică și istorie literară, dar și traduceri. A coordonat și îngrijit numeroase dicționare și lucrări de critică și istorie literară. În anul 1985 a primit Premiul „B. P. Hasdeu” al Academiei Române.

Pentru întreaga sa activitate, în anul 2000 a primit Ordinul Național „Pentru Merit” în grad de Ofițer, iar în anul 2001 Ordinul francez „Palme Académiques” în grad de Cavaler.

Este membru al Uniunii Scriitorilor Români și membru în Pen-Clubul Român. Devine membru corespondent al Academiei Române, filiala Cluj-Napoca, la 26 noiembrie 2015.

Corneliu Popp, jurist, născut la 19 martie 1881, în Mireșul Mare. A absolvit Facultatea de Drept din Budapesta. În anul 1907 a devenit doctor în științe juridice și a practicat avocatura în Șomcuta Mare. Tot la Șomcuta Mare a fost director al „Băncii Chioarului”, fiind ales, totodată, membru pe viață al societății ASTRA. A fost președinte al organizației Șomcuta Mare a Partidului Poporului, condus de Alexandru Averescu. După instalarea regimului comunist, nu i s-a mai permis să practice avocatura. A decedat în anul 1956 și este înmormântat la cimitirul din Șomcuta Mare.

Ștefan Romocea, militant anticomunist, născut în localitatea Iadăra. S-a opus colectivizării și pentru asta a fost condamnat la 8 ani de temniță grea, ca instigator contra regimului. A executat detenția la Penitenciarele Gherla și Periprava.

Ioan Sabo, sculptor, născut în localitatea Dănești Chioarului. Tainele acestei meserii le-a deprins după ce a absolvit Școala Populară de Artă din Baia Mare. Sculpturile sale sunt realizate din lemn de nuc, păr și prun, iar figurinele din rădăcini de copaci și sunt axate pe arta populară, viața omului de la munte. A executat nuduri, balerine etc. Creațiile sale au fost valorificate la mai multe expoziții cu vânzare la care a participat (Negrești-Oaș, Sighișoara, Baia Mare, Satu Mare).

Comuna Mireșul Mare

Bibliografie selectivă

Bellu, Ștefan, *Pentru viitor – obiective îndrăznețe la Mireșul Mare*, „Pentru socialism”, 36, nr. 9136, 20 mart. 1985, p. 3.

Bellu, Ștefan, *Mireșul Mare, monografia unei localități chioarene*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5206, 8 mai 2007, p. 7.

Bellu, Ștefan, *Lansare de carte și adunare ecumenică : la Mireșul Mare*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5597, 13 aug. 2008, p. 13.

*** *Biblioteca din Mireșul Mare*, „Pentru socialism”, 10, nr. 1807, 5 nov. 1959, p. 2.

Bilțiu, Pamfil, *Monografia localității Mireșul Mare*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3117, 7 iul. 2007, p. 6.

Burnar, Ion, *La Mireș : cenacuri literare și reviste școlare, lansări de carte cu personalitățile zonei*, „Informația zilei de Maramureș”, 10, nr. 2566, 27-28 febr. 2010, p. 7.

Câmpcan, Viorel, *Canonul Grigore Pop de Mireșul Mare, un participant la Marea Unire mai puțin cunoscut*, „Mărturie culturală”, 3, nr. 4 (12), oct.-dec. 2018, pp. 19-21.

Cârligean, Raluca, *Mireșul Mare „și-a sărbătorit ziua” cu palincă*, „Glasul Maramureșului”, 10, nr. 2882, 25 sept. 2006, p. 7.

Cârligean, Raluca, *Cămin cultural de 7 miliarde lei : Mireșul Mare*, „Glasul Maramureșului”, 10, nr. 2890, 4 oct. 2006, p. 4.

Chiș Șter, Ioan, *Evenimente și personalități istorice în folclorul maramureșean*, „Marmația”, 4, 1978, pp. 303-310.

Ciascai, Grigore, *Școli din nouă comune beneficiază de finanțarea proiectului pentru învățământ rural : în Maramureș*, „Informația zilei de Maramureș”, 5, nr. 1089, 29-30 apr. 2005, p. 10.

Ciurdaș, Gabriela, *De dimineață soarele parcă strălucea mai tare ca niciodată : activități școlare la Mireșul Mare*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5540, 7-8 iun. 2008, p. 5.

Condrat, Alina, *Calculatoare pentru bibliotecile maramureșene selectate în Proiectul „Biblionet”*, „Glasul Maramureșului”, 13, nr. 3747, 6 aug. 2009, p. 3.

*** *Copii care pot da lecții de educație morală : reportaj în ritm impus*, „Informația zilei de Maramureș”, 9, nr. 2318, 10 mai 2009, p. 7.

Cosmuța, Dorin, *Triplă lansare de carte la Mireșul Mare : Revista „Izvoare codrene”, volumul „Foaie de observație” a poetului Ioan Dragoș și cartea „Urcând dealul...” a poetului-pictor Ion Georgescu*, „Informația zilei de Maramureș”, 9, nr. 2750, 4 oct. 2010, p. 8.

Danciu, Emil, *Un cămin cultural cât un palat : la Mireșul Mare*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4499, 15-16 ian. 2005, p. 2.

Danciu, Emil, *Ansamblul „Mugurii Codrului” din Mireșul Mare – marele premiu al festivalului „Florile Soarelui” : Sărbătorile comunei Mireșul Mare*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5338, 9 oct. 2007, p. 11.

- Danciu, Emil**, *„Florile Someșului” de la Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5577, 21 iul. 2008, p. 3.
- Danciu, Emil**, *Festivalul concurs „Florile Someșului” Mireșu Mare – în creștere valorică*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5579, 23 iul. 2008, p. 13.
- Danciu, Emil**, *Zilele comunei Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5650, 14 oct. 2008, p. 11.
- Danciu, Emil**, *„Școala de după școală” : Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 24, nr. 6706, 27 mart. 2012, p. 6.
- Dragoș, Gelu**, *La Mireșu Mare se naște Eminescu mereu*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4806, 14-15 ian. 2006, p. 2.
- Dragoș, Gelu**, *S-a inaugurat Centrul de Documentare și Informare : la Școala Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 21, nr. 5771, 11 mart. 2009, p. 2.
- Dragoș, Gelu**, *Programul Biblionet și în Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 21, nr. 6015, 12 sept. 2009, p. 2.
- Dragoș, Gelu**, *Ziua Europei sărbătorită la școala din Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6123, 7 mai 2010, p. 2.
- Dragoș, Gelu**, *Ziua Eroilor onorată la Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6130, 15 mai 2010, p. 4.
- Dragoș, Gelu**, *„Serbările Toamnei” la Școala Mireșu Mare se organizează de 6 ani fără întrerupere*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6263, 19 oct. 2010, p. 6.
- Dragoș, Gelu**, *Manifestări literare și Festivalul Folcloric „Florile Someșului” : la Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 23, nr. 6559, 4 oct. 2011, p. 6.
- Dragoș, Gelu**, *Schiță monografică a comunei Mireșu Mare*, „Vatra Chioreană”, 7, nr. 6 sept. 2012, pp. 54-55.
- Dragoș, Gelu**, *Festivalul folcloric din Mireșu Mare și-a ales florile*, „Informația zilei de Maramureș”, 13, nr. 4149, 10 iun. 2015, p. 4.
- Dragoș, Gelu**, *Ziua Armatei Române sărbătorită la Mireșu Mare*, „Informația zilei de Maramureș”, 13, nr. 4562, 26 oct. 2016, p. 3.
- Dragoș, Gelu**, *Concert de colinde deosebit la Mireșu Mare*, „Informația zilei de Maramureș”, 13, nr. 4592, 6 dec. 2016, p. 16.
- Dragoș, Gelu**, *Serbările toamnei la Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 29, nr. 8360, 6 oct. 2017, p. 11.
- Fărcaș, Andrei**, *A apărut Monografia localității Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5193, 20 apr. 2007, p. 2.
- Fărcaș, Andrei**, *Lansarea monografiei localității Mireșu Mare : cel mai important eveniment cultural postrevoluționar al localității*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5196, 24 apr. 2007, pp. 1, 3.
- Fățcaș, Ioan**, *Monografia localității Mireșu Mare*, Baia Mare, Editura Eurotip, 2006, 264 p.
- Ferenț, Doina**, *„Ce trebuie să cunoaștem și să împlinim pentru mântuirea sufletului” – o carte născută din suferință*, „Glasul Maramureșului”, 12, nr. 3455, 16 aug. 2008, p. 7.
- Gaftone, Vasile**, *Cărți și cititori : însemnări de la biblioteca din Mireșu Mare*, „Pentru socialism”, 13, nr. 2629, 29 iun. 1962, p. 3.
- Ghenceanu, Vasile Radu**, *Mai mult interes pentru diversificarea serviciilor : la Mireșu Mare*, „Pentru socialism”, 38, nr. 9895, 1 sept. 1987, pp. 1-2.

- Ghenceanu, Vasile Radu**, *Jurnal de scriitor sau desacralizarea continuă (XX) : (contribuții la o istorie culturală)*, „Nord Literar”, 4, nr. 2, febr. 2006, p. 14.
- Gherman, Vasile**, *Dintre proiectele derulate, prioritatea primăriei este introducerea gazului : Mireșu Mare*, „Informația zilei de Maramureș”, 5, nr. 1057, 23 mart. 2005, p. 5.
- Gherman, Vasile**, *Ziua comunei Mireșu Mare – un succes total : duminică*, „Informația zilei de Maramureș”, 6, nr. 1521, 26 sept. 2006, p. 5.
- Gherman, Vasile**, *PS Iustin Sigheteanul a târnosit biserica din Mireșu Mare*, „Informația zilei de Maramureș”, 9, nr. 2748, 1 oct. 2010, p. 7.
- Goja, Anca**, *„Dintre sute de catarge” – o revistă mică a unor suflete mari*, „Graiul Maramureșului”, 21, nr. 5810, 28 apr. 2009, p. 6.
- Goja, Anca**, *Mireșu Mare, centru literar și artistic pentru o țară*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6250, 4 oct. 2010, p. 6.
- Ignat, Dragomir**, *Mireșu Mare – 600*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2579, 26 sept. 2005, p. 2.
- Iuga de Săliște, Vasile**, *Oameni de seamă ai Maramureșului : dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2011, pp. 880, 923.
- *** *Întâlnire cu fiii satului, ediția a III-a Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 31, nr. 8925, 28 aug. 2019, p. 5.
- *** *Întâlnirile revistei „Nord Literar”*, „Nord Literar”, 8, nr. 4 (83), apr. 2010, p. 2.
- Kacsó, Carol**, *Cercetări în Maramureș : arheologie*, „Maramureș”, dec. 1976, p. 11.
- Klein, Ioannes**, *[Conscripția românilor din Transilvania în 1733]*, „Transilvania”, 29, nr. 9-10, nov.-dec. 1898, p. 176.
- Laurențiu, Cristian**, *Ziua Păsărilor, marcată și la Școala cu clasele I-VIII Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5484, 1 apr. 2008, p. 7.
- Marian, Felix**, *In memoriam – dr. Gheorghe Călușeru : medici de familie din Maramureș*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4302, 27 mai 2004, p. 5.
- Matei, Petre**, *Activitatea artistică la căminul cultural : din experiența căminului cultural din Mireșu Mare*, „Pentru socialism”, 13, nr. 3088, 22 dec. 1963, p. 2.
- Mărieș, Vasile**, *Intelectualii comunei – mai activi în acțiunile cultural-științifice : la Mireșu Mare*, „Pentru socialism”, 34, nr. 8572, 25 mai 1983, p. 2.
- Merciu, Dorel**, *Rădăcinile n-au murit : la școala din Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 4928, 8 iun. 2006, p. 8.
- Mogoș, Lucica**, *Istoricul Școlii Mireșu Mare*, „Izvoare Codrene”, 1, nr. 3, 2010, pp. 11-13.
- Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolae**, *Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria*, Sibiu, Editura Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, 1909, p. 145.
- *** *Monument ridicat în amintirea lui Mircea Buie*, „Graiul Maramureșului”, 30, nr. 8698, 21 nov. 2018, p. 11.
- More, Ioana**, *În trecere pe meleagurile comunei Mireșu Mare*, „Informația zilei de Maramureș”, 11, nr. 3181, 7 mart. 2012, p. 12.
- Niță, Roxana**, *24 de locuitori din Mireșu Mare urmează cursuri de informatică : pe lângă cei 56 de elevi și profesori*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1828, 10 apr. 2003, p. 4.

- Pârja, Gheorghe**, „*Am făcut întotdeauna o distincție clară, cerută de Maiorescu; nu am confundat omul cu opera*” : dialog cu prof. univ. dr. Ion Pop, critic și istoric literar, „Nord Literar”, 3, nr. 7-8 (26-27), iul.-aug. 2005, pp. 12-13, 21.
- Pârja, Viorica**, *Cum se vede Mireșu Mare prin ochii viceprimarului? : interviu cu Prună Virgil, primarul comunei*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 4884, nr. 15-16, apr. 2006, p. 7.
- Peter, Gheorghe**, *Au fost acordate primele trei titluri de Cetățean de Onoare : ieri, la Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4247, 22 mart. 2004, p. 3.
- Peter, Gheorghe**, *La Mireșu Mare a fost, cu adevărat, o sărbătoare de suflet*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4249, 24 mart. 2004, p. 8.
- Peter, Gheorghe**, *Cercul ecologic de la școala din Mireșu Mare a avut o activitate în Rezervația „Bavna”*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 5189, 16 apr. 2007, p. 2.
- Peter, Gheorghe**, „*Raze*” – o revistă școlară de locul I pe județ, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5231, 6 iun. 2007, p. 2.
- Peter, Gheorghe**, *Se face învățământ de calitate și pentru că autoritățile locale îl sprijină : la Școala cu clasele I-VIII Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5295, 20 aug. 2007, p. 8.
- Podaru, Marian**, *Comuna Mireșu Mare a obținut finanțare europeană de... milioane*, „Graiul Maramureșului”, 21, nr. 5989, 25 nov. 2009, pp. 1, 4.
- Pop, Emilia**, *Învățătoarea Nagy Rozalia, un model de urmat*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5251, 29 iun. 2007, p. 7.
- Pop, Ion P.**, *Școala din satul natal : Mireșu Mare*, „Pentru socialism”, 22, nr. 5655, 4 apr. 1972, pp. 1-2.
- Pop, Ion P.**, *Lecție deschisă la Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 25, nr. 6945, 12 ian. 2013, p. 11.
- Popan, Mihai**, *Mireșu Mare – în strai de sărbătoare*, „Graiul Maramureșului”, 25, nr. 7085, 2 iul. 2013, p. 6.
- Portase, Alec**, *Însemnări despre casa satului : la Mireșu Mare*, „Pentru socialism”, 40, nr. 10337, 2 febr. 1989, p. 1.
- Portase, Alec**, *Și școala din Mireșu Mare are revistă : Raze nr. 1/2006*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 4912, 20-21 mai 2006, p. 2.
- Potcoavă, Octavian**, *La o bibliotecă sătească*, „Pentru socialism”, 10, nr. 1631, 10 apr. 1959, p. 2.
- Prodan, David**, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea. Vol. 1, Supușii*, București : Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, pp. 2, 3, 4, 119, 260, 317.
- Sabău, Angela**, *Condamnat la moarte pentru vina de a fi român*, „Glasul Maramureșului”, 22, nr. 6539, 17 nov. 2018, p. 3.
- *** *Șematismul veneratului cler al Diecezei Greco-Catolice Române de Gherla pe anul 1914*, p. 161.
- Talpoș, Alina**, *Mireșu Mare a fost conectat la rețeaua de gaz*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1968, 25 sept. 2003, p. 2.
- Talpoș, Alina**, *Danț la șură în costum de blugi : la Mireșu Mare*, „Glasul Maramureșului”, 8, nr. 2280, 4 oct. 2004, p. 2.
- Talpoș, Alina**, *Investiții pentru salubritate : la Mireșu Mare*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2511, 8 iul. 2005, p. 3.
- Talpoș, Alina**, *Mireșenii au readus pe scenă cântecul și jocul tradițional : după o pauză de 15 ani*, „Glasul Maramureșului”, 10, nr. 2763, 9 mai 2006, p. 4.

Talpoș, Alina, *S-a lansat prima monografie a localității Mireșu Mare*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3054, 24 apr. 2007, p. 16.

Topan, Ioan, *Reușita a meritat eforturile organizatorilor : Ziua comunei Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4414, 5 oct. 2004, p. 8.

Topan, Ioan, *Dumnezeu a ținut cu oamenii locului : duminică la Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4716, 27 sept. 2005, p. 8.

Țineghe Cătălin, *Multă emoție la întâlnirea fiilor comunei Mireșu Mare*, „Glasul Maramureșului”, 22, nr. 6494, 26 sept. 2018, p. 20.

Țineghe Cătălin, *Carte de onoare pentru oaspeții din Mireșu Mare*, „Glasul Maramureșului”, 23, nr. 6679, 11 mai 2019, p. 16.

Țineghe Cătălin, *Copiii din trei județe s-au întrecut în folclor, La Mireșu Mare*, „Glasul Maramureșului”, 23, nr. 6705, 11 iun. 2019, p. 16.

*** *Unirea Principatelor Române sărbătorită la Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 30, nr. 8448, 26 ian. 2018, p. 11.

Dăneștii Chioarului bibliografie selectivă

Bud, Ioan Nistor, *Trăiri în mijlocul sătenilor mei*, „Graiul Maramureșului”, 29, nr. 8386, 6 nov. 2017, p. 11.

*** *Dăneștii Chioarului are identitate*, „Graiul Maramureșului”, 29, nr. 8383, 2 nov. 2017, p. 11.

Dărăban, Abel, *Cămin cultural în Dăneștii Chioarului*, „Pentru socialism”, 11, nr. 2049, 1960, p. 3.

Fărcaș, Andrei, *Ziua legumicultorului, ediția a II-a : la Dăneștii Chioarului*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5296, 21 aug. 2007, p. 3.

Fătu, Mihai, *Trăsături ale regimului de ocupație horthystă asupra nord-estului Transilvaniei : 1940-1944*, „Marmația”, 4, nr. 1978, pp. 255-268.

Goja, Nicolae, *Într-un sat cu 120 de familii, 80 cultivă legume*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 4874, 4 sept. 2003, p. 3.

Goja, Nicolae, *Adunarea generală a Grupului de producători „Legumicultorul” Dăneștii Chioarului*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5419, 16 ian. 2008, p. 12.

Goja, Nicolae, *Ziua legumicultorului la Dănești*, „Graiul Maramureșului”, 21, nr. 5911, 25 aug. 2009, p. 9.

Gherman, Vasile, *Slujbă arhierescă cu ocazia sfințirii bisericii ortodoxe din Dănești*, „Informația zilei de Maramureș”, 11, nr. 3287, 13 iul. 2012, p. 13.

Hayer, Delia, *Sculptorul Ioan Sabo din Dănești a câștigat 40 de milioane lei : la ultimele două expoziții cu vânzare*, „Informația zilei de Maramureș”, 4, nr. 917, 7 oct. 2004, p. 8.

Iuga de Săliște, Vasile, *Oameni de seamă ai Maramureșului : dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca : Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2011, pp. 211, 212.

*** *Maramureșeni în lupta pentru libertate și unitate națională : documente 1848-1918*, București : Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1981, pp. 10, 187.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolae, *Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria*, Sibiu, Editura Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, 1909, p. 79.

Portase, Alec, *Sculptură și legumicultură : preocupările lui Ioan Sabo din Dănești*, „Pentru socialism”, 40, nr. 10512, 27 aug. 1989, p. 3.

Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVII-lea. Vol. 1, Supușii*, București : Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 2.

*** *Șematismul veneratului cler al Diecezei Greco-Catolice Române de Gherla pe anul 1914*, p. 160.

Talpoș, Alina, *Afaceri cu legume în Dănești*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1960, 16 sept. 2003, p. 3.

Talpoș, Alina, *Un localnic transformă rădăcinile în opere de artă : la Dănești*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2560, 3 sept. 2005, p. 7.

Talpoș, Alina, *Și-a „cumpărat” în armată bilete de avion pe balerine : sculptorul Ioan Sabo din Dăneștii Chioarului*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2628, 22 nov. 2005, p. 11.

Talpoș, Alina, *Legumicultură la standarde UE : dorința maramureșenilor de Ziua Recoltei*, „Glasul Maramureșului”, 10, nr. 2870, 11 sept. 2006, p. 4.

Talpoș, Alina, *Legume de Dănești comercializate online : de ziua lor, agricultorii și-au divulgat planurile de viitor*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3155, 21 aug. 2007, p. 17.

Teremtuș, Nicolae, *Dăneștii Chioarului, ieri și azi*, „Gazeta de Maramureș”, 17, nr. 787, 23-29 iun. 2018, p. 12.

Iadăra

bibliografie selectivă

Aurelian, Teodor, *Cultura la sate : Centrul Cultural Iadăra*, „Baia Mare”, 2, nr. 49, 1 dec. 1927, p. 4.

Bellu, Ștefan, *S-a sfințit și consacrat Biserica greco-catolică „Înălțarea Domnului” : ieri la Iadăra în prag de mare sărbătoare domnească*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4619, 6 iun. 2005, pp. 1, 6.

Bilțiu, Pamfil ; Bilțiu, Maria, *Folclor din Țara Chioarului. Vol. II*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, p. 44.

Danciu, Emil, *În Iadăra se înalță o biserică greco-catolică*, „Graiul Maramureșului”, 15, nr. 3915, 18 febr. 2003, p. 2.

Gavriș, Valer, *Un nou lăcaș de învățământ : [Iadăra]*, „Pentru socialism”, 11, nr. 2021, 1960, p. 2.

Iuga de Săliște, Vasile, *Oameni de seamă ai Maramureșului : dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca : Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2011, pp. 311, 344, 1354.

*** *Maramureșeni în lupta pentru libertate și unitate națională : documente 1848-1918*, București : Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1981, p. 187.

Mateș, Ștefan, *Vieața agrară, economică a românilor din Ardeal și Ungaria. Documente contemporane, Vol. 1 : 1508-1820*, București, Tipografia „România nouă”, 1921, pp. 192, 194, 215-216.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolae, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*, Sibiu, Editura Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, 1909, p. 116.

*** *O nouă grădiniță la Iadăra*, „Pentru socialism”, 38, nr. 9882, 16 aug. 1987, p. 1.

Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVIII-lea. Vol. 1 Supușii*, București : Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 306.

*** *Șematismul veneratului cler al Diecezei Greco-Catolice Române de Gherla pe anul 1914*, p. 164.

Lucăcești

Bibliografie selectivă

*** *Biserica din Lucăcești – târnosită după 92 de ani de la construire*, „Graiul biserici noastre”, 28, nr. 4 (91), oct.-dec. 2017, pp. 128-133.

Botiș, Radu, *Lucăcești, file de istorie*, „Graiul Maramureșului”, 31, nr. 8916, 17 aug. 2019, p. 6.

Dorca, Viuța, *„Sărbătorile toamnei” la Lucăcești*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4456, 23 nov. 2004, p. 1.

Dorca, Viuța, *Sărbătoarea noastră și-a Europei : la Școala cu clasele I-VIII din Lucăcești*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 4904, 11 mai 2006, p. 2.

- Dragoș, Ana**, *Nicolae Sabău, invitat special la Lucăcești*, „Informația zilei de Maramureș”, 13, nr. 4078, 12 mart. 2015, p. 4.
- Dragoș, Gelu**, *Centrul multifuncțional din Lucăcești a fost inaugurat*, „Informația zilei de Maramureș”, 13, nr. 3883, 15 iul. 2014, p. 16.
- Dragoș, Gelu**, *Crăciunul de altădată, la Lucăcești*, „Graiul Maramureșului”, 27, nr. 7831, 23 dec. 2015, p. 6.
- Dragoș, Gelu**, *Lucăcești, file de istorie*, Baia Mare, Editura Gutinul, 2018, 224 p.
- Fărcaș, Andrei**, *Pasiunea familiei Zab [din Lucăcești] : legumicultura*, „Pentru socialism”, 34, nr. 8565, 17 mai 1983, pp. 1, 3.
- Ghenceanu, Vasile Radu**, *Un dram de frumusețe adăugată : Ioan Zab din Lucăcești*, „Pentru socialism”, 38, nr. 9755, 20 mart. 1987, p. 3.
- Iuga de Săliște, Vasile**, *Oameni de seamă ai Maramureșului : dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca : Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2011, pp. 384, 787.
- Laurențiu, Cristian**, *Pictorița Marinela Călușeru, invitat special la școala din Lucăcești*, „Informația zilei de Maramureș”, 13, nr. 4107, 18 apr. 2015, p. 4.
- *** *Maramureșeni în lupta pentru libertate și unitate națională : documente 1848-1918*, București : Direcția Generală a Arhivelor Statului, 1981, pp. 10, 187.
- Mateș, Ștefan**, *Vieța agrară, economică a românilor din Ardeal și Ungaria. Documente contemporane, Vol. 1 : 1508-1820*, București : Tipografia „România nouă”, 1921, pp. 192, 195, 212.
- Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolae**, *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*, Sibiu, Editura Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român, 1909, p. 132.
- Mureșan, Mihai**, *Ulița prieteniei : parteneriat școlar interjudețean*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 5066, 16 nov. 2006, p. 9.
- *** *Omul, pasiunea, rodul : [despre Ioan Zab din Lucăcești]*, „Pentru socialism”, 35, nr. 9030, 14 nov. 1984, p. 3.
- *** *Pământul să zâmbească în Lucăcești*, „Graiul Maramureșului”, 29, nr. 8213, 8 apr. 2017, p. 5.
- Prodan, David**, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVIII-lea. Vol. 1 Supușii*, București : Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 2.
- Rusu, Gheorghe**, *Crește numărul cititorilor : Biblioteca Lucăcești*, „Pentru socialism”, 5, nr. 61, 14 mart. 1954, p. 2.
- *** *Șematismul veneratului cler al Diecezei Greco-Catolice Române de Gherla pe anul 1914*, pp. 160, 161.
- Talpoș, Alina**, *Tablouri pictate cu pastă de dinți : arta plastică, o pasiune a directorului școlii din Lucăcești, Ion Georgescu*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2636, 1 dec. 2005, p. 11.

Remeți pe Someș
bibliografie selectivă

- Bilțiu, Pamfil ; Bilțiu, Maria**, *Folclor din Țara Chioarului. Vol. II*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, p. 52.
- Gherman, Vasile**, *Liturghie Arhierească la Remeți pe Someș*, „Informația zilei de Maramureș”, 13, nr. 3785, 14 mart. 2014, p. 4.
- Petrehuș, Mircea**, *Mândria satului Remeți pe Someș : activitățile cultural-artistice*, „Pentru socialism”, 28, nr. 6803, 8 sept. 1977, p. 2.

Stejera

bibliografie selectivă

- Bilțiu, Pamfil ; Bilțiu, Maria**, *Folclor din Țara Chioarului. Vol. II*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, p. 105.
- Bîrsan, Gabriel**, *Apel pentru salvarea bisericii de lemn din Stejera*, „Glasul Maramureșului”, 8, nr. 2242, 20 aug. 2004, p. 4.
- Crișan, Mircea**, *Cătunele de „dincolo de nori”*, „Gazeta de Maramureș”, 16, nr. 747, 2-8 sept. 2017, pp. 2-3.
- Danciu, Emil**, *Stejera – satul dintre dealuri*, „Graiul Maramureșului”, 12, nr. 3167, 31 aug. 2000, p. 3.
- Danciu, Emil**, *Stejera – satul ascuns de lume*, „Graiul Maramureșului”, 15, nr. 3905, 6 febr. 2003, p. 3.
- Danciu, Emil**, *Biserița monument istoric : Biserica de lemn cu bramul „Sf. Paraschiva”, sat Stejera, comuna Mireșu Mare*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4457, 24 nov. 2004, p. 2.
- Mesaroș, Cosmin Mihai**, *Stejera – satul „de la capătul lumii”*, „Glasul Maramureșului”, 12, nr. 3383, 24 mai 2008, p. 4.
- Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolau**, *Dicționarul numirilor de localități cu populație română din Ungaria*, Sibiu, 1909, p. 210.

Tulghieș

bibliografie selectivă

- *** *Tabără de pictură la Tulghieș*, „Graiul Maramureșului”, 29, nr. 8340, 13 sept. 2017, p. 6.
- Fărcaș, Andrei**, *Sărbătoare creștinească la Tulghieș*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 5039, 16 oct. 2006, pp. 1, 7.
- Pârja, Gheorghe**, *Cartea satului Tulghieș*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 5039, 16 oct. 2006, p. 1.
- Sălăjeanu, Florin**, *Monografie Tulghieș*, Baia Mare, Editura Montessori, 2006, 75 p.
- Tocaci, Camelia**, *Cu „danț la șură”, Vasile Bîrle a lansat o carte*, „Graiul Maramureșului”, 31, nr. 8958, 5 oct. 2019, p. 6.

Folclor din Iadăra

Cucule, mare dușman,
Ți-am plătit să-m' cânt' on an.
Când îi pă la Sânziene,
Ai băgat clonțucu-n pene,
N-ai cântat că Ț-o fost lene.
- Măi cucule, mândru cânt',
Nu știu iarna ce mănânci.
Măi cucule, mândru trași,
Nu știu iarna ce te faci.
Ștefan cheamă pă cucu,
Văsălie pă mândru
Și pă pupăza Marie
Și pă badea Vasălie.

Folclor din Remeți pe Someș

Luaț', feciori, sama bine,
Să nu pățâț' ca și mine.
Când îț' mere la pețât,
Nu lăcomiț' la avut.
Io-am locomit la avere

Folclor din Lucăcești

Cine-o făcut horile,
Bată-l sărbătorile,
Că pă mine nu m-or bate,
Că horesc și zi și noapte
Și-o hori până la moarte.
Horile-s de stâmpărări,
La omu' cu supărări,
Horile câte-s pe lume,
Știu că nu le-am pus eu nume,
Că le-o pus cine-o iubit
Și-o avut suflet rănit.

Și-am luat fără plăcere.
Io-am locomit la doi boi
Și-am adus toanta la noi.
Iugărele le-am arat
Și cu orz le-am semănat.
Orzu' mi l-o bătut gheața,

Cu toanta-m' petrec viața.
 - Du-te, toantă, d-ingă mine.
 - Nu mă duc, c-aici mi-i bine.
 - Du-te, toantă, di la noi.
 - Nu mă duc, c-am adus boi.
 - Prinde, tată, patru boi,
 Du-m' pă toantă di la noi.
 - Poci prinde și doisprăzace,
 Tăt cu toanta ți petrece.
 O-ai adus cu lăutari,
 N-o poț' țapa cu jendari.

Folclor din Ștejera

- Du-te, bade, du-te, bun,
 Că te-așteptă hâda-n drum,
 Tăt cu vin și cu horincă,
 Da io nu ți'-oi da nimică,
 Că io nu-s de-aceie fată,
 Să-m' țăi drăguțu' cu plată,
 Că io-s o fată frumoasă
 Și-m' vine drăguțu'-acasă.
 Du-te, bade, du-te bun,
 Că te-așteaptă hâda-n drum,
 Care n-are patru boi,
 N-are ce veni la noi,
 Care n-are boi și-o vacă,
 Nici pârléazu' nu ni-l treacă.

FILE DIN CRONICA COMUNEI MIREȘU MARE

Sec. III î.Hr. – Un tezaur cu monede de argint, datând din această perioadă, a fost descoperit la Mireșul Mare – Tulghieș, tezaur cuprinzând mai multe sute de monede ce au aparținut comunității dacice.

1403 – este consemnată într-un document așezarea Lucăcești (Lucachfalva).

1424 – este consemnată existența a două așezări: Iadăra Mare și Iadăra Mică, ce se vor contopi în actuala localitate numită Iadăra.

1475 – este consemnată în documente localitatea Iadăra.

1543 – este consemnată în documente localitatea Mireșul Mare.

1566 – satul Tulghieș a rămas aproape pustit de turci.

1602 – Moise Secuiul, împreună cu tătarii, urmărindu-l pe generalul Basta, a operat un adevărat masacru în Chioar. Printre satele distruse s-a numărat și Iadăra.

1663 – este înnobilită familia Bob de Copalnic-Mănăstur în Copalnic-Mănăstur, Asuajul de Jos și Mireșul Mare (17 mart.).

1669 – este înnobilită, de principele Mihail Apafi, familia Pop de Mireșul Mare (9 febr.).

1677 – este înnobilită familia Mărginaș de Mireșul Mare în localitatea Mireșul Mare, de către principele Mihail Apafi, pentru servicii credincioase făcute în armată (20 mart.).

1679 – Principele Mihail Apafi înobilează familia Giras de Mireșul Mare (nov. 29).

1761 – Sofronie a scris sătenilor din Mireșul Mare cerându-le să hotărască cui revine eclejia și biserica, iar neuniții să-i respecte pe uniți și să se supună arbitrajului comunității (10 mart.).

1784 – și în acest an satul Mireșul Mare a avut ca jude și ca jurat câte un nobil.

1791 – în acest an satele Mireșul Mare și Gaura au avut ca juzi câte un nobil; un jurat al satului Mireș era nobil.

1799 – dascălul Dumitru Stegaru, ce studiasse la București, funcționa la Fersig. Trece la unire și cere episcopului Ioan Bob să-l sfințească preot în Lucăcești, unde-l cer oamenii.

1700 – se construiește biserica de lemn din Ștejera.

1815 – se construiește biserica de lemn din Lucăcești.

1820 – se construiește biserică în Dănești Chioarului.

1825 – dintr-o însemnare pe un *Chiriadromion* reiese că din acest an dascăl la Lucăcești era Grigore Cristian, coborâtor din nobilimea pușcășească.

1830 – se convertesc la religia greco-catolică locuitorii satului Remeți pe Someș.

1830 – bisericii de lemn din Ștejera i se reface acoperișul și se execută și unele mici reparații.

1835 – este consemnată funcționare școlii din Lucăcești.

1848 – gărzile cetățenești maghiare au atacat o adunare la Mireșul Mic, apărută de unitățile lăncierilor trimiși acolo de Atanasie Moț Dâmbu. Gărzile cetățenești au fost respinse, dar satul a ars în întregime, iar locuitorii s-au mutat în Mireșul Mare.

1861 – locuitorii satului Dănești se adresează episcopului Gherlei cerând să aprobe separarea de școala satului Lucăcești și instituirea unei școli proprii.

1866 – printr-un protocol încheiat la Lucăcești, sătenii iau hotărârea să susțină o școală proprie și să folosească casa comună în acest scop.

1866 – în Remeți și Tulghieș se încheie protocoale prin care satul Remeți se obligă să ia măsuri necesare pentru ridicarea unei școli proprii, iar satul Tulghieș adoptă hotărârea de a avea școală separată de cea din Remeți și de a-și alege singuri învățătorii.

1868 – se edifică biserică de piatră în Mireșul Mare.

1873 – s-a născut, în Lucăcești (24 dec.), dr. Aurel Nistor, primar al orașului Baia Mare, senator, prefect al județului Satu Mare și director al ziarului *Baia Mare*.

1888 – se construiește biserica din Mireșul Mare.

1893 – se construiește biserica greco-catolică din Tulghieș.

1895 – moare, la Sălsig, profesorul emerit și preotul Teodor Indre, protopopul Mireșului Mare, unul dintre fruntașii vieții culturale de pe aceste meleaguri. În memoria lui, cei prezenți la înmormântare au decis înființarea unei fundațiuni „funerale tractuale”, subscriindu-se suma de 30 fl. (3 nov.).

1898 – se construiește biserica din Iadăra.

1904 – există biserică de piatră, din acest an, în Tulghieș.

1905 – a luat ființă școala primară de stat din Mireșul Mare.

1911 – învățătorul Ștefan Pop ține, în localitatea Lucăcești, conferința cu tema „Folosele cetit-scrisului, ale bibliotecilor populare și modul înființării acestora cu succes în fiecare comună”.

1913 – se construiește biserica din Remeți pe Someș.

1914 – Dănești (Dánfalva) – biserica de lemn dedicată nașterii Pr. C.F. Maria. Școala de lemn. Cantor: Ioan Pop. Populația după religie: 250 gr. cat., 7 rom. cat., 50 ref. și 6 izraeliți.

1914 - Iadăra (Jeder) – comună mică cu parohie veche. Școală de lemn. Matricole din 1864. Școlari de toate zilele care cercetează școala de stat 132. Preot: Paul Fetti. Cantor: Timoteu Pop. Populația după religie: 870 gr. cat., 5 ref., 41 izraeliți.

1914 – Lucăcești (Lukácsfalva), comună mică cu parohie veche. Biserică de lemn cu hramul Sf. Paraschiva, edificată în 1815. Casă parohială și edificatele economice de lemn. Școală de lemn. Matricole din 1853. Preot: Teodor Lenghel. Cantor: Timoteu Cristean. Populație după religie: 450 gr. cat., 4 rom. cat. și 3 izraeliți.

1914 – Mireșul Mare (Nagynyires) – comună mică. Biserică de zid cu hramul Sf. Arhangheli, edificată în 1893. Casa parohială și edificatele economice de lemn. Matricole din 1850. Școlari, care umblă în școli de alt caracter, sunt 150. Paroh: Augustin Mândruțiu. Cantor: Ioan Pop. Populația după religie: 1270 gr. cat., 9 rom. cat., 8 ref. și 83 izraeliți.

1914 – Remeți pe Someș (Gyökeres) – comună mică. Parohie convertită în 1830. Biserică de lemn cu hramul Sf. Nicolae. Casa parohială și edificatele economice din lemn. Școală din lemn. Matricole din 1826. Paroh: Ioan Petrișor. Cantor: Nicolae Titian. Populația după religie: 667 gr. cat. și 13 izraeliți.

1914 – Stejera (Sztezser) – filie la Iadăra. Biserică din lemn închinată Sf. Paraschiva. Școlarii cercetează școala din Iadăra. Populația după religie: 248 gr. cat. și 2 rom. cat.

1914 – Tulghieș (Tölgyes) – filie a Remețiului. Biserică de zid cu hramul Sf. Nicolae, edificată în 1984. Școală de lemn. Matricole din 1850. Școlari de toate zilele 45, de repetiție 11. Cantor: Ioan Tordai. Învățător: Ioan Marincea. Populație după religie: 399 gr. cat., 4 augustini și 4 izraeliți.

1918 – în primăvara anului, țăranii din satele Finteușul Mare, Mogoșești, Mireșul Mare, Văleni și Iadăra au pus stăpânire pe o parte din pădurile grofului Teleki de la Satulung.

Selecție din **File de cronică** : *ținuturile Chioar, Codru, Lăpuș, Maramureș. Vol. 1 : din paleolitic până în 1918* / Laura Temian, Lazăr Temian, Valentin Băințan... Coordonator științific: prof. dr. Teodor Ardelean. Baia Mare, Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2016, pp. 6, 20, 53, 110, 115, 117, 145, 206, 209, 222, 270, 299, 300, 305, 306, 314, 333, 372, 387, 398, 447, 463, 482, 483, 484, 501, 518, 519, 525, 531, 539, 550, 572, 577, 580, 589, 587.

Contribuție românească la realizarea Turnului Eiffel din Paris

Petre GIGEA-GORUN

Craiova

Motto: *Turnurile se măsoară după umbra lor.*

(Proverb chinezesc)

Turnul Eiffel este o frumoasă construcție de metal cu o înălțime de 324,8 metri (cu antenă cu tot), turnul propriu-zis fiind înalt de 300,5 metri, devenit, în timp, simbolul orașului Paris, fiind prezentat, atât în materiale publicitare, ilustrate, cărți, albume, cât și în multiple materiale turistice.

Această minunată construcție de oțel are o masă totală de 10.100 tone, cu o lățime și adâncime de 124,9 metri, cu trei etaje și locuri de belvedere și un număr de 1.665 de trepte. Un lift încăpător și rapid transportă vizitatorii până la ultimul nivel, în 60 de secunde, de unde se poate observa panorama Parisului.

Turnul Eiffel a fost construit între anii 1887 și 1889 de inginerul **Gustave Eiffel** (1832-1923), la acea dată fiind cea mai înaltă construcție din lume. Întreținerea turnului include utilizarea a 50 de tone de vopsea maro închis, la fiecare 7 ani. Depinzând de temperatura aerului, Turnul Eiffel își schimbă înălțimea cu câțiva centimetri, datorită contracției și dilatării aliajului de metale.

La începuturile sale, publicul a întâmpinat cu multă reticență construcția, considerând-o inestetică. Astăzi, însă, este considerat drept simbolul orașului și una dintre cele mai frapante piese de artă arhitecturală din lume. Unul dintre clișeele hollywoodiene este priveliștea de la o fereastră pariziană, care întotdeauna include Turnul Eiffel.

Așa cum am spus, Turnul Eiffel a devenit simbolul Franței și, totodată, cel mai răspândit la nivel mondial. A fost conceput de către Emile Nouguier, Maurice Koechlin și Stephen Sauvestre, angajați la *Eiffel et Co.*

Gustave Eiffel, inițial reticent el însuși cu privire la proiect, a devenit ulterior un mare susținător al său și a decis să cumpere brevetul. Turnul care-i poartă numele este una dintre principalele destinații turistice ale Parisului și ale lumii, cu mai mult de 5,5 milioane de vizitatori anual, primindu-și cel de-al 200.000.000-lea vizitator la 28 noiembrie 2002, până acum (decembrie 2019, n. ed.) depășindu-se cota de 250.000.000.

Structura a fost construită între anii 1887 și 1889 din oțel produs la Reșița. Ea mai are în compoziție oțel de la furnalul din Govășdia, localitatea Ghelar din județul Hunedoara. Structura circulară urma să servească drept arc de intrare la Expoziția Universală (1889), un târg mondial ce sărbătorea Centenarul Revoluției Franceze.

Turnul Eiffel a fost inaugurat la 31 martie 1889 și deschis pentru public la 6 mai în același an. Un număr de 300 de muncitori au unit 18.038 de piese de oțel, folosind două milioane și jumătate de nituri. Luând în considerare standardele de siguranță din acel moment, este remarcabil faptul că un singur muncitor a murit la construcția Turnului, și anume în timpul instalării lifturilor. Lifturile originale funcționau cu ajutorul unui sistem hidraulic, iar cele actuale sunt electrice.

România a avut un rol important în realizarea acestei bijuterii arhitectonice prin industria de oțel și oamenii săi. Puțini sunt cei care știu că simbolul Parisului, celebrul Turn Eiffel, a fost realizat după o tehnologie inventată în România de inginerul **Gheorghe Pănculescu**.

După ce a absolvit cursurile Politehnicii din Zürich, inginerul Gheorghe Pănculescu ajunge să lucreze în cadrul companiei Eiffel, la recomandarea marelui scriitor **Vasile Alecsandri**, ambasador în Franța, la acea dată.

Gheorghe Pănculescu

În 1878 Pănculescu revine în țară, pentru a construi calea ferată București-Predeal. În acea perioadă, inginerul inventează un sistem de îmbinare a traverselor de cale ferată care avea să revoluționeze construcțiile metalice. Astfel, datorită metodei de montare a șinei pe traverse în afara spațiului căii ferate, Pănculescu a reușit să termine lucrarea concesionată în mai puțin de un an, deși termenul de livrare era de aproape cinci ani.

Impresionat de proiectul inginerului român, Gustave Eiffel se deplasează special la Vălenii de Munte pentru a-l întâlni pe Pănculescu, cel care avea să devină inspector general al Căilor Ferate Române. Gustave Eiffel a vrut să vadă tehnologia folosită de acesta la montarea căii ferate.

În 1879, în casa unde se află acum Muzeul „Nicolae Iorga”, francezul a fost găzduit de Pănculescu, fiind profund impresionat de genialitatea invenției românești. Aici, Gustave Eiffel, care avea să devină celebru peste un deceniu, i-a vorbit gazdei despre proiectul său, înălțarea, la Paris, a unui turn ieșit din comun, pentru Expoziția Universală din 1889. Împreună au discutat despre adaptarea tehnicii inventate de ing. Gheorghe Pănculescu la construcția Turnului, folosind subansamble metalice confecționate la sol și asamblate, după aceea, pe măsură ce se înalță lucrarea. Interesant este și faptul că destinul celor doi ingineri avea să se încheie în același an, 1922.

Trebuie arătat că profesorul **Eugen Stănescu**, de la Muzeul Județean de Istorie și Arheologie Prahova, s-a numărat printre puținii cercetători ai acestui inedit episod. S-a deplasat special în Franța pentru a cerceta cât de cunoscut este aportul inginerului român la ridicarea simbolului „Orașului Lumii”.

Studiind documentele acelor vremi, profesorul a găsit un studiu intitulat *Communication sur les travaux de la tour de 300 m*, datat 1887, în care celebrul inginer Alexandre Gustave Eiffel precizează că Turnul care îi poartă numele nu s-ar fi putut construi dacă nu ar fi aflat de tehnica inovatoare folosită de inginerul român Gheorghe Pănculescu la construcția tronsonului de cale ferată București-Predeal. Din păcate, numele românului este mult mai cunoscut în Franța decât în țara unde s-a născut, respectiv în România. Abia la insistențele profesorului Eugen Stănescu, s-a ajuns ca o școală generală din Vălenii de Munte să poarte, de la începutul anului 2010, numele inginerului Gheorghe Pănculescu.

Mai trebuie remarcat și reținut că Turnul Eiffel din Paris este construit cu oțel produs în Reșița, că pe fiecare piesă de metal ce compune Turnul Eiffel scrie: *Made in Reșița – România*. Ceea ce nu poate fi decât o mândrie pentru noi, românii, și dorim să facem cunoscute aceste lucruri și prin rândurile de față.

Menționez că am fost și eu invitat de Conducerea *Societății Tour Eiffel* la 17 iunie 1989, la Paris, când a avut loc celebrarea Centenarului Turnului Eiffel, devenit cu multă vreme în urmă simbol al Parisului, fiind inaugurat în 1889, cu prilejul primului Centenar al Revoluției Franceze din 1789.

Iată, în continuare, felul cum am creionat desfășurarea lucrărilor de construcție a turnului Eiffel și recunoașterea aportului României la edificarea acestuia de către guvernul francez în cartea *Din însemnările unui ambasador român la Paris*¹.

*

Cel care a ridicat, în inima Parisului, Turnul Eiffel a fost inginerul **Gustave Bonikausen**, născut în 1832 la Dijon, ca fiu al unui negustor. În 1855, la terminarea studiilor superioare, a obținut diploma de inginer... chimist. Dar s-a apucat de construit poduri! La 25 de ani a condus lucrările pentru edificarea marelui pod metalic de la Bordeaux; pe atunci, pilonii se construiau din fontă, pe care a considerat-o greoaie, inestetică, astfel că a ridicat podul din bare de fier încrucișate. Faima i-a sporit atunci când a unit, la Gabarit, două lanțuri de munți despărțite de valea adâncă a Râului Truyère, printr-un viaduct lung de 584 m și înalt de 122 m, ocazie cu care a fost poreclit „inginerul Universului”.

¹ Fundația „Scrisul Românesc”, Craiova, vol. II, 2002, pp. 176-179.

Guvernul Franței, anunțând că în 1889, cu prilejul Centenarului Revoluției Franceze, va avea loc o mare expoziție, a stabilit că ea *trebuie să fie o apoteoză a metalului și mașinii, cele două victorii asupra obscurantismului*. Un arhitect preconiza construirea unui turn în formă de ghilotină, altul – turn-stropitoare. **Eiffel**, pseudonim prin care **Gustave** își semna lucrările, a venit cu ideea edificării unui turn în întregime metalic, înalt de 300 de metri, ca simbol al spiritului uman. Ideea lui s-a considerat a fi o aberație. Unii spuneau chiar că umbra Turnului va acoperi Parisul, că o rafală de vânt l-ar răsturna peste oraș... Dar el s-a prezentat cu o schiță, iar ministrul Comerțului a fost cucerit de idee și și-a dat consimțământul. Dar când ziarele au publicat silueta turnului, a fost luat în derâdere, unii comparându-l cu un sfeșnic, alții cu un tirbușon, cu un manechin, cu o sperietoare de ciori etc. Scriitorul **Georges-Charles Huysmans** a spus chiar că e „un supozitor solitar”.

În 28 ianuarie 1887, când au început lucrările pe terenul denumit Champ de Mars, unii oameni de cultură au protestat cu indignare, considerând că se strică imaginea Parisului. Totul s-a scris într-o petiție semnată de 300 de personalități, câte una pentru fiecare metru de turn. Ministrul i-a dat petiția organizatorului expoziției,

Turnul Eiffel văzut din piața Trocadéro

adăugând: *Vă rog să primiți acest protest și să-l păstrați. Va trebui expus în vitrinele expoziției. O poză atât de frumoasă și de nobilă, semnată de nume cunoscute în lumea întreagă, va atrage negreșit mulțimea și o va uimi...* Lucrările, însă, au continuat, în luna martie 1888 fiind gata primul etaj, iar la 31 martie 1889, adică la mai puțin de doi ani de la baterea primului nit, Gustave a pus drapelul Franței în vârful Turnului.

Pentru inaugurarea oficială ar fi vrut să-l acopere cu o husă, care să fie dată jos de cel care urma să dezvelească Turnul. S-a renunțat, căci ar fi fost nevoie de 75.000 m² de pânză! Încă din prima zi a expoziției, turnul a fost luat cu asalt de către vizitatori. El a devenit emblema Parisului.

La importanta manifestare a celebrării Centenarului Turnului Eiffel, din 17 iunie 1989, au participat, ca invitați de onoare, toți ambasadorii acreditați în Franța, ale căror țări au contribuit, într-un fel, în special cu materiale. Am fost și eu prezent, contribuția României fiind importantă.

Țara noastră are în construcția Turnului Eiffel unele tronsoane metalice turnate la Uzinele Reșița, cum, de altfel, această mențiune este încrustată pentru aduceri aminte.

Turnul Eiffel este realizat pe baza planurilor întocmite de către **Alexandre Gustave Eiffel** (1832-1923), vestitul inginer constructor francez. El este unul dintre cei mai mari specialiști din lume în domeniul construcțiilor metalice, care a realizat o serie de poduri și viaducte și alte construcții, folosind larg construcțiile metalice. Este știut că inginerul A. Gustave Eiffel a luat parte și la construcția Canalului Panama.

Turnul Eiffel avea, inițial, înălțimea de 305 metri, dar astăzi el este de 320 metri. Turnul are mai multe etaje, cu urcare pe scări sau cu mari lifturi pentru persoane și găzduiește un restaurant și buticuri pentru desfacerea de suveniruri pentru vizitatorii care trec anual pe aici.

Cu prilejul acestei aniversări, a fost organizată o expoziție comemorativă, s-au ținut cuvântări și a avut loc un spectacol de gală. Am fost bucuros să aud că România este citată cu contribuția sa, precum și cu mențiuni scrise în cadrul expoziției. Am purtat o agreabilă discuție cu directorul acestei expoziții. În cadrul ei se află un tablou în care sunt enumerate lucrările celebrului constructor, aflate în Franța și în alte țări.

În ceea ce privește lucrările din străinătate, sunt menționate nominal un număr de 59, cu data construcției și țara în care se găsesc, rezultând că inginerul Gustave Eiffel a construit în Algeria, Bolivia,

Chile, China, Vietnam, Egipt, Spania, Portugalia, Israel, Liban, Mexic, Peru, Filipine, România, U. R. S. S., S. U. A., Ungaria.

Lucrările din România sunt prezentate astfel:

- 1872, Ponts ligne Iassy a Ungheni (Roumanie)
- 1879, Pont routier Câmpina (Roumanie)
- 1879, Pont ligne Ploiești à Predeal (Roumanie).

M-am bucurat de această paradă a relațiilor franco-române de peste un secol, subliniată aici în cuvântarea directorului expoziției.

*

Cu prilejul celebrării centenarului construirii, conducerea Societății pentru Exploatarea Turnului Eiffel, în timpul recepției, s-a întreținut, atât cu mine ca ambasador, cât și cu soția mea Marieta, în mod amabil și curtenitor, subliniind contribuția României la realizarea acestui obiectiv centenar, politețea și rafinamentul franțuzesc nedezmintându-se nici de această dată, fiind la ele acasă.

Ambasadorul României la Paris, Petre Gigea-Gorun (în centru), la Cimitirul Eroilor Români (1914-1918) din orașul Soultz-matt, alături de oficialități franceze și primarul Robert Husson, senator (11 noiembrie 1987)

Atentatul contra lui Alexandru Davila sau „Crima din strada Zorilor”

Dr. Ștefan GRIGORESCU

Urziceni

În primăvara anului 1915, când Europa se afla de aproape un an în plin război, capitala României a cunoscut un episod sângeros, a cărui victimă era o personalitate a lumii culturale și a înaltei societăți bucureștene: Alexandru Davila. Tentativa de asasinat împotriva lui, consemnată în presa vremii drept „Crima din strada Zorilor”, a avut nu doar consecințe fizice tragice pentru victimă, ci avea să ridice și „cortina” asupra vieții intime a lui Davila, cu trimiteri la diferite alte persoane din lumea bună a capitalei.

Alexandru Davila s-a născut la 12 februarie 1862 în Golești-Argeș, într-o familie nobilă din acea Românie modernă care abia lua naștere. Tatăl său era Carol Davila, francez împământenit, devenit ulterior general doctor și rămas în istoria României ca întemeietorul sistemului sanitar modern. Rolul său în obținerea independenței de stat a rămas, de asemenea, demn de consemnat. Mama lui Alexandru, a doua soție a lui Carol Davila, era Ana Racoviță-Davila, descendentă din două vechi familii boierești, care dăduseră mari dregători Țării Românești și domnitori Moldovei. Alexandru Davila a urmat cursurile primare la conacul din Golești, apoi la Școala Luterană din București. Și-a continuat studiile la Institutul „V. A. Urechia” din București, apoi la Liceul „Saint Louis” din Paris, unde a luat bacalaureatul, în anul 1879. Doi ani mai târziu, a intrat în diplomatie, lucrând în Ministerul de Externe, apoi în legațiile României de la Roma și Bruxelles. În anul 1884 a intrat în administrație, ajungând prefect al unui sector al capitalei. În paralel, a început să facă publicistică, în *Epoca* și *L'Independence*, precum și să scrie literatură. În anul 1902 a publicat capodopera dramaturgică *Vlaicu-Vodă*, inspirată din domnia lui Vladislav-Vlaicu, domnitor al Țării Românești (1364-1377), stăpânitor al Țării Făgărașului, Amlașului și al ținutului Vidinului. Piesa a fost jucată cu mare succes începând cu același an, pe scena Teatrului Național și pe alte scene din țară. Între anii 1905-1908 și 1911-1913, Alexandru Davila a fost director al Teatrului Național din București, iar în anul 1908 a înființat Compania Dramatică „Teatrul Modern”, prima încercare de acest fel la noi¹.

În primăvara anului 1915, Alexandru Davila a fost victima unei tentative de asasinat care a ținut multă vreme prima pagină a presei vremii și i-a schimbat complet cursul vieții. În după-amiaza zilei de 5 aprilie 1915, cunoscutul om de teatru a fost găsit într-o baltă de sânge, în locuința sa din strada Zorilor din București, având alături un pumnal de vânătoare, pe care singur reușise să îl scoată din cap. Omul grav rănit a recunoscut în atentator pe feciorul său de casă, un servitor pe nume Jean Dimitriu. Chiar în seara tentativei de crimă, presa a înfățișat cumplitul episod, menționând și numele „asasinului”, care dispăruse deja.

Jean Dimitriu avea 20 de ani, era fiul bucătăresei lui Davila și, la insistențele acesteia, fusese angajat ca „băiat de casă”, ori „fecior”, cu patru ani în urmă, venind din Brăila natală. Jurnalele vremii l-au arătat după o fotografie făcută cu câțiva ani în urmă: un tânăr firav, cu o figură speriată, în haine largi și neîngrijite.

Imediat după tentativa de crimă, poliția Capitalei i-a arestat pe șoferul lui Davila și pe bucătăreasa Maria Mihăescu, mama atentatorului, ambii fiind considerați complici. Cei doi au negat orice implicare, mama declarând că nu cunoștea intențiile fiului și menționând unele rude în Brăila, unde tânărul se putea ascunde. Un agent al Siguranței, Titu Constantinescu, a fost trimis la Brăila, unde l-a arestat pe Jean Dimitriu, adăpostit de o mătușă. La interogatoriul luat în sediul Poliției Brăila, suspectul a mărturisit fapta („l-am lovit cu pumnalul, în timp când dormea și am lăsat cuțitul în rană”), nu și motivul tentativei de crimă.

Alexandru Davila s-a aflat câteva zile în comă, după care a început să își revină, fiind tratat în Clinica Dr. Stoicescu. Avea să rămână, însă, parțial paralizat și în scaun, până la sfârșitul zilelor sale². Atentatorul a fost adus în București și încarcerat la închisoarea Văcărești, de unde a fost transportat pentru interogatorii la Cabinetul de Instrucție, cel care a coordonat ancheta fiind procurorul general Aristid Alexandrescu³. Presa a subliniat personalitatea victimei⁴, dar a început să scoată la iveală și aspecte din viața intimă a atentatorului și legăturile sale cu victima.

¹ Vezi „Notițe biografice” în Alexandru Davila, *Din torsul zilelor*. Vol. I. Editura Oltenia, București, (1920), pp. 2-3. De asemenea, Ion Breazu, *Alexandru Davila (Necrolog)*, în „Dacoromanica”. Buletinul „Muzeului Limbei Române”. Universitatea „Regele Ferdinand” I, Cluj, Anul VI, 1929-1930, Editura Cartea Românească, București, 1931, pp. 648-650.

² *Arestarea criminalului Jean Dimitriu*, în „Adevărul”, Anul XXVIII, No. 10081, miercuri 8 aprilie 1915, p. 3.

³ *Instrucția atentatului contra d-lui Davila*, în „Adevărul”, Anul XXVIII, No. 10090, vineri 17 aprilie 1915, p. 3.

⁴ „Gazeta ilustrată”, Anul I, no. 18, 11 aprilie 1915, p. 10; „Universul literar”, Anul XXI, No. 15, p. 1.

Procesul a avut loc după aproape un an, în februarie 1916, în sediul Curții cu jurați din strada Gabroveni. Interesul a fost enorm, fiind acceptate numai o sută de persoane, și acelea cu invitații. A judecat un complot format din Bădescu-Roșiori, președinte, C. Cernățianu și N. Stanciu, judecatori asesori. Avocații apărării au fost Toma Dragu și Constantin Petrescu, ajutați de jurnalistul de investigații Alexandru Tîssescu, iar avocatul părții vătămate a fost Ioan Vasilescu. Procuror de caz a fost Diaconescu.

Avocatul părții civile, Vasilescu, și-a început pledoaria prezentând faptele ca premeditate, asasinul îndoinind ciocănelele soneriei, scoțându-și papucii, urmărind mișcările victimei prin casă și folosind un „cuțit grozav”, cu care a vizat direct capul. Avocatul a considerat drept motivație a tentativei de crimă ura împotriva stăpânului, „pe care Dimitriu o căpătase fiindcă se credea superior situațiunei de servitor, din care d. Davila nu voise să-l ridice”. Avocatul menționa că „pervertirea lui sexuală, această stare morbidă, care îl făcuse să-și ridice ochii la trupul stăpânului său” făcuse ca cele două „uri” să se contopească și că „perversiunea sexuală invocată de acuzat nu-l poate scuza de fapta sa”. Din partea apărării, Tîssescu, jurnalist „de senzație”, a susținut teza geloziei, care l-a îndemnat pe tânăr în tentativa de a comite „crimă pasională”. Avocatul Petrescu a pus tentativa de crimă pe o surescitare excesivă și a justificat comportamentul inculpatului prin copilăria nefericită, de victimă a unor homosexuali bătrâni din portul Brăila. Avocatul Toma Dragu a susținut că mediul l-a făcut criminal pe tânărul Dimitriu și că, referitor la mobilul crimei, „Parchetul l-a căutat și găsit în criminal, pe când în realitate el este născut în afară de el”. În concluzie, apărarea a cerut achitarea, pe considerentul că „prin condamnarea lui ar fi să se dea un certificat bandelor de pederasti din băligarul cărora a ieșit Jean Dimitriu”.

Dacă apărarea a subliniat trecutul homosexual al inculpatului, pentru a-i justifica personalitatea și fapta, acuzarea a menționat lucrul acesta doar în legătură cu prima declarație făcută de Dimitriu, în arestul din Brăila, în care spunea că a dorit legături intime cu victima, de unde și mobilul crimei⁵. Declarațiile inculpatului, așteptate cu nerăbdare de public, au fost contradictorii, ceea ce a determinat completul de judecată să îl atenționeze asupra consecințelor schimbării declarațiilor inițiale și să ceară juraților să nu îi acorde circumstanțe atenuante. Tânărul a pretins că a avut cu stăpânul său „relațiuni anormale de perversiuni sexuale”, că acesta nu a mai dorit continuarea lor, revenind la relații cu femeii și că îl „maltrata” în mod obișnuit. Într-o altă declarație, a menționat că a băut pentru a-și face curaj înaintea comiterii faptei și că își ura stăpânul, pentru că nu îi schimbaseră statutul de servitor cu un altul superior. A mai afirmat că de la venirea în București fusese „pervertit” de persoane din lumea bună, cu care avusese relații sexuale și al căror nume nu dorea să îl facă public, neavând legătură cu procesul. Declarațiile lui se pare că au făcut impresie bună publicului, care a început să îl considere un tânăr nefericit, pe care presa îl descria drept „om de rând, curățel îmbrăcat, ras proaspăt, cu o mustață tăiată mic (...) ochi negri, inteligenți”⁶. În fața instanței, inculpatul a descris tentativa de crimă astfel: „În ziua de 4 aprilie, noaptea, văzând că stăpânul a adus o prostituată și văzând ce a făcut cu ea, m-a apucat nu știu ce! A doua zi, am trimis o scrisoare unui domn cu care avusesem relații, chemându-l la un rendez-vous și nenorocirea a voit ca acel domn să nu vie și starea mea de surescitare a continuat. Atunci, fără să știu ce fac, m-am dus în odaia d-lui Davila, unde d-sa dormea, mi-am scos pantofii, am intrat înăuntru, după ce băusem dintr-o sticlă cu rachiu și, luând pur și simplu un pumnal de vânatoare din panoplie, l-am băgat în capul stăpânului meu. Am revenit în odaie și văzând cum stăpânul meu se căznea să-și scoată pumnalul, m-am îngrozit și am fugit”⁷.

Verdictul juraților a fost „culpabil de crimă săvârșită, dar neizbutită, însă fără premeditare”, adică, altfel spus, tentativă de crimă sub impulsul momentului. Judecătorul Bădescu-Roșiori a dat o sentință de 5 ani muncă silnică și 1 leu despăgubire (simbolică) părții vătămate⁸.

În urmă, a rămas procesul considerat „scandalos” și care a afectat grav imaginea victimei, prin dezvăluirile privind viața sa intimă. Alexandru Davila a rămas în scaunul cu roțile aproape 14 ani, până la sfârșitul vieții sale⁹.

Jean Dimitriu s-a întors în „întunericul” din care venise. A fost trimis la închisoarea Văcărești, unde l-au prins războiul și ocupația germană din anii 1916-1918. După care știrile despre el lipsesc...

⁵ *Procesul crimei din str. Zorilor*, în „Adevărul”, Anul XXIX, No. 10390, 13 februarie 1916, p. 4.

⁶ *Procesul crimei din str. Zorilor. Dezbatările înaintea Curții cu jurați*, în „Adevărul”, Anul XXIX, No. 10391, duminică 14 februarie 1916, p. 4.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ A încetat din viață la 19 octombrie 1929 în București și a fost înmormântat în cavoul familiei, din Cimitirul Bellu. La înmormântarea sa au participat personalități ale vremii, precum Octavian Goga, Tony Bulandra, Ion Marin Sadoveanu, Constantin Nottara ș.a. Vezi Ion Breazu, *Alexandru Davila (Necrolog)*, în loc cit., p. 648, și *Înbumarea rămășițelor pământești ale lui Alexandru Davila*, în „Adevărul”, Anul 42, No. 14060, miercuri 23 octombrie 1929, p. 3.

Colegiul Național „Gheorghe Șincai” Baia Mare. Începuturi

Dr. Anca Minodora COSTIN-HENDEA
Baia Mare

Istoria Liceului „Gheorghe Șincai” din Baia Mare începe în anul 1919 și este asociată cu înfăptuirea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918.

Consiliul Dirigent al Transilvaniei, al Banatului și al ținuturilor românești din Ungaria, care a funcționat în perioada 1918-1920, a dispus ca Resortul de Culte și Instrucție Publică să înființeze 27 de licee românești în Transilvania, printre acestea numărându-se și Liceul „Gheorghe Șincai” Baia Mare, iar *Gazeta Oficială* a Consiliului Dirigent publica, în data de 16 august 1919, numele celor 27 de directori care vor prelua conducerea noilor școli și licee românești.

Delegatul ministerial, dr. Alexandru Pteancu, directorul regional de Oradea – de care aparținea învățământul băimărean, a preluat localul viitorului Liceu Românesc de Stat, în data de 29 iunie/12 iulie 1919.

Clădirea în care s-a aflat, inițial, Liceul Românesc de Stat era situată pe strada Crișan, unde funcționează astăzi Școala Gimnazială „Petre Dulfu”. La momentul tensionat al preluării imobilului a fost prezent prefectul județului Satu Mare, dr. Alexandru Racoți, asistat de forțe polițienești.

Dr. Gheorghe Hetcou, primul director al liceului, a inițiat, din luna august 1919, organizarea liceului românesc și a acționat cu multă eficiență pentru ca începerea cursurilor să fie posibilă cât mai repede, intervenind și pentru mutarea liceului într-un local funcțional.

Resortul de Culte și Instrucție Publică a aprobat mutarea liceului pe strada Regele Ferdinand, azi Gheorghe Șincai, în localul Școlii Primare, prin Ordinul nr. 9693/1919. Această clădirea a fost construită între anii 1903 și 1906, fiind proiectată ca gimnaziu și având opt săli de clasă. Pentru demararea primului an școlar în condiții optime, amenajarea ei s-a realizat cu mare operativitate, iar la 30 octombrie 1919 s-a putut ține aici ședința de constituire a corpului profesoral. Profesorii participanți la primul Consiliu al Liceului „Gheorghe Șincai” sunt: Ioan Bozga, Aurel Coza, Ioan Cristian, Vasile Gălușcă, Andrei Pop, Iosif Pop, Emil Roussellot și Nicolae Țarină. Profesorilor care activaseră în Liceul Maghiar li s-a propus rămânerea în activitate, în schimbul depunerii jurământului de credință, dar aceștia au refuzat. La această întâlnire, dr. Hetcou a propus ca pentru liceu să se adopte numele lui Gheorghe Șincai, corifeul Școlii Ardelene, model de verticalitate morală, de conștiință și de patriotism.

Gheorghe Hetcou este primul director al Liceului „Gheorghe Șincai”. Doctor în filosofie, preot, este numit în 5 iulie 1919 profesor titular de limba și literatura română, germană și director provizoriu al Liceului „Gheorghe Șincai”, prin Decretul nr. 7569 din 1919 al Consiliului Dirigent, Resortul Cultelor și Instrucțiunii Publice, iar în 3 aprilie 1920, prin Decretul nr. 360 din 1920, a fost definitivat în postul de director¹, pentru ca mai târziu să devină director imuabil, ca recunoaștere a meritelor sale profesionale.

Dr. Gheorghe Hetcou, preot greco-catolic, vicarhidiacón onorific, a fost conducătorul acestei instituții de învățământ timp de mai bine de 20 de ani.

Născut la 20 iulie 1884, în localitatea Abrămuț din județul Bihor, fiu de preot, este remarcat, atât în cercurile politice, cât și în cele religioase ale vremii, pentru erudiția sa. După Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, i se încredințează o misiune deosebită: este chemat de la catedra sa de la Beiuș de către membrii Consiliul Dirigent, cu susținerea lui Vasile Lucaciu, Iuliu Maniu și a episcopilor Iuliu Hossu și Demetriu Radu, să preia funcția de director și, totodată, rolul de organizator al învățământului liceal al

¹ *Anuarul Liceului de stat „Gheorghe Șincai” din Baia Mare pe anul școlar 1919-1920*, Baia Mare, 1920, Tipografia Astra, p. 14.

celelalte ce avea să devină, sub conducerea sa, una dintre cele mai prestigioase instituții de învățământ liceal din România întregită, Liceul „Gheorghe Șincai” din Baia Mare.

A beneficiat, de-a lungul timpului, de sprijinul protopopului Alexandru Breban, al episcopilor Alexandru Rusu și Ioan Bălan. După Dictatul de la Viena, în 1940, directorul Gheorghe Hetcou se refugiază din Ardealul de Nord, la Lugoj, unde obține un post de profesor la Liceul de Băieți, pe care îl va ocupa până în 1958, când se stinge din viață. Lasă în urma lui o bogată activitate culturală și spirituală, prin coordonarea generațiilor de profesori și de elevi, cărora le-a impregnat dragostea pentru disciplină, moralitate, cultură și patriotism autentic, călăuzit de două principii fundamentale: *Nihil sine Deo!* și *Ora et labora!*

La deschidere liceul a avut 172 elevi și 17 profesori, iar cursurile s-au desfășurat în 8 săli de clasă, un laborator de chimie, un laborator de fizică. Biblioteca liceului dispunea de peste 10.000 de volume.

Cursul festiv pentru deschiderea anului școlar 1919-1920 a avut loc la 3 noiembrie. În prezența unui mare număr de elevi, părinți, preoți, cetățeni ai orașului entuziasmați de importanța evenimentului, dr. Hetcou a citit mesajul său de salut adresat tuturor celor implicați în nobilul demers „patronat de marele bărbat al neamului, ilustrul istoric Gheorghe Șincai”².

DISCURS DE INAUGURARE

rostit în 3 Noiembrie 1919 la deschiderea Liceului „Gheorghe Șincai”
și a anului școlar 1919/1920 de directorul liceului, dr. Gheorghe Hetcou

O bucurie nemărginită simte inima mea în aceste clipe sfinte de inaugurare, când, cu ajutorul prea bunului Dumnezeu, între acordurile mărețe ale Imnului nostru național, în prezența unui ales public românesc, în fața primului Corp profesoral român, înaintea primilor elevi români, ca primul director român, deschid primul an școlaristic la acest liceu, devenit acum al nostru, românesc.

La acest institut, înființat acum aproape 250 de ani de călugării ieșuiți, condus apoi de minoriți, trecut la urmă în posesiunea statului maghiar – an de an s-au deschis porțile muzeelor pentru primirea fiilor unui neam străin de noi și dușman a tot ce ne-a fost nouă mai scump și românesc.

Azi, grație Providenței divine, acest liceu se deschide în zidul nou al liceului din str. Regele Ferdinand, se deschide cu 8 clase, împreună cu un internat frumos de băieți – pentru primirea voastră, tinerilor vlăstari români, sub conducerea noastră, a profesorilor de aceeași limbă și de același sânge cu voi și sub patronajul celui mai intransigent istoric român, al marelui și luminatului bărbat de știință dr. Gheorghe Șincai.

Iubiți colegi, domnii profesori, vă salut ca pe cei dintâi profesori ai Liceului „Gheorghe Șincai”. Vă salut cu toată dragostea sinceră a unui tovarăș de muncă și coleg adevărat, ce vă sunt și vreau să vă fiu. Vă salut ca pe tot atâtea făclii luminoase, puse aici să revărsați lumina culturii în întunericul ce ne înconjoară. Noi suntem chemați să risipim întunericul din sufletele tinerilor concrezuți creșterii noastre, noi suntem chemați ca, prin exemplu bun, prin disciplină de fier să creștem caractere ferme, de fier, cu principii sănătoase, religioase-morale, naționale.

Sentimentul religios-moral și sentimentul nobil național vor fi acele două flori frumoase cu cari – în umbra sfintei Cruci și a scumpului nostru Treicolor – le vom sădi cu sfințenie în sufletele voastre.

Acestea vor împodobi caracterul vostru, individualitatea, personalitatea voastră, acestea vor da timbrul nobil eu-lui vostru superior. Vă vom făuri în caractere religioase, morale și naționale, disciplinate, intransigente, cari țin morțiș la principii și convingeri lor bune, cari nu cedează: Etsi fractus illabatur orbis – și dacă se va prăbuși lumea în bucăți, precum zice Horațiu, poetul clasic, vă vom crește așa ca să fiți români buni și creștini adevărați, asemenea marelui nostru patron, carele opera sa mărească, Cronica Românilor, o închină lui Dumnezeu, precum zice în prefață: „O închin eu, ticălosul verme, preaputernicului D-zeu Sabaoth, către care barbutește cu oftări rugătoare, cu geamăt tremurător, neputincioasa-mi buză, pe care nu-l poate numi limba, cugetul nu știe unde să-l caute, Stăpânul lumilor, necuprinsa Ființă, Una, Vecinică”.

Iar în alt loc al prefetei Cronicei sale dă expresie dragostei sale neprihănite față de limba și literatura neamului său, unde zice: „Ție, Maiestate D-zeiască, jertfă aduce, rugându-te să ne rabzi și mai departe pre noi toți sub părtinitoria-Ți grije; să scutești limba, literatura și existența Nației române, pârlogite și departe, cu câteva veacuri înapoia altor neamuri rămase, că Tu ai fost D-zeul părinților noștri, Tu ești, Tu vei fi, Tu vei rămânea și aici și în cealaltă viață vecinică nouă Domn și Dumnezeu!”

² Anuarul Liceului de Stat „Gheorghe Șincai” din Baia Mare pe anul școlar 1928-1929, Baia Mare, 1920, p. 1.

Iubiți elevi, luați pildă de religiozitate sfântă, luați exemplul de dragoste de limbă și de neam de la patronul nostru Gheorghe Șincai. Luați pildă de dragoste de muncă de la dânsul „care – precum ne spune despre el celălalt istoric mare al nostru, Papiu Ilarian – și și noapte muncea cu ardoare, necunoscând oboseala și jertfind tot ce avea mai scump pe altarul neamului său iubit”. Prin iubirea de Dumnezeu, prin iubirea de neam și limbă, prin dragoste de muncă, prin ascultare și supunere mai marilor noștri va deveni România Mare într-adevăr și tare, așa că „nici porțile iadului nu o vor învinge!”

Prin aceste virtuți divine vom arăta lumii că „din vultur, vultur se naște și din stejar, stejar răsare” și vom da dovezi la lume „că-n aste inimi, că-n aste piepturi, că-n aste mâini mai curge un sânge de român!”

Am spus la începutul vorbirii mele că acest liceu se deschide sub patronajul marelui istoric Gheorghe Șincai. Ieri, 2 Noiembrie, am ridicat paos pentru sufletul lui nobil la altarul Domnului, fiindu-i aniversarea morții. Azi, la deschiderea Liceului, numit după dânsul, se cuvine să se facă aici o scurtă schiță a vieții și activității lui literare.

Gheorghe Șincai – numit în literatură „reprezentantul Școlii Ardelene” s-a născut în anul deschiderii primelor școli românești în Blaj, în 1754, în comuna Șamșud, în scaunul Mureșului, ca o odraslă a unei familii nobile din Șinca Veche – de unde și numele familial „Șincai” – în țara Oltului, ținutul Făgărașului. El se distinsese deja pe băncile școlii, fiind totdeauna primul elev între conșcolarii săi. În vârstă de abia 20 de ani se înalță de pe bancă la catedră, devenind profesor la Blaj. De aici, împreună cu al doilea reprezentant al Școlii Ardelene, cu Petru Maior, fu trimis la Roma pentru a studia știința sfântă: teologia și filozofia. În Roma a fost promovat de doctor al teologiei și filozofiei.

Prin bibliotecile de acolo, și și noapte culegea documente pentru opera sa istorică, pentru Cronica sa măreață, care dovedește cu argumente nerăsturnabile faptul contestat de vrăjmașii neamului nostru, mai ales de unguri, că noi după sânge suntem strănepoții glorioșilor noștri străbuni – romanii. Reîntors din Roma, se va opri în Viena și, în colaborare cu al treilea reprezentant al Școlii Ardelene, cu Samuil-Clein-Micul, scoate de sub tipar Gramatica daco-romană, în care documentează latinitatea, romanitatea și a limbei noastre românești.

Ajuns acasă, ca director al școalelor române din Transilvania, timp de 12 ani în vizitație școlară cutreieră toate ținuturile locuite de români – atunci probabil s-a abătut și pe la Baia Mare; în această vreme înfăință 300 de școli, având la an plată de 300 floreni. Din serviciul școlii trecu în serviciul bisericii și ca și călugăr și canonic în curs de 10 ani aduce servicii Bisericii, se roagă mult și trăiește o viață meditativă, sfântă. Neobosit, cu zel mare și însuflețire înflăcărată lucră el – pro linguae et gentis honore – pentru onoarea limbei și a neamului său și, ca drept răsplătă, îndură arestări și persecuțiuni nu numai din partea străinilor, ci chiar și din partea conaționalilor săi răutăcioși. A trebuit să alerge mult, după datina sa, cu toiagul în mână, cu desăgii în spate, în cari purta Cronica sa – fătul său cum zicea el, cu dorul ascuns, dar zădarnic al inimei sale, de a putea tipări acest tezaur nepieritor al gîntei române. În desăgii de lână, la un loc cu toată sărăcia lui purta Cronica sa, averea noastră națională – cel mai sărac, dar în știință cel mai bogat autor român. La Alba Iulia își duse fătul să-l arate lumii, își duse Cronica sa pentru cenzurare și tipărire – și cu mare mahnire se umplu sufletul său amărât la auzul criticei draconice a cenzorului ungur: Opus igne, auctor patibulo dignus – Opera e vrednică de foc, iar autorul de furci. Disperat că nu-și poate tipări Cronica, muri în anul 1816, când marele dascăl ardelean Gheorghe Lazăr trecu Carpații să reînvie România, se stinse în 2 noiembrie – ieri au fost 103 ani de la moartea lui – departe de ai săi, între străini, în comuna Sinea din Cehoslovacia de azi, muri departe de România cel mai mare român, adevărat martir, după o viață zbuciumată și foarte, foarte amărâtă!

Viața lui Gheorghe Șincai în miniatură este viața zbuciumată a poporului român. Istoria lui e oglinda fermecată în care se răsfrânge istoria întreagă a neamului nostru – a aceluia neam, despre care zice Patronul nostru cu amărăciune sufletească că în urma vitregiei sorții crude a ajuns „o națiune pârgolită, departe, foarte departe, înapoia altor neamuri rămasă”. Da, o națiune pârgolită am fost noi, românii, până ieri, până am ajuns și noi, după atâtea jertfe, după atâtea hecatombe ale nenumăraților noștri martiri naționali, în frunte cu Horia, Cloșca și Crișan și Iancu, craiul munților, am ajuns și noi la recunoașterea drepturilor noastre, la dreptul de liberă dispunere asupra sorții noastre.

Știm bine cu toții că pe baza acestui drept s-a întrunit în 1 Decembrie a anului trecut în cetatea lui Mihai Vițeazul, în Alba Iulia, Adunarea noastră mare, Națională, care a decretat alipirea Ardealului nostru frumos către scumpă noastră Românie liberă.

Și Maiestatea Sa, gloriosul nostru Rege Ferdinand întâiul, ne-a primit sub ocrotirea coroanei Sale strălucitoare și ce a urmat după aceasta se va încresta pe paginile de aur ale istoriei noastre: Regele nostru, ca și Căpitanul suprem al oastei sale brave, a dat ordin de ocupare armatei sale creștine și dorobanțul român – „ușor ca șoimul cel ușor, ce zboară de pe munte”, cum zice clasicul nostru poet Alecsandri – s-a avântat în zbor sublim peste Carpați și, coborând în văi, a traversat apele: Mureșul, Someșul, Crișul, Tisa și nu s-a oprit până la Dunăre, până la Pesta blăstămată, unde l-a zdrobit, l-a umilit definitiv pe îngâmfatul nostru dușman secular.

Și prin aceasta s-a întâmplat dezrobirea noastră și a neamului întreg de la Nistru pân' la Tisa și s-a împlinit visul de aur visat de moșii, strămoșii noștri, și s-a realizat idealul nostru sfânt, național: pe plaiurile frumoase ale Daciei fericite a lui Decebal, cucerite odinioară de bravii legionari ai divinului Traian, răsare, se ridică falnic o împărăție frumoasă, binecuvântată de Dumnezeu, scumpa noastră Românie Mare.

Dragi colegi, iubiți elevi!

Bunul Dumnezeu în România Mare ne-a dăruit o țară mare, frumoasă, o patrie scumpă; ne-a dăruit nouă cari pe plaiurile acestea nu știam de patrie, nu de patriotism; nouă cari n-am avut patrie, numai o mașteră vitregă, o țară blestemată, căreia noi, românii nu i-am fost fii, ci i-am fost sclavi ordinari, despoțiți, batjocoriți și maltratați. Sclavi am fost noi pe vatra noastră strămoșească, în văile și munții lui Traian, noi fiii și strănepoții lui Traian.

În loc de patrie, în loc de mamă iubitoare, am avut noi, pui de vultur – puii acvilei romane – un monstru cu două capete, care s-a hrănit din sudoarea feței noastre și din sângele nostru; care în războiul mondial ne-a adus până acolo, de a trebuit să luptăm între noi „cei de-un sânge și de-o lege”, feciorul împotriva tatălui, tata împotriva feciorului, frate în contra fratelui!

Acum știm și noi ce înseamnă pentru noi patria, acum când o avem în România Mare. Înseamnă cea mai dulce, înseamnă cea mai scumpă mamă iubitoare, care merită toată stima, toată dragostea, toată jertfa din partea noastră.

Să mulțumim Domnului că ne-a dăruit o patrie română care ne îmbie posibilitatea realizării și a idealurilor noastre culturale, ridicarea templului nostru cultural-românesc, dacă în anul acest prim școlar vom ști purta într-o mână spada victorioasă a științei, organizând pe aceste plaiuri instrucția, învățământul nostru național-românesc, iar cu cealaltă mână vom depune printr-o muncă intensivă fundamentele de granit ale unei educații ideale românești și creștinești, bazate pe principiile eterne religioase-morale și naționale.

Să-l rugăm pe Dumnezeuul părinților noștri din toata inima, zi și noapte, în coate și genunchi, cerând ca patria noastră scumpă în veci să ni-o țină, ca pururea să ni-o ocrotească, să o putem iubi și, dacă ar fi lipsă, să fim gata orișicând și viața să ni-o jertfim pentru dânsa – conform îndemnului marelui nostru bard național Andrei Mureșianu: „Murim mai bine-n lupte cu gloria deplină, decât să fim sclavi iarăși în vechiul nost pământ!”

Deci în semn de dragoste și alipire să zicem și să strigăm cu o gură și cu o inimă:

„Trăiască Patria noastră!”

„Trăiască România Mare!”

„Trăiască și înfăptuitorul României Mari, Maiestatea Sa Regele Ferdinand!”

„Trăiască Maiestatea Sa Regina Maria!”

„Trăiască Augustul nostru Moștenitor de Tron, Carol!”

„Trăiască Armata Română!”

Obiectele de studiu și repartizarea lor pe nivel de clase, pentru anul școlar 1919-1920, erau prevăzute în „Programa analitică pentru școlile secundare din Ardeal, Banat și părțile Ungariei”, publicată de Resortul Cultelor și Instrucțiunii Publice al Consiliului Dirigent Român, completată în anul școlar 1921-1922, de către Secretariatul General din Cluj.

Clasa										
Nr. crt.	Obiecte	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	Suma orelor
1	Religiunea	2	2	2	2	2	2	2	2	16
2	Lb. Română	4	4	3	3	3	3	3	3	26
3	Lb. latină		4	3	3	3	3	3	3	22
4	Lb. elenă					2	2	2	2	8
5	Lb. franceză	3	3	3	2	3	3	3	2	22
6	Lb. germană			3	3	2	2	2	2	14
7	Instr. civilă				1					1
8	Drept const. și adm. E.p.								1	1
9	Filozofie								3	3
10	Istorie	2	2			2	2	2	3	13
11	Geografie	3	2	2	2	2				11
12	Matematică	4	3	3	3	3	3	3	3	25
13	Științe naturale	2	2		3	3	2	3	2	17

14	Chimie				3			3		6
15	Fizică			3			3	3	3	12
16	Igienă				1				1	2
17	Muzică vocală	2	1	1	1	1	1	1	1	9
18	Desenul artistic	2	2	2	2	2	2			12
19	Caligrafie	2	1							3
TOTAL ORE OBL.		26	26	25	29	28	28	30	31	223

Evaluarea se realiza prin calificative, care oscilau între „foarte bine” și „nesuficient”, existând situații de elevi premiați, dar și de repetenție (6 elevi în anul școlar 1919-1920). Elevul aflat în această situație era declarat „rămas”. Elevii din primul an de funcționare aveau, fie statut de „ordinari”, fie de „particulari” și aparțineau confesiunilor: greco-catolică (144), romano-catolică, unitariană, ortodoxă (1). Limbile materne vorbite de elevii înscriși în anul 1919 erau: româna, maghiara, germana. 129 dintre elevi declarau că stăpânesc, atât limba română, cât și limba maghiară, 37 cunoșteau doar româna, 5 doar maghiara.

Elevii care s-au înscris în primul an în liceu erau născuți în intervalul 1899-1910. Cei mai mulți (47) studiau în clasa I a cursului secundar, echivalentă clasei a V-a din actualul sistem de învățământ, iar cei mai puțini (9) se aflau în clasa a VIII-a, echivalentă clasei a XII-a.

Majoritatea părinților au declarat că aparțin categoriei de mici „economi, proprietari, arendatori independenți” (58) sau de „intelectuali/cărturari: funcționari publici, preoți, profesori, învățători” (65). Domiciliile stabile ale elevilor se aflau în „Baia Mare, Satu Mare, Sălaj, Solnoc-Dobâca, Dolj, Soroca, Olt”³.

Liceul a avut șase elevi bursieri ai statului, în 1919-1920.

Din 28 aprilie 1920, în Liceul „Gheorghe Șincai” a luat ființă „Cohorta de cercetași”, coordonată de profesorul de gimnastică, din care făceau parte 67 de elevi.

Societatea de lectură „Gheorghe Șincai”, înființată în 10 mai 1920 și condusă de prof. Iulian Chitta, a desfășurat 12 ședințe în primul an de activitate, beneficiind de un fond financiar moștenit, în valoare de 992,85 coroane, tezaurizat în banca orașului. Elevii plăteau o taxă de membru, sporind patrimoniul societății.

Din 2 noiembrie 1919 a funcționat internatul particular al liceului, în clădirea bisericii greco-catolice din str. „Dr. Vasile Lucaciu” nr. 59. Înființarea internatului era privită de dr. Hetcou ca o necesitate imperativă, „nu numai din punct de vedere moral, dar și național”, pentru a-i proteja pe „băieții români prin orașele deplin maghiarisate și bolșevisate”⁴. Prin urmare, a inițiat înființarea internatului în clădirea palatului greco-catolic edificat în 1910, cu binecuvântarea PS Iuliu Hossu, episcop al Gherlei în acel moment.

În schimbul sumei de 3.000 de coroane anual, plătită în două tranșe, cei 75 de băieți beneficiau de trei mese pe zi, „încălzit, luminat, spălat și instrucție separată în studii”. Taxa putea fi achitată și în produse, iar cazarmamentul era adus de fiecare elev de acasă, măsură la care s-a renunțat din anul următor.

Elevii interniști beneficiau de câte o oră de plimbare zilnică, după masa de prânz, fără permis special, cu scopul de a le dezvolta independența și de a le forma „caractere mai statornice”.

Astăzi, Colegiul Național „Gheorghe Șincai” face parte din Asociația Liceelor Centenare și reprezintă un pol al excelenței în învățământul preuniversitar românesc.

³ *Anuarul Liceului de Stat „Gheorghe Șincai” din Baia Mare pe anul școlar 1919-1920*, Baia Mare, 1920, Tipografia Astra, p. 30

⁴ *Ibidem*, p. 20.

De ce nu avem activitate minieră în Maramureș?

Lazăr-Aurel PANTEA

Baia Mare

Scurt istoric al mineritului după Marea Unire de la 1 decembrie 1918

Vizitatorii din țară și de peste hotare, văzând gurile de mină de pe teritoriul Maramureșului, ruinele flotațiilor de la Baia-Borșa, Băiuț, Cavnic, Baia-Sprie, Săsar și iazurile de decantare, întreabă de ce nu mai avem activitate minieră? De peste 2.000 de ani, în acest colț de țară mineritul a constituit ocupația de bază. La finele Primului Război Mondial, minele din Transilvania se aflau într-o situație deosebit de grea. Cele a căror activitate a încetat erau inundate. Minele rămase în funcțiune duceau lipsă de mineri, de lemn de mină, precum și de alte materiale și unelte necesare procesului tehnologic.

După Marea Unire de la 1 decembrie 1918, printre primele preocupări ale Statului au fost refacerea, dezvoltarea și organizarea industriei, dar și asigurarea forței de muncă și a unor condiții sociale pentru mineri și familiile acestora. Prin Hotărârea Consiliului de Miniștri nr. 1813 și Înaltul Decret Regal nr. 2588/5 aprilie 1919, a fost înființată Regia Întreprinderilor Miniere și Metalurgice ale Statului din Ardeal (R.I.M.M.A.), cu Direcția Baia Mare și Direcția Hunedoara. De Direcția Baia Mare aparțineau exploatarea minieră următoare: Valea Roșie și Dealul Crucii din Baia Mare, Baia-Sprie, Cavnic, Școala Minieră și Laboratorul de Analize Chimice Baia Mare, județul Satu Mare; Exploatarea Minieră Băiuț, județul Someș; Rodna Veche, județul Năsăud; Roșia Montană, județul Alba, și Exploatarea Minieră Săcărâmb din județul Hunedoara; Uzinele Metalice și Metallo-Chimice din Firiza de Jos, județul Satu Mare; Topitoarele și Uzinele Metallo-Chimice din Strâmbu-Băiuț, județul Someș, și Uzinele Metalice și Metallo-Chimice din Zlatna, județul Alba. De Direcția Hunedoara aparțineau minele și topitoarele de fier ale statului din Transilvania și Banat.

Până în anul 1919, minerii și topitorii lucrau câte 12 ore pe zi. De la 1 mai 1919, în baza hotărârii Consiliului Dirigent al Transilvaniei și Banatului, la propunerea Direcției Baia Mare a Minelor și Topitoarelor Statului, s-a trecut la ziua de muncă de 8 ore/schimb la toate minele și topitoriile statului din țară. În condițiile de după război, aprovizionarea cu alimente și combustibili pentru încălzirea locuințelor se asigurau de către Direcția Minelor și Uzinelor. A fost stabilită rația lunară de făină de grâu între 5 și 15 kg pe membru de familie, precum și rația de lemne pentru foc sau cărbune. Din luna iulie 1919, direcțiunea a mărit salariile minerilor și topitorilor și le-a acordat un ajutor familial în cereale, ajutor stabilit pentru fiecare zi de muncă prestată.

Prin Constituția din anul 1923 și Legea Minelor din 1924, toate bogățiile subsolului țării devin proprietate a statului, administrate prin Ministerul Industriei și Comerțului. În vara anului 1923, s-a luat decizia de construire în incinta sediului Direcției Minelor și Uzinelor Baia Mare a unei instalații de separare a argintului și rafinare a aurului, care să prelucraze întreaga producție de aur a Ardealului. Anterior, separarea se realiza în Slovacia și Germania. Instalația s-a pus în funcțiune pentru rodaj la sfârșitul lunii noiembrie 1924, iar din ianuarie 1925 a intrat în funcțiune pentru producție.

În perioada 1919-1928, activitatea era axată pe execuția de lucrări miniere de deschidere și pregătire, lucrări de exploatare a filoanelor cu conținut mai bogat în aur și argint, de evacuare a apelor din orizonturile inundate, cât și de îmbunătățire a aerajului general al minelor. Toate minele R.I.M.M.A. aveau șteampuri pentru prelucrarea minereului extras. Minereul cu conținut bogat în metale se selecta în mină și se transporta direct la Topitoarele de la Firiza de Jos sau la Strâmbu-Băiuț. La Uzinele Metalice și Metallo-Chimice din Firiza de Jos se procesau produsele provenite de la minele statului, din Baia Mare, Baia-Sprie, Cavnic (Bolduț) și Săcărâmb, dar și de la minele concesionate unor particulari din județele Satu Mare, Maramureș, Someș și Năsăud. La Topitoarele și Uzinele Metallo-Chimice din Strâmbu-Băiuț se topea, atât minereul, cât și produsele rezultate la șteampuri, de la minele Cavnic (Roata), Băiuț și Văratice (Botiza). Uzinele Metalice și Metallo-Chimice din Zlatna procesau produsele minelor statului și ale celor concesionate la particulari din Munții Apuseni.

Primele flotații au fost construite la minele Dealul Crucii și Baia Sprie, adică tocmai la acelea care fuseseră inundate până la sfârșitul anului 1928. Flotațiile au fost puse în funcțiune în anul 1931. Tot în perioa-

da respectivă au fost construite și puse în funcțiune instalații de producere a energiei electrice la Căvnic și Băiuț. Puțini băimăreni știu că Biserica Ortodoxă „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” de pe strada Valea Roșie din Baia Mare a fost construită cu sprijinul minerilor. Minerii de la Exploatarea Minieră Valea Roșie s-au angajat să presteze voluntar cinci zile de muncă la construcția bisericii și să contribuie cu salariul pe o lună. Cu diverse sume de bani au contribuit și familiile minerilor de la Exploatarea Minieră Dealul Crucii (din vecinătate), alături de salariați de la Direcția Minelor și Uzinelor Metalurgice ale Statului. Biserica a fost târnosită în anul 1937.

Sediul R.I.M.M.A. era în Baia Mare (actualul imobil al Muzeului Județean de Istorie și Arheologie). Ca urmare a Dictatului de la Viena din 30 August 1940, sediul a fost mutat la Zlatna, iar la finele celui de-al Doilea Război Mondial a revenit la Baia Mare. În anul 1940 exista cea mai mare cantitate de aur în tezaurul țării. La sfârșitul anului 1945, Instalația de Afinare Baia Mare avea o capacitate de prelucrare anuală de 10.000 kilograme aur fin și 30.000 kilograme argint fin.

În perioadele (5 aprilie 1919-1 septembrie 1983), când minele și uzinele metalo-chimice au funcționat împreună, în cadrul Regiei Întreprinderilor Miniere și Metalurgice ale Statului din Ardeal, minele de aur ale statului din Baia Mare și împrejurimi (Minaur S.A.), Combinatul Metalurgiei Neferoase Baia Mare, Centrala Minereurilor și Metalurgiei Neferoase Baia Mare, activitatea pe ansamblu era rentabilă și nu se punea problema acordării de subvenții de la bugetul de stat.

De ce a încetat activitatea minieră?

Desființarea din anul 1983 a C.M.M.N. Baia Mare și separarea Uzinelor Metalurgice din Baia Mare, Copșa Mică și Zlatna de unitățile miniere a condus la acordarea de subvenții și, în final, la dispariția ambelor ramuri industriale. Veniturile unităților miniere au scăzut, prețul metalelor din concentratele miniere era plafonat și se încasa numai contravaloarea metalelor de bază, în timp ce metalurgia beneficia și de valoarea metalelor însoțitoare aducătoare de mari venituri. Începând cu anul 1994, nu s-a mai putut valorifica producția de pirită 40% sulf, destinată producției de acid sulfuric, de îngrășămintă pentru agricultură, combinatele chimice din Baia Mare, Turnu Măgurele, Valea Călugărească și Năvodari au fost restructurate. Unitățile aducătoare de venit (I.C.P.M.N., B.A.P.S., INFOMIN, S.C.M.M. din Baia Mare și U.U.M.R. Baia-Sprie) au fost scoase din structura REMIN. Din anul 2000, Banca Națională a României nu a mai cumpărat aur de la agenții economici autohtoni. Noii proprietari ai uzinelor Phoenix Baia Mare, Sometra Copșa Mică și Ampellum Zlatna au început să prelucraze concentrate din import, iar cele ale unităților din țară s-au depus în stoc, motiv pentru care, prin O.U.G., s-a aprobat vânzarea la export. Prevederile H.G. nr. 590 din 3 mai 2006 pentru aprobarea Strategiei de restructurare, privatizare și atragere de investiții, prin care Ministerul Economiei și Comerțului, prin Oficiul Participațiilor Statului și Privatizării în Industrie, era mandatat să privatizeze unele subunități la Compania Națională a Metalelor Prețioase și Neferoase REMIN S.A. Baia Mare nu s-au materializat. Începând cu anul 2007, ca urmare a costurilor de producție și a eliminării subvențiilor acordate de la bugetul de stat, producția a fost sistată inclusiv în perimetrele la care ar fi fost posibilă activitatea în condiții economice, iar prin H.G. nr. 644/2 iunie 2007 s-a aprobat închiderea definitivă, conservarea și monitorizarea factorilor de mediu postînchidere a minelor și carierelor aflate în patrimoniul C.N. REMIN S.A. Baia Mare.

Situația mineritului în anul 2019

După anul 1990, în Maramureș a crescut interesul pentru aur. În perioada 1992-2010 au fost aprobate două licențe de exploatare, respectiv reprocesarea reziduurilor miniere din două iazuri de decantare cu conținut în metale și s-au acordat o serie de licențe de concesiune de explorare pentru minereuri aurifere și pus în evidență noi resurse minerale în perimetre miniere de pe axa Ilba – Nistru – Săsar – Valea Firiza – Baia-Sprie – Budești – Văratcă Băiuț, iar după anul 2010 licențe de explorare pentru ape minerale naturale la Baia-Borșa, Stoiceni, Borcut – Târgu-Lăpuș și ape terapeutice la Dănești. În anul 2019, în timp ce în Maramureș nu se derulează nicio lucrare de explorare și în ultimii cinci ani nu a mai fost publicată nicio ofertă, în alte județe ale țării se află în derulare 43 de licențe de explorare pentru diverse substanțe minerale utile. A.N.R.M., prin Ordinele nr. 5 și 244/2019, a aprobat 15 licențe de concesiune pentru explorare, după cum urmează: minereuri feroase, minereuri neferoase în perimetrul Valea Iohanului din județul Caraș-Severin; lignit în Gorj, Mehedinți, Caraș-Severin și Vâlcea; ape geotermale în Bihor și Ilfov; ape minerale naturale în Harghita, Caraș-Severin, Timiș și Suceava. Totodată, prin Ordinul nr. 294 din 6 august 2019, s-a aprobat Lista a 21 de perimetre pentru concesionarea de activități de explorare prin concurs public de ofertă – Run-

da 99/2019, listă în care, pe lângă lignit, cărbune brun, ulei, tuf industrial, serpentinite magneziene, nisipuri și pietrișuri, ape geotermale, ape minerale naturale, se află trei perimetre pentru minereuri de elemente rare și disperse în județul Hunedoara, precum și minereuri de elemente rare și disperse + minereu polimetalic în aria Valea Leucii pe teritoriile județelor Alba, Arad și Bihor, pe un perimetru de 25,5 kmp. Concesionari pot să fie persoane juridice române sau străine.

În anul 2019, pentru susținerea producției de energie electrică și termică pe bază de combustibili solizi, se află în funcțiune carierele pentru lignit din bazinele carbonifere din Oltenia și minele de ulei de la exploatarea miniere Lupeni, Vulcan, Livezeni și Lonea din Valea Jiului. Sare se extrage la Salinele Ocna-Dej, Ocna-Mureș, Praid, Cacica, Târgu-Ocna, Slănic, Ocnele Mari. Minereu de cupru se exploatează la Roșia Poni-Abrud, iar substanțe minerale nemetalifere și roci utile în toate județele țării.

Ministrul nu și-a onorat promisiunea

În vara acestui an, minele vor fi redeschise și printre primele se află cele din Maramureș. Minele vor fi redeschise în baza noii legislații aflate în elaborare la Guvern și Parlament, anunța vineri, 3 aprilie 2019, pe postul național de televiziune, Niculae Bădălău, ministrul Economiei. Vara a trecut, Guvernul a fost demis, promisiunea a rămas neonorată!

Pe plan mondial, cererea de cupru, plumb, zinc, aur și argint, precum și prețurile acestora sunt în creștere. România se află în primele 5 țări din UE în privința potențialului de resurse minerale. Potrivit art. 135 din Constituția României, statul trebuie să asigure exploatarea resurselor naturale în concordanță cu interesul național, cu ocrotirea mediului înconjurător, dar și cu menținerea echilibrului ecologic, precum crearea condițiilor necesare pentru creșterea calității vieții și aplicarea politicilor de dezvoltare regională în concordanță cu obiectivele UE. Materiile prime minerale cu conținuturi de cupru, plumb, zinc, aur, argint și sulf, precum și metalele însoțitoare în zăcămintă ale acestora, fiind produse strategice, sunt și vor rămâne un factor de primă importanță al economiei românești, ele justificând interesul pentru reluarea activității la un număr de zăcămintă primare viabile, dar și pentru unele resurse secundare. Studiul *Mineritul în contextul dezvoltării durabile a României*, elaborat sub egida Academiei de Științe Tehnice din România, pentru Maramureș prevede posibilitatea începerii activității miniere, în funcție de cerere și ofertă (investitori), în cinci cariere, două iazuri de decantare, precum și redeschiderea a trei mine aflate în curs de închidere și una în conservare. Iazurile de decantare și haldele de mină nu pot fi lăsate în voia sorții! Nicio țară nu poate să-și permită să nu ia în considerare acest potențial de metale și substanțe minerale utile existente în asemenea depozite. Pentru revitalizarea mineritului erau urgente și necesare elaborarea și aprobarea *Strategiei industriei miniere* și a *Strategiei energetice a țării* și aprobarea Legii Minelor, cu modificările adecvate situației actuale a minelor și cerințelor de mediu. Numeroasele dispute din Parlament, prezentate zi de zi de către televiziuni, ne-au arătat că aceste acte normative nu au constituit subiecte pe ordinea de zi. Dacă accesați site-urile Parlamentului, veți constata că parlamentarii din Maramureș, cu excepția unor declarații politice în plen legate de probleme de mediu, grupe de muncă, situri arheologice etc., nu au avut inițiative legislative privind revigorarea și eficientizarea activității miniere.

Ce prevede Programul de Guvernare al PNL – octombrie 2019, privind mineritul și metalurgia?

Din lecturarea celor 65 de pagini ale *Programului*, din capitolul V – „Economie, energie și mediu de afaceri” se desprind câteva măsuri prioritare pe termen scurt: promovarea procesului de realizare a ciclului integrat de producție (minereu de cupru – produs finit) în România în industria cuprului, prin identificarea unui investitor strategic pentru producerea în țară a produselor finite din cupru cu valoare mare. Acest lucru ar trebui făcut în concordanță cu dezvoltarea industriei automobiliste pentru a micșora importurile de produse similare din alte țări; încurajarea reluării producției de uraniu a României, împreună cu modernizarea uzinei de la Feldioara și identificarea unor soluții pentru depozitarea pe termen lung a deșeurilor radioactive.

BIBLIOGRAFIE

Analele minelor din România nr. 10/1941.

Monitorul Oficial al României, partea I – Legi, decrete, hotărâri, alte acte, menționate în text.

Victoria și Isidor Berbecar: ambasadori de suflet ai tradițiilor maramureșene la Beer Sheva

Dr. Maria BELEA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Jurnalistul, aplecat asupra frumosului, este un neobosit căutător de izvoare, de origini, de adevăruri, dar și un săditor al binelui în sufletele oamenilor, un creator de punți între lumi și culturi diferite. Prin vocația profesională a unor astfel de „căutători de comori” și prin dorința lor de a immortaliza locurile și oamenii de valoare, cultura tradițională românească și pe păstrătorii ei au devenit cunoscuți și apreciați, atât la nivel național, cât și dincolo de granițele țării.

Aceste mărturii, scrise și orale, ne aduc în atenție o familie deosebită, familia Berbecar din comuna Botiza, care, timp de zeci de ani, a continuat să promoveze arta tradițională maramureșeană, devenind un model

Victoria și Isidor Berbecar

vrednic de urmat și un reper valoric al contemporaneității. Adevărați ambasadori ai valorilor spirituale și tradiționale locale, părintele Isidor Berbecar și soția sa, Victoria Berbecar, au sădit, în sufletul și în amintirea celor care i-au întâlnit, repere identitare ale spațiului cultural românesc, făcându-l cunoscut în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii.

Amintiri de neuitat le poartă în suflet și italianul Iago Corazza, jurnalist, regizor și fotograf, și scriitoarea Greta Popa, pasionată de călătorii și fotografie, colaboratori ai unor reviste și edituri de prestigiu precum *Oasis* și *White Star/National Geographic*, care, în periplul lor prin România, au poposit de multe ori la familia Berbecar. Rodul acestor călătorii a fost elaborarea

albumului *România. O bijuterie secretă în inima Europei*, „una dintre fețele nebănuite ale Europei, un teritoriu apropiat, dar pentru mulți necunoscut”, album editat de *National Geographic*, care surprinde în paginile sale minunile arhitecturale și naturale incontestabile ale României, precum și spiritualitatea oamenilor de pe meleagurile ei. Această spiritualitate, aflată în strânsă comuniune cu tradiția, este evocată în paginile albumului, îndeosebi în prezentarea uneia dintre cele mai mari sărbători ale creștinătății: Paștele. Deloc întâmplător, Paștele la Botiza a fost primul dintre multele daruri pe care preotul Isidor Berbecar le-a depozitat în inimile autorilor acestui volum, profund impresionați de credința oamenilor și de tradiționalul ceremonial al primirii luminii și sfințirii bucatelor.

Astfel de gesturi de suflet din partea familiei Berbecar întregesc activitatea de promovare a valorilor și culturii tradiționale maramureșene, demonstrând, încă o dată, că oamenii de bine ajută să rodească faptele bune, depășind orice fel de bariere lingvistice, geografice și culturale. Nenumăratele exemple de acest fel pecetluiesc destinul familiei Berbecar, un destin binecuvântat de Dumnezeu, care s-a împletit cu viața comunității din Botiza și a Maramureșului. Căsătoria cu preotul Isidor Berbecar a purtat-o pe Victoria Berbecar pe meleagurile noastre, devenind, în scurt timp, nu numai un dascăl dedicat la Școala Gimnazială din Botiza, ci și un autentic descoperitor de valori uitate, un adevărat străjer și promotor al unui tezaur ascuns: covoarele în culori vegetale. Într-un interviu realizat de Nora (Eleonora) Stanciu, artist israelian de origine română, cercetător al tehnicilor folosite la țesutul covoarelor tradiționale, Victoria Berbecar ne dezvăluie motivația care a animat demersul de revitalizare a covorului vegetal: „Am văzut că aici femeile sunt foarte harnice și din mâinile lor ies niște covoare minunate. Tot de la bătrânele din sat am primit informații că înainte, cu mulți ani în urmă, mamele lor țesau covoare din lână, vopsite cu plante”. Victoria Berbecar a înțeles că este de datoria ei să readucă în actualitate vopsitul cu culori din plantele adunate de prin câmpiile și pădurile Botizei, prezervând frumosul din natură și înveșnicindu-l în căldura culorilor din covoarele care parcă vorbesc. Țesăturile pe care le-a creat conservă și întregesc, deopotrivă, poveștile satului, motivele populare întâlnite pe

meleagurile Maramureșului, dansurile și baladele populare românești. Regăsim în simbolistica acestor covoare elemente ale creației lui Dumnezeu, forme antropomorfe, zoomorfe și romboidale care păstrează autenticitatea și semnificația motivelor ancestrale.

Dăruirea preotesei Victoria Berbecar pentru arta țesutului de covoare în culori vegetale, cu motive populare, s-a născut și dintr-o solidarizare cu țesătoarele din Botiza, aplecate spre frumos, dar copleșite de invazia pe piață a unor materiale sintetice, colorate, accesibile, semn al suferinței omului supus de timp și de evoluția unei acțiuni de erodare a autenticității. Astfel, cu perseverența și determinarea de a păstra autentică și vie arta țesutului de covoare din lână, Victoria Berbecar a reușit să promoveze „scoarțele” în culori vegetale, Botiza și Maramureșul, în general, prin expozițiile organizate în întreaga lume, înregistrând aprecieri și succese care sunt confirmate printr-o întreagă serie de diplome, plachete, articole de presă, interviuri și emisiuni realizate. Toate acestea au avut și un alt câștig, unul sufletesc, la fel de mare ca și cel vocațional: ocazia de a comunica direct cu oamenii pe care avea să-i cunoască și de care urma să se apropie, să se atașeze, construind prietenii, relații care au dăinuit și vor dăinui peste ani, consolidate de aprecierea pentru o artă autentică străveche.

O astfel de relație de suflet s-a creat cu Nora (Eleonora) Stanciu și prof. univ. dr. Haim Maor de la Facultatea de Arte din cadrul Universității „Ben Gurion” din Negev, Beer Sheva, cercetători ai artei tradiționale și contemporane de pe întreg mapamondul. Interesați de dezlegarea misterelor codurilor simbolice din covoarele tradiționale românești, cei doi cercetători au pornit în căutarea țesătoarelor autentice, inițial în Moldova, la Mănăstirile Agapia și Văratec, iar mai târziu la Botiza, unde preoteasa Victoria Berbecar le-a arătat măiestria țesutului covoarelor în culori vegetale.

Călătoria în Maramureș, în luna septembrie 2018, a reprezentat o ocazie pentru cei doi cercetători de a vizita Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, conducerea bibliotecii asigurându-i de tot sprijinul de care au nevoie în activitatea de cercetare pe care au întreprins-o.

Rezultatele cercetării realizate de Nora Stanciu și prof. Haim Maor au fost încununate cu vernisarea expoziției de pictură și covoare tradiționale, în data de 5 noiembrie 2019, la Galeria din Pavilionul Senatului Universității „Ben Gurion” din Beer Sheva, cuprinzând operele unor artiști plastici și meșteri tradiționali din România, Israel, Tunisia și Statele Unite ale Americii. Astfel, lumea ebraică a putut admira covoarele în culori vegetale de pe plaiurile Botizei create de Victoria Bebecar, care, împreună cu părintele Isidor, a luat parte la importantul eveniment desfășurat în prezența conducerii Universității din Beer Sheva și a unor reprezentanți de seamă ai culturii iudaice.

Operele prezentate în cadrul expoziției și autorii acestora fac subiectul albumului *Talking rugs* („Covoare vorbitoare”), ale cărui coperti sunt înfrumusețate de imaginea covorului vegetal maramureșean, volum coordonat de prof. Haim Maor și realizat cu sprijinul Norei Stanciu. Pe această cale, dorim să menționăm faptul că ne bucură și ne onorează dedicația specială și mulțumirile aduse de realizatorii acestui volum directorului Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, dr. Teodor Ardelean, pentru ajutorul acordat proiectului de cercetare efectuat în România.

Regăsim în paginile albumului cuvinte de laudă și înaltă apreciere aduse Victoriei Berbecar, considerată „unul dintre cei mai influenți artizani de covoare din România”. Pe lângă activitatea sa de artizan de covoare, atât de apreciată la nivel național și internațional, Victoria Berbecar a fost prezentată drept un „avocat al emancipării femeilor” și un promotor al renașterii tradiției țesutului. Covoarele maramureșene au ajuns, iată, să vorbească și la Beer Sheva, stârnind, prin limbajul culorilor și simbolurilor, admirația și bucuria celor care le privesc.

Și dacă omul în inima căruia sălășluiește Dumnezeu este un izvor al bucuriei, așa cum ne mărturisește părintele Berbecar, este lesne de înțeles cum astfel de gesturi artistice, egale de gesturi emoționante și de o profundă sensibilitate, pot aduce bucurii și în sufletele altora.

Familia Berbecar, alături de reprezentanți ai Universității „Ben Gurion”

S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului *Pentru socialism*)

Lavinia ARDELEAN

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Marti, 1 iulie 1969 – O valoroasă lucrare de gramatică – *Limba română. Sintaxă și stilistică* de Gh. Bulgăre

Lucrarea, apărută la Editura Didactică și Pedagogică, este rezultatul muncii unuia dintre cunoscuții cercetători ai sintaxei românești și ai limbii și stilului marilor noștri scriitori (amintim doar studiile închinat lui Negruzzi, Eminescu, G. Galaction sau Sadoveanu). În felul în care a fost concepută, cartea este de mare folos în primul rând studenților filologi și profesorilor de limba și literatura română, dar și unui cerc mult mai larg de cititori, dacă avem în vedere, așa cum de altfel subliniază și autorul, că sintaxa și stilistica au un rol însemnat în formarea intelectuală a tineretului, în dezvoltarea simțului estetic pentru o exprimare, nu numai corectă, ci și elegantă și expresivă. [...]

Marti, 22 iulie 1969 – O extraordinară victorie a geniului uman. Solii Terrei au făcut primii pași pe astrul nopții

20 iulie 1969, stăpânul Terrei, Omul, cucerește o nouă „planetă”. Luni dimineața, la ora 4.56 (ora Bucureștiului), Neil Armstrong pune piciorul pe Lună.

Totul a început cu câteva ore mai înainte decât era stabilit. Armstrong anunță lumii că va ieși din modul cu cinci ore mai devreme decât se prevăzuse. Începe filmul istoric al coborârii, primii pași pe Lună.

- Ora 1.51 – N.A.S.A. anunță că aceste pregătiri vor dura 2 ore. Armstrong nu va ieși înainte de ora 4.

- Ora 3 – Cei doi astronauți anunță că verificările minuțioase impun o întârziere.

- Ora 3.54 – În sfârșit sunt gata.

- Ora 3.55 – Începe depresurizarea modului și simultan presurizarea costumelor spațiale.

- Ora 4 – Modulul lunar este total depresurizat.

- Ora 4.15 – Cei doi astronauți au terminat presurizarea costumelor spațiale.

- Ora 4.40 – Armstrong deschide ușa modului și începe coborârea pe Lună.

- Ora 4.56 – Armstrong pune piciorul stâng pe Lună și declară: „E un pas mic pentru om, un salt enorm pentru umanitate”. Acestea sunt primele cuvinte ale omului pe suprafața Lunii. [...]

Joi, 31 iulie 1969 – Petőfi Sándor – poet erou

Cu 120 de ani în urmă, în ziua de 31 iulie 1849, pe câmpul de luptă de la Sighișoara (mai precis între localitățile Albești și Vânători), a căzut Petőfi Sándor, cel mai mare poet al poporului maghiar, personalitate marcantă a literaturii universale. S-a întâmplat așa cum visa el: „sângele tânăr” i s-a scurs din inimă „pe câmp de luptă-n vuietul de fier”, vocea i-a fost acoperită pentru totdeauna „de glasul trâmbițelor sugrumate, de tunetul de tunuri descărcate”, iar „oasele zdrobite” și-au găsit odihnă „în groapa cea comună”.

Așadar, undeva pe malul Târnavelor se află mormântul necunoscut al poetului-erou. Și dacă asta o știm cu toții, prea puțini cunosc faptul că Petőfi, neînfricatul copil al pusteii, dorea să fie înmormântat în mult îndrăgita „câmpie maghiară” sau în „romantica vale” a Băii Mari. Dorința aceasta a fost consemnată pentru posteritate de Sándor Teleki, fidelul prieten al poetului. [...]

Duminică, 3 august 1969 – Vizita președintelui S.U.A., Richard Nixon, în țara noastră

Sâmbătă, la amiază, a sosit la București președintele Statelor Unite ale Americii, Richard Nixon, împreună cu soția, care, la invitația președintelui Consiliului de Stat al R. S. R., Nicolae Ceaușescu, face o vizită oficială în țara noastră.

Aeroportul Internațional Otopeni cunoaște atmosfera specifică festivităților de primire a șefilor de state și de guverne. Pe frontispiciul aerogării se află portretele celor doi președinți. Sunt arborate drapelele de stat ale României și Statelor Unite ale Americii. Pe mari pancarte sunt înscrise în limbile română și engleză, urările: „Trăiască prietenia dintre popoarele român și american”.

Pe aeroport se găsesc mii de bucureșteni veniți să salute cu cordialitate pe distinsul oaspete, în a cărui vizită opinia publică din țara noastră vede un moment important care deschide noi posibilități pentru o și mai largă dezvoltare a legăturilor politice, economice și tehnico-științifice între România și S. U. A., și este menită să contribuie la cauza destinderii și înțelegerii între popoare, corespunzător intereselor majore ale păcii. [...]

Vineri, 5 septembrie 1969 – Momentul estetic *Ion* – 25 de ani de la moartea lui Liviu Rebreanu

Într-un interviu, Liviu Rebreanu mărturisea despre creațiile artistice și, implicit, despre propriile sale creații literare că „nu trebuie socotite definitive decât din ziua morții autorului, zi care e adevărata onomastică a unui scriitor!...”

Și iată că de la 1 septembrie 1944, când se stinge la Valea Mare, lângă Pitești, trecerea vremii a consemnat douăzeci și cinci asemenea adevărate zile onomastice ale scriitorului, zile care au punctat intrarea definitivă a operei lui Rebreanu în patrimoniul spiritual al poporului nostru. Dacă pentru exigența sa artistică definitivarea operei se racorda fenomenului irevocabil al morții, pentru conștiința literară românească interbelică lucrarea literară a lui Rebreanu căpătase însemnele perenității incontestabile încă din anul 1920, anul apariției romanului *Ion*. Pentru destinul său literar, pentru drumul prozei românești, romanul *Ion* marchează un valoros moment estetic, un moment de răscruce în evoluția fenomenului literar românesc dinspre tradiționalism spre modern, dinspre național spre universal. [...]

Sâmbătă, 6 septembrie 1969 – Un înaintaș ilustru al culturii românești: Nicolae Filimon

Ziua de 6 septembrie ne amintește că s-au scurs 150 de ani de la nașterea lui Nicolae Filimon, reprezentant strălucit al culturii noastre moderne. Format la școala revoluției burghezo-democratice, care folosea cultura și literatura ca o tribună de luptă patriotică, Nicolae Filimon nu va rămâne în afara ambiției enciclopedice, ce cuprinsese întregul curent, și se va afirma, atât ca prozator, cât și ca folclorist, critic muzical și dramatic. Pentru scurta perioadă în care s-a desfășurat (mai puțin de 8 ani), activitatea lui a fost pe cât de bogată, pe atât de valoroasă. Colaborările sale la *Țeranul român*, *Naționalul* sau *Revista Carpaților* vor releva un cronicar bine informat, cu un acut simț al responsabilității profesionale, cu observații îndrăznețe, ca unghi de vedere și ca expresie critică. [...]

Sâmbătă, 27 septembrie 1969 – *Secolul XX* la numărul 100

În urmă cu câteva zile, cititorul dornic de o literatură de calitate a avut bucuria de a găsi în chioșcuri numărul 100 al revistei *Secolul XX*. Primul număr, apărut la 1 ianuarie 1961, își propunea „să înfățișeze lucrări din literatura străină, contribuind astfel la informarea cititorilor săi, publicând totodată materiale de analiză și generalizare a fenomenelor vieții literare internaționale, prin interpretarea acestora în spiritul marxism-leninismului”.

Printre celelalte zeci de reviste literare care apar în toate colțurile țării, *Secolul XX* are un loc distinct, care nu poate fi confundat cu altele. Revista, care a ajuns la al 100-lea ei număr, este în intenție și

realitate o publicație de literatură universală, fără a exclude din cuprinsul ei tot mai numeroasele prezențe românești de pe toate meridianele lumii. [...]

Duminică, 2 noiembrie 1969 – „Trenul inaugural 1869 pleacă de la linia 14...”

S-au împlinit 100 de ani de la inaugurarea liniei ferate București – Filaret – Giurgiu, moment care a marcat intrarea României în circuitul civilizației și al progresului prin intermediul stăpânirii și folosirii forței aburului. Reeditând acest eveniment la distanță de un secol, vineri dimineață, la peronul liniei 14 din Gara de Nord, a poposit trenul inaugural 1869, alcătuit din trei vagoane de clasă, imagine fidelă a celor de odinioară, și din locomotiva „Călugăreni 43” – una dintre primele 5 mașini cu aburi care au circulat pe ruta București – Giurgiu.

În animația specifică a gării de atunci și de azi, păstrând, totuși, caracterul festiv al evenimentului, impieगतul de mișcare Ioan Traian pășește în fața tribunei instalate pe peron, rostind, ca și înaintașul său, textul unui scurt raport protocolar: trenul inaugural, având la bord un mecanic, un fochist și trei conducători de bilete, este în bună stare, pregătit să pornească pentru reconstituirea cursei făcute în ziua de 31 octombrie 1869, la deschiderea acestei linii.

Apoi, pe peron a răsunat puternic vocea dispecerului, replică pe care megafonul o dă astăzi pâlniei de odinioară, anunțând călătorii: trenul inaugural 1869 pleacă de la linia 14, la ora 10.45, în direcția Giurgiu, având opriri în stațiile Jilava, Comana, Băneasa și Frătești.

La ora fixată, înscrisă în diagrama de acum 100 de ani, în sunetul cornului, vechiul semnal de „cale liberă”, și în aplauzele puternice ale asistenței, locomotiva „Călugăreni 43” de 300 c. p. și cu „iuteala maximă de 50 km pe oră”, a pornit către Giurgiu. În vagoane, călătorii, costumați în straie de epocă, sunt însoțiți de conducătorii de bilete, de fotoreporteri, operatori de televiziune și ziariști. Cei rămași pe peron urmăresc trenul până departe, în timp ce călătorii flutură batiste de la ferestrele vagoanelor.

Marti, 4 noiembrie 1969 – Premiul Nobel pentru Literatură 1969: Samuel Beckett

În urmă cu câteva zile, Academia Suedeză de Științe din Stockholm a atribuit Premiul Nobel pentru Literatură pe anul 1969 scriitorului Samuel Beckett.

Samuel Beckett s-a născut la 13 aprilie 1906, la Foxrock, în apropierea Dublinului. După absolvirea cursurilor de școală la Trinity College din Dublin, obține un post de lector la Școala Normală Superioară din Paris. În 1939 se stabilește pentru totdeauna în Franța. „Prefer Franța în timp de război Irlandei în timp de pace” – avea el să spună. Irlandezul, a cărui patrie era neutră, se declarase încă din 1934 împotriva crimelor din Germania nazistă. După ocuparea Franței, intră în rândurile Rezistenței franceze, sfârșind războiul ca voluntar într-o unitate de cruce roșie.

Reprezentant de frunte al noului teatru, Samuel Beckett a debutat în literatură ca poet, publicând în 1930 poemul „Whoroscope”, urmat de un eseu asupra lui Proust (1931). În 1938 publică la Londra primul său roman – *Murphy* – apărut la Paris în 1947 în traducerea autorului. Urmează un al doilea roman, *Natt*, câteva povestiri, lucrări care marchează sfârșitul așa-zisei perioade engleze. [...]

Miercuri, 12 noiembrie 1969 – 100 de ani de la moartea lui Gheorghe Asachi

Gheorghe Asachi (1788-1869) a fost un fondator în unele domenii ale culturii românești, în altele un ostenitor în primele rânduri, alături de alții care trăgeau cele dintâi brazde. Se poate afirma cu certitudine că n-a fost activitate culturală din Moldova primei jumătăți a veacului al XIX-lea la care să nu fi participat, să nu-și fi adus contribuția. În perioada 1813-1849 a fost conducătorul mișcării culturale românești din Moldova, când se făceau primii pași ai renașterii culturale.

Gheorghe Asachi a fost un pionier, un deschizător de drumuri noi în cultura românească din Moldova, a îmbogățit și lărgit conținutul acesteia, ceea ce a avut o importanță deosebită pentru evoluția societății moderne românești. Datorită multiplelor sale contribuții, nu există domeniu al culturii moldo-

vene din veacul trecut care să fie cunoscut fără a se cerceta opera ilustrului Gheorghe Asachi. De aceea, afirmația marelui istoric Nicolae Iorga o găsim întru totul edificatoare: „Nu era pe acea vreme român care să știe atâtea lucruri ca dânsul”. [...]

Joi, 20 noiembrie 1969 – Pentru a doua oară pământeni au debarcat pe Lună

Astronauții americani Charles Conrad și Alan Bean au atins miercuri, la ora 8.55 (ora Bucureștii) suprafața Lunii într-o zonă situată în Oceanul Furtunilor. Este pentru a doua oară în istoria umanității când pământeni debarcă pe un alt corp ceresc. Dacă pentru precursorii lor, Neil Armstrong și Edwin Aldrin, așezarea lină a „Vulturului” în Marea Liniștii, la 21 iulie a.c., a fost însoțită de clipe dramatice, marcându-se o deviere de câțiva kilometri [față] de punctul stabilit inițial, pentru „Intrepid” – modulul lunar al echipajului navei „Apollo-12” – aselenizarea a reprezentat un succes desăvârșit, fiind atât de precisă, încât i-a uimit și pe cei doi astronauți. „Suntem exact în dreptul punctului stabilit. Nu-mi vine să cred. Este fantastic!” – a exclamat prin radio Conrad în ultimele clipe ale zborului. Apoi, picioarele telescopice ale lui „Intrepid” au atins solul într-un nor de praf lunar, într-un punct care se află foarte aproape de locul unde se găsește sonda lunară „Surveyor-3”, lansată în aprilie 1967. [...]

Sâmbătă, 29 noiembrie 1969 – Traian Bîlțiu-Dăncuș la 70 de ani

Pornind de la Ieud, unde s-a născut la 29 noiembrie 1899, fiul dascălului Petru Bîlțiu face cunoștință, de mic, cu mai multe greutăți și necazuri și cu mai puținele bucurii ale vieții țaranului român de la începutul veacului. Anii petrecuți pe meleagurile Izei și ambianța social-politică a vremii îi vor modela caracterul, imprimându-i dârzenia și cutezanța strămoșilor. Pentru domnia sa, greutățile au constituit verigi de legătură între diverse etape ale vieții, punți întinse spre noi realizări.

După ce abandonează Politehnica, urmează cursurile Școlii de Arte Frumoase din București, unde-i are ca mentori pe G. D. Mirea la pictură, Costin Petrescu la frescă și compoziție și pe Gabriel Popescu la gravură.

Spirit frământat, sensibil, veșnic în căutarea unor noi cunoștințe și experiențe pe care să și le aproprie, Traian Bîlțiu-Dăncuș nu va rămâne multă vreme profesor la Școala Normală din Sighetul Marmăției, ci va porni să colinde lumea. Pleacă la Paris, apoi în Algeria, Maroc și Tunisia, unde, în 1929, realizează o desăvârșită frescă în Sala Mare a Muzeului Oceanografic din Cartagina. Călătorește prin Spania, Germania, Italia, Austria și Turcia, consemnându-și impresiile în lucrări de dimensiuni mici (acuarele, uleiuri, fresce de șevalet), pe care le va prezenta publicului românesc în diferite expoziții, personale sau de grup, în București (1927, 1936), Cluj (1929, 1935). [...]

Sâmbătă, 13 decembrie 1969 – Adunarea generală a ASTREI la Baia Mare

În vara anului 1903 Baia Mare trăia un eveniment deosebit. Asociațiunea pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român din Transilvania (ASTRA), după 42 de ani de activitate neobosită pusă în slujba emancipării poporului român din fosta monarhie, a menținerii și dezvoltării conștiinței unității naționale a românilor, cunoștea la Baia Mare satisfacția uneia dintre cele mai reușite manifestări ale sale.

Adunarea generală organizată la Baia Mare în august 1903 a fost, ca și celelalte manifestări de

amplare ale ASTREI, moment minunat de afirmare a spiritului românesc, a culturii și voinței naționale a românilor din fosta monarhie austro-ungară.

Adunarea cercuală a despărțământului Sătmăr al ASTREI, care a avut loc la Turț (Oaș), la 10 august 1902, a înaintat invitația sa Comitetului central al asociației de a ține adunarea sa generală pentru anul 1903 la Baia Mare. După acceptarea invitației, s-a constituit la Baia Mare un comitet însărcinat cu organizarea adunării și a festivităților ce urmau să o însoțească. [...]

Sâmbătă, 20 decembrie 1969 – 175 de ani de la nașterea lui Anton Pann

Se împlinesc anul acesta 175 de ani de la nașterea lui Anton Pann, „finul Pepei cel isteț ca un proverb” – cum îl numea Eminescu –, fiul unui căldărar român și al unei grecoiace, apreciat de Vasile Alecsandri, B. P. Hasdeu, I. L. Caragiale etc., în primul rând pentru fondul popular al operei sale, pentru prețuirea aceluia „izvor pururi reîntinerit” – folclorul nostru.

Până nu demult, istoria noastră literară l-a privit contradictoriu; i se contesta dreptul de „folclorist”, deoarece n-a publicat poezii populare așa cum le-a cules, ci modificându-le; poet original nu fusese, deoarece i se cunoșteau prea direct sursele. În felul acesta, a fost privit uneori cu îngăduință, alteori cu ușor dispreț. La aceasta a mai contribuit și propria lui atitudine, foarte modestă în legătură cu îndeletnicirea lui poetică. El n-a bănuț niciodată că activitatea îi va deveni obiect de studiu pentru mari folcloriști, ca M. Gaster și G. Dem. Teodorescu. [...]

Duminică, 21 decembrie 1969 – Biblioteca Municipală – sursă sistematică de cultură

Lungul drum al cărții de la autor la cititor trece prin bibliotecă. Pe acest traseu, biblioteca are menirea de a conserva în mod organizat producția editorială, fiind în măsură să satisfacă corespunzător și permanent apetența de cultură a maselor, oferind, ca dintr-un tezaur, nestemata spirituală care este cartea.

În Baia Mare acest rol, ca instituție publică de cultură, revine Bibliotecii Municipale. Dacă la înființare, în 1951, biblioteca pornea la drum cu o zestre de 5.000 de volume, ea a ajuns la ora actuală să dețină un fond de aproximativ 120.000 de exemplare de cărți și periodice, ceea ce, s-o recunoaștem, nu e puțin. Paralel cu acest spor cantitativ s-a înregistrat și un spor calitativ: dintr-un depozit de cărți, biblioteca a devenit o sursă sistematică de cultură. Sistematicul se argumentează prin munca depusă de colectivul bibliotecii în vederea structurării fondului. Astfel, există un fond de bază (carte vechi, carte rară, colecții speciale, exemplare din producția editorială curentă), care constituie patrimoniul bibliotecii și care este accesibil cititorilor numai în sălile de lectură. Lectura la domiciliu se asigură prin intermediul fondului de împrumut, dispus în 2 secții (adulți și copii), 2 filiale în raza orașului și 7 biblioteci de casă în cartierul Ferneziu.

Biblioteca are un profil enciclopedic, cuprinzând colecțiile de cărți și publicații din toate domeniile: beletristică, științe social-ideologice, artă, știință și tehnică etc. În acest sens, o atenție deosebită a fost acordată acțiunii de completare a colecțiilor.

În domeniul informării cititorilor asupra colecțiilor bibliotecii, tot în ultimii ani s-au realizat și sunt în curs de realizare instrumente complete de dezvoltare prin sistemul de cataloage. Astfel, la Secția de împrumut sunt definitivare catalogul sistematic (pe materii), cel alfabetic (pe autori) și cel pe titluri, iar la Sala de lectură și Fondul documentar este în curs de definitivare același sistem de cataloage.

Serviciul de informare bibliografică creat în ultimul timp urmărește punerea la dispoziția cititorilor a unor instrumente eficace și operative de orientare a lecturii. Pe această linie s-a început întocmirea unor fișe bibliografice, realizându-se până acum cele de istorie și critică literară, folclor și lingvistică, pe parcurs, selectiv, ele fiind întregite. În perspectivă, același fișier va fi extins și în sectorul periodicelor, unde deocamdată există doar evidența celor peste 360 de titluri de publicații la care biblioteca este abonată.

Pentru cititorii care frecventează biblioteca se dau consultații în vederea inițierii lor în procesul de mănuire a cataloagelor și fișierelor, [precum și] creării deprinderii de a se informa și documenta individual. În acest scop, biblioteca deține și un important fond de lucrări de referință (bibliografii, tratate, enciclopedii, dicționare etc.) prin intermediul cărora se depistează surse și informații dintr-un domeniu sau altul.

Prin Serviciul de informare bibliografică, biblioteca are și preocupări de cercetare propriu-zisă. În momentul de față se lucrează la întocmirea „Bibliografiei Maramureșului”, în care va fi semnalat și adnotat critic tot ce s-a scris de-a lungul anilor despre Maramureș. Pentru specialiști și cadre de conducere din întreprinderi și instituții s-a întocmit „Catalogul colectiv al publicațiilor referitoare la organizarea științifică a producției și a muncii existente în bibliotecile din Baia Mare”.

În rândul publicului băimărean, biblioteca cunoaște deja o largă popularitate, dovadă și numărul ridicat al cititorilor, un total de peste 90.000 în acest an, demonstrând interesul existent pentru lectură. Și în privința atragerii spre lectură a copiilor s-a ajuns la bune rezultate, găsindu-se forme adecvate de propagare a cărții, îndeosebi printr-o strânsă legătură cu școlile din oraș.

Activitatea de până acum a bibliotecii, dar mai ales perspectivele ei pretind o îmbunătățire substanțială a bazei materiale existente. Și acută în primul rând este lipsa de spațiu. Deja noua producție editorială, care intră în bibliotecă într-un ritm de circa 10.000 de volume anual, nu poate fi depozitată conform cerințelor. Nu există condiții corespunzătoare pentru o bună păstrare, organizare și prezentare a colecțiilor, accentuându-se procesul de degradare a cărților. Spațiul sălilor de lectură e redus, doar 25 de locuri, fiind fie suprasolicitat la anumite ore, fie în genere inadecvat pretențiilor unei lecturi eficiente, ceea ce nemulțumește și îndepărtează pe mulți dintre cititori, printre ei elevi, studenți, cadre didactice, specialiști, care se adresează acestei biblioteci ca principalei instituții publice de lectură din județ. O consultare satisfăcătoare a ziarelor și revistelor presupune o sală specială destinată periodicelor. Acțiunile de masă atractive (expoziții și prezentări de cărți, seri literare, întâlniri cu scriitori, discuții cu cititorii etc.) presupun și ele o sală aparte. Rafturile libere, ca modalitate dintre cele mai eficace pentru un contact direct și spontan între cititor și carte, sunt imposibil de amplasat.

Prin urmare, între obiectivele culturale de stringentă necesitate municipiului Baia Mare un local adecvat pentru bibliotecă va trebui să figureze la loc de frunte. Nu e numai o necesitate, de mult resimțită, dar e și o chestiune de mândrie. În profilul cultural al altor orașe, biblioteca are un frontispiciu și o emblemă glorioasă. Dacă în Baia Mare tradiția a lucrat mai puțin în acest sens, ea va trebui consolidată prin eforturi la scara exigențelor actuale.

Marti, 23 decembrie 1969 – Festivitățile închinare sărbătoririi semicentenarului Liceului Nr. 1 din Baia Mare

Sâmbătă, 20 decembrie, ora 9. Prin ținuta sărbătorească și prin animația din jurul său, liceul din strada 17 Octombrie își anunță bucuria de a fi împlinit anul acesta 50 de ani de viață. Rezultat al aspirațiilor legitime de emancipare social-culturală a acestui ținut nordic al patriei, înființarea acum 50 de ani a Liceului „Gheorghe Șincai” la Baia Mare a fost un act de cultură cu adânci rezonanțe pe plan spiritual, el având un rol de mare importanță în cultivarea limbii strămoșești, în răspândirea culturii și științei pe meleagurile maramureșene.

Încă de la intrarea în școală, un nesfârșit culoar viu de aplauze și zâmbete i-au întâmpinat pe cei sosiți să onoreze cu prezența acest mare eveniment din viața școlii, profesori și elevi făcând o primire de neuitat vechilor dascăli ai liceului și reprezentanții celor 50 de promoții care și-au legănat aici primele vise despre viitor, și-au format un crez și un ideal în viață. S-au reîntâlnit aici după zeci de ani profesori și elevi, oameni veniți din toată țara să-și aducă aminte împreună de începuturile lor și ale școlii, despre năzuințele și împlinirile de azi.

Se vizitează localul școlii, laboratoarele. Într-una dintre săli o carte voluminoasă este asaltată de tineri și vârstnici: în filele sale sunt menționate numele tuturor celor peste 5.000 de absolvenți ai liceului. Cu acest prilej, fiecare participant a semnat de prezență. Alături se află cartea de onoare a școlii: pe o singură filă sunt înscrise numele celor 9 care au format prima promoție de absolvenți în 1920. [...]

Lansarea primului volum al cărții *Jurnalul cavalerului: cu tricolorul, de la Chisindia la Nalcik și înapoi: 1941-1943*, de Ioan Alexandru Cosma

Ștefan SELEK
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Miercuri, 21 august 2019, Sala de conferințe

La evenimentul organizat de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, în colaborare cu Societatea Cultural-Istorică „Mihai Viteazul” din Ploiești, au fost prezenți: familia, prieteni și colaboratori ai autorului, membri ai Societății Cultural-Istorice „Mihai Viteazul”, exponenți ai universului militar.

Ștefan Selek

Nalcik este localitatea cea mai depărtată cucerită de Armata română în războiul din est contra Rusiei sovietice, iar în zilele noastre este un oraș în sudul Rusiei, de aproape 300.000 de locuitori, capitală a Republicii Kabardino-Balcare.

Moderatorul întâlnirii, dr. Teodor Ardelean, a salutat publicul prezent și a făcut câteva aprecieri legate de autor: „Istoria este cea dintâi carte a unei nații”, spunea Bălcescu, dar istoria înseamnă și trăire, noi avem experiența trecutului și speranța viitorului. Familia Cosma este una dintre familiile cu un palmares foarte încărcat la bilanțul neamului românesc. Mircea Cosma este unul dintre cei mai bogați români, dacă luăm în considerare cele 208 monumente dedicate marilor bărbați ai neamului românesc. La finalul intervenției,

Teodor Ardelean a citat dintr-un articol intitulat „Aurel Vlaicu comemorat de întreaga Românie”, semnat de conf. univ. dr. Ștefan Vișovan, din nr. 51/decembrie 2013, al revistei *Familia română*, ocazie cu care i-a oferit lui Mircea Cosma cinci exemplare din revistă.

Inginerul Mircea Cosma, fost președinte al Consiliului Județean Prahova, a mărturisit: „Au rămas în istorie popoarele care au știut să-și facă biblioteci, monumente și să scrie cărțile despre ele însele. N-am aflat, decât în 1959, când am răscolit podul casei părintești, că tatăl meu s-a întâlnit în Crimeea cu Antonescu și a primit Ordinul «Mihai Viteazul». Mi-am făcut o datorie din a aduce în conștiința generației noastre și a celor mai tineri ceea ce s-a întâmplat atunci, care au fost trăirile, idealurile, cum s-a desfășurat acel război. Cartea vine să umple acest gol, al mândriei de a fi român. M-am atins foarte puțin de însemnări, astfel încât ele să corespundă aceluia moment. Prin această carte am făcut o restituire pentru noi, dedic cartea nepoților mei și orașului Baia Mare. Educația pe care am primit-o de la părinți mă face să port patria în suflet. Am făcut cadou Bibliotecii Județene «Petre Dulfu» două hărți ale României Mari, motivul pentru care a trecut Armata Română Prutul fiind tocmai acesta: Pentru patrie! În al Doilea Război Mondial, Armata Română a mers pe jos sau călare, săptămâni întregi, câte patruzeci de kilometri pe zi, în timp ce armata germană era motorizată. Ordinul «Mihai Viteazul», din care a făcut parte tatăl meu, este gloria și mândria Armatei Române. Al doilea volum al cărții va cuprinde campania de la Chisindia la Budapesta și reîntoarcerea din refugiu, iar al treilea volum va purta titlul *Povara tinereții noastre*”. Mircea Cosma și-a încheiat intervenția anunțând că volumul va fi lansat și la Cahul, în Republica Moldova.

Alexandru Cosma, subprefect al județului Maramureș, a mulțumit gazdelor pentru organizare și implicare în viața culturală a orașului și a făcut o scurtă prezentare biografică a domnului Mircea Cosma: președinte al Societății Cultural-Istorice „Mihai Viteazul” din Ploiești și fost președinte, pe o perioadă de trei mandate, al Consiliului Județean Prahova. În prima calitate, a ridicat 208 monumente în 45 de țări, dedicate marilor personalități ale neamului românesc, din dorința de a vedea România Mare în gra-

nițele sale. „Reconstituirea campaniei militare nu este doar un omagiu adus tatălui său, ci și o lecție de istorie pe care nu o găsim în manuale”, a completat Alexandru Cosma.

Colonel (r) Ioan Bota, președintele Filialei Maramureș a Asociației Naționale Cultul Eroilor „Regina Maria”, a declarat că pentru el evenimentul este o sărbătoare, fiindcă se lansează o carte despre un ofițer al Armatei Române care a primit cea mai înaltă decorație din partea mareșalului Ion Antonescu:

Ordinul „Mihai Viteazul” în grad de Cavaler. Ioan Bota și-a continuat intervenția vorbind despre Ordinul Militar „Mihai Viteazul”, cea mai înaltă distincție militară de război, instituit de regele Ferdinand în 1916, destinat ofițerilor care s-au distins prin fapte de arme în lupta contra inamicului. La final, colonelul Bota a mărturisit că se mândrește cu faptul că l-a întâlnit pe maiorul Ioan Alexandru Cosma, în 1994, la Valea Chioarului, cu ocazia dezvelirii bustului lui Mihai Viteazul.

Cristian Mareș, directorul Editurii Marist și redactor-șef al revistei *Tactica și strategia*, a declarat că este deosebit de important faptul că mai apar astfel de jurnale de război ale oamenilor de arme români, care se constituie în adevărate comori pentru cercetători. Apoi domnul Mareș a făcut o minuțioasă și detaliată prezentare a întregii campanii descrise în jurnal, folosindu-se de imagini din arhiva proprie sau din cartea lansată. Momentul a fost apreciat de către publicul prezent în sală.

Finalul i-a aparținut conferențiarului universitar dr. Florian Roatiș, prezent în calitate de prieten al lui Mihai și Silviu Cosma, de la care a auzit despre tatăl lor, pe care l-a cunoscut vag și despre care a aflat mai multe citind cartea de față. „Aș fi vrut ca el să fi fost pus autor, deoarece sunt poveștile lui de război, notițele lui, luate în condiții vitrege de frig, ploaie, după și înaintea luptelor”, a continuat Florian Roatiș, afirmând apoi despre eroul cărții că este un personaj deosebit, care ne face să fim mândri că în Baia Mare a existat Ioan Alexandru Cosma, un militar român cu patriotismul în sânge. „Am citit cartea cu plăcere și sunt de acord că în prima parte stilul este unul sec și concis, deoarece faptele de arme nu-i lăsau răgazul să-și dezvolte din punct de vedere literar scrisul, dar în partea a doua, campania din 1942-1943, în timpul refacerii de la Bahcisarai, garnizoana comandantului militar Ioan Alexandru Cosma a avut și o viață normală, reflectată din punct de vedere stilistic, în carte, amintind episodul când, cu ocazia Paștelui, militarii au vizionat *O scrisoare pierdută*, iar apoi au ascultat muzică de operetă”, a încheiat conferențiarul.

La finalul evenimentului, Mircea Cosma a acordat doritorilor autografe pe cărțile oferite la intrarea în sală.

Memoria ca formă de justiție

Dr. Ioan GOGOTA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Miercuri, 23 octombrie 2019, Sala de conferințe

În data de 23 octombrie 2019, în Sala de conferințe a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, a avut loc lansarea cărții *Memoria ca formă de justiție*, un motto care este inscripționat pe Memorialul de la Sighet, despre care Ana Blandiana vorbește atât de sugestiv: *atunci când justiția nu reușește să fie o formă de memorie, memoria singură poate fi o formă de justiție*.

Evenimentul a coincis cu Zilele Electro Sistem, la care biblioteca sus-amintită, în calitate de parteneră, a găzduit lansarea celui de-al 11-lea volum din suita de albume cu tematici diferite a cărei inițiativă și finanțare aparțin grupului de firme Electro Sistem.

Moderatorul evenimentului a fost prof. dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre

Dulfu” Baia Mare, iar invitații care au vorbit despre carte au fost acad. Ana Blandiana, conf. univ. dr. Gheorghe Mihai Bârlea la Centrul Universitar Nord Baia Mare, dr. Boca Ioana, cercetător și director al Memorialului de la Sighet, precum și Ștefan Blasko – director general Electro Sistem.

Plecând de la o celebră maximă atribuită lui Terentianus Maurus: *Habent sua fata libelli* (Cărțile își au destinul lor), dr. Teodor Ardelean a mulțumit celor prezenți pentru dorința de a participa la o clipă de istorie

pusă într-o altă lumină. Prezența invitaților de marcă la această magnifică lansare – a spus vorbitorul – este mai importantă decât orice oră de istorie, decât orice pledoarie academică, iar gestul lui Ștefan Blasko este absolut excepțional, deoarece creează sinergie economie-cultură. Referindu-se la frumoasa cugetare „Carte frumoasă, cinste cui te-a scris!”, amfitrionul evenimentului a afirmat că istoria culturii ne alimentează și ne extrage valorile, iar noi trăim vremuri extrem de provocatoare, lansarea de carte fiind astăzi sub semnul admirării.

Fiind invitat să-și expună un punct de vedere referitor la acest album, Ștefan Blasko a amintit că el s-a realizat la inițiativa conferențiarului universitar dr. Gheorghe Mihai Bârlea și se înscrie pe linia albumelor specifice zonei geografice, menite să pună în valoare istoria, cultura artistică și spiritualitatea acestei zone.

La rândul său, dr. Boca Ioana a subliniat că albumul este un omagiu adus victimelor comunismului, celor peste 500 la număr, iar întregul material folosit pentru redactarea albumului e concentrat pe un material aparținând lui Romulus Rusan, director științific al Centrului Internațional de Studii asupra Comunismului (C. I. S. C.), omul care a realizat ideea de muzeu, și pe un alt document de istorie din perioada 1945-1989, cu referire la operele de distrugere a școlilor, grădinițelor, spitalelor, bisericilor etc. Referindu-se la vizitatorii muzeului, a precizat că *aceștia sunt impresionați de sobrietatea discursului muzeografic, pentru că nu prezentăm nimic foarte senzational, fiecare sală a muzeului fiind o cercetare științifică foarte amănunțită, o cercetare de arhivă, în sprijinul căreia aducem documente.*

Ulterior, conf. univ. dr. Gheorghe Mihai Bârlea a vorbit despre ideea de a întocmi albumul, despre cercetătorii implicați, întrucât *Memorialul de la Sighet* este format din Muzeul de la Sighet, Centrul Internațional de Studii asupra Comunismului, cu sediul în București și organizator al Școlii de Vară. Este o „instituție a memoriei”, unică în felul ei, prin faptul că este, în același timp, institut de cercetare,

de muzeografie și de învățământ. Albumul este redactat în 3 limbi de circulație internațională, fiind promovat de broșuri, pliante, mărci sau alte înscrisuri, iar *Memorialul de la Sighet* este singura instituție din România de acest fel, parte a patrimoniului european. Referindu-se la sediul Muzeului din Sighet, a menționat că acesta se afla pe strada Corneliu Coposu nr. 4, având 50 de săli de expunere, în care sunt ilustrate rezistența la comunism și represiunea comunistă în România. Muzeul dispune de un spațiu de reculegere și rugăciune – arhitect Radu Mihăilescu și de „Cortegiul sacrificiilor”, grup statuar realizat de Aurel Vlad. Tot de Muzeu aparține și Cimitirul Săracilor, situat la 2,5 km de municipiul Sighetul Marmăției, pe drumul european Sighet-Satu Mare, care este în curs de amenajare sub forma unui monument peisagistic dedicat memoriei morților din închisoarea Sighet în perioada 1950-1955.

Ana Blandiana, om de cultură și unul dintre exponenții cei mai reprezentativi ai generației sale, a definit Memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței, realizat și administrat de Fundația Academia Civică, drept *cea mai mare victorie asupra comunismului, o formă de concretizare a acestei victorii, un mijloc de resuscitare a memoriei colective înfăptuit după 1989*.

Militantă activă în Alianța Civică (împreună cu soțul său, Romulus Rusan) și cofondatoarea Memorialului Victimelor Comunismului și al Rezistenței, numit și *Memorialul de la Sighet*, în cadrul căruia activează Centrul Internațional pentru Studiul Comunismului, Ana Blandiana spune că *cultura ne va salva bogăția spirituală cum altădată ne-a scăpat de sărăcie*, pentru că, se știe, arta a rezistat cenzurii comuniste.

Referindu-se la proiectul primului Memorial al Victimelor Comunismului, Ana Blandiana a precizat că principalul argument a fost că *nu putem să visăm o Europă unită decât în măsura în care vom fi în stare să ne unim nu numai politicile, ci și obsesiile. Obsesia Europei de est și a României este aceea a suferinței pe care a îndurat-o*. De asemenea, a făcut cunoscut că participă în fiecare an la Școala de Vară organizată de Fundația Academia Civică, Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței, C. I. S. C., Fundația „Konrad Adenauer”, cu sprijinul Serviciului Cultural al Ambasadei Franței la București și al Institutului Polonez.

Ana Blandiana a mărturisit că, fiind prezentă la simpozionul de vară de la Sighet (unde au avut loc dezbateri, colocvii, lansări de carte, vizionări de expoziții și de filme etc.), împreună cu invitați din Cehia, Polonia și Germania, a rămas plăcut surprinsă de faptul că în fiecare an participă mulți tineri, majoritatea elevi cu vârste cuprinse între 15 și 18 ani, iar temele discuțiilor sunt de fiecare dată axate pe tema rezistenței prin cultură și, în mod special, prin poezie.

Ana Blandiana face parte dintr-o categorie de scriitori pentru care singurul lucru important este să se exprime pe ei înșiși, cu adevărurile lor, pe care le-au descoperit doar ei. Adevărul este tema discuțiilor de orice fel, pentru că din dorința noastră de a cunoaște adevărul provin scârba și disprețul față de minciună și față de oamenii nesinceri. Prin aceasta consideră că își face datoria – să spună ceea ce vrea să spună, cum s-au petrecut lucrurile cu adevărat, cum le-a văzut și cum le-a înțeles ea.

Fiind conștientă de rolul și locul pe care și le-a asumat în societate, omul de cultură Ana Blandiana a devenit, fără voia sa, un simbol, un personaj politic care a ieșit în față pentru că respectă valorile morale, iar politica trebuie să fie o luptă pentru moralitate, adevăr și bine.

Ca poet și scriitor, Ana Blandiana are aerul boem și justițiar în care boemia este o stare de spirit, un blazon al vârstei, un mod de evadare din viață spre necunoscut, pentru că surprinde și înțelege esența vieții prin vers, prin cuvânt. Născută în România, Ana Blandiana consideră că redescoperirea omului este dictată de nevoia de spiritualitate, poezii și scriitorii români fiind mai sensibili comparativ cu cei din vestul Europei, care beneficiază de țări bogate, iar criza spirituală este mai profundă.

Regimurile totalitariste, care au supraviețuit prin represiune, au instaurat asasinatul fizic și moral, iar evoluția comunismului a fost diferită de la o țară la alta și de la o perioadă la alta, mulți membri ai societății românești fiind martorii guvernării menținute prin teroare, violență și crimă, prin persecuții și minciună – metode prin care conducătorii comuniști au inoculat frica și au sacrificat milioane de

oameni, considerați dușmani de clasă sau dușmani ai poporului. Regimurile totalitariste au transformat indivizii în mase și au încercat să le anuleze personalitatea, sădind în sufletele tinerilor ura și înlocuind principiile morale creștine cu altele antiumane.

În acest fel, au fost promovate interese meschine, încurajate dezbinările, intoleranța, diversivitiunile politice, naționale și religioase. Referindu-se la regimul comunist din România, *alimentat timp de jumătate de secol de ură*, Ana Blandiana a definit comunismul ca fiind *ceva îngrozitor de periculos și greu de înfrânt, pentru că are două fețe: a visului și o față a realității, iar visul este întotdeauna mult mai greu de înfrânt*.

Ana Blandiana (pe numele real Otilia-Valeria Coman, căsătorită Rusan), s-a născut la Timișoara, la 25 martie 1942, și a urmat cursurile Facultății de Filologie a Universității din Cluj. Ulterior, și-a perfecționat studiile la Iowa University (SUA) și Heidelberg Universităt, DAAD Berlin.

Personalitate complexă prin varietatea și importanța operei sale, prin prezența în viața socială, politică, activitatea publicistică a autoarei cuprinde, atât cărți de poezie, cât și de proză, majoritatea dintre acestea fiind traduse, începând din 1982, la prestigioase edituri din Polonia, Germania, Italia, Marea Britanie, Spania, Estonia, Suedia, Norvegia, Ungaria, Franța, Olanda, Bulgaria, Letonia, Albania, Serbia, Slovenia, Macedonia, China, Coreea de Sud.

Prin opera filologică și cea literară, se numără printre scriitorii remarcabili ai generației sale și printre romancierii bine primiți de cititori și de critica literară, iar ca o recunoaștere a implicării sale în domeniul de referință, Ana Blandiana este recompensată pe măsură: Premiul pentru Poezie al Uniunii Scriitorilor din România, 1969; Premiul pentru Poezie al Academiei Române, 1970; Premiul pentru Proză al Asociației Scriitorilor din București, 1982; Premiul Internațional „Gottfried von Herder”, Viena, 1982; Premiul Național de Poezie, 1997; Premiul „Opera Omnia”, 2001; Premiul Internațional

„Vilenica”, 2002; Premiul Internațional „Camaïore”, 2005; Premiul Special „Acerbi”, 2005; Premiul „Poetul European al libertății”, 2016; Premiul Canadian pentru Poezie „Griffin”, 2018. De menționat este faptul că în perioadele 1959-1964, 1985, 1988-1989 a avut interdicții de publicare. În anul 1990, Ana Blandiana reînființează Pen Clubul Român, fiind aleasă președinte.

În plan politic s-a afirmat după evenimentele din 1989, fiind unul dintre inițiatorii Alianței Civice, pe care o conduce între 1991 și 2001, membru fondator și președinte al Academiei Civice,

care realizează, sub egida Consiliului Europei, Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet, membră a Academiei Europene de Poezie, a Academiei de Poezie „Stéphane Mallarmé” și a Academiei Mondiale de Poezie (UNESCO). Din anul 2016 este membru corespondent al Academiei Române.

Oglinzile Nordului. Din dreapta Tisei, la Cernăuți

Dr. Ioan GOGOTA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Vineri, 24 octombrie 2019, Solotvino (Ucraina)

Un eveniment de o importanță majoră pentru comunitățile românești din dreapta Tisei a avut loc la Solotvino (Slatina), în Maramureșul istoric din Ucraina, prilejuit de lansarea cărții *Oglinzile Nordului. Din dreapta Tisei, la Cernăuți*, avându-l ca autor pe poetul și ziaristul Gheorghe Pârja. Cartea s-a dorit a fi idealul de-o viață al poetului, conștient că doar prin investiție în cultură se poate păstra moștenirea culturală a celor care sunt și se consideră etnici români aflați pe malul stâng al Tisei, teritoriul care a făcut parte din România Mare, instituită prin jertfe la 1 Decembrie 1918.

Pentru realizarea acestui demers cultural, autorul a fost însoțit de dr. Teodor Ardelean – directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare, de conf. univ. dr. Gheorghe Mihai Bârlea, dr. Ioan Gogota (bibliotecar), Florentin Năsui (ziarist, corespondent pentru ziarul *Grainul Maramureșului*) și de Adrian Maghiar (conducător auto).

Manifestarea s-a desfășurat la Centrul de Informare al României, deschis printr-un proiect transfrontalier de către Ministerul Românilor de Pretutindeni în cadrul Primăriei Solotvino, și au participat la ea, alături de delegația din Baia Mare, Vasile Timur Chiș, muzeograf la Secția de științe ale naturii din cadrul Muzeului Maramureșului din Sighetul Marmăției, importante personalități din Transcarpatia, printre care Gheorghe Uhali – primarul orașelului Solotvino (Slatina), Grațian-Florin Pârva – consul general și Gheorghe Anghel – consul general adjunct din cadrul Consulatului României la Solotvino, Anica Bococi, președintele Asociației „Maramureș-Solotvino”, Ion M. Botoș – președintele Uniunii Regionale a Românilor din Transcarpatia „Dacia”, angajații centrului și reprezentanți ai altor asociații și uniuni ale românilor din Transcarpatia, majoritatea fiind profesori, intelectuali, persoane iubitoare de cultură românească din arealul localității Solotvino (Slatina).

Deschiderea evenimentului a fost făcută de Anuța Dan, coordonatoarea Centrului de Informare al României Solotvino, care a urat bun venit participanților, iar moderator a fost dr. Teodor Ardelean.

Fiind invitat să-și exprime un punct de vedere cu privire la volumul oferit de autor, consulul general al României la Slatina, diplomat Florin Pârva¹, a spus, printre altele: *Mă bucur să fiu astăzi din nou în mijlocul dumneavoastră și sunt onorat să vă cunosc pe dumneavoastră, oaspeții sosiți astăzi la Solotvino. Am reușit să parcurg câteva pasaje din această carte interesantă și țin să felicit autorul pentru contribuțiile aduse. Ceea ce am remarcat în mod deosebit este sufletul pe care autorul l-a pus în volum, că vorbește despre unitate și românii din dreapta Tisei. Am reușit și eu în scurtul timp de când sunt aici² să cunosc românii din dreapta Tisei și vă spun că sunt cel mai mândru că există asemenea oameni în acest Maramureș istoric. Am cunoscut profesori, copii, membri ai comunității și vreau să vă asigur că încercăm să avem o relație foarte bună. Încercăm să avem o relație bazată pe onestitate și a face lucruri pentru*

¹ Anterior preluării mandatului la Consulatul României la Solotvino, și-a desfășurat activitatea în Centrala Ministerului Afacerilor Externe din București, fiind, începând din 2014 și până în 2019, director adjunct al Direcției relații consulare și director al Direcției monitorizare și suport consular. A gestionat problematicile întregului ansamblu al relațiilor consulare și al sistemelor informatice consulare, în baza cărora toate misiunile diplomatice și oficiile consulare ale României din străinătate prestează activitatea consulară curentă și asigură asistență și protecție consulară cetățenilor români.

² Din anul 2003 este membru al Corpului diplomatic și consular al României, iar din data de 25 septembrie 2019 este numit consulul general în cadrul Consulatului României la Solotvino (Slatina) din Ucraina.

că eu sunt adeptul a face lucruri nu a vorbi fără să avem niciun rezultat. Prin urmare, revenind la carte, apreciez autorul pentru discursul interesant pe care l-a avut în acest volum și vă asigurăm în continuare de toată cooperarea noastră instituțională, Consulatul fiind deschis și disponibil pentru activitățile cultural-educative ce vor avea loc în viitorul apropiat, pe termen mediu și lung.

La rândul său, Teodor Ardelean a subliniat: *Chestiunea fundamentală care trebuie să ne rămână tuturor pe retina memoriei este că întâlnirea de astăzi trebuie să întrețină sufletele românești de aici, să le mențină și întărească pe mai departe prin această activitate, prin întrunirea de față. Dincolo de lucrările care se petrec pe această lume, cea mai importantă este marea lucrare a sufletului românesc, prin tot ce au întreprins înaintașii ca să se păstreze cultura, limba, civilizația românească în întregul areal în care ne-a așezat Dumnezeu pe pământ. Marea lucrare pe care o facem noi astăzi, fiecare după puterile lui, după învrednicirile și rosturile sale, de la domnul consul, la domnul primar, la noi, cei veniți din stânga Tisei și la toți ceilalți prezenți astăzi aici constă în aceea că suntem uniți și vrem să ne apărăm și să ne afirmăm identitatea. Nu trăim degeaba pe acest pământ. Esențial e să putem realiza solidaritatea ca virtute de sentiment național, de limbă, de cultură, de civilizație. De când Dumnezeu a lăsat să se încurce limbile la Turnul Babel, de atunci vorbim limbi diferite. Și interesele sunt diferite. Suntem aici, într-un Maramureș istoric, în care voi ați rămas două treimi aici, iar noi am rămas dincolo! În consecință, noi nu revendicăm teritorii. (...) Masa spirituală ne vine din lectură. Aici v-am adus o carte de hrană spirituală scrisă de ziaristul și poetul sensibil Gheorghe Pârja, membru al Uniunii Scriitorilor din România, un maramureșean autentic. Este cel mai bun exponent al graiului public pe care l-a exprimat gândirea jurnalistică românească în acești 30 de ani pe relația cu Basarabia (volumul Ochii Basarabiei) și acum, pe relația cu Maramureșul din dreapta Tisei și cu Bucovina. Este o lucrare din care și dumneavoastră faceți parte. Această carte este cartea neamului. Este o carte care s-a scris în timp. Am venit cu aceste Oglinzi ale Nordului mai întâi la voi (la Cernăuți vom merge luna viitoare), pentru că aici este frățietatea fundamentală. La final, a menționat că poezii vibrează, iar azi autorul Gheorghe Pârja ne-a făcut să vibrăm la gândurile pe care le-a inserat în carte.*

Fiind invitat să-și expună un punct de vedere în legătură cu cartea sus-amintită, poetul și consilierul județean Gheorghe Mihai Bârlea a vorbit despre autor considerându-l unul dintre cei mai importanți exponenți ai gândirii românești care și-au lăsat amprenta pe fructuoasele colaborări inițiate după 1989 în Ucraina. *E incredibil cum au trecut anii, aproape 3 decenii de când ne știm. Parcă a fost alaltăieri! Leșeam dintr-un timp istoric care ne-a despărțit. Ziaristul este un excelent intermediar între cetățean, comunitate și timpul viitor. Gheorghe Pârja lasă mărturie durabile despre noi, despre români. Se spune că suntem produsul unei culturi și al unei civilizații ale oralității, care ne-a dat identitate. Avem folclor extraordinar, avem tradiții, avem o unitate a limbii noastre care este cea mai puternică mărturie a identității. Aici, la dumneavoastră, s-a întâmplat miracolul binevenit de a nu vă pierde identitatea, limba. Această carte are rolul de a ne restitui pentru memoria noastră debutul unor relații frățesti, prietenești. Cartea este un document jurnalist, literar, un document de suflet. E o dovadă cât de puternic poate să iubească un jurnalist redescoperirea unui spațiu identitar. Nu știu dacă printre cei prezenți astăzi aici este cineva care să nu se regăsească în carte. Întâmplător, suntem cu toții actori în intervalul acesta de timp în relațiile dintre noi, încât acum suntem atât de familiari.*

La finalul acestui adevărat regal cultural, a luat cuvântul autorul, care a mulțumit celor prezenți pentru participare și, vorbind despre carte (care are 256 pagini), a remarcat următoarele: *Povestesc memoria Maramureșului istoric, a românilor din dreapta Tisei, în viziunea personală, de familie eșuată tragic, pe care o aveam în mine încă dintr-o copilărie timidă. Pe scurt, prima nevastă a tatălui meu Gheorghe a fost de aici. La prima descindere din 1990, prima preocupare a fost să-mi descopăr rădăcina familiei. Cartea de față s-a născut din acea insistență interioară să urmăresc fenomenul românesc, dar are și o componentă de documentare. Prin ea am descoperit lumea. Am avut șansa să fiu pe șantierul arheologic de la Peri-Grusevo, iar azi am fost la Muzeul de Istorie și Etnografie al românilor din Transcarpatia, acasă la familia Ileana și Ion Botoș – un lăcaș extraordinar. M-am îndrăgostit de cultura și emoția acestui muzeu-document. A fost o datorie de român, de maramureșean să vă dăruiesc această carte prefațată de Ilie Zegrea de la Cernăuți. Postfața este semnată de Teodor Ardelean.*

Pe marginea cărții și despre legăturile românilor de pe cele două maluri ale Tisei s-au mai exprimat și Dan Pralea, Spiridon Pralea, Florentin Năsui, prof. Gheorghe Moiş, prof. Ion Huzău, prof. Mihai Opriș – directorul Școlii Medii din Solotvino (Slatina), dr. Ion Botoș și Vasile Ona-Jotu – toți prieteni cu autorul.

Festivalul regional de poezie și teatru „Dor de satul lui Petre Dulfu”

Ștefan SELEK
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Miercuri, 30 octombrie 2019, Salonul Artelor

Manifestarea a avut loc în Salonul Artelor din cadrul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” și a fost gândită ca un omagiu adus marelui scriitor al românilor, Petre Dulfu, prin scoaterea la lumină a celor mai frumoase poezii din opera poetului, a unor piese de teatru după scrierile acestuia, precum și prin câteva cântece menite a redescoperi lumea fascinantă a satului autentic de pe Valea Someșului.

Au fost prezenți elevi de la școlile din Baia Mare, Șomcuta Mare, Tohat (satul natal al lui Petre Dulfu), Carei (jud. Satu Mare), Cășeu (jud. Cluj), însoțiți de profesorii lor. Aceștia au interpretat melodii, au recitat poezii din lirica lui Petre Dulfu și a altor poeți îndrăgostiți de satul românesc și au jucat câteva scenete inspirate din cea mai cunoscută operă, premiata de către Academia Română, *Isprăvile lui Păcală*.

La masa de prezidiu s-au aflat reprezentanții instituțiilor partenere în cadrul acestui festival: Despărțământul Șomcuta Mare al Asociațiunii Transilvane pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român (ASTRA), prin președinte prof. Alina Talpoș, moderatoare a evenimentului; Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, prin director dr. Teodor Ardelean, în calitate de gazdă; Inspectoratul Școlar Județean Maramureș, prin inspector școlar Natalia Fornvald; Facultatea de Litere – CUNBM-UTCN prin conf. univ. dr. Delia Suiogan, prodecan; Liceul Teoretic „Ioan Buteanu” Șomcuta Mare, prin prof. Sanda Muntean, director. Au mai luat cuvântul: Nicolae Petruș, preot ortodox protopop de Chioar; Vasile Butean, preot greco-catolic protopop de Chioar.

Teodor Ardelean a apreciat că „cel mai înalt omagiu pentru memoria lui Petre Dulfu este această instituție, Biblioteca Județeană «Petre Dulfu», cea mai mare și cea mai modernă bibliotecă publică din țară. Petre Dulfu merită să fie adus în actualitate în toată valoarea calităților sale de povestitor, pedagog, traducător, dascăl, eseist”. La finalul intervenției, Teodor Ardelean a prezentat un manuscris aparținând lui Petre Dulfu, intitulat „Lupii în vatră”, volum din care răzbate imaginația creativă a autorului.

Conf. univ. dr. Delia Suiogan a vorbit despre satul românesc, exprimându-și convingerea că acesta va rămâne viu, în primul rând, prin oamenii săi: „Tot ceea ce înseamnă dans, muzică, port reprezintă creație omenească”. Petre Dulfu a iubit satul și în activitatea lui de autor de manuale a insistat asupra satului ca mod de a fi și de a gândi, pentru că el milita pentru afirmarea identității poporului român și trezirea conștiinței naționale.

Alina Talpoș, în calitate de organizator și moderator al evenimentului, a oferit diplome de onoare celor din prezidiu și a citit cu emoție o scrisoare, document original, aparținând lui Petre Dulfu, dataată 1943, primită de la Iulian Sălăjan, autorul monografiei localității Tohat, pe care a oferit-o pentru a fi cercetată directorului Teodor Ardelean.

În programul evenimentului a urmat proiecția unui film documentar despre viața și opera lui Petre Dulfu, realizat de bibliotecara Onorica Târziu, de la Liceul Teoretic „Ioan Buteanu” Șomcuta Mare, iar la final câțiva elevi au prezentat o suită de dansuri populare din Chioar.

CUPRINS

EDITORIAL

Florian ROATIȘ / Internetul: iluzii și riscuri.....	3
---	---

DIALOGURI PROFESIONALE

Maria BELEA / Adrian Hochia – recunoaștere vocațională. Bibliotecarul din Firiza – „profesorul român al anului”.....	5
Alina ILIEȘ / Eradicarea sărăciei.....	7
Simona DUMUȚA / Din patrimoniul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” (3).....	10
Valentina ROTARU / Biblioteca Națională a Pakistanului.....	13
Maria BELEA, Ștefan SELEK / Inaugurarea bibliotecii publice „Nicolae Colan” din Sfântul Gheorghe: un alt drum spre cunoaștere.....	15

PAGINI CULTURALE

Tudor NEDELCEA / O nouă încercare de sacrificare a lui Eminescu sau „Despărțirea de Eminescu”..	17
Rozalia BARTA / Editura Gee la un pătrar de veac: Premiile Eminescu – „Teiul de Aur” și „Teiul de Argint”, ediția a XVIII-a.....	25
Csilla TEMIAN / Aspecte cultural-educative și social-economice oglindite în ziarul <i>Chioarul</i> (1930-1931).....	27
Elena ȘTREANG / Principesa Ileana a României – de la haina regală la cea îngerească.....	29
Vasile V. FILIP / Trei călători străini despre valea Someșului Mare (sec. XIX).....	33
Monica D. CÂNDEA / Tia Șerbănescu, <i>Femeia din fotografie. Jurnal 1987-1989</i> . Jurnal „în loc de roman”?.....	37

COMEMORĂRI

Florian ROATIȘ / Un destin paradoxal: de la sinagogă la mănăstire. N. Steinhardt – trei decenii de postumitate.....	44
Iulian BĂICUȘ / N. Steinhardt despre poetica romanului polițist.....	47
Maria MOLDOVAN / <i>Jurnalul fericirii</i> – N. Steinhardt.....	53
Tudor NEDELCEA / Centenarul nașterii lui I. D. Sîrbu.....	56
Isidor BERBECAR / In memoriam preot Emil Fucec (1886-1980), participant la Marea Unire din 1918.....	58
Simona GABOR / Moment evocativ Valeriu Buciu. O viață dăruită artei coregrafice populare românești.....	60

PHILOSOPHIA PERENNIS

Ion FERCU / A fi într-o viață-moarte.....	62
Aurel M. CAZACU / Sofiștii – primii profesori de retorică.....	68
Grigore SPERMEZAN / De gustibus.....	74
Ștefan MUNTEANU / Perspective estetice contemporane (I).....	79

ISTORIE

Doru SICOE / Statul Transilvania începe cu Gheorghe Martinuzzi.....	82
Ioan GOGOTA / 1 Decembrie 1918 – arc peste timp.....	87

INTERVIURI

Raul CZOMPA / Florian Roatiș: „Cultura îl face pe om, om!”.....	90
R. Anda TOMA / Gabriel Stan-Lascu, inginerul de la bibliotecă.....	93

RELIGIE

Vlad Ioan BONDRE / Atitudinea tinerilor față de postmodernism și consecințele lui.....	97
--	----

RECENZII

Iulian BĂICUȘ / Elias Canetti, <i>Orbirea</i>	108
Tudor NEDELCEA / Multilingvism și culturi în dialog – Nicolae Mareș.....	111
Ștefan-Adrian BĂRBULESCU / <i>Noi, copiii din Bahnhof Zoo</i> , de Christiane F.	113
Tit DAMIAN / Damian Stănoiu, modernitatea scriiturii: „S-a certat maica Natalia cu maica Vitalia”	116
Mihai COTEA / <i>Luntrea lui Caron</i> – refugiu văzut ca poem epic.....	120

DICȚIONARUL LOCALITĂȚILOR

Aristița BORBEI / Comuna Mireșul Mare cu satele aparținătoare: Dănești Chioarului, Iadăra, Lucăcești, Remeți pe Someș, Stejera și Tulghieș.....	122
---	-----

VARIA

Petre GIGEA-GORUN / Contribuție românească la realizarea Turnului Eiffel din Paris.....	137
Ștefan GRIGORESCU / Atentatul contra lui Alexandru Davila sau „Crima din strada Zorilor”	141
Anca Minodora COSTIN-HENDEA / Colegiul Național „Gheorghe Șincai” Baia Mare. Începuturi....	143
Lazăr-Aurel PANTEA / De ce nu avem activitate minieră în Maramureș?.....	148
Maria BELEA / Victoria și Isidor Berbecar: ambasadori de suflet ai tradițiilor maramureșene la Beer Sheva.....	151
Lavinia ARDELEAN / S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului <i>Pentru socialism</i>)..	153

DIN AGENDA CULTURALĂ A BIBLIOTECII

Ștefan SELEK / Lansarea primului volum al cărții <i>Jurnalul cavalerului: cu tricolorul, de la Chisindia la Nalcik și înapoi: 1941-1943</i> , de Ioan Alexandru Cosma.....	159
Ioan GOGOTA / Memoria ca formă de justiție.....	161
Ioan GOGOTA / <i>Oglinzile Nordului. Din dreapta Tisei, la Cernăuți</i>	164
Ștefan SELEK / Festivalul regional de poezie și teatru „Dor de satul lui Petre Dulfu”	166